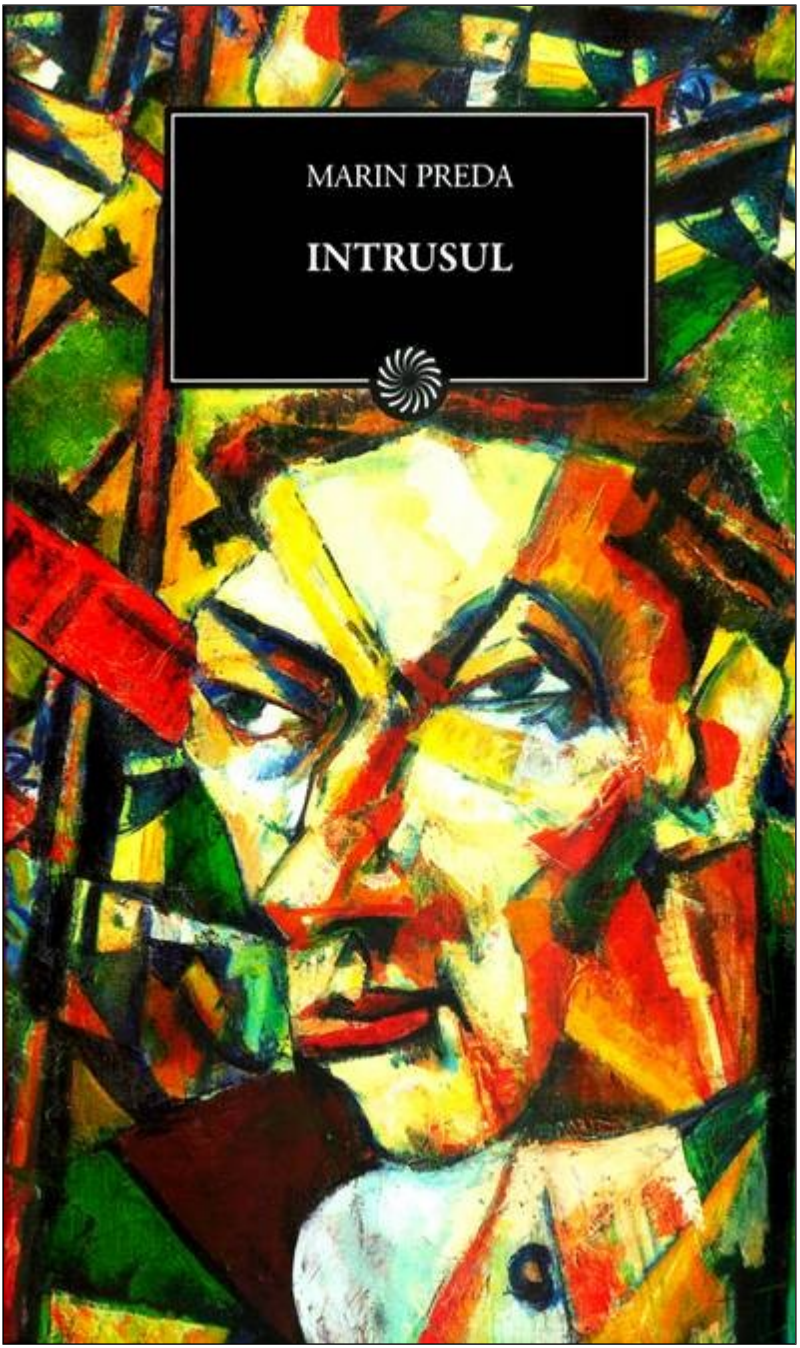
MARIN PREDA
INTRUSUL

MARIN PREDA

INTRUSUL

Referințe critice de Răzvan Năstase

Textul actualei ediții este reprodus după
Marin Preda, *Intrusul,* ediția a III-a,
Editura Minerva, București, 1974

CUPRINS

PARTEA ÎNTÂI

I
II
III
IV
V
VI
VII
VIII
IX
X
XI
XII
XIII

PARTEA A DOUA

I
II
III
IV
V
VI
VII
VIII
IX

PARTEA A TREIA

I
II
III
IV
V
VI
VII
VIII
IX
X
XI
XII
XIII

PARTEA A PATRA

I
II
III
IV
V
VI
VII
VIII
IX
X

PARTEA A CINCEA

I
II
III
IV
V

VI
VII
VIII
IX
X
XI

Referinţe critice

PARTEA ÎNTÂI

I

Știu că de azi înainte voi începe drumul de întoarcere al vieții mele și că va fi atât de lung, încât mă gândesc dacă n-o să-l scurtez singur: n-am nici treizeci de ani. Asta ține doar de puterea amintirilor mele. Deocamdată m-am hotărât să părăsesc acest oraș, în care nu sunt nici bătrâni și nici amintiri, cum spun toți pe-aici fără să-și dea seama ce le iese din gură.

Astăzi am fost la director. Am vrut să plec fără să mai spun nimănui nimic, dar el e singurul care rezistă judecății mele rele și pe care aș vrea să-l mai văd.

— Tovarășul director e ocupat, nu cred că poate să te primească, zise secretara când mă văzu, uitându-se drept în fața mea, cu ochii mari rotunzi și fără să clipească.

Era dintre cei care se uitau la mine drept în ochi.

— Anunță-l că nu-i cer nimic, vreau să plec din oraș.

Femeia înțelese pesemne cu acel simț al ei experimentat de secretară că nu mințeam, totuși mai întârzie înainte să se

ridice, ca și când ar fi calculat ceva. Îi părea cumva rău că un om cunoscut al cabinetului ei n-avea să mai calce niciodată acolo, sau îi părea bine? Nu era o femeie indiferentă și la început, ori de câte ori mă vedea că apar pe ușă, se și ridica și n-ajungeam bine să mă apropii de biroul ei că se și întorcea cu răspunsul.

De astă dată, după ce intră, ieși destul de târziu, timp în care mai veniră și alții, niște ingineri cu niște nemți care ne vânduseră și ne montaseră nu știu ce noi instalații pentru combinatul nostru chimic, umblau mereu împreună. Că n-a putut să-i spună, zise ea, că e foarte ocupat, dar că o s-o cheme el iar, și atunci… Pe de altă parte se uita la mine parcă îngrijorată ca nu cumva audiența mea să nu reușească. Nu înțelesei această grijă, în ciuda faptului că nu știam că e o femeie care ținea tot atât de mult la salariații care veneau acolo ca și la director. El o învățase să fie așa. Nu știu de ce mi se părea că acum era schimbată.

Directorul apăru pe ușă făcând loc inginerilor și străinilor.

— Ce e, zise el văzându-mă, vino după-masă la cinci dacă vrei să stai cu mine de vorbă.

— Tovarășe director, spusei ridicând glasul, n-am nimic să vă cer, numai dacă aveți timp puteți sta de vorbă cu mine.

— Da ce e cu tine? zise el liniștit.

— Vrea să plece din oraș, adăugă atunci secretara.

— După-masă la ora cinci, reluă directorul binevoitor și îmi aruncă și el o privire drept în față, deși făcea parte dintre cei care când vorbeau cu mine își fereau ochii. Dacă zici că nu-mi ceri nimic, nu e urgent, poți să vii la cinci, mai adăugă el ca și când aș fi putut să mă târguiesc cu el în privința orei.

Era singurul lucru care nu-mi plăcea la el, când se izmenea așa.

— Dumneavoastră spuneți ora și eu pot, nu pot, vin la ora aia.

Și am luat-o spre ușă.

Am venit la cinci fără un sfert și am găsit-o pe secretară tot acolo, m-a întâmpinat cu aceeași privire și mi-a spus să iau loc pe scaun. Părea mereu prinsă de gândul că n-avea să mă mai vadă.

— Tovarășe Surupăceanu, zise ea după un timp, aș vrea să te întreb ceva, nu te supăra!

Nu puteam bănui ce voia să mă întrebe, dar mă supărai înainte de a afla.

— Ai mai spus cuiva că vrei să pleci din oraș?

— Nu, n-am mai spus.

— Nici la Sfatul Popular?

— Ce-mi pasă mie de Sfatul Popular, n-ajunge cât umbli cu căciula în mână când îți repartizează o odaie, trebuie să alergi după ei și când o părăsești?

Secretara zâmbi încercând să mă îmbuneze:

— Ei, lasă, zise ea, că n-ai alergat dumneata după locuință cu căciula în mână.

Voia să mă măgulească, adică noi, care am construit temeliile acestui oraș, am intrat în el ca la noi acasă, nici nu apucase pe atunci să aibă Sfat Popular că îl și ocupaserăm.

— Ba am alergat, îi spusei cu dușmănie și în aceeași clipă mă oprii deodată ezitând, căutând parcă în amintire ca și când aș fi mințit înainte să fi găsit minciuna și mi-aș fi dat seama că n-am cu ce s-o acopăr, nici măcar în sinea mea. Când m-am însurat! mai spusei.

Femeia se uită într-o parte. Nu mai rămânea, pomenind despre însurătoarea mea, decât ca această clipă să treacă singură, nici măcar secretara, care nu-mi era nici rudă, nici

prietenă, n-o putea grăbi cu ceva.

— Am înțeles, spusei eu în cele din urmă, vă interesează camera mea. Și adăugai fără să-i mai aștept răspunsul: Probabil nu pentru dumneavoastră.

— Am o soră care stă la mine.

— Nu, n-am spus la nimeni și nici spațiul locativ nu știe nimic, dacă puteți, luați-o. Eu vă ajut că n-o să-i anunț deloc și sora dumneavoastră poate să se mute și să-i pună în fața unui fapt împlinit.

Secretara nu mai zise nimic și mă miră că pe fața ei nu văzui nicio urmă din mulțumirea la care mă așteptam. Arăta tot ca la prânz, când mi se păruse prinsă de gândul că n-avea, de aici înainte, să mă mai vadă în cabinetul ei. Ce mai voia?

— N-o să vă fac eu tocmai dumneavoastră vreo figură, vorbii atunci ghicindu-i gândul. Dacă vă convine, în schimbul serviciului pe care vi-l fac, sora dumneavoastră să-mi cumpere puținul mobilier pe care îl am în odaie. Asta numai ca să fiți liniștită că n-o să dau altcuiva camera mea.

Într-adevăr, apăru o strălucire atât de vie pe chipul femeii, încât parcă și biroul se făcu mai luminos.

— Bine, zise, nu te supăra că insist, dar e așa de greu…

Nu mă supărasem, dar nici n-aș fi putut spune că nu văzusem cum plecarea mea din oraș și golul pe care îl lăsam astfel se umplea din prima clipă și fără nicio reculegere chiar înainte ca eu să-l părăsesc.

II

Câteva minute mai târziu eram în cabinetul directorului și mă așezai în fotoliu în fața lui. Se apucă să dea un telefon. Se uita în jos. Avea un aer vinovat, dar de fapt nu se ferea de mine, îmi și spusese: „Nu-mi place deloc că sunt pus în situația să-ți dau tocmai eu o astfel de slujbă, care te cunosc și știu ce poți". Asta după ce primisem, crezuse că o să refuz. Nu-și dădea seama că dintre toate umilințele pe care le trăiam atunci, credeam că asta era cea mai mică. Mai târziu am văzut și eu că nu, de fapt era cea mai mare, fiindcă nimeni nu ocolește un om pe care dragostea pentru o femeie îl pune pe brânci, dar de la cineva care nu mai e printre ei și nu mai poate să le schimbe în niciun fel situația în meserie și lume, întorc capul nepăsători. În privința asta oamenii nu se deosebesc de celelalte viețuitoare, se despart și nu se amestecă, cu toate că trăiesc împreună așa cum ar trăi caii cu oile. În ultima vreme mi se întâmplă foarte adesea să fiu atent la expresiile lor: au aerul că nu știu cine sunt și îmi vine să mă reped în ei și să le dau la picioare în spate până i-aș pune pe fugă, să piară din fața ochilor mei! Dar îmi aduc aminte la timp că ei sunt bine organizați, și că în urma unei astfel de întâmplări aș fi luat fie cu binișorul, fie cu forța și dus la spital. Locul meu se hotărâse. Trebuia să stau acolo unde m-au pus ei și dacă m-aș fi mișcat în felul ăsta, scăpau repede de mine.

Directorul puse receptorul în furcă.

— Ei, ia spune-mi, zise el, chiar te-ai hotărât? Întrebarea mea e, de fapt, ai scăpat, te-ai hotărât să-ți închei socotelile? Și unde vrei să te duci?

— Tovarășe director, n-am venit la dumneavoastră ca să vă spun unde mă duc și ce-o să fac.

— Bine, zise directorul, și sună. Notează, se adresă el

secretarei. Când vrei să pleci? mi se adresă mie.

— Chiar și mâine.

— Să i se lichideze ce are de încasat și să i se dea actele cu aviz de transfer! O să-ți lase tovarășul Surupăceanu o cerere când o să plece de la mine.

Secretara se retrase. Directorul se posomorâse și îmi dădui seama că acum trebuia să-i spun imediat pentru ce am venit, că avea treabă și că lucrurile bune și rele din viața noastră încap în același spațiu, nu suntem mai mult timp nenorociți decât fericiți, totul se consumă sub aceeași lumânare.

— Tovarășe director, spusei uitându-mă la el cu brațul sprijinit pe sticla biroului, dacă am putea să facem ce vrem cu amintirile noastre, dumneavoastră sunteți singurul din acest oraș pe care nu l-aș alunga din ele.

Directorul se posomorî. După câteva clipe rupse tăcerea:

— Nu merit, uită-mă și pe mine! Nu știu cum se întâmplă că ne irosim viața pentru inși pe care ar trebui mai degrabă să-i iei la bătaie și să-i dai afară cu biciul din oraș și când ne vine un om care cu adevărat are nevoie de tot sprijinul nostru începem să ni-l drămuim. Nu spun că nu m-am purtat bine cu tine și că n-am fost călăuzit de cele mai bune intenții, dar în fapt am ezitat, fiindcă alții erau contra ta.

— Vă referiți la problema cu Viena?

— Da, și cu școala de maiștri, și altele.

— Măcar vă dați seama și poate cu altul o să fiți mai hotărât, deși mie asta nu-mi mai face nici cald, nici rece.

— Dar nu mi-ai răspuns la întrebare, zise directorul. Ai scăpat în realitate, sau plecarea ta e doar o fugă?

I-am răspuns că nu știu și nici nu mă interesează, dar că nu mai pot sta și asta e suficient.

Directorul bătu cu palma în sticla biroului. Strigă:

— Să știi că eu te aprob. Ai dreptate, nu e important să răspunzi la niște întrebări pe care alții și le-ar pune, n-au decât să răspundă singuri, răspunzi numai de ale tale, și asta e suficient. Gata, pleacă și nu te uita îndărăt!

Mă ridicai în picioare. Era exact lucrul la care mă așteptasem venind la el, să mă îndemne adică să plec după ce o să-și dea seama că mă rupsesem de tot și că nu mai aveam în sufletul meu nicio cruțare pentru nimeni.

III

Am ieșit din biroul lui și am luat-o apoi încet, pe jos, spre oraș. Sunt opt kilometri, pe care în ultima vreme îmi place să-i străbat cu piciorul în timp ce troleibuzele, camioanele și mașinile trec mereu, fâșâind fără încetare, pe lângă mine. E un drum care știu că o să-mi rămână în amintire, singurul pe care îl suport din ceea ce văd, cu toate că uneori, seara, am și momente când uit; văd lanțul de lumini care se întinde pe această distanță… De fapt cerul nu se mai vede, oricât ar fi el de întunecat noaptea, iar eu cunosc și înălțimea, și numărul de legături electrice care se țin lanț de la un combinat la altul; luna, care e plină și albă ca argintul în munți, aici e galbenă și stinsă, aruncată parcă pe cer ca o simplă pată sau chiar ca un simplu bec al cărui filament ar da semne că n-o mai duce mult. Atunci văd și globurile perfect sferice, din aluminiu, din spatele combinatului de cauciuc, și mi se par atât de mari, că îmi trebuie câteva secunde ca să-mi aduc aminte la ce folosesc: nu mă învăț cu

ele, au apărut acolo în timp ce noi mai săpam încă pământul sau în timp ce încă ne calificam, nimeni n-a înțeles ce rol aveau: erau rezervoare, dar rezervoare pentru ce? Nici azi n-aș putea să răspund foarte exact la această întrebare. Mărimea lor uriașă o vezi însă dacă mergi pe jos, nu treci de ele timp de un ceas, cu toate că nu sunt decât trei la număr și de pe șosea par așezate unele lângă altele. Ziua bate soarele în ele și ai putea crede că au venit acolo de pe altă lume, atât sunt de albe, rotunde și închise. Nu vezi niciun om prin preajma lor.

Dar amintirea mea nu va veni din partea aceasta, adică din dreapta, unde se întind, colorate în roșu, în alb, în verde și în albastru zecile de țevi care trec de la o instalație la alta, în plin aer, înlănțuind clădiri și turnuri înalte pe această distanță cât ține drumul meu de la combinatul chimic până în oraș, ci de la drumul propriu-zis. Pe el îl străbat de câteva luni în fiecare zi și mereu gândurile mele se retrag îndărăt căutând o anumită clipă a vieții mele, un anumit ceas când în fața pașilor sau privirii soarele a aruncat pe pământ o anumită lumină, care era numai a mea și pe care eu, văzând-o, am râs și nu m-am oprit, cu toate că pe vremea aceea eram liber ca o pasăre. Descoperirea aceasta am făcut-o călcând zilnic kilometri de asfalt, și anume într-o zi când m-am pomenit deodată că merg, ca pe vremea când eram mic, cu capul în jos. Și acuma merg numai așa, cu toate că acest mers, care ascunde trecătorilor fața mea, ar putea să pară celor care mă cunosc că e din pricina... De fapt, acum ca și pe atunci nu-mi mai pasă de ce se poate spune, știu însă că nimeni nu mai are dreptul, părinți și învățători, să vină să-mi dea fața pe spate cu pumnul ca să-i văd pe ei. N-am chef să văd capetele lor, nici al tatălui și nici al nimănui, încă de la

vârsta aceea am avut presimțirea că lumea nu merită să fie privită în față...

Unii oameni loviți de soartă se întorc, după cum am citit și eu în puținele cărți bune care mi-au căzut în mână, la anii copilăriei, când au fost și ei fericiți. Eu însă mă întorc mereu la anii din preajma celor douăzeci, și din copilărie nu păstrez decât puține amintiri, cum ar fi aceasta că învățătorii, la îndemnul tatei, mă băteau la palmă că țin capul în jos, i se părea tatei că dacă și-l ține pe-al lui sus e ceva de el. În realitate, pentru ceea ce făcea el nu trebuia prea mult cap! Ciurele, pe care pe urmă și le vindea tot el. Pleca dimineața cu văcăliile în spinare, se ducea la un oarecine unde le bătea sitele și se întorcea pe urmă seara fără ele. Câți bani nenorociți lua el pe chestia asta n-am știut niciodată, pentru că nu i-am văzut. Nu știu de ce ne pocnea de fiecare dată, și pe mine, și pe frati-meu mai mare, ori de câte ori ne apropiam să vedem cât scoate el din chimir. Îi punea pe pat și numai cu mama șopocăia nu se știe ce, îi vedeam mereu mâinile bestecăind, luând din chimir, punând pe pat și apoi vârând în buzunarele flanelei lui albe (toată viața a purtat o flanelă albă, nu știu dacă era chiar aceeași) rodul zilei petrecute de dimineața până seara cu văcăliile și apoi cu ciurelele pe spinare în oraș. N-am reușit să aflu niciodată cum le vindea, avea de toate soiurile, mai mari, mai mici, de făină, de mălai, de cozonac. Pe cele mai mici le băga în cele mai mari, nu știu cum și le aranja că încăpeau o grămadă unele în altele. Cât lua pe ele, cât îl costa materialul și mai ales cum striga? Ciurele, bă! Sau, luați ciurele. Sau, să vă dau ciurele? Era mic de statură (adică e și acuma, că n-a murit), abia se vedea dintre ele, și într-o zi l-am întrebat, și așa mic cum era s-a întins spre mine și când mi-a dat una

am căzut lat lângă piciorul patului: „Uite-așa strig, mi-a spus, și dacă mai vrei să știi, îți mai spun.”

Dar ciudat era că totuși aveam ce mânca, ieșea de-o pâine și de-un fel de fasole, ori de varză, ori de cartofi și iarna aveam și-un purcel. Locuiam, și tata și mama locuiesc și acum, pe șoseaua Pantelimon, într-o casă mică cu două odăi și cu o curte, a mamei. N-a înțeles nimeni cum o fată cu astfel de zestre a luat un astfel de bărbat. O fi fost frumos, cine știe?! Bățos însă era, odată, într-o iarnă care umpluse toată șoseaua de niște nămeți mari cât tramvaiele, ne-am înghemuit toți într-o odaie și pe-ailaltă am închiriat-o unui student, sau nu știu ce era, că toată ziua citea. Și la început, când venea vremea mesei, îl vedeam cum lăsa cărțile, se îmbrăca și ieșea, dar după un timp am băgat de seamă că la întoarcere aducea doar o pâine și a doua zi mânca pâinea aia goală, și abia pe urmă se îmbrăca și ieșea. Mama se înțelesese cu el ca pentru încălzit să mai dea ceva, dar pesemne că n-avea, de era frig la el în odaie, se făceau flori groase de zăpadă la geam. Tata stătea pe patul care pentru el era prea înalt, îi atârnau picioarele în bocanci fără să atingă podeaua, în flanelă, și fuma la căldură, în timp ce plita ardea și fasolea umplea odaia de miros de fiertură. Nu știu cum ungea mama fasolea, că pe urmă ceva așa de bun n-am mai mâncat, în orice caz, într-o seară intră ca de obicei chiriașul nostru, scoate din buzunar un portofel și-i dă mamei o hârtie să-i ia și lui o pâine a doua zi. Tata, uitându-se la farfuria în care mama taman turna ciorba, se chiorăște la el și îl aud că îi spune mârâind: „Cine mănâncă tot timpul numai pâine goală… se tâmpește la cap!” Ai fi zis, auzindu-l, că murea de poftă să-l țină pe urmă lângă el pe student, să-l facă să înghită în sec, să se învețe minte să mai fie ceea ce era, cu

cărțile lui, când putea trăi foarte bine și făcând ciurele. Dar studentul parcă nici nu l-a auzit și nici nu s-ar fi putut spune că îi era gândul la mâncare, cât a stat la noi nici n-a slăbit și nici nu s-a văzut că îi păsa că mânca numai pâine goală.

IV

Când să fi fost ziua aceea care îmi vine în minte mereu? Câți ani să fi avut? Optsprezece? Nouăsprezece? Era în orice caz într-o după-amiază de sfârșit de vară sau început de septembrie, sau poate că nu era, dar astfel de zile au în ele nemișcarea unei zile de vară și lumina aceea a zilei de toamnă care de bogată ce e oprește parcă pe loc trecerea timpului. Toamnelor cărora li se spun lungi li se spun așa și din pricina acestor zile care se țin lanț, dimineața niciun nor, la amiază soarele dulce care nu te gonește în casă la umbră, după-masă cer mereu senin și pe seară asfințitul lung, cu înroșirea cerului și aprinderea acoperișurilor... Am văzut asta de atâtea ori, că mă gândesc câteodată dacă aceste după-amiezi și asfințituri nu s-au îngrămădit de fapt în amintirea mea într-una singură din pricina lucrurilor care s-au petrecut din întâmplare într-o astfel de zi? Ei și? Ce importanță are dacă s-a întâmplat așa sau nu? De ce, de pildă, din atâtea dimineți câte am trăit aici și mi-au bătut ani de zile în fereastră, nu s-a ales niciuna pe care să n-o pot uita? Geamul meu de aici dădea exact spre răsărit și verile, mai ales, mă sculam odată cu soarele.

Și cu toate acestea, adică cu toată această siguranță care începe să mă lege de trecut, amintirea mea dă târcoale, dibuie și niciodată nu are puterea să scoată la suprafață toată lumina acelei după-amiezi. Fiindcă unele dintre gesturile mele de atunci le înțeleg bine, dar altele îmi rămân străine. Totuși erau ale mele. Îmi spun de pildă că eram vesel și că de aceea stând acolo, pe acoperișul acelei biserici, cântam. Dar mi-e greu să văd de ce aș fi putut fi atât de vesel, cu atât mai mult cu cât meșterul cu care lucram mă înjura să tac din gură și să fiu atent să nu-mi alunece cumva piciorul și să cad, fiindcă pilaf mă fac când o să ajung jos... În realitate, de atunci și până... m-am uitat totdeauna curios în hăul care se căsca sub picioarele mele, mă miram cum se făceau lucrurile de mici și ce întins și gros era pământul văzut de la înălțime.

Mă îndemnase tata să mă fac vopsitor zicând că tabla plouă și ninge peste ea și dă repede jos văpseaua, ai totdeauna de lucru. Și m-a trimis cu un meșter pe acoperiș. De ce n-o fi vrut el să mă facă și pe mine ciurelar? O fi bănuit din vreme că n-o să vreau, cum n-a vrut nici frati-meu, sau poate că și-o fi dat seama că într-o bună zi s-ar putea să nu mai cumpere nimeni o astfel de marfa care avea să se găsească lesne în prăvălii? În orice caz faptul de a umbla sus pe acoperișurile caselor mi-a plăcut așa de mult, că am înțeles că asta e pentru mine ceva de care n-o să mă las toată viața. Să fi fost din pricină că în toți acei ani ai copilăriei mele umblasem cu capul în jos și nu văzusem nimic? Și că deodată, pentru întâia oară, de voia mea, ridicasem fruntea și văzusem? Când am început pe urmă să mă laud cu meseria mea față de cei care de pildă erau ucenici cizmari... să stai mereu cu fundul pe un scaun scobit cu trei picioare și

să miroși mirosul picioarelor altora lăsat în căpute sau să te chiorăști cu ochii la ac, la croitorie, și altele, ca picolo într-un restaurant, ajungi să te îmbolnăvești de varice servindu-i pe alții, nu știu de unde dracu le aflasem pe toate, sau să-i razi pe alții, îi mai și tai la gât, te dă pe urmă patronul afară cu picioare în... ei și ce, mi se răspundea, mare brânză, ce vezi tu de pe un acoperiș vede oricine vrea când se urcă într-o casă cu etaje și se uită pe fereastră, sau iese pe-un balcon. Și pe urmă tu cinci câștigi șapte mănânci, ce-ți rămâne pune bine, să-ți ajungă și la anu, voia adică să spună că n-o să am un câștig sigur, că o să am zile când o să mănânc mai mult decât o să câștig, și n-o să pot să-mi fac economii. Nu-mi păsa mie atunci de economii, dar a doua zi i-am spus meșterului ce mi-a zis ăla și că vreau să mă uit de pe balcon să văd de-acolo cum e. Meșterul m-a înțeles și numaidecât mi-a spus că „nu e același lucru". Ținea și el la meseria asta și când ne-am dat jos îl văz că-i spune administratorului blocului care ne angajase că vrea să vadă ceva, i se pare lui ceva ciudat la marginea acoperișului și că trebuie să se uite pe dincoace dintr-un balcon. Am intrat pe lângă un apartament printr-un culoar de serviciu și am ieșit pe balconul respectiv; nu numai că nu era același lucru, dar nici nu se compara, ce vedeai de-acolo, cu cerul care îți stă deasupra capului și de jur-împrejur nu mai e nimic de care să te sprijini sau să-ți acopere spatele. Eu zic că omul e rudă cu păsările, altfel i-ar fi frică să meargă cu tălpile pe-un acoperiș înclinat fără să se țină de nimic (cum mergeam eu cu meșterul), și nu numai să nu-i fie frică, dar să-i vină și să nu mai plece deloc de-acolo, să doarmă pe el și numai din când în când să se dea jos... E adevărat că i se făcea și meșterului nu știu cum când mă vedea că mă apropii de tot

de margine și stau așa în picioare la o palmă de buza acoperișului... Jos era golul, se vedea trotuarul de ciment sau pământul curților, și oamenii mici, apărea câte-o muiere cu mâna streașină la ochi speriată de vederea mea. „Mă, ăsta, Călinescule, îmi șoptea meșterul, parcă ar fi vrut să nu mă sperie și să nu fac vreun pas greșit (fiindcă asta e totul, să nu faci vreun pas greșit, fiindcă atunci te-ai dus), pe mine mă chema Călin Surupăceanu, dar așa îmi spunea el mie, Călinescu, cum alții pe urmă nu-mi spuneau Surupăceanu, ci numai Suru, ca pe cai, auzi tu, zice, nu te mai da și tu aproape în picioare, stai dracului jos, că nu pot să mă uit la tine." „De ce meștere, ți-e frică?" „Nu mi-e frică, zice, știu că nu cazi, când eram și eu ca tine de șaisprezece ani tot cam așa făceam, dar acuma nu știu de ce când văz că te-apropii așa de marginea-aia parcă m-apucă cineva cu mâna de alea două cu care te-a făcut și pe tine tac-tău și mi le strânge..." „De ce, meștere?" îl întrebam, fiindcă îmi plăcea cum vorbea, sau nu știu dacă chiar cum vorbea, îmi plăcea de el tot, cum se răstea la mine fără motiv și ridica și mâna cu pensula și mie nici nu-mi trecea prin cap să mă feresc fiindcă știam că n-o să dea. Mi se părea pe atunci că simpatia meșterului pentru mine era ceva cu totul obișnuit și normal și că în general această căldură care nu se arăta cu adevărat asupra mea sau mai bine zis care se arăta pe dos și știam de pildă când se răstea la mine răgușit de furie și mă amenința că o să mă spună tatei, că n-o să mă spună orice-aș fi făcut, și că niciodată mâna lui ridicată n-o să cadă asupra mea, chiar dacă m-aș fi apucat de pildă să vărs de sus de-acolo de unde eram, văpseaua în capul celor care treceau pe drum, cum mi s-a și întâmplat la un moment dat din greșeală, această căldură așadar mi se cuvenea sub toate formele care se

arătau, fără să mă gândesc să-i răspund neapărat printr-o căldură asemănătoare. Nici n-aș fi știut cum! „Mă, Călinescule (pironindu-mă cu niște ochi albiți de furie), o să iau eu acuma restul din ce-a mai rămas pe fundul oalei ăleia și o să ți-l torn în cap ca să vadă lumea după culoarea văpselii care o să-ți rămână încleiată în păr, cât ești de prost!" „Nu-i nimic meștere, i-am răspuns, parcă nu mă duc să mă spăl?" „Vezi cât ești de aiurit? Crezi că te mai spală dracu când ți-o intra văpseaua la rădăcina dovleacului ăla pe care îl porți între urechi!" „Mă duc și mă tund, meștere!" „Vezi să nu te tund eu cu o mașină numărul trei, să mă ții minte multă vreme!" Această căldură a lui mi se părea a firii, că așa sunt toți oamenii (chiar și tata o avea de zile mari, la Crăciun și la Paști și din când în când și duminica sau în zilele când se întorcea mai devreme din oraș fără ciurele, când le vindea și el mai ușor, fără să bată prea multe străzi, spre deosebire de zilele când se întorcea seara târziu cu o parte din ele în spinare nedate; atunci era scârbos ca un câine pe care tu vrei să pui mâna și el *ham!* al dracului și-nfige colții în ea) și că și mai târziu cât o să mai trăiesc o să am parte de căldura asta, așa credeam. Nu știam pe atunci că pe măsură ce te faci mare oamenii își închid față de tine încetul cu încetul sufletul și că această căldură nu se revarsă din ei decât față de copii și că restul e dat muierilor lor și prietenilor, cine are norocul să-i aibă.

V

În orice caz a avut dreptate tata, am prins repede chestia asta, și câștigam, oricât de mirat eram, bani. Și nu atât cât spuneau ăia, cinci câștigi șapte mănânci, și ce rămâne pune bine, chiar puneam și îmi făcusem costumele... Fiindcă toată viața până atunci umblasem desculț și dezbrăcat, în afara iernilor când tata scotea dintr-un cufăr niște pantofi ai lui mai vechi și mi-i dădea. Mă săturasem de pantofii lui vechi care musteau, îi aruncai peste gard. Tot pe atunci frati-meu se însurase și își deschisese croitorie proprie în odaia din față, dinspre drum, își pusese chiar și firma respectivă și curând își făcu o odaie a lui lângă casă. Tata ținea mai mult la el decât la mine, deși se spune că părinții țin mai mult la ultimul născut. Nu știu ce-avea cu mine, mă mârâia mereu că uite alde frati-tău a făcut și a dres, a mărit casa, tu nu ești în stare, o să-ți cheltui toți banii la biliard și pe muieri.

Vorbea prostii, în viața mea nu luasem în mână tacul într-un biliard, iar cuvântul „muieri" nu-mi spunea mai mult decât ceea ce vedeam, adică femei cu fuste mari, cu copii și bărbați, văzându-și fiecare de treburile lor, ce-aveam eu cu ele și ele cu mine? Dacă ar fi spus fete, da, fetele îmi plăceau, mă uitam la ele ceasuri întregi, duminica, cum trec pe stradă și când mă duceam la seratele care se dădeau la Filatură, unde erau multe și dansam cu ele. Filatura nu era departe de noi și când n-aveam de lucru o luam într-acolo la ora de ieșire și mă uitam la ele de peste șosea de la nea Gică, un prieten al lui frati-meu, care avea un magazin al lui de tinichigerie... La ora când veneam eu era de mult închis, nea Gică era mâncat și ieșeam amândoi în curte, în grădiniță, la umbra salcâmului și jucam table. Nea Gică însă era și mare biliardgiu și pesemne că de-aici mă judeca tata, muierile care ieșeau cu sutele de pe strada aceea care da drept în porțile

Filaturii, biliardul de la nea Gică, crezând că mă luam după el și jucam și eu acolo unde se ducea el.

De unde știu oamenii că marile primejdii ale vieții sunt legate două câte două, una propriu-zisă, care e, plus femei? Femeile se lipesc de toate: vin și femei, scandal și femei, bani și femei... Foarte rar se zice de câte unul: Femeile o să-i mănânce capul. Dar și atunci se are în vedere nu numai că o să-ți toace averea să le îmbraci, dar că și tu o să capeți cu această ocazie de pildă patima risipei și a petrecerilor de care n-o să te mai lași până la ruina totală, sau o să te apuci să furi pentru ele, sau să omori pe cineva și să ajungi la pușcărie. Tata nu avea în el ceea ce avea de pildă meșterul meu, adică știința asta de a te face înțeles când spui ceva fără să folosești prea multe cuvinte. Nici el nu folosea prea multe, dar nu se înțelegea nimic. De ce mă pisa el mereu și de ce și lui frati-meu i se părea că așa e normal? Le cunoscuse el, tata, pe aceste femei cu care mă tot speria? Îi topise vreuna averea pe care n-o avusese și în statura lui de pitic zăcuseră vreodată patimile pentru care mă tot bârâia la cap ori de câte ori voiam și eu să mai stau pe-acasă și să mai vorbesc cu frati-meu și cu mama? Nu l-aș fi crezut orice-ar fi zis! Dar nici nu înțelegeam cine îi băgase lui în cap că o să-mi cheltui toți banii la biliard și pe femei. Fiindcă una e să te iei după ce poate să zică cineva la un moment dat și tu să crezi o vreme că e adevărat și alta e să vezi cu ochii tăi că nu se cheltuie niciun ban în felul ăsta. Dar parcă tata mă credea? „Vino și vorbește cu meșterul, îi spuneam, pe el îl cunoști, vă duceți și beți bere împreună, să-ți spună el cât am câștigat și dacă n-o fi așa, înseamnă că sunt eu mincinos.” „Și ce dacă ești tu mincinos”, zicea. „Cum ce dacă sunt mincinos?” „Așa, ești mincinos!” „Mincinoși sunt alții care vorbesc fără să știe”,

spuneam eu cu sângele în obraji și mă așteptam să iasă mare scandal, dar în mod ciudat nu ieșea, tata își îmbrăca înjurând flanela albă (abia mai nimerea mânecile de enervat ce era), trecea pragul cu pasul lui de pitic, ridicând mai sus decât noi piciorul, și pierea spre bucătăria de vară unde își ținea acum fiarele vechi și belciugele, fiindcă după război prinsese mania asta, aduna tot ce era de fier. „Ehe, zicea, să vedeți ce-o să fie, nimic n-o să se mai găsească. Un lacăt o să fie o avere." Și aduna tot felul de broaște, de mânere, de piroane, le îngrămădea acolo în colțul bucătăriei. „Fiindcă o să vină vremea să nu mă găsești un cui! O să-și facă oamenii cuie din lemn! Ce fel de cuie o să fie și alea, se mira tot el, cum dracu o să le bată, cu sula ca într-o pingea! Cine o să mai aibă și sulă!" începea să răscolească între ele multă vreme și până la urmă pleca cu ceva în mână, vreun ivăr galben sau cine știe ce clește sau lamă de ferăstrău. Se lăsase de ciurele, negustoria asta îi mersese foarte bine în anii războiului fiindcă bucureștenilor începuse să li se dea pâine cu mălai și pesemne că nu le plăcea și preferau să-și cumpere singuri faina direct de la țărani să facă pâine și aveau nevoie de ciurele s-o cearnă. În afară de asta, îl ajuta acum pe frati-meu la atelier, îi pregătea cărbunii pentru mașina de călcat, se ducea pe la clienți cu costumele…

Foarte târziu, și numai după ce am băgat de seamă că nici frati-meu nu prea mai voia să vorbească cu mine am înțeles că eu făceam ceva care nu plăcea nimănui, nu numai tatei și mamei și lui frati-meu, dar nici măcar vecinilor, care erau la curent și cărora ar fi trebuit să le fie indiferent cum trăiam eu. Ei, uite că nu le era! Și de la unul dintre ei a trebuit să aflu despre ce e vorba. Că de ce țin banii la mine! Banii pe care îi câștigam! De ce îi țineam la mine în buzunar, în

portofel, în loc să-i dau tatii. Când am auzit, am intrat peste el în odaie, m-am dus la dulap, mi-am scos haina cu banii, i-am luat pe toți care îi aveam și am început să strig: „Na bani, să fie ei ai dracului care are nevoie de ei, de-aici înainte nici să nu mai vorbești cu mine, să te duci direct la meșter să-ți dea partea mea, să faci ce vrei cu ei, să strângi potcoave de cai morți și să deschizi cu ele o prăvălie. Până la armată! Și după ce mă liberez, adio!"

Și i-am aruncat, tot ce aveam, în cap, în poală, pe pat, pe jos, și am ieșit înjurând. Nu știu la ce m-am gândit atunci când am spus adio, că o să plec de-acasă și n-o să mai vreau să știu de el, sau doar că începând cu întoarcerea mea din armată o să consider că nu mai are nimeni niciun drept asupra mea și n-o să mă mai simt obligat să-i dau lui socoteală? Mai degrabă asta, dar el a înțeles ailaltă și s-a speriat, seara la masă, și el și frati-meu au încercat să mă împace. Mama nu se amesteca fiindcă nu știa care ce-o să ajungem și care e mai bun dintre noi să aibă grijă și de ea când o îmbătrâni. Că, zise ea, doar nu mă învață nimeni să stau cu ochii pe foc, tac-tău are și el grijă de tine, nu la el se gândește, ci tot la voi. Sigur că da, îi luă frati-meu vorba din gură, dar ce credeam eu, că are tata nevoie de banii mei? Dar mâine poimâne vreau și eu să mă însor și unde-o să stau? Nu trebuie să-mi fac și eu o odaie? Și cine să-mi țină banii, un străin? Ți-i ține, nu ți-i mănâncă. Îți bagă într-o zi cineva mâna în buzunar, ce rost are să rămâi fără ei cine știe din ce prostie pe care oricine poate s-o facă, nu numai tu! Tata, care nu știa să vorbească mult, dar nici când vorbea puțin nu se înțelegea nimic, îl lăsă în felul ăsta pe frati-meu să-i dea înainte și abia la urmă zise și el ceva, mă întrebă dacă nu era așa! „Da, da, răspunsei eu cu un sfert de ureche, așa e,

poimarți!” Rămaseră toți tăcuți. Poimarți ce? Adică credeam că tata n-o să-mi dea banii înapoi, sau ce? „O s-o fac pe numele tău, mă, nenorocitule”, zise tata holbându-se la mine. „Și ce dacă o faci pe numele meu?” „O să fie odaia ta.” „Aha!” făcui eu cu gura mare, și pe această neîncredere a mea pe care de fapt n-o aveam m-am despărțit eu de ai mei, fiindcă acum îmi aduc aminte, n-a trecut mult și a venit apoi ziua aceea… Am uitat că eu nu le spusesem ce înțelesesem prin acel adio, și în toți anii care au urmat ei au crezut că din pricina asta am plecat eu de acasă și din București, fiindcă mi-au zis ei să le dau lor să-mi țină banii și eu n-am vrut…

VI

Cu toate că era după-amiază, în minte îmi veni acum că în ziua aceea parcă răsărise soarele. De fapt, era gata să apună. Ce se întâmplase? Începea viața mea? În orice caz, era ca și când aș fi deschis pentru întâia oară ochii. Mă trezeam cântând. „Mă, Căline, zicea meșterul, mai taci din gură, că dacă îi dai înainte așa, o s-o faci pe fata aia care se uită de trei zile la tine să cadă jos de la fereastră!” „Care fată, meștere?” „Uite, aia de colo, de la mansardă.” Dar câte mansarde nu erau în jur și meșterul nu se uita la niciuna. Și ca să nu râdă de mine, mi-am spus că nu trebuie să ridic fruntea și să nu mă uit nicăieri și mai ales să nu mă opresc din cântat.

Eram pe turla unei biserici de pe strada Armenească, nu știu dacă nu era chiar biserica Armenească, după nume.

Meșterul găsea locurile, era ultimul lucru pe care îl mai aveam de învățat de la el și pe care nu voia, sau în orice caz nu se grăbea să mi-l spună: cum îi găsea el pe cei care aveau nevoie să-și vărpsească acoperișurile, sau cum îl găseau ei pe el. „Te duci și întrebi, mă, Călinescule, zicea meșterul, n-aveți nevoie să vă fac cutare lucru sus pe casă?" „Da' ce, meștere, sunt țigan cu bidineaua, să umblu după spoit?" „Și ce, țiganii nu sunt și ei oameni?" „Să fie la ei în cartier, meștere!" „De ce, mă, Căline, erau boieri care când dădeau de câte o florăreasă, cheltuiau averi s-o îmbrace și s-o încalțe." „Erau niște nenorociți, meștere." „De ce, mă? Eu am citit chiar într-o carte tipărită pe hârtie, nu să zici că vorbește cine știe ce prost din gură la un pahar de vin, că un boier a pus una goală pe o grămadă de struguri în pivniță și după ce a... s-a apucat pe urmă și a scos vin din strugurii ăia storcoșiți și a pus vinul la păstrat. Bea așa din când în când câte-un păhărel, să prindă viață. Și cică a trăit mulți ani!" „Băga-l-aș în... mă-sii, meștere, și pe el și pe-ăla care i-a tipărit cartea", i-am răspuns eu și am scuipat peste acoperiș de greață ce mi se făcuse. „Mă, da' scârbos mai ești, mă, Căline, tu nu știi că..." Și meșterul începea să-mi spună porcării, dar eu nu-l mai auzeam, însă în felul ăsta mă ducea el cu vorba ori de câte ori îi ceream să-mi spună cum face rost de clienți și cum se tocmește, fiindcă astea erau două lucruri pe care nu știam cum să le fac și mă țineau legat de el, nu că aș fi vrut să-l las, dar mi se părea așa de greu, că îmi închipuiam că o să treacă mulți ani până o să învăț și eu. Or, planul meu era să nu mă prindă armata fără să știu bine o meserie, fiindcă în lipsa ta câte nu se întâmplă în viață și cine îmi garanta mie că meșterul n-avea să se lege de altul, sau cine știe din ce aiureală să se certe cu tata și drept răzbunare să se despartă

și de mine. „Mie îmi place fata să fie îmbrăcată în alb, meștere, ca rochița rândunicii, i-am mai spus eu atunci tăindu-i apa de la moară. Am și eu o boală: când văd golani pe stradă, îmi pare rău că nu sunt ca Gogea Mitu, să le umplu gura cu bulion. Ăștia ne strică fetele, de le învață ce nu trebuie și le umplu de boli." „Așa e, mă, Călinescule, ai și tu dreptate. Numai să nu dai și tu peste una, să te strici și tu." „Da' ce crezi, că sunt călugăr, meștere? Am dat eu și peste ce spui dumneata, dar nu mi-a plăcut, aici e toată chestia. Când am văzut-o eu că nici n-am apucat să-i spun cine sunt, ehe, zic, fetițo, vai de tine, am crezut că e ceva de capul tău, când colo tu ești bună de tractir, du-te acolo, nu sta cu mine, ochi în ochi." „Chiar așa i-ai spus?" m-a întrebat meșterul. „Da de ce să nu-i spun?" „Eu nu zic de ce, eu sunt curios să știu dacă i-ai spus sau nu i-ai spus." „Da' de ce să-i spun, ce, eu sunt popă, meștere, zic că mi-a părut rău, asta era, i-am spus în gând. „Baremi era frumoasă?" „Era frumoasă meștere, a dracului, era gata să mă ducă, i-am luat eu așa, o pereche de pantofi, și i-aș mai fi luat și altele, dar am avut noroc cu una care nu atât că mă iubea pe mine, cât o ura pe ea și m-a dus de mână într-o seară să mă uit cum se întâlnește și cu altul." „Aha, zice meșterul, și cu ocazia asta ai prins tu boala care zici! Ce era ăla, un golan?" „Nu, de ce, era un om foarte serios, cam de seama dumitale, meștere!" „Ete-a dracului!" se miră el. Mă credea meșterul, n-avea idee sau uitase câte piroane e în stare să taie un băiat când vine vorba de fete, când în realitate era adevărată numai chestia cu rochița rândunicii și încă și aici lucrurile stăteau așa pentru că pe toate le vedeam curate, nu știam eu care e floare adevărată și care buruiana dracului. Deși, dacă mă gândesc bine, știam, sau poate că acuma știu și mi se pare

că n-am fost niciodată neștiutor, deși când ne uităm la un copil și îl vedem cum se pitește după un stâlp și scoate singur niște răcnete de surpriză de-ți sparge urechile când te vede tot el, ne dăm seama cam cum am fost și noi când eram mici și că neștiința nu e ceva care nu știi și dacă îți spune cineva ai aflat, ci e o stare pe care o trăiești cu toată ființa ta și nu te poate scoate din ea nicio învățătură a nimănui. Or, eu nu mi-aduc aminte să nu fi știut. Dar cum? Prostiile pe care i le spuneam meșterului le auzisem și eu de la alții și el, care făcea parte dintre acei alții care le născocesc, acum le credea adevărate auzindu-le din gura mea. Nu o dată m-am pomenit mai târziu lăudând fata care știe să dea peste cap un pahar de vin fără să facă atâtea nazuri, cu alte cuvinte femeia care știe ce e un tractir, când în realitate singurele femei sau fete care mi-au plăcut au fost doar cele pe care le-am cunoscut și n-aș putea nici acum să-mi dau seama dacă purtau sau nu rochița rândunicii sau dacă dădeau sau nu gâlgâind paharul de vin pe gâtul lor făcut să vorbească subțire. Dar adică de ce să aibă numai oamenii mari secrete și cei care n-au împlinit încă douăzeci de ani să nu le aibă pe-ale lor? De ce adică meșterul meu să aibă totdeauna ultimul cuvânt într-o discuție și eu nu, sau de ce să conducă el totdeauna discuția și eu să mă țin după el ca mânzul după iapă! „Cine era, mă, aia, m-a mai întrebat meșterul, era de la noi din cartier, sau din altă parte?” „De la noi din cartier”, i-am răspuns eu cu un glas rar de om bătrân, adică să-și dea cineva seama unde am ajuns de nu mai sunt fetele de altădată, când nu îndrăzneau să ridice ochii din pământ până nu venea logodnicul ales frumos de părinți, să-i ceară mâna de la ai ei. Și i-am spus și cine era, o fată destul de frumoasă și despre care se cam șoptea că n-ar fi cuminte.

Meșterul ar fi fost în stare să-mi dea peste cap cu o singură vorbă toată schelăria pe care i-o ridicasem în cazul acela, dacă nu i-aș fi spus că era de la noi din cartier și anume cutare. Să se ducă și să controleze. Ce era mai ciudat era cum țineam unul la altul parcă tocmai din pricina asta, că știam să mințim când spuneam ceva adevărat și cum de fapt nu ne gândeam niciodată să ne păcălim unul pe altul... În orice caz, mie mi se făcea rușine și a doua zi sau când ne vedeam din nou, îi spuneam: „Te-am mințit, meștere, data trecută, nu te superi pe mine, nu mi-am dat seama ce-mi iese din gură." Și el zicea: „Nu e nimic, ia și tu seama la vorbă, să nu te înveți așa, că mulți mint din obicei prost." Asta era culmea, că el credea despre el și eu despre mine și amândoi unul despre altul că noi n-avem obiceiul ăsta. Și de fapt nici nu-l aveam, dacă mă gândesc bine, dovadă faptul că mie nu mi-a rămas și cine știe dacă nu cumva meșterul se prefăcea că mă crede ca să mă ajute să cresc.

Ce-ar fi fost dacă, în clipa când m-am hotărât să mă opresc din cântat și să-l controlez pe meșter dacă nu cumva se distra pe socoteala mea, că adică taci, că n-avea altă treabă de trei zile nu știu ce fată de la vreuna dintre mansarde și răpită de vocea mea ar fi fost pe punctul să se arunce de la geam, dacă eu continuam să n-o iau în seamă, ar fi ajuns oare viața mea să se încheie la treizeci de ani? Din aer mi-au izbit mai înainte urechile niște cuvinte, într-un moment când terminam un cântec:

Mai vino seara pe la noi, Ionele dragă!

Și mă gândeam pe care altul să-l încep și din pricina asta a urmat clipa când m-am oprit și m-am uitat peste case. „De

trei zile stă acolo și-i mai arde și de cântat. Nici nu pot măcar să mă uit la el." Asta era o voce de femeie printre puținele din viață pe care n-am să le uit niciodată, vreau să spun puținele laude care mi-au fost aduse când mi-am dat și eu seama că ceea ce pentru mine nu era nicio ispravă, să merg pe înălțimea aceea înclinată, pentru alții era până și greu de privit, în timp ce eu într-adevăr nu mai băgăm de seamă și îmi ardea de cântat. „Eu cred că alta e explicația, ăsta e felul lui de a-i face curte fetei de colea de la mansardă, stă la fereastră și se uită la el de când am venit eu." Asta era o voce de bărbat, mai groasă, se adresa vocii de femeie și am înțeles că stăteau amândoi pe-o terasă și se uitau – nu neapărat la noi, dar venise pesemne ora când intrasem, eu și cu presupusa fată de la mansardă, în vorba lor. „Dar e Viorica a noastră!", i-a răspuns atunci femeia. După glas să fi avut treizeci sau patruzeci de ani, și dacă e să mă gândesc la unul dintre lucrurile sigure și pline de nostalgie ale amintirii mele, apoi asta e vocea acestei femei, clară, ondulată și mai ales încărcată de uimire la fiecare cuvânt. „Se poate să ai dreptate, a mai zis ea, asta să fie maniera lor naturală de a vorbi de la inimă la inimă."

Să fi fost chiar aceste cuvinte primele care m-au atins și m-au făcut să ridic fruntea? Fiindcă din cântat mă oprisem și ascultam cu capul în jos, lucrând fără grabă, cuvintele ciudate, de un gen pe care nu-l mai auzisem până atunci, care se spuneau, nu era nicio îndoială, chiar despre mine. Am ridicat fruntea. Și ca într-o mare tăcere, am văzut parcă pentru întâia oară orașul așternut la picioarele mele. Era într-adevăr înaltă biserica aceea Armenească (de ce i-o fi spunând astfel, oare chiar să fi fost făcută de armeni numai pentru ei?) și de acolo de pe turlă se vedeau jos de tot

oamenii ca niște copii, iar blocul de alături de peste drum, de unde auzisem eu glasurile, avea nouă etaje. Eram la nivelul mansardei. Dar nu era numai asta. Din spatele meu lumina soarele și am văzut deodată marea de acoperișuri întinzându-se până la marginea cerului, toate liniștite și tăcute, părăsite parcă de oameni care n-aveau niciodată treabă pe ele, lăsate în voia ploilor, a ninsorilor și a vânturilor, singure cu puținii grăunți de praf care se mai puteau urca de jos spre ele cu păsările care mai ajungeau până aici dinspre câmpie, porumbei, ciori, vrăbii și rândunici, dar niciodată de pildă berze, coțofene care prin prezența sau țipătul lor să anunțe vreo vizită, vreo știre, vreo dispariție sau vreun gând de departe, cum povestea mama că știa dinainte bunica ei de la țară ziua când veneam noi pe la ea. Oamenii care trăiau dedesubtul acestor acoperișuri îi alungaseră pe acești vestitori și îi înlocuiseră cu niște sârme pe care zadarnic se certau câteodată stoluri de vrăbii și cârâiau din când în când câte două-trei ciori; nu le mai lua nimeni în seamă glasul lor cu ceea ce aduceau ele de pe unde zburau, cei de prin aceste case mari aveau acum alte semne, și vâjâitul vântului în horn, țipătul lăstunilor sau culorile asfințitului nu le mai spuneau nimic. Aici însă, deasupra, eu le mai simțeam și ni se întâmpla câteodată să vină cu gâtul întins spre noi, drept în față, parcă să ne scoată ochii că eram atât de sus, câte o pasăre cu gâtul puternic al cărei nume nu-l știam și să ne dea târcoale țipând cu o îndrăzneală de necrezut. Pe urmă se ducea și rămâneam năuci, eu și cu meșterul, și nu vorbeam multă vreme după aceea.

Astăzi însă era o liniște scăldată într-o lumină care ai fi zis că e dintotdeauna și niciodată nu va mai părăsi pământul,

vor începe niște zile fără nopți cu un cer fără nori și un soare fără asfințit. „Meștere, am șoptit, ia uită-te!" Și i-am arătat cu degetul înainte, cum stăteam cu spatele la soare și îmi încălzea spinarea goală, deja arsă, ajunsă de culoarea tablei ruginite. „Să știi că așa e, zise meșterul după un timp, după ce își luase ochii de unde îi arătasem, un pompier prost ar da alarma și ar lua-o la goană să se ducă să stingă acoperișul ăla." Dar eu nu asta îi arătasem și am tăcut, nu i-am mai spus nimic. Mi-am dat seama că ceea ce vrusesem eu să-l fac să vadă nu se vedea și dacă el n-ar fi zărit întâmplător acel acoperiș înroșit de soare, mi-ar fi fost greu să-i arăt exact locul…

Ce era?… Nici astăzi nu pot să spun, fiindcă după cum nu era de văzut, nu este nici de gândit… Era o lumină undeva în spatele unei case, în spatele unui zid plin de viță agățătoare, la fel de singur și de părăsit ca și aceste acoperișuri nesfârșite și când mi-au căzut ochii pe această lumină uitată acolo parcă de cineva din ceruri, o ființă misterioasă, din nou mi-am simțit bătaia inimii, de astă dată dulce și blândă, duioasă ca un plâns neauzit al unui copil într-un leagăn, când numai chipul lui mic se strânge și din gât suferința lui nu scoate decât un sunet care nu știi ce e, fiindcă seamănă și cu cel pe care îl scoate el când se simte bine, care topește deodată totul în tine și te face să simți că acel copil ești tot tu, dar care știi, și plânsul lui intră în tine ca al tău. Tot așa am simțit și eu în clipa aceea lungă, cum intră în mine această lumină, odată cu gândul că eu sunt lumina aceea și că trebuie să mă duc să mi-o iau. Și am făcut o mișcare atât de bruscă să mă ridic, că meșterul mi-a povestit mai târziu că a înghețat, că adică nu mai mi-am dat seama unde eram și am făcut o mișcare de ridicare ca pe pământ uitând că

aceeași mișcare acolo sus, pe clopotniță, pe vârful cel mai înclinat la care lucrasem eu până atunci, putea să mă ducă de-a berbeleacul. Și că totul a fost din pricina fetei, am uitat de mine zgâindu-mă la ea...

VII

Or, până în clipa aceea eu nici n-o văzusem. Abia după aceea m-am uitat. Ne despărțea hăul străzii, și atunci mi-am dat seama că între noi nu erau nici douăzeci de metri, impresia mea era că era acolea, în aer ca și mine, numai că ea avea în spate o clădire, o odaie la geamul căreia stătea, și eu n-aveam nimic. „Bună ziua, domnișoară Viorica, ce mai faci?" i-am spus eu cu gândul că ea o să se mire de unde o cunosc, fiindcă nu era neapărat obligatoriu ca vocile auzite de mine mai înainte să le fi auzit și ea, tocmai pentru motivul că eu eram în aer și le puteam capta, în timp ce ea era așezată în prelungirea terasei, puțin mai sus, le putuse auzi numai dintr-o parte. Ceea ce se și verifică: fata nu răspunse nimic, semn că i se părea de neînțeles să-i știe cineva numele și ea să nu-l cunoască pe cel care îi vorbea astfel, prefera să tacă și să aștepte. „Scuzați-mă, i-am spus eu atunci, că vă întreb ce mai faceți, mi-a adus și mie vântul la urechi numele dumneavoastră." Ea se aplecă atunci mai mult peste geam și se uită și se pare că înțelese, văzu probabil terasa de alături și pe acel domn și mai ales acea doamnă, glasul ei atât de frumos care fără să fie strigat se auzea totuși limpede de la mare distanță. „Mai politicos ar fi, zise ea atunci, să te

recomanzi înainte de a-mi vorbi, chiar dacă ai auzit de la alții cum mă cheamă." „Bravo, Viorico, o urmă aproape imediat vocea doamnei, și în aceeași clipă ea se răsuci în șezlong și repetă: Bravo, draga mea, dacă aș fi mai aproape te-aș săruta, foarte frumos ai răspuns, așa este, politețea inimii cere să nu vorbești niciodată cu golanii, sub niciun motiv, chiar dacă cei din jurul tău te-ar tenta. Nu te lăsa tentată!" „Hm, făcu meșterul după ce se așternu tăcerea în urma acestor cuvinte, ai nimerit în bară, mă, taman tu care ai boală pe golani, te făcu golan!"

Dar eu nu mă supărasem, ci, ca și la început, mă vrăjise glasul acelei doamne care te făcea parcă să-l asculți orice ți-ar fi spus și să dorești să faci pe urmă cum ți-a spus ea. Eram vesel. „Domnișoară, i-am spus eu atunci fetei, nu-mi recunosc altă vină decât că m-am grăbit să pronunț numele dumneavoastră înainte să-l pronunț pe-al meu." Știam ce spun, putusem să-mi dau seama nu o dată ce înseamnă să citești cărți, te miri singur cum te ajută nu numai să vorbești, dar să și gândești. Citisem pe atunci cel puțin o sută și nu numai din cele care se numesc *Mortul de sub scară* sau *Pata de sânge.* „Ai auzit ce i-a răspuns? șopti doamna de pe terasă, care între timp intrase și ieșise dinăuntru cu o stropitoare în mână și începuse să-și ude florile. Și să nu crezi, adăugă ea coborând și mai tare glasul, că e o simplă galanterie! El nici nu știe ce spune, dar e perfect în sentimentul ei!" Și auzind-o, ca să-i fac plăcere chiar și în sinea mea, îmi și spuneam că așa e cum zice ea, nu prea știu ce spun, străduindu-mă însă cu grijă să vorbesc mai departe frumos, ca să-i ascult pe urmă iarăși laudele. „Așa că, domnișoară, îmi dați voie acum să mă recomand, Călin Surupăceanu, și să nu mi-o luați în nume de rău că nu

vă fac o plecăciune mai adâncă dată fiind situația care ar face să mă pomenesc prea jos la picioarele dumneavoastră și să nu mă mai scol niciodată!" Aici meșterul își izbi fruntea cu palma, ca și când în viața lui n-ar fi auzit ceva mai șmecheresc, fata chicoti, iar domnul de pe terasă, care îi ținea companie doamnei, râse gros: hă, hă, hă! „Perfect, zise doamna punând stropitoarea jos. Dragă Viorico, îți spun să te ferești: e un corupător! Dar un corupător cu inimă. După ce o să se dea jos de-acolo unde îi place să stea cocoțat, să treacă și pe la mine să-mi văpsească marginea terasei, că tot e ruginită de când o știu." „Să mă duc, meștere?" îi șoptii eu meșterului. „Parcă pot să te opresc", îmi răspunse el cu spatele.

A urmat o lungă tăcere în care am dat ultimele pensule cu vopsea sub tălpile mele, pe acoperișul turlei bisericii, în timp ce meșterul fuma și soarele înțepenise la un stat de om de buza asfințitului. Mi se părea că trecuseră ceasuri de când se afla acolo și nu se mai mișca să coboare spre scăpătat. Mi-am aruncat o privire în treacăt să văd dacă lumina mea mai era acolo. Era, de altfel știam că e, fiindcă o simțeam în mine... ce pot să spun acum, când nu mi-a mai rămas decât amintirea acelor... săpate ca un șanț în sufletul meu...

De acolo, de la înălțimea la care mă aflam, îmi închipuiam că doamna de pe terasă trebuie să fie în orice caz cu totul asemănătoare glasului ei, iar fata de la mansardă o adevărată domnișoară în genul celei despre care îi pomenisem eu odată meșterului. Nu era așa, dar n-am simțit dezamăgire, ci uimire, așa cum mi se întâmpla când eram copil și urmăream cu ochii mari și cu burta la pământ, la țară la bunica, greierele care cânta în iarbă: voiam să-i descopăr pe spinare vestita vioară al cărei sunet îl auzeam

chiar eu cu urechile mele, dar nu vedeam decât o gânganie obișnuită, care mergea împiedicându-se printre rădăcinile ierbii, continuând însă să scârțâie și refuzând să-și arate ochilor mei uimiți taina cu care fusese trimis pe lume.

Tot așa era și doamna de pe terasă, o femeie obișnuită, să fi avut într-adevăr treizeci sau patruzeci de ani, potrivită de statură, oarecum voinică, dar fără să fie grasă, cu oase late de țărancă, dar o țărancă îmbrăcată cu lucruri bune, aș zice boieroaică de la țară, dacă aș ști ce e aceea. Glasul îi rămânea parcă străin de înfățișare și mă uimea cât era de șoptit și de melodios și cum umplea în același timp cu viața din el tot aerul care o înconjura.

Iar fata, când am intrat peste ea, m-a izbit prin totala ei neasemănare cu ceea ce mă așteptam eu să văd, nici vorbă de rochița rândunicii, primul lucru de care mi-am dat seama la ea a fost că era bătrână și avea gura puțin mare, cu toate că în realitate bătrânețea ei nu însemna altceva decât că ea avea douăzeci și doi sau douăzeci și trei de ani, în timp ce eu aveam cu trei sau patru mai puțin, iar impresia că are gura mare s-a șters chiar în minutele următoare, când am început să vorbim. De fapt, nu mai știu acum cum arăta cu adevărat, dacă avea în realitate gura cam mare și acest lucru nu era vizibil decât în primele secunde când o cunoșteai, sau n-o avea și abia după ce o cunoșteai mai bine descopereai că te-ai înșelat. În orice caz, și ea s-a înșelat cu privire la vârsta pe care o aveam eu atunci, s-a luat după statura mea mare crezând că am cel puțin douăzeci și cinci de ani. Am lăsat-o să creadă și poate crede și astăzi...

VIII

Dar ceea ce nici măcar puterea gândurilor mele de acum nu poate să descopere (și cei ce-au cunoscut în viața lor nenorocirea știu ce putere au amintirile vieții lor fericite) este frumusețea ochilor acestei fete. În ei strălucea acel lucru singur care e secretul oricărei ființe în parte, chiar și al unui câine... Toți îl purtăm cu noi la lumina zilei, dar nu impresionăm cu el pe nimeni... Mișcarea ochilor era la fata asta jocul sufletului ei, fiecare clipire îți spunea ceva care te punea parcă jos, să te apleci și s-o iei în brațe cum culegi un copil și îl urci apoi sus la acea înălțime a umărului tău la care încă de mic și fără să știe vrea și el să ajungă cât mai repede... Așa i se mișcau ei ochii când mi-a deschis ușa și m-am trezit cu ea în față. De fapt ochii îi stăteau nemișcați, luminile erau acelea care tremurau, mai precis și ochii, numai pleoapele nu clipeau... S-a tras înapoi când am trecut pragul și acum îmi aduc aminte ce înțeles avea tremurul privirii ei: era de frică. Cum se putea să intru astfel la ea în casă? De unde ne cunoșteam? Cine ne dădea dreptul să călcăm regulile fără să ne disprețuim unul pe altul din chiar momentul cunoștinței? Atunci, am fost deodată sincer, gata adică să plec: „Doamna Sorana, i-am zis eu, mi-a spus că dacă faceți cel mai mic gest că nu vreți să stați de vorbă cu mine, să-mi cer scuze și să plec. Adică să nu-mi închipui că e cazul să insist, că gestul dumneavoastră ar fi numai așa de formă.. „Are dreptate, răspunse ea și continuă făcându-mi o declarație parcă cu sufletul la gură: Doamna Sorana, țin foarte mult la ea și ea mă cunoaște..." Era însă prinsă mereu de aceeași teamă dinainte care acum parcă crescuse, după ce

auzise că această doamnă, la care ea ținea foarte mult, știa că eu o să îndrăznesc să vin și să-i bat la ușă... „Intrați", zise ea, deși eu intrasem și în aceeași clipă puse mâna pe-un scaun, singurul pe care îl avea, îl săltă de la locul lui și îl duse undeva mai la distanță, lângă fereastra de la care făcuse cunoștință cu mine mai înainte, să mă așez adică pe el și să înțeleg că mă primește.

Mă așezai și, fără să știu de ce, începui să-i povestesc despre vizita mea pe terasa doamnei Sorana și râsei. Ea nu înțelese veselia mea. Mă încurcai, pricepând că n-aveam de ce râde de această femeie și că Viorica n-ar fi înțeles nici dacă eu personal aș fi avut cu adevărat ceva cu ea. Mă hotărâi că nu trebuie s-o vorbesc decât de bine, deși glasul ei care îmi plăcea atât de mult mă îndemnase să încep a povesti despre ea râzând. Intram parcă în pielea altcuiva, care acest altcineva ar fi râs. De ce? Așa, cum râd proștii când văd ceva ce nu înțeleg și aici trebuie să spun că nu puțini ani din viața mea am trăit în pielea unui prost, mai ales când mai întâlneam și alți proști și aici iarăși trebuie să spun spre dezvinovățirea mea că numărul lor este foarte mare. Ne plac proștii, ăsta e un fapt, dovadă că, după ce mă simțisem atât de inteligent acolo sus pe clopotnița bisericii, acuma nu puteam rezista să fiu prost și am început să râd, povestind de acel domn, după ce îmi dădusem seama că de doamnă nu mai puteam.

„Vrea să-mi schimbe meseria, he, he, că cică la ora de față nu acolo trebuie să stau eu și să dau cu bidineaua (auzi, bidineaua, mă confundă cu spoitorii!), de ce, îi zic, ce deosebire e între ora de față și ora de ieri sau ora de mâine. E bărbatul ei?" „De ce?" mă întrebă domnișoara Viorica. „Păi, fiindcă ea a sărit atunci și a strigat: Dănuț, zice, lasă băiatul

în pace, lasă-l așa nestricat, că sunteți destui voi care credeți că le știți pe toate! He, he, și Dănuț ăsta era un vlăjgan mai solid ca mine și ea îl mângâia cu ochii… E fi-său?" „Doamna Sorana are mulți prieteni care țin la ea și o vizitează, au dat-o afară de la teatru că n-a vrut să joace în piese comuniste. Dar are pensie!" „Vasăzică nu e bărbatu-său!" am spus eu râzând mereu. „Nu, doamna Sorana n-a fost măritată niciodată și acum a hotărât singură să nu mai aibă de-a face cu bărbații!" „Păi, văz că are!" „N-are!" „Atunci ăsta era unul camuflat!?" „Cei care vin la ea sunt doar prieteni."

Am simțit iarăși că trebuie să cred acest lucru și, plictisit, m-am întors la acel domn pe care simțeam o mare plăcere să-l iau în balon (singura dovadă de inteligență în ochii unui prost nu este luarea în balon?). Țineam atât de mult la meseria mea, că mi se părea cu adevărat un lucru foarte hazliu să vină unul să-mi spună că nu fac mare brânză umblând pe acoperișuri cu oala cu văpsea după mine și că mai bine aș face dacă m-aș duce cu el, să mă învețe el alta. „Asemenea calități, zice, îmi trebuie mie, să te urci la o sută de metri înălțime fără să tremuri și să lucrezi la voltaj, cu calificare înaltă!" îmi trebuie mie voltaj, când eu câștig singur și nu-mi pasă de nimeni! „De ce râzi?" m-a întrebat fata iar, foarte nedumerită, uitându-se la mine parcă speriată.

Parcă nici nu auzise bine ce-i povesteam, și nici nu mai înțelegea dacă băiatul din fața ei era același cu cel de mai înainte, care știuse să dea răspunsurile lui așa de bine, că o hotărâse apoi, când bătusem la ușa ei, să mă primească, sau mă înlocuise un șmecher oarecare? Atunci am întors capul spre fereastră și am căutat în tăcere zidul uitat cu lumina mea pe care o părăsisem fără să-mi dau seama și de care mi-am amintit deodată cu un ciudat regret. Tot atunci am văzut

și cât de nerod era disprețul meu pentru celelalte meserii de care îmi vorbise acel domn, fiindcă în realitate n-am râs deloc când el a început să-mi vorbească ce s-ar întâmpla cu mine dacă aș lăsa pe seama altora acoperișurile mele și m-aș duce după el. „Ce ești tu? m-a întrebat el. Nu ești nimic, în timp ce tinerii de seama ta au pus mâna pe pistoalele cu aer comprimat și găuresc munții. Acolo e locul tău și pe urmă la școală, să ajungi cineva, nu să stai cu boșorogii care nu sunt în stare decât să dea cu o bidinea pe o tablă. Aruncă bidineaua, ia-ți ziua bună de la frați și surori și vino cu mine să construim o altă lume, fiindcă asta în care am trăit până acum nu e bună. Nu e nevoie să știi tu de ce, dar ce trebuie să știi neapărat e că ăsta e ceasul tău cel mare, dacă îl scapi nu e numai că ai să rămâi un om care nu știe nimic, dar o să se uite toți de seama ta la tine ca la cel mai prost dintre ei și partea interesantă o să fie că n-o să ai ce să le răspunzi. Nu lor, a strigat acest domn când a ajuns cu vorbele lui până aici, *ție* n-o să ai ce să-ți răspunzi, că ți s-a ivit ocazia și ai scăpat-o și că ai fost chemat să construiești o lume nouă și ai fugit pe acoperiș." „Dane, a zis atunci doamna Sorana, în picioare cum era, ducându-și brusc mâna în jos încât te-ai fi așteptat că o să-l dea afară, când de fapt cuvintele ei erau blânde ca o rugăminte. Când ai să înțelegi, dragul meu, că omul e dintotdeauna și va rămâne însetat de o viață deplină?" „Ce viață deplină o mai fi și asta, să vopsești o bucată de tablă!" a zis atunci acest domn furios de parcă ar fi fost jignit. „Dragul meu, eu te stimez pe tine pentru cinstea ta, nu pentru ideile tale care sunt în realitate ale lui Karl Marx. Cinstit este să spui că se face o experiență nouă, și nu că se construiește o lume nouă. O lume nouă nu se construiește pe ură!" „Asta e ceva trecător, răspunse el

supărat, ce te legi mereu numai de asta?" Mâna care se lăsase în jos a doamnei Sorana se ridică deodată spre cer împreună cu râsul ei care fu lung și ciudat, cum nu mai auzisem până atunci. M-am oprit din văpsit și mi-am răsucit privirea spre ea, curios să aud ce-o să urmeze după acest râs al ei ca un chiot: „Eu, a strigat ea, eu sunt vinovată că doar pomenesc de această ură, în timp ce tu iei parte la ea și îți spui: Nu e nimic! E ceva trecător! E ca și când te-ai apropia de băiatu-ăsta și i-ai da brânci dincolo de această terasă, în vid, și i-ai striga din urmă: Nu e nimic, e ceva trecător! O, Doamne!" Și aici ea își duse deodată mâinile la ochi și gemu. Nu mi-aș fi închipuit până atunci că femeia, ca gen, poate să ajungă până acolo încât să mă uluiască prin cuvintele și mintea ei înaltă. Parcă se urca pe un piedestal. Și auzind-o gemând astfel i-am dat dreptate cum n-am dat dreptate la nimeni, deși habar n-aveam despre ce era vorba, îmi intrau în cap cuvintele ei cu o claritate absolută, dar nu știam ce se ascunde în spatele lor. M-am uitat atunci la acel domn să văd ce-o să zică. Arăta posomorât și l-am auzit cum spune tot furios: „N-am inventat noi nici clasele și nici ura dintre ele! Ele există." „Și voi le proslăviți, spuse doamna Sorana uluită, le ridicați în slăvi, ca pe-o nouă religie! Religia urii! Și pe ea vreți să construiți o lume nouă! Ha, ha, ha!" Formidabil cum putea să râdă! Cu toată ființa ei, ca și mai înainte, când gemuse de o suferință al cărei înțeles îmi scăpa.

Terminasem văpseaua și i-am spus că o să trec a doua zi să-i fac și restul terasei, de fapt mai aveam, dar am lăsat vasul acolo, să mai vin și a doua zi s-o mai aud vorbind... „Doamna Sorana, i-am spus, aș vrea să mă spăl pe mâini, cum putea aș face!?" „Nu te supăra, mi-a răspuns, că n-o să-ți dau voie în baie, dar o să-ți torn eu apă aici, lângă gura de

scurgere." Era o femeie simplă, dar nu așa cum era simplă madam Dumitrache, prietena mamei, care se uita parcă speriată la mine când mă vedea în zori la cișmea că mă spălam râzând. Fiorii apei mă făceau să mă sclifosesc așa. „Ce e, madam Dumitrache, ce te uiți așa la mine?" „Nu râde de dimineață, mă, băiatule." „De ce, coană mare?" „Tu nu știi că nu e bine să râzi de dimineață?!" Numai de-astea auzisem eu până atunci de la femeile care, nemaifiind tinere să vorbească despre băieți sau copiii lor mici, cădeau ori în doaga dusului la biserică, ori în tot felul de superstiții. „Dumneavoastră vă duceți la biserică, doamnă Sorana?" am întrebat-o eu în timp ce mă spălam. „Dacă mă duc la biserică! He! a făcut ea, auzi ce mă întreabă!"

Parcă aș fi întrebat-o dacă mănâncă șerpi prăjiți! Mi-a turnat mai departe apă în pumni până m-am spălat bine și nu mi-a răspuns.

IX

Unii spun că fericirea trece fără s-o știm și nu aflăm de ea decât după ce am pierdut-o. Dar cum se face că tânjim după ea dacă n-am ști când suntem fericiți, că suntem? Pe alții i-am auzit spunând că din viața noastră numai suferința persistă, bucuriile se duc. Eu cred că suferim nu pentru că fericirea s-a dus, ci dimpotrivă, că e în noi, dar întoarsă în negativ, ca la clișeele fotografice, și ne uităm la ea și ne chinuim să-i mai vedem adevăratul chip. A mea a venit punând mâna pe mine cu o mare putere, iar eu știam perfect

de bine ce nume avea ceea ce trăiesc eu. Simțeam însă în același timp că sunt smuls din ceva care n-avea să se mai întoarcă și de aceea m-am uitat cu un regret ciudat pe fereastră, căutând zidul acela unde eu văzusem lumina mea. Inima îmi bătea cu o violență liniștită și o mare tăcere se așternuse în odaia în care mă aflam singur cu o fată necunoscută. Mă uitam însă zadarnic pe geam, crezând că o să mă liniștesc și n-o să se întâmple nimic. Ce era? Știu bine; au fost cuvintele ei, mi-aduc perfect aminte: De ce râzi?

Și am încetat să mai râd, ca la o comandă de neînțeles. În aceeași clipă inima a început să-mi bată, făcându-mă să văd astfel adevăratul sens al prezenței mele acolo. Eram în odaia unei fete, singur cu ea! Revenind în odaie cu privirea, am dat de ochii ei care parcă nu se mai închideau și care, speriați, aruncau acum asupra mea marea răspundere a acelei clipe, după ce o declanșase privindu-mă neclintit ca două mari oglinzi în care ea pierea și mă vedeam numai pe mine. Și atunci m-a năpădit o dorință care aproape că mă înăbușea, și odată cu ea o întrebare, dacă pe lume au femeile vreun rost... Și ca în vis am făcut o mișcare, menită să aducă răspunsul: am pus mâna pe ea. Aș putea să spun că am înhățat-o, am apucat-o de umăr și numai întrebarea care plutea asupra mea a împlânzit acest gest sălbatic și a împiedicat-o să țipe: „Ah, domnișoară, i-am spus și m-am aplecat asupra ei, ce ochi frumoși mi-e dat să văd! Nu e niciun merit pentru un băiat și o fată că după ce se cunosc bine unul pe altul ani de zile, se fac pe urmă fericiți, mai greu e să reușești lucrul ăsta dintr-odată..." „Nu sunt domnișoară, mi-a răspuns ea ferindu-se, dându-se puțin pe spate și neslăbindu-mă din ochi, dar cu chipul înflorit de surpriza pe care i-o făceau cuvintele mele, fiindcă simțeam și eu că

ieșisem din pielea mea de prost și eram iar ca pe turla bisericii. Și pe urmă să nu-mi spui mie că ești fericit din pricina mea, cât ai intrat aici în odaie, adăugă ea și râse punându-mi mâna în piept să-mi oprească apropierea, stai frumos pe scaun dacă vrei să nu fac ce ți-a spus doamna Sorana și atunci să nu mai ai încotro și să pleci."

M-am așezat la loc cu o imensă dezamăgire în inimă, parcă aș fi simțit cum se retrage din mine un val și mă lasă singur și pustiu și mi-am simțit și inima bătându-mi iar, cu toate că nu mai avea de ce. „Nu sunt domnișoară, a repetat ea, e bine s-o știi." Dar când s-a uitat la mine nu știu ce-a putut vedea că i-a pierit și ei toată veselia și pe chip i-a apărut deodată o îngrijorare stranie: „Ce este, m-a întrebat, nu-ți place că nu sunt ce credeai?" „N-oi vrea să spui că nu ești ce-mi văd ochii!" i-am răspuns eu uitându-mă însă în dușumea, ca să nu observ că de pe chipul meu pierea ceea ce văzuse ea și o îngrijorase, iar eu simțeam că nu mă înșel fiindcă mă stăpâneam acum cu putere să nu pun iar mâna pe ea; valul acela trecuse și venise altul, care mă ridica iar în sus; simțeam că amețesc. „Dacă nu ești domnișoară, am continuat eu, cu atât mai mult văd că nu știi ce spui, fiindcă nu interesează ce credem, ci ce arătăm că suntem!"

Și deodată, ajuns aici și reușind să-mi înfrânez pornirea de a o lua în brațe care aproape că îmi tăia răsuflarea, mi-a izbucnit în minte ca o inspirație, singura dată în viața mea când am înțeles ce înseamnă acest cuvânt, ce trebuie să fac ca să nu mai zică nimic această fată și mâinile ei să se înmoaie în pieptul meu și să nu mai întâlnesc nicio împotrivire: atunci și nu mai târziu, la ora aceea, nu mâine sau nu știu peste câte zile (nu reușeam să pătrund decât într-un singur fel înțelesul spuselor ei, că nu e domnișoară:

că adică, nu e fată mare, nu e fecioară, ceea ce în loc să mă îndepărteze, mă făcea și mai mult să mă simt cum mi se turbura mintea privind-o). „Îmi pare rău, am început eu, uitându-mă mereu în jos și încercând să dau glasului exact asemănarea cu al unuia căruia îi pare chiar rău și știe el ce știe, dar am crezut că ți-a spus nea Niculae că de două săptămâni trec pe-aici și încerc să-ți fac cunoștință. Eu credeam că știi totul, altfel pe cuvântul meu dacă aș fi avut curajul să vin să-ți bat la ușă și să mă port în felul ăsta. M-am luat după faptul că văzându-te de vreo trei zile la geam mi-am zis că ai aflat și nu ești supărată câtuși de puțin pe mine. Nu ți-a spus nimic nea Niculae?" „Nu", zise ea și ochii i se lărgiră, amestecându-se în apele lor crinurii, parcă de catifea, curiozitatea cea mai mare, cu uimirea extremă, în care stă veșnic la pândă neîncrederea. Tăcui, parcă copleșit. „Nu, repetă ea, nea Niculae nu mi-a spus nimic."

Nea Niculae ăsta era portarul blocului, auzisem cum îl cheamă tot de la doamna Sorana, sunase la ea și îi adusese nu știu ce. „Mulțumesc, Niculae", îi spusese, și închisese ușa în urma lui, iar eu apucasem să-i văd capul și să fac legătura că ăsta era individul de jos, care mă întrebase și pe mine la cine urc. „De fapt, dacă mă gândesc bine, nu era treaba lui și bine a făcut că nu ți-a spus. Te-am văzut pe stradă și m-am ținut departe, dar mi-am dat seama unde-ai intrat și l-am întrebat cum te cheamă și unde stai. Crezi că a vrut să-mi spună dintr-odată? Și sunt trei săptămâni de când nu mă gândesc decât la fata cu ochi frumoși, când adorm îi văd sub pleoape... Zile întregi am stat uite-acolo pe trotuarul ăla, să te văd ieșind sau întorcându-te de la lucru." Când venise vorba de Viorica, doamna Sorana îmi spusese și asta. Că lucrează la Apaca, la confecții, fabrica aceea construită nu

demult de brigăzile voluntare. „Și după ce te vedeam, continuai eu, mă duceam și eu acasă, nu mai voiam nimic în ziua aia."

Tăcui iar, strivit parcă de propria mea mărturisire. Aveam în glas ceva care putea să te facă să crezi că sunt atât de trist, încât povestitul îmi lua toate puterile și o să tac la un moment dat și n-o să mai spun nimic. Mă feream mai ales să mă uit la ea, întorceam capul spre geam și mă uitam lung afară. Simțeam însă că toată atenția ei era îndreptată spre mine, să audă povestirea iubirii mele pe care n-o știuse. „Până când n-am mai putut să rabd, trebuia în vreun fel să mă vezi și atunci aveam să-mi dau seama dacă există pentru mine vreo speranță sau să-mi iau gândul definitiv și să sufăr și eu cât oi suferi, trei luni, un an, trei ani, cine poate să știe? Fiindcă sunt oameni care se însoară, țin la nevestele lor, fac copii, ajung la patruzeci de ani și tot nu uită în sufletul lor o fată pe care au văzut-o într-o zi și s-au ținut după ea zadarnic. Mă plimbam cu mâinile în buzunar când am văzut turla roșie a bisericii. Toată numai rugină, nu fusese vopsită niciodată și când am văzut că e chiar în dreptul blocului vostru am plecat repede și l-am căutat pe meșter. Mergem, meștere, să vopsim o biserică pe care am găsit-o eu? Dar să vorbești dumneata cu părintele care o fi slujind în ea, că mie mi-e frică să nu ne refuze, acuma de când statul nu le mai dă atâția bani ca înainte, și sunt săraci și ei și să nu zică, cine știe, că nu le arde lor de ce e pe turlă, când pe dinăuntru îi mănâncă funinginea. Bine, zice meșterul, bine, Căline, facă-se voia ta, și a doua zi ne interesam la ăla care stă mereu înăuntru și curăță sfeșnicele de ceară, dacă părintele e în altar sau unde e, că vrem să vorbim cu el ceva. Părintele stătea pe-aproape, aci, pe intrarea Spătarului, ne-

am dus la el și meșterul zice nu e păcat de Dumnezeu, părinte, să lași tabla să se mănânce de rugină, mâine, poimâine îți plouă în biserică și atunci o să te coste mai mult, în timp ce cu cât îți cerem noi pentru vopsit abia dacă bei o bere și mănânci o friptură seara la restaurant. De, zice părintele, trebuie să și ai cu ce plăti berea aia și friptura. Cât face să vă urcați sus și s-o vopsiți? O mie de lei, părinte. Plus materialul. Și materialul cât costă? Păi, v-aduc bon de la Ferometal. Nu s-a mai tocmit părintele, pesemne că se așteptase la mult mai mult, și am început lucrul. Și în prima zi, când am început să cânt și te-am văzut că deschizi fereastra și te uiți, meșterul pretinde că i-a înghețat spinarea, că am făcut un pas greșit și că era să zbor de-acolo, ca Meșterul Manole care și-a zidit nevasta între ziduri și a rămas pe turlă fără schele. Acuma n-o să te mai văd, am terminat lucrarea și numai mâine mai vin o jumătate de ceas la doamna Sorana... Dar mă gândesc să nu mai vin nici la ea..."

„De ce să nu vii, spuse Viorica cu un glas care tremura de parcă ar fi strâns-o cineva de gât. Și repetă, zăpăcită: De ce să nu vii? Vino! Eu ți-am spus că nu sunt domnișoară fiindcă așa mi te-ai adresat și mi-era rușine de doamna Sorana când te-a auzit, fiindcă ea știe că am fost măritată, că am și-un copil pe care mi l-a luat bărbatu-meu prin proces cu avocați și câte am suferit eu din pricina asta... Și chiar dacă nu te-ar fi auzit nimeni, chiar aici în casă când mi-ai spus, am vrut să afli, fiindcă să știi că nu-mi place să fiu luată ce nu sunt, de ce să încurc eu omul spunându-i ce nu e sau să creadă cine știe ce. Și bine-am făcut, mai ales că n-am știut nimic că m-ai observat pe stradă și ți-ai fi spus, ce domnișoară, când ea nu mai e domnișoară de la șaptesprezece ani. Fiindcă de la

șaptesprezece ani m-am măritat! Dar spune-mi, n-am cu ce să te tratez, am niște lichior, iar vouă bărbaților nu vă mai place lichiorul, beți coniac sau vin. Să-ți dau?”

Și nu mi-a mai așteptat răspunsul, sa ridicat de pe pat și s-a dus după o perdea, de unde a scos o sticlă și două păhărele mici cât un degetar. M-am uitat la ea și din nou am simțit cum mi se înnegurează ochii. În loc să strice, spusele ei că a fost măritată și are și-un copil mai rău ajutaseră. M-am uitat iar pe geam (uitatul acesta mă liniștea) și mi-am spus că trebuie să mai aștept încă, că o să vină acum ceva din partea ei care e ca un fel de condiție și că trebuie nu numai să las acest lucru să se producă, dar să fiu alături de ea, în acele clipe, cu toată inima mea și să-mi piară gândul pe care îl aveam din minte, nu numai să nu încerc cumva să mă prefac, dar chiar să-l alung cu totul.

X

Nu mă înșelasem. În fiecare femeie, mai mult decât într-un bărbat, zace o istorie. Dar de când mă știu n-am auzit una mai scurtă, cu toate că evenimentele din ea puteau foarte bine să-i ajungă cuiva pentru toată viața. Să fi simțit Viorica că mai mult decât atât nu eram în stare să ascult sau să pricep? „Am simțit eu că pentru mine cânți, zise ea turnând în cele două păhărele cu acea dibăcie atât de plăcută a mâinii unei femei, cu toate că te fereai să te uiți încoace și îți vedeai de treabă... Acum înțeleg că mă văzuseși mai demult și nu mă mir că nu te-am băgat de seamă, de

când m-am despărțit de bărbatu-meu și mi-a luat copilul n-am ochi să văd un bărbat înainte, oricine ar fi el, așa am ajuns de rea și nesuferită. Viorico, zice doamna Sorana, nu te împotrivi zadarnic, draga mea, orice-am face… Stai să vezi cum mi-a zis… Orice-am face noi, zice, masculul e pe urmele noastre… Dar dumneavoastră, zic, cum vă feriți? Nu vrei să bei?"

Am luat păhărelul și am ciocnit: „Sărut mâna, domnișoară", i-am spus eu tot în același fel și am dat lichiorul peste cap. Ea doar și-a înmuiat buzele, dar se vedea că îi place, era, poate, singurul fel de alcool la care se pricepea. „Dumneavoastră vă feriți și mie îmi spuneți să nu mă feresc, cu toate că puteți să vă mai căsătoriți… Draga mea, mi-a spus, nu există ceva mai… ceva mai… nu știu cum mi-a spus, decât dragostea unui bărbat. Iluzia, draga mea, nu mă mai satisface. Or, un bărbat vede într-o femeie o iluzie, și când iluzia zboară, ha, ha, (ai auzit-o cum râde), noi suntem de vină!… Nici mie nu mai îmi trebuie, doamnă Sorana, i-am spus, numai de copil mi se rupe inima." „Aici nu mai înțeleg eu, domnișoară Viorica, de obicei bărbații când se despart fug de copii, îi lasă fostei neveste. Ea tăcu și, cu un gest neașteptat, trase perdeaua de la geam. Dar nu aprinse lumina. „Am aflat mai pe urmă, răspunse apoi Viorica, avea niște rude la țară care căutau un copil de suflet, a venit în instanță în calitatea lui de activist de partid și avocatul a declarat cu martori că eu aș fi incapabilă să-l cresc, că n-am o meserie și trăiesc în promiscuitate. Așa a zis, am întrebat-o mai târziu pe doamna Sorana ce înseamnă vorba asta. Era din pricină că aveam locuință insalubră, dar nu spunea că el m-a luat din casa noastră frumoasă de la Oltenița și m-a adus în maghernița lui împuțită de pe 13

Septembrie, cu taică-său bolnav de oftică. Tot eu eram vinovată, și până să-mi dau seama ce pune el la cale m-am pomenit cu hotărârea că am pierdut procesul și copilul. Că el nu mi-a spus așa, mi-a spus că de unde, vezi de treabă, ce sunt eu, mamă, să cresc copii, n-oi fi vrând să-l dau pe mâna ăleilalte? Ți-l las ție! Martorii au spus adevărul, dar n-au spus că promiscuitatea era a lui, nu a mea. Era adevărat că n-aveam meserie și abia după aia m-am dus la Apaca și m-am calificat la confecții, dar cât am trăit cu el din leafa lui în viața mea n-o să uit cum îmi lăsa două sute de lei să mi-ajungă pe-o săptămână și restul îl oprea el, cinci-șase mii de lei... Știa el că din două sute de lei poți să trăiești două zile, nu șapte, dar zicea nu-ți dau mai mult, să nu-i dai mă-tii! Mama! Ajunsese mama la mila lui, când tata avea pensie de marinar, și nu le lipsea nimic, vai de capul lui, că pe urmă l-au dat afară și din partid și s-a apucat iar de dulgherie prin comuna Militari, l-au întors pe nebun acolo unde se pricepea și el... a „De ce l-au dat afară din partid?" am întrebat-o eu. „L-au prins! El credea că o să-i meargă multă vreme, lua bani cu unul de la un șantier de la cei care veneau, ca să-i angajeze. Zece mii de lei de om. Și era și prost, că s-a apucat și a luat de la mai mulți câți putea să-i angajeze și ăia au așteptat ei cât au așteptat și s-au dus la procuratură și l-au reclamat că nici nu-i angajează, nici nu le dă banii îndărăt. Procurorul a vrut s-o facă moartă, dar ăia nu s-au lăsat și au scris la un ziar... Dar câte nu făcea!" Aici Viorica se opri din povestit și pufni în râs. „Mă mir cum l-au ținut doi ani de zile, pesemne ce-mi spunea el că face pe-acolo pe la raion le plăcea unora din ăia care îl țineau, că altfel l-ar fi dat de mult afară: numai chestia cu angajările n-au putut s-o mușamalizeze și atunci au pus problema." „Da' ce făcea?"

Viorica tăcu câteva clipe uitându-se într-o parte, ca să-și amintească. Dar nu ceva îndepărtat, ci apropiat, de care își adusese aminte adineauri și râsese. Și spuse: „Când aresta câte un chiabur, îl punea să-și mănânce căciula! Mănâncă-ți căciula, îi spunea, că, dacă nu, te bag la beci și acolo rămâi, te mai scoate dracu!" „Și ăla?" „Și-o mânca, ce putea să facă, da' pe urmă tot nu scăpa! Și să știi că nu era așa când l-am luat eu, până s-a văzut numit acolo, la raion. Într-o zi, nu știu ce căutam eu în șifonier și mi-arunc ochii unde țineam ce-aveam și eu într-o cutie, niște mărgele și agrafe de aur de la tata, îmi plăcea să deschid capacul și să le iau în mână. Stăteau pe actul de naștere și actul de căsătorie. Când mă uit eu, lipsea actul de căsătorie. Unde e actul de căsătorie, îl întreb, tu l-ai luat? De unde, zice, ce să fac eu cu el? Lipsește, zic, cine a putut să-l ia? Uite-așa, cu mine în casă, băgase omul divorț... Dăduse peste una pe-acolo pe la raion, nu-i mai plăcea de mine, ajunsese prea mare. Aveam copil, m-am dus peste ea, nu voiam să fac scandal, îmi dădeam seama că n-are niciun rost, dar voiam să văd ce e, ca să știu ce să fac, fiindcă socrii mi s-a părut că țineau cu mine, e tânăr, mamă, mi-a spus soacră-mea, lasă, că se potolește el, n-o să divorțeze. Când colo, aia era și ea însărcinată cu el, era vânzătoare la o librărie, și când am întrebat-o la ce i-a folosit că mi-a distrus casa, mi-a răspuns că bine c-am fost în stare, cum ai vrut tu să ai un bărbat așa am vrut și eu. Așa mi-a spus! M-am întors acasă și am găsit casa fum, juca table cu tot felul de prieteni de-ai lui din cartier, odaia era plină de sticle de bere goale și fumul să-l tai cu cuțitul. Bine, Petrică, zic, dar mi-a luat vorba din gură, stai lângă mine, zice, că am de plătit patruzeci de sticle de bere, poate că mi-aduci noroc. Nu-i păsa! După divorț, am vrut să-mi văd

copilul, dar nu mi-au dat voie, s-a însurat cu ailaltă și a adus-o aici, le-a dat apartament și pe mine m-au lăsat din milă să stau mai departe cu părinții lui. Și într-o zi vine la mine frati-său. Măi, Viorico, zice, vai de capul tău, te lăsă smintitu-ăla și rămăseși și fără copil. Ia îmbracă-te tu și hai cu mine! M-am îmbrăcat eu și am plecat. Ne-am dus la un prieten al lui, care nevastă-sa era maistoriță la Apaca, ăștia doi erau ceva pe la Sfat. N-ai putea, zice cumnatu-ăsta al meu, dragă, s-o bagi și pe ea, să învețe și să se califice? A lăsat-o frati-meu, a pus mâna pe el una mai șmecheră și eu o înțeleg pe ea (adică pe mine), nu vrea să se întoarcă îndărăt la Oltenița, divorțată și fără niciun rost, ce să mai facă ea acum la Oltenița, are buletin de București, e păcat s-o lăsăm așa! Să vină mâine dimineață la ora șapte și să mă aștepte la poarta fabricii, a zis atunci maistorița de la Apaca. Vedem noi ce-i facem! Și m-am angajat acolo. N-au trecut nici șase luni și am început să câștig și tot ăsta, frati-său, mi-a găsit și odaia asta, e un om serios, de vreo cincizeci de ani, are copii mari cât mine. Cum au putut să iasă doi frați unu așa și-unu așa, nu înțeleg, să fi vrut cineva să-i facă așa deosebiți și n-ar fi putut."

Viorica se opri, iar eu îmi dădui seama că tăcerea care se așternuse apoi între noi se îngroșase în timp ce la început, când intrasem la ea în odaie și-o apucasem de umeri, fusesem gata s-o violez, nimic nu mă stingherise. În loc ca povestirea pe care mi-o spusese s-o deosebească, o amestecase cu alte femei... S-a măritat, a divorțat, a avut un bărbat cam smintit care în cele din urmă a fost și el pus la locul lui... Iar ea, Viorica, a ieșit de fapt câștigată (dacă facem abstracție de copilul pentru care n-aveam impresia că a luptat ca o leoaică (nu trebuie să lupte o mamă, pentru

copilul ei, ca o leoaică!?), are o odaie a ei în centrul Bucureștiului, mobilată bine și pe urmă era tânără (acum găseam că era tânără!), avea meseria ei și pe lângă toate se și împrietenise cu o femeie deosebită cum era doamna cu terasă... Dar poate că ea tocmai asta vrusese, să se amestece cu alte femei. Fiindcă tăcu apoi complet, iar eu începui să gândesc mai întâi mic și ca de pe altă lume, apoi din ce în ce mai apropiat: sunt singur cu o femeie în odaie... sunt singur cu o femeie în odaie... Și deodată mă uitai la ea ca și cum aș fi vrut să-mi dau seama dacă e adevărat. Era. Am văzut-o că se ridică de pe pat, se dă puțin într-o parte, și cu mișcări care erau exact cum gândeam eu că trebuie să fie, adică adevărate, pentru că erau ale unei femei care exista aici lângă mine și neadevărate fiindcă semănau cu ceea ce puteam să-mi închipui, se culcă pe pat și rămase întinsă cu fața în sus.

În odaie, pentru cineva care ar fi venit de la lumină, era întuneric complet, dar noi amândoi ne obișnuiserăm ochii – mi-am dat seama de asta mai târziu, când am aprins lumina – și vedeam perfect toate lucrurile. Așa am văzut-o și pe ea cum, după un timp în care nu mai încetam s-o privesc liniștit, și-a ridicat bărbia puțin în sus, și-a întredeschis buzele, și pieptul ei a început, ușor de tot, să i se urce și să coboare, parcă adormise pe neașteptate și uitase cu totul de prezența mea acolo. Niciodată, de atunci, nu-mi vine în minte să mai fi avut atâta timp ca să văd toate acestea la o femeie. Poate că le-am văzut nu o dată, trebuie să le fi văzut, dar nu-mi amintesc nimic... Totul e ca o apă în urma mea și dincolo de această apă se afla femeia aceasta cu capul dat pe spate, răsuflând liniștit, dar cu toată ființa ei așteptând... M-am ridicat de pe scaun și m-am apropiat de pat. Și parcă cu

mare grijă să nu se întâmple ceva tot așa cum odată m-am dus cu niște băieți într-un grâu să-mi arate un cuib cu ouăle în el de nu știu ce pasăre necunoscută și am dat la o parte, cu inima zvâcnind, spicele ca să-l vedem, i-am ridicat femeii încet rochia și am dezvelit-o. În clipa aceea tăcerea parcă a sporit, la fel cum noaptea târziu, într-o odaie, somnul celor dinăuntru te face să auzi mai tare liniștea: Viorica respira mai greu. Niciun moment nu m-am gândit să mișc din loc acel trup, mi se părea de neatins, deși știam că în clipele următoare se va întâmpla…

Atunci a încetat să mai respire așa de adânc și a început să tremure. Dar se stăpânea, voia parcă și ea cu orice preț să rămână așa cum era, fără să facă niciun fel de mișcare, să nu strice cu nimic poziția corpului ei, ca și când așa era dat și nu se putea altfel. Și cu toate astea trupul ei era atât de viu, că din tremurul acela repede a luat parca foc, a scos un șuierat și odată a început să plângă… Am scos și eu atunci un hohot, dar nu de plâns. O țineam în brațe; și odaia se umplea de râsul meu care acum era gros și aspru, ca un nechezat. De atunci nu mi s-a mai întâmplat cu nimeni, numai cu ea am avut eu râsul acela bestial care s-a repetat apoi și dățile următoare…

XI

A doua zi după-amiază am venit la doamna Sorana îmbrăcat în hainele mele de sus, așa le spunea mama la haine, de purtare și de sus, pesemne îi rămăsese de la țară

denumirea asta pe care o foloseam și noi, și spre mirarea mea, după ce am terminat ce-mi mai rămăsese din terasa și acoperișul ei mic de deasupra odăii, fiindcă de fapt tot la mansardă era și ea, cu deosebirea că odaia ei era parcă ceva mai jos, și era foarte frumoasă, cu cărți, tablouri, baie, antreu și o bucătărie mică, fără să mai pomenesc de terasă, m-a invitat să iau loc într-un fotoliu și a început să vorbească cu mine. „Te rog, mi-a spus, și într-adevăr rar mi-a fost dat să văd cum arătau de fapt fața și ochii cuiva care te roagă, nici nu poți măcar în gând să mai refuzi pe cineva care se uită așa la tine, te rog, dragul meu, să nu-ți bați joc de Viorica, orice s-ar întâmpla între voi. Să știi că am încredere în dumneata, de când te-am auzit cântând pe turla bisericii mi-am spus: Uite un băiat care nu poate să înșele pe nimeni. Mi-ajunge dacă ești conștient de cele ce-ți spun și-mi promiți. Promite-mi!" „Vă promit!" i-am răspuns. „Să știi că m-am uitat în ochii dumitale când ai pronunțat cuvintele. Ești un băiat jucăuș, nu-ți dai seama ce mare lucru e să ai încredere în cineva și acel cineva să fie conștient de acest lucru și să lupte permanent să nu cadă mai prejos de încrederea celuilalt." „Doamnă, am strigat într-adevăr râzând, pe cuvântul meu că îmi dau seama de ce-mi spuneți, dar nici măcar nu-mi trece prin cap să înșel pe cineva!" „Te cred, dragul meu, dar putem înșela un om fără să ne gândim. Or, eu cer individului să nu iasă nicio clipă dintr-un permanent efort conștient de autoînălțare. N-ai niciun merit dacă ești un băiat integru fără să știi, când poți deveni oricând victima unei uneltiri. Or, după mine, nu e vinovat în lume numai bădăranul care face din omul bine-crescut o victimă. A fi bine-crescut înseamnă a nu permite celui care înșală să facă din tine o zdreanță. Zilnic vin la mine victime neputincioase

ale violenței și golăniei și eu le spun: Fiindcă ați fost învățați să fiți bine-crescuți și manierați, dar nu v-ați însușit voi înșivă această bună creștere, ci numai o pojghiță pe deasupra, iar dedesubt sunteți dezarmați în fața Neandertalianului…"

Ce respirație lungă avea această femeie! Abia la urmă, după astfel de cuvinte, o vedeam cum își înalță fruntea, își ridică umerii și își umflă pieptul. Pe de altă parte, n-aveam să uit niciodată spusele ei, cu felul acela de a mă impresiona, deși nici acum nu prea știu ce mai căutau la ea acele victime neputincioase care o vizitau zilnic, din moment ce ea nu le mângâia, după cum singur aveam să constat… Dar aveau să-mi intre bine în urechi ideile acestea care îmi cereau să fiu conștient de calitățile mele. Despre defecte nici nu venea vorba, îmi spunea că o să aibă grijă alții să mi le arate, o să mă ciocnesc singur cu defectele lor și că o să sufăr destul, „dacă îmi păstrez inima nobilă".

M-ar fi plictisit însă definitiv cu tot glasul și cuvintele ei pline de vrajă dacă în chiar ziua aceea, după ce am vorbit de Viorica și mi-a cerut să mă port cu ea cinstit, nu mi-ar fi spus apoi că nu pentru asta m-a oprit să stau cu ea la discuție. Viorica e majoră și la urma urmei unui om îi e câteodată necesară „o imensă experiență dureroasă" ca să înțeleagă cât de cât ce rost are viața lui și ar fi o greșeală să ne arogăm noi dreptul de a feri pe cineva să nu se ducă într-acolo unde îl trage ața. Aici am tresărit deodată ca un cal: vasăzică, totuși, omul, numai el poate să-și dea seama ce poate să-l facă fericit și ce nu? Și i-am pus ei această întrebare. „Totdeauna! a strigat ea ridicând pe jumătate un braț în așa fel, încât cotul îndoit și vârful degetului arătător ridicat în sus nu trecea de înălțimea frunții. Și asta nu

înțelege prietenul meu Dan, de a cărui cinste mă cutremur, e profund cinstit, dar cu atât mai înspăimântătoare e eroarea lui. Dar și eu am greșit ieri, dragul meu, și de aceea ți-am spus acum să stai, să repar această greșeală, fiindcă nu știm niciodată dacă dorind binele cuiva sau împiedicându-l să facă un anumit lucru pe care noi îl considerăm primejdios pentru el, nu-l oprim de fapt de pe adevăratul lui drum, care îl cheamă poate spre o fericire supraumană! În adevăr omul nu e făcut numai să se zgâiască la cer, luând cazul cel bun că iubește cerul și norii care trec pe el – și eu mă întind seara pe terasă pe șezlong cu fața în sus și privesc cerul înstelat… Fiindcă de leneșul care preferă să fie dus la spânzurătoare decât să-și înmoaie singur pesmeții, cunoști povestea acelui leneș dezgustător din cartea de citire, nici nu merită să vorbim, omul trebuie să se ridice drept și să nu înceteze nicio zi să acționeze câtă vreme fiecare semen al lui de pe suprafața pământului n-o să aibă acoperișul sub care să se adăpostească și să-și iubească femeia, și bucata de pâine zilnică pe care s-o aducă copiilor să nu-i moară de foame. Aici Dan are dreptate, Dumnezeule (și își acoperi fața cu mâinile așa cum făcuse și ieri și scoase iarăși acel geamăt care mă dăduse și mă dădea și acum gata), a venit azi-dimineață pe la mine o nepoată de la țară, uite acolo a stat, unde stai dumneata… N-au ce să mănânce, declară doamna Sorana cu un glas care îmi dădea fiori pe șira spinării. I-am dat din pensia mea atât cât mă țin puterile, dar asta nu ajută nici cât o picătură în acest ocean al mizeriei.” „Doamnă, i-am spus, nu vă supărați, are și mama rude la țară. E adevărat că de bani nu prea dispun, dar pâine și case să știți că au, și încă ce case, i-am mai spus, cu grădini frumoase și vite multe!” „Dragul meu, suferința e un tezaur de care nu

trebuie să ne rușinăm, dar pe care nu trebuie să-l mai sporim conștienți! se feri ea, ca și când nici nu m-ar fi auzit. Am avut o lungă discuție cu prietenul meu, după ce ai plecat de-aici și te-ai dus să-i faci o vizită Vioricăi. Nu m-am dat bătută, din orgoliu, dar după ce am rămas singură mi-am pus perna pe ochi și am încercat să văd limpede prin întuneric. Fiindcă orgoliul e întunericul cel mai mare în care zăcem. E clar, mi-am spus, am văzut cu ochii mei cum băiatul se lasă influențat de ceea ce îi spuneam eu, și nu de ceea ce îi spunea Dan, dar fără să pătrundă cu mintea eroarea lui Dan. Ce valoare are atunci această influență?

Și papagalii aud cuvinte frumoase care le încântă auzul și le repetă, dar de înțeles nu înțeleg nimic. Are vreun merit acel om care spune niște cuvinte sonore și ceilalți le învață pe dinafară și le aplaudă? Niciunul! În schimb, prietenul meu ți-a spus câteva lucruri de bun-simț la care datoria mea îmi cere să încerci să te gândești și dacă le respingi, să le respingi dumneata cu mintea dumitale și nu cu a mea, care e bună numai pentru hotărârile pe care le iau eu. Am să ți le reamintesc și pe urmă eu am să mă retrag, să gândești singur. E bine să stai pe acoperișuri, să dai cu o pensulă și să-ți câștigi în felul ăsta existența, dar, dragul meu, nu-ți trebuie pentru asta prea multă inteligență. Or, aici nici Dan și nici eu nu ne înșelăm, dumneata ești înzestrat cu o inteligență care surprinde și s-ar putea ca nu peste mulți ani să-ți dai seama că nu ți-ai folosit-o cum se cuvine și ai făcut ca omul din parabola cu talanții îngropați, o cunoști, nu-i așa?!" „Da, i-am răspuns, o cunosc, am citit Biblia la paisprezece ani și mi-am pierdut credința." „Din pricina Bibliei?!" „Da!" „De ce?" „Nu știu!"

În realitate știam, era din pricina mamei, care nu mă

lăsase în pace până n-o citisem... Și de atunci știu că nu trebuie să forțezi niciodată voința cuiva, dacă vrei cu adevărat ca el să descopere un gând sau o credință. Numai singur și liber poate cu adevărat s-o facă...

„Cred că din prostie, dragul meu, nu te supăra că-ți spun, zise doamna Sorana, n-ai înțeles despre ce e vorba și atunci ai pus totul sub semnul întrebării. Ai citit-o prea devreme!" „Adineauri îmi spuserăți că sunt inteligent, doamnă Sorana", zisei eu crezând în sinea mea, foarte încântat, că această întrebare dovedea chiar acest lucru, uitând că eu singur știam că în mine zace și un prost. „Poftim, exclamă și ea, abia îl lăudai și lui i-a și intrat în cap că e inteligent încă de pe vremea când se afla în burta maică-sii." „Dumneavoastră v-ați păstrat credința?" „He! a făcut ea iar, ca și ieri, cu un dispreț atât de neobișnuit pentru mine, că mi-am dat capul pe spate pe fotoliu și am izbucnit în râs. Se află în fața unei răspântii a vieții lui și lui îi arde să știe dacă nu cumva tot ce-i spun eu nu vine de la o credincioasă care se duce la biserică și crede în dracii ăia cu furci în mână, pe care ți le bagă în burtă și te țintuiește în tavanul iadului pe lumea ailaltă." Am râs și mai tare, fiindcă era adevărat că îmi trecuse prin cap gândul ăsta. Dar ca și ieri tot n-a vrut să-mi răspundă la întrebare și eu tot n-am reușit să-mi dau seama dacă era sau nu credincioasă. „N-are nicio importanță, dragul meu, dacă eu cred sau nu în draci și în cornițele lor, sau în minunile sfântului Sisoe. Îți dau adresa inginerului Dan Mihăilescu și dacă te gândești bine și vrei să-l urmezi, el pleacă din București săptămâna viitoare. Fă-i o vizită... E un om cum sunt puțini, generos și călăuzit de o credință, să nu discutăm amândoi temelia acestei credințe, nu vreau să pleci de la mine cu idei gata făcute..."

XII

Și acum vine cealaltă zi care, spre deosebire de prima, când am cunoscut-o pe Viorica, îmi strânge peste ani inima fără să mi-o mai slăbească, acea strângere deloc apăsătoare care nu ne împiedică să trăim, dar o simțim prin lungimea vremii că ne ajunge din urmă ca un semn de întrebare fatal, la care nu mai putem răspunde.

Nu m-am grăbit câtuși de puțin să mă duc să-i fac inginerului Dan o vizită, dar îmi dădeam seama că într-adevăr mă aflam la o răspântie, simțeam că lumea se schimbă, asta o spunea și tata, și nu eram sigur că în viitor vor mai fi case cu acoperișuri de tablă care să aibă nevoie din timp în timp să fie vopsite. Sau că în orice caz asta e o meserie în fața căreia nimeni n-o să-și scoată căciula. Ceva mai mult decât ciurelar! Era clar că nu mai era de mine. Văzusem tot pe-atunci un cartier nou, în Ferentari, și-i spusesem meșterului: „Astea n-au să aibă nevoie de noi, meștere!" „Ei și, mi-a răspuns el, cât e el Bucureștiul de mare, ți-ajunge cât trăiești!"

Da, de trăit nici vorbă, și tata trăise cu meseria lui, dar n-aș fi putut spune că mă simțeam foarte mândru când îl vedeam cu văcăliile în spinare. Am băgat adresa inginerului în buzunar, dar în loc să mă duc la el, în zilele următoare mă pomeneam iar la doamna Sorana. „Eram sigură că ai să vii, mă întâmpina ea, uimindu-mă cu această declarație, intră, dragul meu, poftim!"

Să fi fost a cincea sau a șasea vizită pe care i-o făceam. Am intrat și, ca și în celelalte după-amiezi, din ușă am văzut că odaia nu era goală. Curiozitatea mea însă nu slăbea, de

fiecare dată mă pregăteam să văd și eu cum arătau la față „victimele neputincioase” de care îmi pomenise la început. Mi-a arătat cu mâna un taburet lângă oglindă și m-a prezentat celorlalți, care nu erau aceiași cu cei de ieri sau alaltăieri „Domnul Surupăceanu, un tânăr foarte inteligent! Și de astă dată a mai adăugat: E atât de tânăr, că te-apucă amețeala când te gândești ce de prejudecăți și idei false îl așteaptă. Iar el râde când îi spun.” Și într-adevăr îmi veni să râd auzind-o vorbind astfel, dar mă stăpânii atras de înfățișarea celor din odaie. Nu semăna nimeni nici din ăștia a fi victime. Un domn cu barbă neagră stătea în fotoliu dat pe spate cu un aer nemotivat de seninătate care mi s-a părut din prima clipă cam pe deasupra (victimă înseamnă om care suferă și ăsta n-avea nicidecum o astfel de înfățișare), iar pe scaunele și taburetele împrăștiate prin odaie, câteva doamne. Numai una dintre ele era cam de vârsta gazdei, celelalte păreau a fi sub treizeci de ani. De la început privirea îmi fu atrasă de una dintre ele care stătea aplecată cu coatele înfipte în genunchi și cu bărbia în pumni (dar numai o secundă mă uitai la ea, fiindcă era așa de elegantă, încât am vrut să păstrez numai pentru mine secretul surprizei care mă izbi; să nu observe nimeni că am zărit-o), toată atenția îmi rămase însă la pândă, fiindcă doamna Sorana continua încă să vorbească despre mine. „Dar n-o să treacă mult și tânărul nostru Călin o să înceapă prin a nu mai râde și o să râdă întâi cam albastru, apoi n-o să mai râdă deloc și în cele din urmă doar o să rânjească, așa cum fac mulți, nici n-o să-l mai recunoști, un om oarecare, cam posomorât fără să știe nici el de ce, fără haz și fără lumina aia care îi joacă acum în ochi. Și o să-l întrebi, cum e, Călине, bine, doamnă Sorana, dar bine spus așa cum ar spune un vițel în prima dimineață

când nu l-ai mai lăsa să sugă… Ha!”

Formidabil ce haz avea femeia asta, cum își bătea joc de mine fără să mă supere și când a făcut *hal* ai fi zis că a strâns în felul ăsta în gât un râs mare cât casa, care crescuse în ea și nu voia să-i dea drumul să se dezlănțuie, în schimb i-am dat eu drumul la al meu, eee! heee! eee! heee!… În timp ce domnul cu barbă s-a smucit cu spatele din fotoliu și cu o mână înainte, într-o poză ciudată, ca de sfânt, repetă cu o voce la fel de nemotivată ca și figura lui: „Sorana! Sorana! Oare nu e asta soarta tuturor celor care nu își trăiesc viața lor, ci viața îi trăiește pe ei?” Vasăzică el era unul dintre cei care își trăia viața lor! Și am izbucnit iar, eee! heee!… „De ce râzi dumneata?”, s-a întors el spre mine cu o foarte puțin adevărată curiozitate, ci mai mult din nedumerire, și nu fiindcă s-ar fi simțit jignit, mi-am dat seama că jignirea nu mai intra în socotelile lui, devenise adică superior. „De mic copil, i-am răspuns, am fost așa, în cartier mă porecliseră Călin Râdelesne.” Ceea ce nu era adevărat, dar ce puteam să-i răspund, că râd de el? Samaritean cum arăta, mi-ar fi cerut să-i spun și care anume din spusele lui mi se părea de râs, ceea ce m-ar fi făcut să râd și mai tare și să trec pragul. „M-am mai corectat eu după porecla asta, de frică să nu se prindă (și nu s-a prins!). Dar, după cum vedeți, am continuat eu, se cunoaște că e ceva adevărat în ea.”

„Dragul meu Horia”, spuse doamna Sorana strângându-și poalele capotului auriu de mătase în jurul genunchilor și vârându-se pe jumătate sub o pătură subțire de lână înfășată în cearșafuri albe ca zăpada. Nu era frig, dar culcatul acesta al ei în pat avea un rost, o văzui că scoate de sub perină o legătură ca un turban turcesc colorat și o pune pe ochi petrecând-o până sub cap, și rămase astfel cu fruntea ei lată

spre tavan și vorbind acum cu o voce mai îngroșată, ca o oarbă care vede minuni în întunericul ei misterios și le transmite și celor cu ochi buni, dar nu le folosește la nimic… „Dragul meu Horia, amintește-ți de părintele Serghie!…” Făcu o pauză și uite că și-a dat în petic, gândii eu, tot ce spune vine deci de la un popă, Serghie ăla, pe care pesemne îl știau toți. „Tolstoi a pus acolo toată experiența lui teribilă de luptă împotriva trufiei, zise ea apoi, și dacă te gândești numai la asta și tot ajunge să-ți dai seama că n-o să-ți mai vină așa de ușor să prevezi soarta cuiva. Nimeni nu poate să știe ce se va întâmpla cu acest băiat în anii care îl așteaptă! Îți amintești de fata aceea spre care părintele Serghie pornește după ce cade și își pierde puritatea? Pașenka! O puneau băieții să le arate dacă știe să înoate și ea se întindea cu burta pe podea și începea să dea din mâini și picioare…” (Mai târziu mi-am amintit de această poveste și am căutat-o într-o bibliotecă și am citit-o și eu. Mi s-a părut într-adevăr cam bisericească.) „Spune, draga mea, că te-am întrerupt, își reveni ea parcă la realitate adresându-se uneia pe care într-adevăr o întrerupsese; dar tot n-o lăsă să continue și își luă legătura aceea de pe ochi și se ridică în pat în capul oaselor. Pe la doisprezece ani, reluă ea, am trăit câtva timp cu gândul că nașterea mea e o greșeală. Eram slabă, proastă și cu o înfățișare mizerabilă, așa ca această uluitoare Pașenka a lui Tolstoi. Mi-o spuneau toți ceilalți copii, și eu așteptam cu ochii senini și cu inima împăcată ca această greșeală să se repare, adică să mor, să dispar. Astăzi, la treizeci și cinci de ani, dimpotrivă, am sentimentul că dacă aș muri s-ar produce o greșeală. Așadar a trebuit să trăiesc ca să mi se facă frică de moarte! De ce, dragă Horia? În ce măsură s-ar săvârși acum o greșeală dacă aș muri? Sunt oare mai

perfectă decât acel copil neîntinat de atunci? Fiindcă eu n-am rămas aceeași, peste ani, cum a rămas Pașenka, ci dimpotrivă, am ajuns ca părintele Serghie! De ce am ajuns să-mi pierd seninătatea pe care o aveam în copilărie în fața morții? Ce s-a întâmplat cu mine între timp? Eram mai înțeleaptă copilă fiind? Când eram mică – și aici vocea ei coborî la o șoaptă care fără să știu de ce aproape că mă sperie… –, aveam un prieten care mă făcea să vărs lacrimi arzătoare, să uit și să înțeleg; el îmi amintea că nu sunt singură, că sunt cu el, și că atâta vreme cât suntem noi doi pe lume, de nimic n-aveam să mă tem. În chiar timpul când se abătea asupra mea palma și sudalma, trântită în colb și biciuită cu înjurături, nedemne de un tată și un bărbat, ridicam doar brațul și îmi feream ochii, încolo nu-mi păsa de nimic, fiindcă îndată auzeam șoapta la ureche: Haide, Sorana! Și mă ridicam și mă duceam într-un colț al grădinii și acolo îmi plecam iar urechea să aud vocea interioară: Hai, Sorana, plângi, fetițo, dă-i drumul, draga mea, varsă lacrimi cu găleata și spală-ți sufletul de tot ce-ai auzit și ai simțit. Mi-era cel mai scump și mai drag acest prieten care mă apuca de mână cu aceste cuvinte și mă ducea pe câmpia însorită, plină de o vrajă mistuitoare, a inocenței și purității… Puritatea, dragul meu Horia, nu e o stare psihologică, cum crede imensa majoritate a oamenilor, ci e un drum pe care se află sau nu se află întreaga ta ființă, așa cum o fecioară, oricât de impure i-ar fi gândurile, rămâne totuși fecioară în ființa ei biologică, dacă e, dacă nu mai e, adio puritate… Mulți săvârșesc ticăloșii și nu se cred niște ticăloși, și poate că nici nu sunt dacă n-au pornit-o pe drumul ticăloșiei și în adâncurile ei insondabile ființa lor nu s-a alterat… Faptul că ei n-au niciun semn că această

alterare s-a produs și se cred mai departe în mod sincer inocenți nu mai are nicio valoare, deși s-ar părea că nu s-a întâmplat nimic din moment ce *psihologic* omul se crede nevinovat. Există totuși un semnal pe care ființa noastră în primejdie îl dă urechilor noastre surde și superficiale și l-am auzi dacă beția existenței, cu tot corolarul ei de vanități, nu ne-ar împiedica să-l auzim. Semnalul acesta straniu, deosebit în timbrul lui misterios, nu poate fi confundat cu noianul de infinite semnale pe care le primim mereu... Alterarea ființei noastre morale bate pe o undă necunoscută de noi până atunci când, cu totul întâmplător, ne aflăm în singurătate și pentru moment nici succesele vieții noastre și nici simțurile satisfăcute nu ne mai domină: unda spaimei. Omul e o creație desăvârșită ca speță, are tot ce-i trebuie ca să lupte cu dușmanii săi. Are însă un singur dușman, pe care dacă a ajuns să și-l facă, acest dușman devine invincibil: este el însuși. Chiar dacă el umblă hlizindu-se ca un tâmpit cu iubita de braț și iradiind de fericire. Ai înțeles, dragul meu Horia, că vorbesc de mine. Teribil a fost momentul când în plină orgie a succesului m-am trezit față în față cu un dușman, eu care până atunci nu avusesem în mine însămi niciun dușman. Între timp fetița crescuse, se făcuse frumușică, debutase în teatru, fusese trimisă la Paris, ea, care se juca în țărână într-un sat pierdut din Moldova, într-o casă în care de dimineața și până seara toată lumea robotea ca să țină în picioare o gospodărie ale cărei garduri împrejmuiau și sufletele! Teribil ce repede se adaptează femeile, cum pot să treacă din bătătură în palate. Bărbatul e mai greoi, nu renunță așa repede la ce i-au fost părinții, dacă e țăran rămâne țăran chiar dacă ajunge doctor în filosofie! În timp ce o fată, când zice *je parle français* prima oară în liceu,

ea chiar zice, nu stă ca o mototoală, cum stă un băiat să se gândească la baliga natală! Cum mai puteam eu atunci să rămân în cap cu ideea întreagă a imperfecțiunii mele, care îmi dominase copilăria? În orele splendide ale spectacolelor în care jucam și în ropotul de aplauze care mă primeau la scenă deschisă? Mai avea nevoie fetița de altădată de acel prieten care îi smulgea hohote fierbinți de plâns, în ceasurile de înfrângere? Care înfrângere? Nu mai exista așa ceva, totul era doar o amintire! Și atunci, a apărut acel spectru hâd a cărui existență n-o bănuiam, vai, dacă domnișoara moare?! Pe această undă am recepționat eu alterarea ființei mele morale. Ce făcusem? Nici nu știam! Ce-o să mai fac, m-am întrebat îngrozită, fără succesele și curtezanii care mă așteptau după fiecare spectacol cu brațele pline de flori?! Oferindu-mi mașinile și vilele lor somptuoase în dar?! Și atunci, fetița de altădată își aduce aminte că are un prieten și caută prietenul și prietenul nu el Unde a pierit? De ce a părăsit-o?! Cine l-a alungat din inima ei? Și se uită cu disperare în jur, singură cu toaletele și bijuteriile ei scumpe, și începe să tremure. Și atunci ia hotărârea pe care n-a înțeles-o nimeni, nici măcar cel care îi cădea la picioare și îi declara că o iubește. În realitate se iubea pe el și chiar când o strângea în brațe în somn, adică în momentele cele mai adevărate de uitare de sine, tot pe el se iubea și atunci l-am părăsit și pe el."

Efectul acestei destăinuiri asupra mea a fost covârșitor și de durată, aș putea să spun că ceva din mine e amestecat cu toate acestea fără putință de desprindere, pe moment însă m-am repezit și am întrebat-o: „Dar cine era prietenul acela al dumneavoastră din copilărie, doamnă Sorana?" „Eram sigură că o să întrebe!" zise una dintre doamne și din felul cum

vorbi înțelesei că cei prezenți știau cine era și că asta era un rezultat al venirii lor mai demult acolo, începuseră s-o înțeleagă nu la modul obișnuit, cum făceam eu, ci parcă după un cod. Totuși, cine era acel prieten din pricina căruia ea a dat cu piciorul la atâtea lucruri? Eram atât de curios, încât aproape că mă înfuriai când la întrebarea mea, ca și la aceea cu privire la credință, doamna Sorana nu vru să-mi răspundă și o invită din nou pe cea pe care după cât se pare povestea ceva înainte și venirea mea o întrerupsese: „Spune, draga mea, rămăsesei la ședința de constituire. Iartă-mi această tiradă, dar am simțit nevoia să privesc în propria mea ființă ca să-i răspund lui Horia." „Sorana", spuse atunci acel Horia cu o expresie atât de nelalocul ei, încât mă uitai pe geam jenat. Și nu-i mai ascultai răspunsul care mă plictisea nemaipomenit, enervat cum eram că nu mi se mai acorda nici măcar atâta atenție încât să nu fiu lăsat cu întrebarea agățată în aer ca un caraghios. Apoi acel Horia termină ce avea de spus și una dintre doamne începu să povestească. Mă străduii să înțeleg, dar fără să reușesc, pentru că nu cunoșteam nici persoanele, nici genul de fapte și, în plus, nici nu povestea bine, așa cum mă obișnuisem cu doamna Sorana, în fața căreia chiar dacă nu înțelegeam ce spunea, făceam efortul de a înțelege și până la urmă ceva tot îmi rămânea în minte: era chiar acest efort.

XIII

Că nu știu cine, pe care toți cei de față îl cunoșteau,

fusese numit președinte, că avea o voce nu știu cum, că s-a ridicat și a zis cutare vorbe... Și aici, deodată povestitoarea își schimbă și ea vocea și imită atât de bine o persoană străină, că tresării pradă uimirii: ce dar ciudat aveau aceste femei, ca și doamna Sorana, că puteai să rămâi cu gura căscată dacă nu erai atent, cum rămâneam eu la Moși, când eram mic, în fața unei scene în care apăreau două păpuși, Maria și Ion, și începeau să se certe cu o voce pițigăiată: Mă, prostule, mă, fire-ai al dracu să fii, de ce întârzii, mă, acasă, Ioane, na, na, na, și mica păpușă năvălea asupra celeilalte și îi dădea în cap, spre râsetele oamenilor care se înghesuiau să vadă mai rău decât noi, cei mici. La alt teatru nu fusesem, iar la cinema iluzia pe care o aveam că e ceva real era așa de mare, că nu aveam o idee foarte clară în ce fel un actor e luat și pus să joace. Acum vedeam cu ochii mei cum în vocea acelei doamne începea să strige, răgușit, și pe nas, un bărbat: „Tovarăși, eu mă ridic aici în numele sindicatului și demasc pe ațâțătorii la un nou război și printre noi pe cei care mai tânjesc după așa-zisul Occident..." „Cum, o întrerupse atunci doamna Sorana strigând, vasăzică nici măcar acest merit geografic nu-l mai are Occidentul, a devenit «așa-zis»! He!"

Și izbucni într-un râs formidabil pe care însă îl rupse brusc și continuă cu o voce normală: „Nu râdeți, copii, farsa pe care o trăim este a acestui secol, care repede o transformă în tragedie!" „Dar eu nu spun că e de râs, doamnă Sorana", zise povestitoarea. „Iartă-mă, draga mea, ai dreptate! Ni se cere să jucăm într-o piesă în care farsa grosolană se îmbină cu fanatismul și ni se mai cere în plus să fim și sinceri. Săracii copii!" „Sorana, zise atunci acel Horia, puțin cam enervat, ai dreptate, dar tu nu mai ești în teatru și nu știi că noi toți cei de față acolo vorbim altfel și susținem ceea ce tu

numești «farsa pe care o trăim»". „Știu, dragă Horia, nu-mi spune!" Și aici doamna Sorana își duse mâinile în față și făcu semne aproape deznădăjduite, că știe și răs-știe.

Nu înțelegeam nici despre ce piesă era vorba și nici cine le silea pe aceste doamne să joace în ea. Acel Horia nu se lăsă și o contrazise iar pe doamna Sorana spunând ceva cu neputință de înțeles, vorbe multe pe care, dacă le ascultai multă vreme și nu te enervau, puteai să adormi liniștit pe un scaun fără spetează. Eu însă eram foarte treaz fiindcă băgasem de seamă că ori de câte ori domnișoara care era atât de elegantă că nu mă puteam uita la ea mai mult de-o secundă încerca să spună și ea ceva, doamna Sorana fie îi lua pur și simplu vorba din gură, fie îi spunea direct: „Nu vreau să ascult, draga mea" și făcea un gest de îndepărtare de la sine a acelor lucruri pe care nici măcar nu avea curiozitatea să le audă. Iar fata, în loc să se simtă jignită, rămânea cu ochii ei limpezi agățați parcă de gesturile și cuvintele celorlalți, care de asemenea nu-i prea acordau atenție. Atunci începui să mă uit mai îndelung la ea și anume în chiar momentele când voia să vorbească, să-i dau de înțeles că eu aș asculta-o mai degrabă pe ea decât pe ceilalți și dacă vrea, să mi se adreseze mie... Ceea ce ea chiar și făcu, își dădu taburetul mai într-o parte, ca din întâmplare și apoi, pândind un moment când gazda ieși pentru că sunase cineva, mă întrebă: „La ce teatru sunteți angajat?" „Tocmai asta e, îi răspunsei, că eu m-aș lăsa de teatru și aș pleca din București, m-aș duce să pun mâna pe-un pistol cu aer comprimat și să găuresc munții."

Curios ce repede îmi și însușisem ideile inginerului Dan, pe care însă atunci când le exprimam încercând să fac pe interesantul în fața acelei domnișoare eram încă departe de a

le fi transformat într-o hotărâre definitivă. Ea păru că se gândește și îmi răspunse. „Asta e ușor pentru un bărbat, dar sper că n-o să părăsești definitiv teatrul.” „Dacă nu pot să joc în piesele care îmi plac mie, degeaba rămân!” Ea păru iar că se gândește, în timp ce din antreu se auzea vocea doamnei Sorana mulțumind nu știu cui pentru nu știu ce servicii. Apoi se întoarse în odaie. Tot atunci se ridică de lângă mine fata. „Plecați?” o întrebai. „Da, trebuie să mă duc.”

Mă ridicai și eu cu aerul că a cam venit ora plecării și doamna Sorana ne conduse spre ușă. „La revedere, dragii mei, domnule Surupăceanu, când ajungi jos spune-i lui Niculae că îl rog să urce până la mine, dacă nu e la vedere, strigă-l, că trebuie să fie pe-acolo.” îmi aduc aminte fiecare cuvânt spus, ora zilei, șapte fără un sfert, mă uitasem la ceasul de la mână în momentul în care mă ridicasem de pe taburet, parchetul galben ca lămâia al odăii din care ieșisem și mirosul jachetei și părului elegantei domnișoare pe care o însoțeam. Nu era numai parfumul ei care îmi intra în nări, ci și mirosul stofei curate și proaspete ținut în garderobă bună, iar fata era o brunetă cu puțin mai mică decât mine, cu un picior bronzat care se mișca ușor în felul acela aproape de necrezut al pisicilor, deși statura ei o amintea mai degrabă pe aceea a unei iepe de rasă, cu gamba alungită și unduioasă, măsurând parcă singură, de la genunchi în jos, un metru.

Am început să coborâm scările, fiindcă lifturile începuseră să fie raționalizate și erau folosite doar pentru a urca și în mers m-am ferit s-o ating. Dar ea m-a apucat de încheietura mâinii și mă ținea astfel, coborând cu grijă, să nu alunece pentru că tocmai atunci cineva spăla treptele și palierele, se și vedea jos trupul unei fete aplecat asupra cimentului ud. „Îmi dați voie, i-am spus eu domnișoarei încercând s-o apuc

de braț, să nu cădeți!" „Nu, nu, mi-a răspuns ea, lasă-mă că mă țin eu de mâna dumitale, mă simt mai în siguranță." Și într-adevăr se ținea bine, aș fi putut spune că mâna aceea a ei cu unghiile lăcuite nu avea șovăieli, știa să apuce.

Eu coboram fără să mă țin de bara albă a scărilor, atent însă la pașii ei, a căror mișcare o urmăream, până am ajuns în dreptul fetei care spăla... Aici, această fată îngenuncheată se opri din spălat, se redresă pe jumătate să ne facă loc să trecem și în aceeași clipă își ridică privirea în sus. Era Viorica. Asta fu prima ei privire. Apoi veni a doua, directă și lacomă. Se uita la mine. Mă înțelesesem cu ea s-o găsesc în odaie, dar pe seară, pe la orele opt; acum era șapte. Pașii mei șovăiră, dar nu mă oprii, trecui pe lângă ea, mă uitai apoi în urmă. Tu ești? Parcă mă întreba, dar parcă nu era întrebare, ci: el e, băiatul care mi-a plăcut și mie, trece acum pe lângă mine cu alta, fără să mă vadă. O vedeam însă foarte bine, și ochii ei de-atunci prin care apăreau și piereau tot atâtea lumini și umbre câte puteau să-i facă trecerea mea și a fetei care mă ținea de încheietura brațului, n-am să-i uit vreodată. Uneori scena îmi apare cu atâta claritate înainte, văd adică așa de prezenți frumoșii ei ochi umiliți de statura mea, privindu-mă de jos, întâi scurt, cum te uiți la oricine, apoi revenind lung cum nu te poți stăpâni s-o faci când cunoști persoana și, în acest interval, cum se schimbaseră și culoarea și lumina din ei, devenind crinurii în rotundul lor pupilar, cu alb mult în jur, curat și fără niciun firișor de sânge, sticlind fără să clipească, cu licăriri diferite și care se stingeau una după alta, de vinovăție, curiozitate avidă, reproș, întrebări, încât mă abat din drum, caut un loc ascuns sub un tufiș, mă așez jos și rămân ceasuri întregi cu coatele pe genunchi uitându-mă drept înainte ca un orb. În

realitate o văd pe Viorica în timp ce peste scena de pe scară și peste pământ începe să se lase încet întunericul: nu pot să-mi aduc aminte ce-a mai fost după aceea. Știu că n-a mai fost nimic, am dus-o pe domnișoara cu care eram acasă și atât, și am fost tot timpul atât de vesel încât, ca atunci când suntem foarte triști, am uitat cu totul de Viorica și, de atunci, n-am mai văzut-o. Dar de ce? Nu reușesc să-mi explic...

PARTEA A DOUA

I

Ca de obicei drumul pe jos de la combinat până în oraș, pe lângă fiorul totdeauna diferit al amintirilor, mi-a adus și de astă dată istovirea fizică de care nu mă pot lipsi de multă vreme și care mă ajută să am un somn normal și să mă trezesc dimineața liniștit. Fiindcă îmi dau seama că trebuie să dorm bine și să-mi abat cât pot de mult gândurile, nu sunt nici ele o fântână nesecată.

Dimineața la ora zece a venit sora secretarei directorului, să-i dau cheia, după ce aseară o găsisem așteptându-mă ca să mă întrebe dacă să-și despacheteze ca la ea acasă, iar eu am plecat să-mi ridic actele și restul de salariu pe care îl mai aveam de încasat de la combinat. Când m-am întors, se făcuse ora douăsprezece, la unu jumătate aveam cursă, care mă ducea la gară. Fetei îi tremurau încă mâinile pe lucruri, mutându-le de colo până colo, de oboseală sau poate de emoție, nu-i venea încă să creadă că era adevărat că o să aibă de-aici înainte odaia ei și să facă orice ar vrea fără să se

mai încurce de familia soră-sii. De bucurie ar fi fost în stare să se culce pe loc chiar și cu mine, în semn nu numai de recunoștință, dar ca să-și inaugureze casa. Gândul s-a descărcat câteva clipe lungi asupra mea asemeni unui curent în scurtcircuit, dar nu s-a ars în mine nicio rezistență, încât m-am uitat senin la trupul bine făcut al fetei care văzut din spate când era aplecată se despica asemeni unui pepene. Dintre ziariștii care m-au căutat să stea de vorbă cu mine unul singur mi-a stârnit interesul prin sinceritatea cu care a căutat pentru mine o soluție, zicându-mi, ca între bărbați, că să mă culc cu multe femei. Se uita la mine cu simpatie și spre mirarea mea îmi vorbea frumos de ele, deși în același timp îmi atrăgea atenția că trebuie să evit cazurile complicate și dacă nu merge să nu ezit să scot bani din buzunar și să le plătesc. L-am ascultat și în ciuda faptului că n-a trebuit să pun în practică recomandarea cu privire la bani, am simțit o plăcere ascuțită ca o rană, dar apoi imediat o tristețe doborâtoare m-a năpădit. Știu că ea era poate în mine, dar actul acela a asmuțit-o parcă asupra mea ca pe un câine flămând și puțin a lipsit să nu-mi lichidez pe loc toate socotelile. De atunci mă tem de apropierea unei femei și nu pentru că mi-e frică, ci pentru că aș putea trezi astfel în mine atâția dușmani necunoscuți... Cine ar putea să-mi spună ce ar deveni alte sentimente, teama de pildă, dacă n-ar deveni groază, ura, dorință ucigașă, sau iubirea, sminteală și umilință.

Ce ciudățenie... Roțile trenului bat sub mine, mă uit pe fereastră, mi-am găsit un compartiment gol și mă bucur că aceste plăceri simple mi-au rămas întregi, cum ar fi călătoritul cu uitatul pe geam, cu încântarea că pământul fuge în urmă, și copacii și stâlpii vin unul după altul în timp

ce întreg peisajul defilează în fund mai încet, dar destul de repede ca să-l vezi și pe el mișcându-se, schimbându-și mereu înfățișarea. Și simt că starea mea bună poate să dureze ore lungi…

Bineînțeles că nici nu-mi trecea prin cap să părăsesc casa părintească definitiv. Nici n-aveam de ce. „Unde te duci, mă?" m-a întrebat tata în seara când le-am spus că a doua zi dimineața plec cu un inginer undeva în Moldova. N-a auzit nici cu cine plec și nici unde, stătea ca o momâie pe patul lui și al mamei – unul dormea la un cap și altul la celălalt – care era așa de mare, că începea de la un perete și se oprea la cel opus, iar ca înălțime abia îmi ajungeau mie picioarele la dușumea când stăteam pe el, dar lui tata, când te uitai la el ai fi zis că e un copil care a îmbătrânit cu păr alb în cap și cu mustăți. „Ne ducem la poalele unui munte cu pistoale d-alea de aer comprimat în mână și prrr, prrr, prrr, nu ne oprim până nu-l găurim până în partea ailaltă!" Și mi-am însoțit spusele cu râsul meu care părea de astă dată și mai mult să țâșnească dintr-o comprimare prea îndelungată a unei veselii care trăia parcă singură, fără voia mea: eee, heee, eee?

Tata s-a întors spre frati-meu și i-a spus după ce s-a uitat bine la el ca să se convingă că ălălalt copil al lui a rămas același, n-a dat adică nimic peste el: „Ăsta e nebun!", a zis, și intonația glasului lui arăta sinceritatea înțelegătoare (eram totuși și eu copilul lui), încât aceste cuvinte, cu ceea ce nu se spunea în ele, aș putea să zic că sunt printre puținele care mi l-au păstrat în suflet cu rangul de tată, eram nebun, dar nu se lepăda de mine, tot era ceva, încât veselia mea s-a întețit și am reizbucnit eee, heee, eee, și am dat și din picioare. Puteam s-o fac, eram între ai mei!…

Numai mama asculta totul cu un surâs în colțul gurii, și

îmi pregătea bagajul parcă ar fi vrut să spună că ea știa ce e în sufletul meu și nu zice nimic. Ce poate să-și dorească mai mult o mamă decât să-și știe fiul vesel, indiferent unde se duce? Și unde se putea duce ca să fie neliniștită din pricina unui astfel de vlăjgan cum eram eu? Rău ar fi fost, sau în orice caz ar fi fost semne de întrebare, dacă n-aș fi avut o meserie și m-aș fi dus să învăț una pe-acolo, singur, ieșind de sub ochiul tatălui și al fratelui mai mare. În timp ce așa…

„De ce e nebun? zise mama. Parcă dacă mai învață o meserie o s-o uite pe-ailaltă? Să vrea s-o uite și n-ar fi în stare, așa o greutate i-a fost până a învățat să dea cu bidineaua peste o tablă!" „Așa, mamă, am strigat eu, ia-mă în balon, să nu-ți zic și eu ce greu i-a fost lui tata s-o învețe pe-a lui." „Pe-atunci avea altă meserie", pufni mama. Și spre uimirea mea spuse deodată foarte simplu acel lucru care până atunci rămăsese pentru mine și frati-meu un mister, cum putuse ea, fată de țăran bogat, care făcea negustorie la Obor și își ridicase aici pe Pantelimon o casă cu două odăi, să ia pe cineva care n-are nimic la bază, și de care să-i fie tot ei frică și să asculte de el ca și când el ar fi venit cu casa, iar mama cu mâinile goale. „Tat-tău a avut un *Magazin*, lângă Obor, dar a dat faliment când erați voi mici de tot", zise ea.

După care tăcu în așa fel, încât înțelesei că tata a fost cineva la viața lui! Faliment! Ehei! Asta nu e glumă! Nu dă faliment unul care vinde cinci șireturi într-un gang lângă Piața Mare. Pe urmă aflai nu fără să casc ochii că și tata era țăran și se cunoștea cu mama înainte de a fi devenit bucureșteni și falimentul lui însemna de fapt pierderea unei grădini de zarzavat din satul lui, pe care o vânduse ca să-și deschidă lângă Obor numitul *Magazin.* Dar cine-l „ruinase" de-l silise să-și lichideze prăvălia? Că, zise mama, s-ar fi

așezat în fața lui peste drum sau chiar alături de el un altul cu mijloace mai mari și că asta n-ar fi fost nimic, însă pur și simplu au venit și alții ca el și numărul unor astfel de *Magazine* a devenit atât de mare, încât socotelile nu s-au împlinit și câștigul a ajuns să fie chiar mai mic decât impozitul.

Tata stătea pe pat și asculta spusele mamei cu un aer de năuceală (să fi fost surpriza că secretul vieții lui era astfel dat pe față?) și numai felul în care își ținea țigara în gură arăta că mama povestea bine și el nu avea nimic de adăugat: o ținea între buze dreaptă ca un băț și el însuși stătea bățos, ca totdeauna, probabil cu o încordare interioară să pară mai înalt, nu vedeai la el în general acea ședere pe care o au alți oameni, când se odihnesc la ei acasă, cu spinarea puțin încovoiată sau cu capul aplecat. „De ce nu spui cum a crescut prețul terenurilor, zise el, totuși, văzând că mama se oprise și ocolise pesemne acest amănunt important. După ce-am vândut foarte bine cu de două ori mai mult cu cât l-am luat, când am vrut să cumpăr altul se scumpiseră de cinci ori." „De ce n-ai deschis aici?" îl întrebai eu fără prea mare interes. Ca să aflu tot de la mama că odaia în care ne aflam fusese construită cu acei bani. Atunci cine ne spusese nouă că totul era al mamei? „Negustoria nu merge oriunde, zise tata încremenit cum stătea cu țigara drept spre ușă, în flanela lui albă încheiat la toți nasturii, numai proștii cred!"

Ie-te-te! Mă mai făcea și prost, după ce se dovedise că prostu-ăla fusese el, din moment ce prăvălia pe care o vânduse atunci cu de două ori prețul ei, în realitate valoarea era de cinci ori mai mare. Și în loc să-i răspund prin cuvinte începui să râd, lucru care îl enervă pe tata și îl făcu să-și ducă mâna la gură ca să-și ia țigara, pesemne ca să

vorbească mai bine când mi-o răspunde. Dar la el cuvintele rămâneau mult îndărătul a ceea ce voia să facă și în loc să-i vorbească gura îi vorbi mâna, care apucă greșit țigara și îi rupse vârful aprins. Se fripse pe palmă și scrumul îi atinse și flanela care mirosi imediat în odaie a lână arsă. Se scutură pe pantaloni să nu i-i găurească și pe-ăia vreo fărâmă de tutun cu foc și țâșni spre mine să mă pocnească. Nu voiam să mă despart de el certat, așa că îl lăsai să dea și el chiar dădu, văzui în aer cureaua de care se descinsese cu o singură mișcare și mă croi cu ea drept în cap. Gândul meu fusese bun, dar lovitura mă ustură așa de tare, că un fior de ură începu să curgă liniștit în mine și spusei: „Mai dă! Ți-am spus că până fac armată poți să te porți cu mine ca și când aș avea șapte ani, n-o să-ți iau din mână cureaua aia a dracului și să te pun să alergi după ea afară pe brânci!”

Tata se făcu alb, fiindcă își dădu și el seama că nu trebuia să dea tocmai acum când plecam. Și pe urmă amenințarea mea arăta că n-o să uit cum s-a purtat cu mine în ziua când, așa cum îi spusesem, mă voi considera desfăcut de orice supunere. Și scuturai din cap să nu mai simt lovitura, care își înteți așa de tare durerea, că îmi țâșniră lacrimi din ochi. Și atunci sări mama, iar frati-meu ridică și el deodată glasul și strigă: „De ce dai în el, tată, că nu-ți făcu nimic, dumneata îl făcuși prost din senin și el în loc să se supere, râse. De ce dai în el? Dacă s-ar fi supărat ți-ar fi plăcut? Ce e și cu dumneata de-ți sare mustarul fără niciun rost, nu te uiți la el că e mare și într-o zi s-ar putea să-ți dea un brânci așa cum îl auzișI și n-o să ai ce să-i mai faci?” „Îl omor cu toporul!” spuse tata. „De ce, zise mama cu dispreț, fiindcă e cuminte și te-ascultă? Asta e răsplata pe care i-o dai tu?” „Nu-l ascult că sunt cuminte, spusei eu cu tot sângele dogorându-mi în

obraji, îl ascult fiindcă m-a făcut și m-a crescut, oricât de neghiob s-ar purta el cu mine." „Pe mine mă faci neghiob? zise tata mai ușurat, acum că mă coborâsem și eu la nivelul lui și îi răspunsesem așa cum merita. Și văzând că nu mai răspund: De ce crezi că sunt eu neghiob și tu, care ești copilul meu, ești mai deștept?" „Hai, zise frati-meu lovindu-mă cu cotul, ieși pe-afară și lasă!"

Ăsta era remediul care se practica pe la noi prin cartier, îl știa toată lumea: am văzut eu că-i așa, zicea câte unul când povestea cine știe ce discordie rea în familie, mi-am luat pălăria și am ieșit afară. Adică a părăsit terenul ușurând stingerea focului. Cel puțin pentru momentul acela, în ce mă privește, cât am trecut pragul am și uitat, deși știam că în urma mea mama și frati-meu abia vor începe ei între ei, fiindcă niciunul nu băgase de seamă că de fapt tata știuse el de ce dăduse în mine și știusem și eu, și că îi venea greu să recunoască…

II

„Hai, domnule Surupăceanu, zise inginerul Dan a doua zi dimineața, când mă văzu așteptându-l la locul convenit în fața Gării de Nord, ai bani de bilet, sau să-ți cumpăr eu și te decontezi pe urmă din primul salariu?"

Îi răspunsei că am, și un sfert de oră mai târziu ne urcarăm în automotorul Pullman București-Iași. Nu mersesem niciodată în el și mă așezai pe banchetă lângă geam cercetând totul cu ochii și cu mâinile. „Ei, zise

inginerul, ia spune-mi, ce-ai visat azi-noapte? O să facem noi treabă amândoi, sau o să ne despărțim repede?" „În orice caz, domnule inginer, îi spusei, trebuie să recunoașteți și dumneavoastră că n-ați mai găsit alt fraier care să părăsească Bucureștiul și să plece la mama dracului nici el nu știe unde." „Aici ai dreptate", zise inginerul în timp ce motoarele începură deodată să duduie mai tare și se puseră apoi în mișcare și mie îmi veni în aceeași clipă să mă închin, nu din credință, ci din obicei. Lumina zilei, ferită de acoperișurile de deasupra liniilor de plecare cât timp automotorul stătuse sub ele, izbucni acum în compartiment cu soare cu tot și făcu să țâșnească și din mine spre inginer un elan de sinceritate pe care nu mi-l putui stăpâni: „M-am certat aseară cu tata și m-a croit peste cap, dar nu din pricină că plec, sau dracu știe de ce, poate că de-aia și nu mi-am dat eu seama, în orice caz am aflat că a fost în tinerețea lui negustor și să vedeți ce-am visat!" „Spune, mă, Surupăcene", zise inginerul tutuindu-mă în felul acesta neașteptat, lucru care însă nu mă supără, deși pentru alții aveam eu o vorbă a mea cu care îi corectam oricât ar fi fost ei de mai în vârstă decât mine; le ziceam: *Domnul* Surupăceanu, că n-am murit! „Dumneavoastră vă pricepeți la vise?" îl întrebai. „Nu mă pricep, dar spune!" Izbucnii în râs și începui să-i povestesc: „După cearta cu tata am visat că plecam undeva, dar se făcea că mă oprisem sub un pâlc de salcâmi și eram cu câinele meu și am început să scot dintr-un sac cutii de zahăr. «Să-ți desfac cutiile ca să poți lua bucățile, sau să ți le las așa?» l-am întrebat pe câine. «Desfă-le, a zis el, că mă doare botul când dau de carton.» Atunci a venit o femeie, o doamnă, care mi-a luat de pe masă o tabletă de ciocolată. «Vă costă o sută treisprezece lei, doamnă», i-am

spus eu furios. «Vreau și-o sticlă de apă minerală.» «Vrei dumneata, dar nu se poate.» «Totuși!» «Niciun totuși!» Atunci câinele meu s-a dus să-i dea el și am rămas trăsnit și nici gura n-am mai putut s-o deschid de trist ce eram, cum mă trădase tocmai el, câinele meu, să nu înțeleagă afrontul ce mi se făcuse și să se ducă fără să se gândească, să-i dea acelei doamne sticla!" „Ei, tocmai ca să ștergem afrontul ăla, să-i tragem noi dintr-o sticlă adevărată", zise inginerul și-mi arătă într-o sacoșă o sticlă plină cu ceva care avea culoarea frunzei de vie ruginite. Îi desfăcu dopul, scoase un pahar mic de argint dintr-o trusă și turnă; apoi zise, așa cum se pronunță o parolă: „Bea și spune cum e!" Nu eram priceput la vinuri, dar ceva tot știam eu ca să-mi dau seama ce beau. „Domnule inginer, zic, ăsta nu e vin care se vinde pe piață." „Închipuiești că mi l-a făcut cadou un episcop, zise inginerul, sfinții părinți știu cum să uite de necazurile acestei lumi. Noroc, mă, băiatule, și nu uita și tu că ai băut cu mine un pahar când ne-a fost cel mai bine, adică atunci când nu ne cunoșteam mai deloc și aveam încredere unul în altul!" „Domnule inginer, i-am spus, dacă vă duceți dumneavoastră acolo, care știți atâta carte și ați putea foarte bine să găsiți serviciu în București, de ce să nu mă duc eu, care sper să învăț ceva?" „Asta în orice caz, mi-a răspuns el, îți garantez eu (și aici și-a dus mâna la piept) că în mai puțin de un an ești un om cu calificare serioasă și o să lucrezi tot pe sus, cum îți place, dar nu cu pensula ca nea p… ăla cu care te-am văzut pe turla bisericii, ci cu cleștele patent în mână și cu carnetul de electrician în buzunar." „Eee, heee, eee!" am făcut eu când am auzit cum i-a spus el lui săracu nea meșterul meu, cu care petrecusem ceva ani pe acoperișuri; niciodată nu mi-ar fi trecut prin cap să-i spun astfel.

În orice caz, mi se ștergea din minte parcă cu viteza cu care mă îndepărtam de București și alergam peste câmpurile verzi galbene de porumburi. Dar el se micșora în sufletul meu nu numai din pricina săracei lui meserii care îl făcea pe acest inginer să-i spună nea p..., ci și pentru că îmi apărea nemișcat într-o lume care nu știa ce e mișcarea. În timp ce eu zburam cu o viteză amețitoare spre o lume care nu exista încă și trebuia s-o facem noi acolo la poalele acelui munte, sau poate chiar sub munte, sau poate chiar deasupra muntelui, sau poate chiar suspendată de vârfurile a doi munți, pe piloni nemaivăzuți, cine putea să știe ce-o să iasă? Și primul om care mă ducea acolo avea pentru mine și acea căldură pe care o avusese meșterul, dar avea și ceva în plus care mă făcuse să-l urmez, ceva care te făcea să bați din picioare pe loc de nerăbdare să te duci unde e el, așa cum bați din picioare acasă când trebuie să te duci la un bal: acolo e ce e, acolo e totul, dacă nu te duci acolo ești pe dinafară și pe dinafară o să rămâi toată viața. Ce? Era de vârsta mea, cu toate că părea să fie trecut de treizeci de ani, în timp ce pe meșterul meu îl simțeam departe de mine nu cu zece, cincisprezece și nici cu treizeci, cu cât era în realitate, ci cu șaizeci. Și încă: autoritatea pe care o simțeam că o are asupra mea nu venea nici din gândul meu că trebuie s-o aibă, fiindcă e inginer, cum gândeam despre tata fiindcă mi-era tată, sau despre meșter fiindcă era mai bătrân și cunoștea ce e de bine și ce e de rău în purtarea cuiva pe lume; dimpotrivă, mă bucuram că le învățasem solid pe-astea și la anii mei, cu șapte clase primare, cu meseria aceea așa cum era ea și cu ceea ce știam despre cum trebuie să se prezinte un om în viață, puteam să zic că nu-i trecusem degeaba. În același timp însă simțeam că nu știam ce o să se

întâmple cu veselia și credința mea că totul e bine după ce aveam să ajung să nu-l mai ascult pe tata fiindcă nu merita, și ce avea să se întâmple atunci când nimeni n-avea să mă mai împiedice să nu-i dau brânci, așa cum bine prevestise frati-meu și când aveam să mă despart de meșter și n-o să mai am nevoie nici de autoritatea lui blândă, cu care îmi plăcea să mă joc fiindcă îmi plăcea să mă cred mereu mic. Or, tocmai asta părea să fie inginerul, omul unei noi autorități în care intra parcă și aceea a tatălui și fratelui meu și a meșterului și care mă liniștea total în privința viitorului, pe care însă nici tata și nici meșterul nu erau în stare s-o facă.

„Eu n-aștept numai asta din partea dumneavoastră, domnule inginer, i-am spus, nu un an, cum ziceți, ci trei ani pot să am răbdare să învăț…" „Deocamdată calificarea, celelalte or să-ți vină de la sine, ai să vezi", zise inginerul cu un glas care nu voia nici să se ferească pe el să înțeleagă ce aveam eu să-i spun, nici să mă împiedice pe mine să vorbesc, deși așa părea, că vrusese prin răspunsul lui și una și alta. „Toată chestia, i-am spus, venind acum cu idei implântate în mine de la doamna Sorana, e cum poți să rămâi om!" „Mai depinde și de om, zise inginerul. Tu, am impresia că ai să poți să ajungi și să rămâi, dar mai depinde și de condiții. Or, tocmai asta vrem noi să schimbăm, condițiile, dar nu *noi,* ci noi toți împreună. Noi ne creăm pe noi", zise inginerul arătându-se pe sine, cu înțelesul că acest gest era valabil pentru întreaga omenire. „Domnule inginer, strigai, un tată care n-are autoritate asupra mea decât fiindcă vreau eu, cum devine asta din punct de vedere cum spuneți dumneavoastră? Fiindcă a dat el faliment odată și n-a fost capabil să fie negustor!" „Îl băgăm în comerțul de stat", spuse

inginerul fără clipire, iar eu răcnii: „Eee, heee, eee!" „N-o lua și tu chiar așa, zise inginerul, ia-o într-un sens mai general, în cazul tău particular e suficient dacă nu veți fi siliți să trăiți împreună, ceea ce trebuie să recunoști și tu că dacă mulți pe lume ar putea pur și simplu să se separe de condițiile lor de existență tragice, s-ar ridica cel puțin jumătate din greutatea care apasă pe spinarea oamenilor în prezent."

Nu știam cum să-l aduc la ceea ce mă interesa pe mine și cu cât vorbeam mai mult, cu atât mi-era mai greu. „În fond, zise el fără veste, punând parcă deodată mâna pe mine, tu vrei alt tată, ești un băiat bun, și nenorocul tău e că gândești așa la nouăsprezece ani în loc să gândești la patruzeci. Prin asta nu vreau să spun că ești bătrân la minte, ci că îți dai seama de ceva de care ar fi trebuit să-ți dai mai târziu, când suntem destul de puternici ca să ne privim singuri soarta în față! Ai înțeles?" „Nu", i-am răspuns. „Mi-e greu să-ți explic că deși zic că ești un băiat bun, vrei alt tată, când ar trebui să spun că ești bun doar în aparență. În realitate ești chiar bun și ți-au rămas necheltuite sentimentele de devotament față de familia ta. Nu-i nimic, o să te însori și o să dai tu băieților tăi ce n-a fost în stare să-ți dea ție taică-tău!" „Și nu credeți că s-ar putea întâmpla ca fiii mei să nu merite?" „Ba cum dracu să nu cred, zise inginerul, dar de ce să te apuci să iei avans când s-ar putea foarte bine ca ei să merite? Să nu iei niciodată avans!" „Dumneavoastră aveți copii, sunteți căsătorit?" l-am întrebat, fiindcă trecuse cu răspunsul lui peacolo pe unde m-așteptasem de la el să treacă, îmi plăcuse ce-mi spusese și aș fi dorit acum să-l știu căsătorit, iubindu-și soția și având și copii. El însă făcu he! în genul doamnei Sorana și râse pocnindu-mă solid peste umeri: „Sigur că sunt căsătorit și am și doi copii, dar asta n-are nicio importanță,

mă, Surupăcene, poți să ajungi om și să rămâi și fără asta. Și apoi parcă m-ar fi trezit dintr-o amorțire: La ce te gândești?" Am scuturat din cap, dar într-adevăr clipind des ca și când aș fi fost surprins cu mintea călătorind în timp ce în fața lui m-aș fi prefăcut că îl ascult; i-am zâmbit și i-am răspuns că nu mă gândesc la nimic, că îmi pare bine că mă duc unde mă duc și că... nimic, asta era tot, ce putea să mai fie? în realitate îmi bătea inima foarte tare, începeam să țin la el foarte tare și îmi spuneam că dacă unde mă duce n-o să mai am ocazia să stau cu el atâtea ore, cele pe care le petreceam acuma împreună îmi vor fi nețterse toată viața, chiar dacă mai târziu, printre atâția alții câți aveam să fim acolo, ar fi ajuns să nu mai mă recunoască...

III

Am ajuns într-adevăr la poalele munților, dar munții rămâneau mereu în depărtare, cu toate că mergeam spre ei de aproape o oră, cu un tren mic cu care am schimbat la Iași Pullmanul, apoi cu un autobuz. Ne-am oprit într-un sat și ne-am dat jos. Eram de fapt tot la câmpie, cu toate că munții, rămânând îndepărtați, dacă te uitai mai mult la ei le vedeai culoarea verde-albastră a brazilor și văile fumurii, care se formau între crestele lor roșcate.

Din hodorogeala autobuzului am căzut într-o liniște în care cântecul unui cocoș îți spărgea urechile. „Hai, Surupăcene, zise inginerul, cu micul lui geamantan în mână, luând-o înainte, ia uite ce frumos e pe-aici... Ăsta e un sat cu țărani

care mai poartă plete, ca pe vremea lui Ștefan cel Mare, ia uită-te la ăla care trece cu mânzatul de funie!" Ăla părea însă vechi ca de pe vremea lui Dragoș-Vodă, așa îmbrăcăminte aiurită avea, și căciulă în cap în plin soare de august, ai fi zis că nu și-o scoate niciodată, nici măcar la masă... De necrezut mi se păru când îl auzii vorbind românește cu inginerul, adică într-o limbă de azi, ați venit iar pe la noi, da, am venit, mă angajați și pe mine, te angajăm, când începeți, curând, chestii d-astea... „Da' fetele lor tot așa sunt, domnule inginer?" „Văd eu că ți-e gândul tot la fete", zise inginerul vesel și el în timp ce se abătea din drum și intra într-o curte. Ne ieși înainte un fel de funcționar care ne conduse în casă și inginerul îi spuse: „Angajează-l pe tovarășul Surupăceanu și dă-i în primire o echipă. Fă-i rost unde să doarmă. Eu mă duc pe la Sfat să vedem cum stăm cu mâna calificată, ce-a făcut președintele, mi-a găsit câți dulgheri i-am spus?" „Cred că ne-au găsit mai mulți decât avem nevoie, sunt gata să înceapă, vă așteaptă de trei zile cu teslele și ferăstraiele în mână pe-acolo pe lângă Sfat, stau tolăniți alături în luncă." „Perfect", zise inginerul și ieși lăsându-și geamantanul în odaia de alături, unde se instalase. Era casa unui chiabur al satului, care fusese rechiziționată.

Funcționarul mi-a găsit o cameră la un alt țăran de acest tip și primele zile s-au topit în așteptare. Bineînțeles că am bănuit de la început că ideea cu pistolul cu aer comprimat care să pârâie în burta muntelui era doar o vorbă cu tâlc și nu una care să mă întâmpine acolo asurzindu-mi urechile, abia a treia sau a patra zi am văzut că intră în sat un camion care trage undeva într-o poiană și din el se dă jos un șofer care întreabă de mine. „Eu sunt", i-am spus. „Adu-ți echipa și descărcați materialul." M-am uitat să văd despre ce era

vorba: era hârtie gudronată. Am dat-o jos și am așezat-o cu țăranii mei în grămezi. Pe urmă camionul a plecat și am mai așteptat degeaba o zi când a venit iar un camion, tot cu hârtie de-asta. Au început apoi să vină mai des alte camioane, cu alte materiale, a apărut un specialist care a marcat terenul și satul s-a umplut de tot felul de oameni. Construiam barăci, magazii pentru depozite, birouri din plăci prefabricate, cu geamuri și uși... Nici nu știu cum m-am pomenit șef, nu pentru că inginerul mă numise, ci fiindcă mă pricepeam fără să fi învățat vreodată, dădeau ordine și mi se auzea gura peste tot și de unde la început trebuise să mă stăpânesc să nu se vadă că îmi plăcea cum indicațiile mele se transformau în fapte, cum omul se punea în mișcare sub ochii mei și terenul se modifica, mai pe urmă această plăcere a pierit și nu mă mai mulțumeam să văd că oamenii se mișcă, acum voiam să se miște mai repede, fiindcă îmi dădeam seama că această construcție nu însemna încă nimic, abia după terminarea ei avea să se vadă care erau planurile inginerului. „Ce-o să se facă aici, domnule inginer", îl întrebam sub o formă sau alta când aveam ocazia să-l văd venind pe la noi. Prinsese obiceiul ca drept răspuns să facă doar așa, un gest cu degetul, care cuprindea un foarte mare teren, cât ținea zarea de-acolo de la marginea satului, două treimi din cât vedeai cu ochii. A treia treime, satul propriu-zis, era inclusă și ea cu un semn din toată palma, adică după aceea, mai târziu, îi vine rândul și satului și reteza aerul energic, adică totul va dispărea, tot ce se vede va fi ras. După care ducea un deget la gură în semn că nu trebuie vorbit cu nimeni despre asta. „Iese scandal cu urmașii lui Ștefan cel Mare, mi-a spus el de la bun început. Dacă se află înseamnă că tu le-ai spus; fii atent!"

Numai că urmașii ăștia nu numai că știau totul, ci și ceva în plus față de mine, și anume că în locul satului lor va fi un oraș și că pe terenul acela misterios dinspre răsărit se vor ridica fabrici, care vor face nu știu ce cu sarea din munți, o să fie adusă de-acolo prin tuburi topită în apă fierbinte și apa aia o să încălzească și orașul prin țevi, să faci baie în pielea goală pe gerul Bobotezei. „Nu-i așa, dom șef?" mă întreba câte unul după ce își termina în felul ăsta pălăvrăgeala, care nu se potrivea câtuși de puțin cu pletele lui strămoșești. „Așa o fi! răspundeam, din moment ce dumneata știi ce nu știm noi, ce mai întrebi? Mai bine i-ai da înainte cu acoperișul ăla, că ne-apucă gerul Bobotezei cu el neterminat și n-o să mai poți să faci baie în pielea goală. Nu știam că pe-aici se face baie îmbrăcat."

Râdeau. Țăranii nu se deosebesc de bucureșteni decât prin haine, au aceiași ochi rotunzi care se uită drept la tine mincinoși când vor să nu-ți spună ce gândesc și aceeași hoție în glumă, când nu știi dacă se ia pe el la vale când face pe-ăl care nu înțelege sau te ia pe tine. Ca și bucureșteanul de la mine din cartier, nu cel de pe Calea Victoriei. „Iertați-ne, zise, că noi nu pricepem, cu mintea noastră cea proastă." Ei, când spune vorbele astea, e chiar prost și eu când auzeam pe câte unul așa, i-o tăiam fără niciun respect: „Lasă-te dumneata de chestii de-astea de pe vremea lui Papură-Vodă și Ion Creangă și pune mâna pe blană, că nu ești nici atât de deștept pe cât te crezi și nici atât de prost pe cât vreai să mă faci pe mine să te cred. Muncește cu toată capacitatea, dacă vrei să ne mai vedem la față, că n-am făcut nuntă împreună, să ne fie așa de greu să ne despărțim." Eram din ce în ce mai poruncitor și mă miram când îi vedeam că, în loc să mă saboteze, parcă chiar mă ajutau. „Așa, dorn șef, mă aproba de obicei chiar

câte unul dintre ei care era și cel mai bun și căruia pesemne nu-i plăcea că munca lui era plătită la fel cu a altora nu atât de dibaci ca el, nu-i slăbiți deloc, că ăștia sunt în stare să-i apuce primăvara ca să câștige pe degeaba banii poporului."

Nici nu putea fi vorba, am terminat barăcile pe la sfârșitul lui septembrie, puteau să doarmă în ele sute de oameni, care de altfel le și umplură în câteva zile. Și într-o dimineață iată că auzii într-adevăr pârâitul unui pistol cu aer comprimat și văzui primul grup electrogen care îl alimenta. Terenul avea pietriș la suprafață, o jumătate de palmă, pământ nearabil, dur dedesubt, ales poate și pentru asta, scrâșnea piatra sedimentată și ieșeau scântei de sub tăișul târnăcopului. Curgea sudoarea pe tâmplele oamenilor. Mă grăbii într-acolo să văd. Era un băiat scund care îl ținea în mână, dar cu umeri musculoși, îmbrăcat într-o salopetă neagră. Nu numai eu venisem să mă uit, avea poate toată lumea impresia că dacă ceea ce urma să se ridice peste aceste locuri era ceva neobișnuit, care avea să le schimbe din temelii viața, temelia aceea numai așa putea fi săpată, cu ajutorul unor astfel de instrumente neobișnuite, dintre care unul își și făcea auzit pârâitul lui de început. Curând mai veniră vreo trei și toate continuară în același loc. Îmi închipuiam că în zilele următoare o să se umple câmpul cu ele și mă dusei la inginer care în această zi era și el acolo. „Ei, i-am zis, acuma îmi dați și mie unul de-astea? N-are importanță că nu e în burta unui munte, e la picioarele lui, merge și-așa!" „Știi ce-o să fie aici? zise el, ca și când nu m-ar fi auzit, dar cu un glas care îmi cerea să deschid urechile, fiindcă ceea ce avea să urmeze mă atingea direct, și de felul cum voi înțelege spusele lui atârnă și hotărârea pe care urma s-o ia în privința mea; adică, știi ce te-așteaptă pe tine în viitor în legătură cu ceea ce ai văzut că

începe aici? Lasă figura cu pistolul cu aer comprimat, că nu pentru munca asta te-am adus din București și te-am luat cu mine în tren, să vii aici să te joci. Aici, continuă el, o să fie o uzină electrică pe care trebuie s-o construim de urgență înainte să ne punem planurile în aplicare, sau în orice caz cu precădere, pentru rațiuni pe care nu e cazul să ți le spun, fiindcă înțelegi și singur: uzina electrică înseamnă lumină și energie, n-o să utilizăm grupuri electrogene scumpe pentru un șantier așa cât o să fie ăsta, încât: adio, Surupăcene, și nu mă uita, șefi de brigadă găsesc câți vreau eu, dar electricieni gata pentru ziua când uzina o să înceapă să-mi dea curent nu prea am, e mare căutare în branșa asta, așa că peste câteva zile plecarea la D., la școala de calificare: să-mi scrii de-acolo și să-mi spui cum îți merge capul."

Lăsă să treacă o pauză în care timp se deplasă într-o direcție spre ceva care îi atrăsese atenția și începu să strige că nu se făcea bine ceea ce era acolo, apoi se întoarse spre mine și îmi mai spuse: „În UTM te-ai înscris?" „Nu!" îi răspunsei. „N-a venit nimeni să-ți ceară?" „Nu!" „Nu-i nimic, o să te înscrii acolo, bagă de seamă să nu cumva ca în loc să începi prin a învăța, să vii să-mi spui că te-ai luat la ceartă cine știe cu cine și te-au dat afară de la cursuri. Nu ăsta e scopul. Orice altceva ce ți se va cere să faci, să nu discuți cât timp n-ai carnetul de electrician în buzunar. Restul nu contează." Mi s-a părut mie că spusele lui au un punct care nu era prea limpede, dar nu l-am mai întrebat nimic, fiindcă în linii mari înțelesesem: că un carnet de calificare merita totul și că înainte de orice, adică înainte de pildă de a încerca să înțeleg de ce trebuia să mă înscriu neapărat în UTM, sau mai bine zis de ce nu trebuia să zic nimic când vor veni la mine să mă înscrie, trebuie să mă gândesc că scopul meu era

să mă calific și că lucrurile acestea se legau strâns între ele, și nu era de nasul meu să stau să le discut: erau, în orice caz, gata discutate de alții și ce mă interesa pe mine? Să-mi câștig ceea ce nu mi se va mai putea lua dacă învățam, sau să-mi pierd situația pentru ceva care, la urma urmei știau ei mai bine de ce îl înființaseră, adică pentru acest UTM?

IV

N-aș fi crezut vreodată că învățatul poate să-ți facă o plăcere așa de mare, păstram mai degrabă în minte de când eram mic, de la școala primară, ideea că un fel de apăsare fără nume ți se așază pe creier și ți-l gâdilă cu toate că ochii îți rămâneau deschiși, un somn total te cuprindea și cădeai în el ca într-o apă caldă... Să dormi... Să te scufunzi în uitare, în timp ce glasul învățătorului plutea pe deasupra ca o chemare la care trebuia să răspunzi...

Păstram temerea că și acum, la nouăsprezece ani, o să pățesc la fel, uitând că mai pe urmă am învățat bine în clasele a cincea, a șasea și a șaptea, în special la matematică și geometrie, când știam să extrag o rădăcină pătrată și chiar să rezolv ecuații de gradul. Întâi, lucru care nu fusese obligatoriu pentru toți, ne arătase învățătorul numai pentru noi, cei mai buni din clasă și eu învățasem. Ce bine îmi prindeau acum toate acestea și ce ușor mi se părea nu numai să memorez, ci și să înțeleg perfect toate legile care ni se predau despre electricitate. Eram de altfel singurul dintre cursanți care aveam cunoștințele necesare asimilării integrale

a lecțiilor, fiindcă unii nu mai știau nici să facă o înmulțire cu zecimale, dacă știuseră vreodată, darmite să înțeleagă legea lui Ohm. Când profesorul a enunțat-o pentru întâia oară s-a așternut o tăcere ca de gheață asupra clasei și parcă pentru a-și feri creierii ca nu cumva să se uite el în ele și să vadă în ce beznă zac, toți se uitau în jos ferindu-și ochii, aceste ferestre care îi puteau da de gol. Numai eu m-am uitat la el liniștit fiindcă citisem înainte în manual, și pentru mine această lege mi se părea cel mai ușor de înțeles lucru, că intensitatea curentului staționar care trece printr-un conductor metalic este proporțională cu tensiunea electrică aplicată la capetele conductorului și invers proporțională cu rezistența electrică a acestuia. Ciudățenia e că, prin meritul maiștrilor și profesorilor și mai ales prin aplicații practice, până la urmă începea să înțeleagă și majoritatea, fiindcă îți arătau conductorul să-l vezi și îți experimentau clar cu aparatele, până se pricepea nu atât teoria, ca o formulă care trebuia învățată papagalicește pe dinafară, ci consecințele ei în construcția și întreținerea unei instalații. În orice caz, se obișnuiau cu ea, cu electricitatea, chiar dacă n-o înțelegeau încă. Unul dintre noi, de pildă, demontă într-o zi foarte rapid comutatorul de lângă ușă și cunoscând puterea rețelei puse două degete direct pe sârme. Aștepta astfel la ușă cu aerul că stă și el acolo că a venit mai devreme, și „Ce mai faci cutare, noroc”, și întindea mina... Celălalt i-o lua și în aceeași clipă cădea jos scoțând un urlet... Și repetă figura ținând în mână clanța ușii închise. De astă dată urletul se auzea de-afară... Până când îl luă maistrul la rost și îi arătă că nu-și dă seama ce face, explicându-i încă o dată noțiunea de masă, care dacă s-ar forma cu el chiar și de la o sonerie al cărei curent nici nu-l simți la mână de slab ce e, poți să mori acolo agățat de

câteva firișoare subțiri cât firul de păr…

Locuiam într-o casă cu o curte, cu patru odăi mari, din care administrația școlii scosese tot ce avusese odată proprietarul, în afară de masa de bucătărie și câteva dulapuri și adusese cam câte șase paturi suprapuse în fiecare odaie. Mâncarea ne-o căram singuri în marmite din altă casă, unde se gătea și pentru alții și era îngrozitor cu apa care nu curgea decât câteva ore pe zi și nu atunci când eram noi acolo și totdeauna era o problemă spălatul veselei, pentru echipa de serviciu care trebuia să ajute femeile la strânsul mesei. Dar chiar și când curgea, duminica, rămâneam câteodată cu săpunul pe față, rași pe jumătate, sau cu capul plin de clăbuc sub robinetele care începeau să fâsâie. Alergam pe la acei vecini care aveau cișmele și începeam să pompăm nu totdeauna cu succes, fiindcă aici și cișmelele aveau un debit limitat… În general istoria apei în acest oraș ne aducea, seara așa pe lună, când ieșeam și noi la plimbare, amestecat cu mirosul de tei și niște adieri oarecum împuțite care te făceau să nu mai fii sigur când te izbea parfumul florilor dacă nu va fi urmat imediat și de alt parfum și să-ți ferești respirația când fără voia ta ți se umfla pieptul… Uneori discutam pe tema asta și cădeam de acord că în cazul în care făceai cunoștință cu o fată nu trebuia riscat să-i spui că îți place de ea într-o astfel de plimbare, trebuia dusă dracului undeva în afara orașului, pe-un răzor sau o potecă de țară și acolo făcută declarația respectivă. Alții spuneau că în principiu ideea e valabilă dacă e vorba de-o fată străină de oraș, dar că pe una născută și crescută aici n-o deranjează, probabil că nu-și mai dă seama… Și porniți pe panta asta unii descopereau tot felul de idioțenii de pe unde citiseră, sau auziseră, că în Coreea, de pildă, i-a spus lui o

soră de spital care a fost într-o echipă în timpul războiului, că acolo e peste tot așa și la țară și la oraș, dar în mod planificat, ca îngrășăminte pentru culturi, stârnind protestele celor cu ficatul sensibil, prin amănuntele pe care le dădea... Și că și în China e la fel... „Tăceți, bă, odată din gură, se auzea atunci glasul cuiva, ridicându-se furios din nu se știe care pat. Sunteți nebuni, altceva nu mai aveți ce discuta?" Dacă n-am fi, știut că niciunul dintre noi n-a fost crescut nici în puf și nici cu căruciorul, am fi crezut că ăsta, de pildă, era altfel de specimen. Așa, trebuia să constatăm mirați că unii nu suportau nu numai discuții de acest fel, dar nici altele mult mai inofensive, la masă, de pildă, sorbecăitul altora, sau plescăitul din limbă, sau clefăitul cine știe cui... îl vedeai că se uită cu ură la el, pune lingura deoparte și se ridică de la masă; și-i spunea vecinului tare: „Păstrează-mi și mie farfuria, că eu aștept în dormitor până termină nesimțitul ăsta cu clefăitul ca să pot pe urmă să mănânc și eu..."

În acest timp m-am împrietenit cu unul care pe urmă s-a îndepărtat de mine lăsându-mă deodată să descopăr că mulți dintre noi aveau de pe acum o gândire nenaturală, cu toate că de pildă nu s-ar fi putut spune că învățătura prea multă de carte ne-ar fi falsificat-o sau viața noastră din familie, complicată, ne-ar fi influențat-o în cei șapte ani de acasă. Era un băiat bălan, cu niște ochi care aveau darul să se lipească de sufletul tău de la prima încrucișare de priviri... într-o zi mă pomenesc cu el că se ridică din banca lui, se întinde spre mine și îmi pune pe scobitura pupitrului un foarte frumos creion Castel tăiat puțin la cap și pe locul tăieturii scris un nume: A. Petrică. Era numele lui, îl chema Aanei Petre. „Mulțumesc, mă, Petrică, i-am spus, dar ce, tu ai mai multe?" „Ți-l dau așa, ca amintire", mi-a șoptit el. „Dar ce,

zic, ne părăsești, după câte știu eu o să lucrăm după calificare împreună la Șar, de-acolo vii și tu! Sau te pomenești că o să tragi chiulul și te angajezi în altă parte. Nu știu dacă o să te repartizeze!" El se uita la mine fără să clipească și aș putea să spun că îmi asculta glasul cum ar fi ascultat o muzică, așa de contemplativ mă privea. Ca elev era printre cei șapte-opt care promiteau să se califice în cele mai bune condiții, iar ca utemist, în timpul alegerilor se făcu galben în banca lui când un ins de la raion îi strigă numele cu al meu și cu încă al unuia să facem parte din birou. Asta mă miră cu atât mai mult cu cât fuseserăm deja anunțați, nu era o noutate ce auzeam,. „Ce e, Petrică, îi șoptii, te-ai răzgândit? Iau eu cuvântul și spun că n-o să poți face față sarcinilor și propunem pe altcineva." S-a uitat la mine cu privirea mare: era adevărat, glumeam pe chestia asta?! Nu mă bucuram că am fost ales acolo?! Am înțeles imediat că într-adevăr trebuia să renunț, când era vorba de UTM, la felul meu de a fi și am și renunțat pe loc și am început să mă uit și eu atent spre prezidiu. Și a fost cu atât mai nimerit cu cât pe urmă am fost ales secretar și Petrică se uita la mine topit, parcă mi-ar fi spus: vezi, dacă nu te avertizam eu la timp, cine știe ce-ai fi făcut, poate chiar ai fi râs și ar fi fost o nenorocire. De fapt ținea parcă atât de mult la mine, încât aveam impresia netă că fericirea lui ar fi să ajung eu într-o zi să gândesc ca el și să fac eu în locul lui ce-ar vrea el să facă și nu poate. Dar ce anume? Și de ce nu făcea el pur și simplu și își punea în felul ăsta foarte ciudat speranța în mine? De ce, adică, nu putea?

Era adevărat că nu știa, de pildă, să spună clar ce gândea când i se întâmpla să fie nevoie să ia cuvântul, se bâlbâia complet, se făcea gălăgie în adunare, nimeni nu-l mai asculta

și părăsea tribuna exact parcă în acel moment când chiar dacă ai fi dat un premiu ca să spună cineva ce-a înțeles din cuvântarea lui și tot n-ai fi găsit unul... Era apoi adevărat că le cam încurca chiar și când nu era vorba să susțină o problemă prin luare la cuvânt... După cum tot adevărat era că nici hârtiile, procesele verbale, nu știa nici să le întocmească și nici să le țină în ordine... Dar era tot atât de adevărat că în cadrul biroului nu se mai bâlbâia nicidecum și, ca o surpriză, vorbea parcă chiar mai bine decât noi... încurcăturile lui nu erau chiar atât de fără sens, știa adică ce face, vedeam bine că în felul ăsta nu-l puteai trage la răspundere și că la urma urmei lucrurile acelea în discuție nici nu prea meritau să învinuiești cu ele pe-un om... În orice caz, simțeam fără să mă gândesc prea mult de ce, că fără el nicio ședință nu mi se părea în ordine, îmi lipsea prezența lui care mă făcea să vorbesc eu bine în locul lui, să țin eu descurcate sarcinile care ni se trasau de la raion, să întocmesc eu procesele verbale... Celălalt membru din birou, pe care îl chema Dămăceanu Ilie, era, spre deosebire de Petrică, un ins care știa să vorbească. Tat-său era țăran ceferist, fochist sau așa ceva. Dar și ăsta vorbea puțin și era tot timpul posomorât de parcă tocmai atunci cu o jumătate de oră înainte ar fi întâlnit sau descoperit niște dușmani ai organizației UTM și acum aștepta să i se dea cuvântul și să-i demaște. Dar nu se grăbea și uneori amâna această operațiune pe altă dată, în special când eram convocați la ședințe unite de către oraș. Cuvântul lui se compunea din afirmații scurte și răstite: „Tovarăși, să aplicăm linia partidului!" Sau din întrebări care tăiau nodul gordian: „Care e problema, tovarăși, s-o aud și eu, răspicat." Dădea în felul ăsta de înțeles că dacă problema se va formula în mod

special pentru urechea lui, se va vedea imediat cum iese la iveală și soluția. Sau prin acele ședințe mari cu profesori și studenți când nu știu pe cine viza el când se ridica și spunea: „Tovarăși, eu mă cobor de pe locomotivă!"

Fapt e că pe zi ce trecea Petrică al meu, care îmi dăduse acel creion și mă făcuse să simt în el primul prieten de când părăsisem Bucureștiul, rămânea tot mai pierdut uitându-se la Dămăceanu, întâi de la masa prezidiului când îl vedea vorbind și apoi din ce în ce mai mult și în restul timpului, evitându-mă pe mine pe măsură ce îi acorda lui o tot mai mare atenție. Iar în ziua când răceala lui atinse cel mai înalt punct, când abia mă mai vedea și mă recunoștea, veni din nou un ins de la raion și mă desărcină din funcția de secretar ca să-l numească în lotul meu pe Dămăceanu. Rămăsei aproape cu gura căscată și apoi în zilele următoare umblai prin oraș apăsat de nedumerire. Nu putusem și eu, după atâta timp, să mă împrietenesc cu cineva care să nu-mi pună o atât de mare condiție cum îmi pusese Petrică ăsta Aanei? Devotamentul lui, recunosc și astăzi, îmi lipsește și n-am mai avut parte de atunci de la nimeni de o astfel de prietenie...

Pe urmă am aflat și de ce am fost schimbat, fusesem chemat la un moment dat tot la o ședință cu studenții și nu fusesem de acord cu procedeul lor de a scoate din facultate pe unii dintre ei pe motivul că ar fi huligani. Nu se cita niciun fapt care să dovedească acuzația și în cuvântul meu le-am cerut, scos din fire, să dovedească concret despre ce e vorba, de ce nu deschideau gura să vorbească și să spună fățiș care erau faptele? Or, tocmai în felul ăsta se apărau și cei în cauză punând, adică, aceleași întrebări nedumerite ca și ale mele. Nimic. S-au uitat prin mine ca prin sticlă și nu mi-au

răspuns nici atunci și nici mai târziu, dar mi-a suflat un băiat de la orășenesc că ăsta a fost motivul pentru care am fost schimbat. Și că bineînțeles cuvântul meu nu le-a ajutat la nimic acelora, tot au fost dați afară și tot cu aceeași ștampilă pe spinare. În realitate motivele erau cu totul altele...

Mi-am adus atunci aminte de ceea ce îmi spusese inginerul înainte de plecare și am înțeles clar că acceptarea de a intra în UTM nu însemna în același timp că toate drumurile spre calificare sunt netezite automat. M-a apucat furia. De ce? Pentru că le place lor să procedeze în felul ăsta? N-au decât, dar să nu-mi ceară și asentimentul și dacă din pricina asta o să pățesc și eu ca studenții ăia și o să mă dea afară din școală, sau o să mă trântească la examen, mă duc îndărăt pe șantier și-i spun: nu e timpul să se învețe cinstit o meserie, domnule inginer, n-o să aveți în mine un electrician pe șantierul dumneavoastră, dați-mi mai bine un târnăcop, dacă asta e condiția să nu faci ce crezi tu că nu e bine! Furia era însă și împotriva mea, fiindcă îmi dădeam seama că nu-i ascultasem sfatul: după cum nu trebuia să refuz să intru în UTM tot așa nu trebuia să accept să fiu secretar până nu treceam examenul și puteam să invoc greutatea la învățătură și să fiu mai mult sau mai puțin crezut, dar nu s-ar fi putut trage nicio concluzie hotărâtă asupra adevăratelor motive. Se dovedi însă că temerile mele fuseseră exagerate, mă schimbaseră ca secretar, dar nu se puse în practică nimic în sensul că șederea mea în școală să fie periclitată.

V

Pe la sfârșitul lui martie mă prezentai pe șantier și inginerul Dan mă primi în biroul lui instalat într-una dintre barăci și închise chiar el ușa cu o asemenea grijă în felul cum o făcu, că ai fi zis că voia parcă să-mi spună ceva cu totul deosebit. Mă cuprinse veselia aceea a mea care abia aștepta un prilej ca să se manifeste.

Nu știu de ce credeam eu că asta e ceva care se transmite, mai ales că adesea se și transmitea, vedeam cel puțin un surâs în ochii sau pe buzele celuilalt, iar când nu vedeam, a mea se întețea, pe de o parte fiindcă nu credeam că mi se putea rezista, pe de alta pentru că mi se părea foarte caraghios chipul încruntat, pânditor, sau lipsit de bunăvoință al respectivului. Cu toate acestea, dacă mă gândesc bine, nu sunt totuși aceștia anii care mi-au lăsat în suflet urmele cele mai adânci și dacă mi-amintesc totuși de ei în oarecare ordine e pentru că în realitate nu eram chiar vesel, sau mai bine zis nu eram *eu.* Dacă de pildă eram supărat și-mi ridicam ochii, copacii mi se păreau după felul cum dădeau din frunze, sau cum pur și simplu își împreunau crăcile în tot felul de figuri și cum stăteau strâmbi, că râd... Sau dacă mă uitam în sus, chiar dacă nu știu cine mă scosese din sărite și fierbeam de furie, norii de pe cer mi se păreau o uriașă lume în lumină care petrecea. Oriunde aș fi întors capul dădeam fie de garduri cu dinți de lemn tăiați anume la vârf ca să rânjească la mine, fie de câte o femeie sau fată a cărei sprânceană abia se ținea să nu se miște în sus într-o înțelegere ascunsă sau ca un semn de recunoaștere că nu e nevoie să spunem ce simțim, fiindcă știm că e același lucru... Chiar și când sărea la mine câte un câine, în timp ce gura lui înspumată clănțănea să mă sfâșie, ochii lui mi se păreau că sticlesc în virtutea aceleiași porniri asemănătoare cu a mea,

iar pielea care i se dădea îndărăt când își arăta colții mi se părea o izbucnire de râs pe dedesubtul datoriei câinești de a fi rău... De aceea și umblam adesea prin sat cu mâinile goale și când întâlneam vreunul care n-avea niciun chef să se dea la mine, mă dădeam eu la el și după ce îl stârneam, îi întorceam spatele cu gura până la urechi și îmi vedeam de drum fiind sigur că nu se poate să muște câinii... Astfel, nici sudoarea oamenilor pe tâmple, când îi vedeam pe șantier cu târnăcoapele sau lopețile în mâini, nu-mi părea semnul trudei și istovirii, deși câteodată îmi sărea în ochi gălbeneala câte unuia sau tremurul izmenelor altuia, care nu mai putea. „Hai, nea Izmană, strigam, ce te-ai îngălbenit așa, pune mâna și mănâncă mai bine când vii pe șantier, nu vârî banii la ciorap să-ți cumperi motocicletă!" „Fir-ar a dracului de motocicletă! făcea și țăranul cu un glas care confirma că e adevărat că voia să-și cumpere, și că n-avea ce face din moment ce asemenea lucruri existau. Stau acolo în vitrină, domn' șef, și îți lasă gura apă când te uiți la ele ce noi sunt", mai zicea el și le înjura iar, fiindcă îl puneau la asemenea caznă.

Așa și inginerul mi se păru că el închidea ușa cu grijă ca să rămână numai cu mine și să se bucure că am ieșit electrician... Iar o îngrijorare fără nume, ca o părere care putea fi lumina soarelui care îi cădea din spate și îi punea chipul în umbră, nu mi se păru că e la el ceva adevărat. Nici nu eram atent la asta, așa cum nu mai ești atent la o casă după ce i-ai ridicat pilonii, au fost puși, gata, urmează acum să ridici pe ei frumoasele ziduri și odăi care au acum pe ce dura. Tot așa era pentru durata vieții mele, care se înfigea amețitor de departe în timp, statura inginerului Dan. Nu se oferise el singur să fie acest stâlp pe puterea căruia urma ca

noi să construim o altă lume? Eu eram unul dintre primii lui oameni care ținea la el cu un soi de nepăsare care e mai puternică decât dragostea (nu-i scrisesem, de pildă, niciun rând cât timp fusesem la școală) fiindcă își înfige rădăcinile în inima noastră nesilit, în deplină libertate, așa cum face floarea cu ale ei în pământ, fără ca noi să vedem cum se întâmplă. Or, spre dragoste oamenii sunt împinși și de interes, în timp ce nimic de acest fel nu exista între noi doi: nu dorința de a-mi schimba meseria mă atrăsese spre el, mă simțeam bine cu meșterul meu, ci îmi schimbasem meseria ca să fim alături amândoi, fiindcă îmi dădusem seama că și el avea nevoie de mine, și ca acest lucru să fie cu putință trebuise să mă calific.

Înainte de a intra la el înțelesesem și mai bine acest lucru văzând ce se petrecuse între timp pe șantier: acum nu mai erau sute, ci mii de oameni, locul, pe o întindere de kilometri, era plin de materiale, de excavatoare care scormoneau neîncetat în adâncuri, de camioane care încărcau și descărcau pământ, ciment, sârme, țevi și tot soiul de unelte. Pârâitul pistoalelor cu aer comprimat venea acum din toate părțile și pe toate tonurile asemeni mitralierelor pe front, gros și îndepărtat dintr-un colț, care te lua prin surprindere, asurzitor colea, la doi pași, ascuțit undeva călare pe o schelă metalică, unde punea nituri, întrerupt în altă parte de puterea rezistenței marilor pietroaie care trebuiau sparte și îndepărtate, filoane de cremene de-ale muntelui întinse până aici pe dedesubt, de culoarea ficatului, în care capul metalic al pistoalelor juca și scăpăra ca în uriașe amnare încleștate în ghearele pământului negru. Dacă voiai, totul putea să ți se pară și un nemaivăzut dezastru, cum poți să spui despre un răsărit de soare că seamănă cu un apus, să-ți închipui că

aici a fost cândva o mare așezare omenească împreună cu atelierele unei civilizații fantastice și că totul a fost ras până la temelii de un incendiu sau de un bombardament; era tocmai ceea ce se vedea, temeliile, și rar, ici-colo jumătăți de ziduri sau schele de turnuri drepte, care era greu să spui ce vor deveni. De satul strămoșilor lui Ștefan cel Mare nu se atinsese încă nimeni, se vedea însă că de lângă el pornea și noul oraș, nu chiar de aproape, dacă te uitai bine, ci de la un kilometru distanță, dar de departe părea să fie în continuare din pricina unei șosele late la care se lucra și care avea să fie, după cum am înțeles, asfaltată și legată de Șoseaua Națională București-Suceava. Neaoșii țărani cu plete pieriseră, fie că erau acum înghițiți de cei peste cinci mii de oameni care veniseră aici de prin alte părți, fie că, mai știi, poate chiar se tunseseră, fiindcă nu mai dădui cu ochii de niciunul din vechea mea brigadă de o sută de inși cu care ridicasem primele barăci. Uzina electrică era însă aproape gata și intrai în ea înainte de a veni la inginer: acolo simții, înfuriat, că sunt unul dintre atâtea mii, cineva de sus care lucra chiar în viitoarea cabină a tabloului de anclanșări se uită foarte neprietenos la mine și mă întrebă ce doresc. „O să lucrez și eu aci, zisei, dându-mi seama în același timp că glasul meu era al celui care se pretinde cu vechime pe șantier, nu ca alții care au venit pe urmă, sunt electrician…” „N-avem nevoie de electricieni, răspunse individul cu patentul în mână și apoi îmi arătă cu el undeva în direcția șantierului: pe acolo, zise, au nevoie, la sapă și la lopată.” Și atunci simții că singurul om de care eram legat pe lume era inginerul Dan și că față de toți aceștia care veniseră cât fusesem eu plecat era și el un străin ca și mine, cu toate că era șef… Nu ne cunoscuserăm noi amândoi în București la

doamna Sorana și nu-mi vorbise el atât de mult tocmai ca să fim aproape unul de altul? Cu câți putuse el să vorbească la fel ca și cu mine și dacă în general mai repetase el această figură după plecarea mea, cu cineva... În șase luni? Șase inși? Doisprezece? Cel mult! Făceam parte dintre aceștia și mă simții imediat în siguranță în timp ce dublam liniștit la douăzeci și patru numărul oamenilor de încredere pe care îi putea avea el și pe care se putea baza ca să țină în mână marele șantier.

Se bronzase la față de vânturile și gerurile prin care trecuse în timpul iernii, mai bine zis i se înnegriseră urechile și vârful nasului ca la țărani și numai privirea lui care nu oscila rămăsese aceeași, singura în care îl recunoșteam, cel puțin în clipa aceea, fiindcă pe chipul lui persista aceeași îngrijorare care nu părea de moment, se strânsese cu timpul, deși prin veselia mea de atunci gândul acesta nu pătrundea... „M-am ținut de promisiune, zise el, acuma ești un om serios, cu toate că văd că cele șase luni de școală te-au dat dintr-un punct de vedere îndărăt, spre cei cincisprezece ani din care abia ai ieșit și nu spre cei douăzeci și cinci, de care am eu nevoie...” „Sunt serios, tovarășe inginer, i-am spus, ca dovadă că în timpul cursurilor am fost și secretar al organizației UTM” „Vestea asta să știi că mă bucură, și o să trebuiască să te remarci și aici cu aceste calități, de care avem stringentă nevoie. Acum ascultă, tocmai de-aia nu te-am recomandat la școala profesională, unde n-ai fi învățat mult mai multă electricitate în trei ani câtă ai învățat în șase luni, în schimb cultura generală ar fi fost alta, dar tu poți recupera singur într-un an ceea ce alții trebuie să învețe în patru. Pentru că am nevoie de tine, nu pot să mai aștept trei ani ca să-ți dobândești pe lângă

calificare și o cultură generală. Asta ai să ți-o faci aici și uite cum. Întâi: uzina electrică nu e încă gata, trustul respectiv are cadrele lui, tu ești cadrul meu; o să-ți dau iar o brigadă. Doi: înscrie-te la liceu, la cursuri serale sau fără frecvență, și fie că ajungi inginer, fie maistru, treaba ta, mie mi-e totuna, depinde ce ți-o plăcea și ție și câtă voință o să ai; dar în niciun caz să nu te oprești aici. De aceea nici să nu încerci să te aranjezi definitiv undeva până nu ridicăm noi orașul nostru, vreau să spun, să te tragă ața cine știe încotro și să mă lași; în el, în noul oraș o să te așezi și nu altundeva. Și până atunci învață. Ia-ți o cameră cu chirie la un țăran, fiindcă în barăci nu se poate citi la nicio oră, oricât ai fi de viteaz, și pune-te cu burta pe carte. Și de câte ori o să iei un examen cu brio, te îmbraci frumos, îți schimbi hainele, te bărbierești și mergem amândoi la Bacău sau la Piatra Neamț să sărbătorim evenimentul, așa cum o să facem și acum, pentru diseară. Ne-am înțeles?" „Ne-am înțeles, tovarășe inginer." „Vino pe la orele șase aici și plecăm cu Gaz-ul meu, acuma du-te la serviciul personalului să te ia în evidență, vezi că e tot ăla pe care l-ai întâlnit prima dată când ne-a lăsat pe noi autobuzul colea în sat…"

Un surâs apăru pe chipul lui patinat parcă de vreme… Deși șase luni trec ca șase zile, uneori trec și ca șase ani… Aveam să aflu foarte târziu că tocmai ăsta fusese cazul lui, dar pe atunci n-aveam nici măcar bănuiala că în afară de priceperea și capacitatea lui de a construi mai trebuiau și alte calități ca să stea pentru noi în picioare și că acel chin la care se supunea el ca să le dobândească fără să știe nimeni era, poate, cel mai mare pentru un om, fiindcă deși e pricinuit de alții, totuși cu acordul lui el se supune la el și acceptă să-și strâmbe sufletul cum ai strâmba un par

încălzindu-l la foc. Unii consideră asta de neînlăturat, dar pentru mine e mai bine să mori decât să trăiești așa...

VI

Sau poate că nu!? Cine poate să știe cât de lung e drumul de la o astfel de situație până la o astfel de hotărâre? În orice caz, în ceea ce îl privește pe inginerul Dan situația lui nu s-a lămurit pentru mine nici azi... După întâmplarea cu studenții din Iași m-am întrebat și eu ce aș fi făcut dacă mi s-ar fi spus în față să aleg, să rămân în școală dar să zic ca ei, sau să fiu dat afară dar să rămân la părerea mea. La întrebarea asta mai răspunsesem și în ziua când îmi povestise Viorica despre ăia pe care bărbatu-său îi punea să-și mănânce căciula: nu le dădea drumul așa cum le promisese. Și încă de atunci înțelesesem că dacă ai de-a face cu niște oameni lași și mincinoși degeaba încerci să le faci pe plac, ajungi jucăria lor, după cum ei sunt jucăria altora și nu mai ești un om, ci cârpă, în privința asta, având pe urmă de-a face cu sute de oameni de toate soiurile pe șantier, mi-am dat seama că trei inși, adică eu și cu încă doi, putem ține piept la mii, și nu numai o dată ni s-a întâmplat să fim într-o situație de izolare și să avem până la urmă dreptate. Noi ăștia trei însă ne înțelegeam perfect, iată secretul. Și cu timpul m-am convins că ajung și doi și că până și tu singur, dacă n-ai nimic să-ți reproșezi, poți să fii unul contra toți, și să te ții liniștit pe poziție, fiindcă n-are nimeni ce să-ți facă. Numai să vrei.

Era exact ceea ce am început după un timp să bag de

seamă, că inginerul Dan, nu că nu voia, ci refuza parcă să creadă că va fi în cele din urmă pus în această situație. S-ar fi zis că nu voia această situație, deși în aparență era cel mai ușor s-o respingă, așa cum zicem despre un timid, râzând, de ce nu pune el mâna pe fata care stă lângă el și așteaptă ca o pară coaptă să-i cadă în brațe. Numai că această teamă a inginerului Dan era ceva care n-avea pentru mine un nume. „Tovarășe inginer, îi spuneam, nu trebuia să recunoașteți dumneavoastră că Ghimbăveanu, Zaharia și Prună au dreptate, ce nevoie aveți când nici n-o au, nu vă înțeleg, le dați apă la moară, și data viitoare o să devină și mai obraznici! Eu i-aș da afară de pe șantier!" „Nu te băga, Căline, ține-te de carte, lasă șantierul pe seama mea, că tu nu înțelegi despre ce e vorba. Nu poți să dai pe nimeni afară, ce-ți trece prin cap? E un fenomen nemaipomenit, ascultă și tu aici, în loc să te aștepți din partea lor să muncească, să-și ia salariul și să-l ducă acasă și să-și… nevasta duminica și sărbătorile, ei se dedau la alte îndeletniciri!" „Care, tovarășe inginer?" „Care?! se mira el. Pescuitul." „Păi în ce, tovarășe inginer, unde?" "În tot felul de ape! Din cinci inși, unul e posibil pescar, amator sau cu permis în regulă!" „Și ce vă interesează pe dumneavoastră chestia asta, de ce vă pierdeți vremea cu ei, de ce îi lăsați să se ridice contra dumneavoastră și eu să vă aud zicând: accept critica și-mi fac autocritica!? V-am auzit cu urechile mele, când știați bine că nu e adevărat." „N-ai ce să le faci, sunt mulți, e mai bună tactica mea: câinii latră, ursul merge. Ursul e șantierul, cât timp merge n-are importanță ce zice unul și altul…"

Avea dreptate, afară de un singur lucru, de ce nu-i lovea el peste bot pe de-alde Ghimbăveanu și ceilalți și cum de nu-și dădea seama ce întristat eram eu când îl vedeam cum se

străduiește să se strâmbe tocmai după dorințele ăstora. Sigur, n-avea niciun rost să-și ridice șantierul împotrivă fiindcă nu știu cine i-a zis nu știu ce într-o ședință și el s-a luat în colț cu el, și azi cu unul, mâine cu altul, și i-a făcut dușmani pe toți. Dar să faci chiar pe dos iar nu e o soluție! Poți să taci, să dai posibilitatea celor care țin la tine să se ridice și să te apere. „Tovarășe inginer, de ce nu așteptați să luăm noi cuvântul și să vă apărăm? O să ajungeți într-o zi să se creeze impresia că aveți contra dumneavoastră tot șantierul și să se și spună chestia asta și o să fie caraghios să sărim noi să zicem că nu e adevărat... O să fie prost atunci..." Făcea ochii mari și deodată se alarma; mormăia: „Ai dreptate!" Și s-a corectat și nici măcar a suta parte din cei care țineau la el nu era nevoie pe urmă să ia cuvântul și să facă ordine în ședințele sindicale: „Ia mai tăceți mă, din gură, te pomeneai cu câte unul indignat, văzând într-adevăr că inginerul asculta în tăcere învinuirile, ce e aia că șeful șantierului nu se îngrijește de cantină? Nu există un responsabil cu cantina, pe el de ce nu-l întrebați? Vă întâlniți cu el zilnic, dați nas în nas, nu-l cunoașteți? Tovarășe președinte, să se ridice dreptul la cuvânt la ăștia care bat câmpii, nu putem să auzim aici chiar toate neroziile care le trec unora prin cap." „Eu nu vreau să amenințe pe nimeni, se ridica apoi altul, dar de când sunt n-am văzut inși care să muncească așa de prost ca Ghimbăveanu, Zaharia și Prună. Lasă că ridicăm noi problema în altă parte (adică în organizația de partid) și ori plecați de pe șantier, ori vedem noi ce măsuri mai luăm contra voastră." O sfecleau toți ăștia, sau cel puțin așa mi se părea mie, în orice caz câteva luni amuțeau, ai fi zis chiar că nu mai lucrează niciunul aici...

Însă într-adevăr „ursul" mergea înainte, în primul rând că

se întindea, nu știu care era realitatea, dar toți credeam că era cel mai mare șantier al țării... Iar eu învățam și îmi propusesem ca odată cu atingerea obiectivelor de pe șantier să mi le ating și pe-ale mele, adică să termin liceul și să intru la Institutul de Electrotehnică. Cei doi inși care m-au dus la convingerea ca o axiomă și care în mintea mea suna așa: dă-mi trei inși care se înțeleg între ei și înfrunt lumea – (cum spusese Arhimede, mi se pare, că răstoarnă globul dacă îi dai o pârghie și un punct de sprijin) – erau unul țăran din Ardeal și altul ieșean și am dat de ei într-un fel neobișnuit. „Domn șef, mă pomenesc la un moment dat cu unul, lăsând din mână lopata cu care arunca nisipul în plasă, eu sunt adventist și au venit la mine acasă să mă aresteze. A trimis muierea un copil să mă anunțe să fug. Unde să fug, domn șef, că tot dă de mine. Puteți să mă scăpați?» M-am uitat la el în timp ce mă gândeam dacă n-o fi făcut el și altceva în afară de faptul că era adventist și mi-am adus aminte că mândria acestor sectanți era tocmai asta, că nu mințeau și își respectau credința, erau câțiva și la noi pe Șoseaua Pantelimon. „Te scap, i-am spus, dacă îmi răspunzi la câteva întrebări!" „Răspund, domn șef!"

Era un om așa de voinic, încât și eu arătam cam cum ar fi arătat unul mic față de mine. Dar cât de blânde îi erau privirile și mișcările! Când lua lopata în mână o vâra adânc în nisip și o învârfuia bine și nu știu cum făcea că apoi când o ridica în aer nu cădea o pietricică din ea, rămânea tot cu vârf și apoi se cutremura plasa când o arunca. Aceeași mișcare, curbată ca o elipsă perfectă readucea lopata din nou în grămada de pietriș și din nou cu un scârțâit adânc și plăcut instrumentul se vâra până dincolo de cotorul ei, dislocând o nouă cantitate exactă de material. Și asta

neobosit și egal, timp de ore întregi... îți venea să nu-ți mai iei ochii de la el și eu însumi mă uitam de departe minute întregi observând mișcările lui egale și ordonate, prin sutele de brațe ale celorlalți care prin contrast mi se păreau foarte dezordonate și lipsite de eficiență în muncă. Și tocmai pe acest om veniseră să mi-l aresteze. Ne-am tras mai la o parte și i-am spus: „Uite ce e, eu pot să mă duc la șeful șantierului și să încerc să te scap, dar cu condiția să ne spui despre ce e vorba. Altfel n-o să reușim. Ai făcut ceva?" „Domn șef, n-am făcut nimic, dar noi ne adunăm din când în când și citim din Biblie. După câte am înțeles eu, e interzis să ne adunăm!" „Și de ce vă adunați?" l-am întrebat curios. Țăranul tăcu și își aplecă fruntea. „Asta e credința noastră, zise el. Apoi, după câteva clipe adăugă: în Constituția țării nu se spune că sunt interzise adunările și atunci noi am crezut că se respectă legea și ne lasă în pace să ne adunăm și noi cum vă adunați și dumneavoastră la UTM" „Și altceva n-ai mai făcut?" „Nu." „Poți să promiți că n-o să vă mai adunați de aici înainte?" Țăranul își plecă iar capul și promise. După câte am aflat mai târziu nu era de glumit cu arestările lor, erau acuzați că acționează împotriva intereselor statului printr-o propagandă împotriva ideilor partidului, nu erau adică, ei, niște credincioși pașnici care se mulțumeau doar cu cititul Bibliei. Cel puțin așa ni s-a spus la miliție. M-am dus la inginerul Dan și i-am expus cazul. „Bine, a zis el, să ne informăm la miliție dacă n-a făcut și altceva." Nu făcuse, dar a fost foarte greu să-l apărăm, fiindcă Ion Cărpinișan, așa îl chema pe acest om, era un fel de șef, și nu era prima oară când fusese avertizat de ceea ce îl putea aștepta dacă nu se lăsa de felul cum înțelegea el Constituția în ce privește libertatea adunărilor.

L-am scăpat și pe urmă am început să stau de vorbă cu el. Biblia o cunoșteam și eu și eram curios să aflu ce anume din ea îi făcea pe acești sectanți să respingă biserica și să țină Sabatul ca la evrei. Nicăieri în Biblie, îmi spuse el, nu stă scris că trebuie să-ți faci cruce și să serbezi duminica. Că nici călugării și maica stareța de la mănăstirea de prin apropiere n-au fost în stare să răspundă la aceste două lucruri, și îmi povesti vizita lui acolo, cum fusese chemat într-o zi să stea de vorbă cu un bătrân credincios care dăruise mănăstirii jumătate din averea lui și toată viața studiase Biblia, trecea drept un mare cunoscător. Era un om de vreo șaizeci de ani, cu o barbă albă până la brâu și când a venit, din prag înainte de a intra a spus: „Blagoslovește, maică stareță". Iar stareța i-a răspuns: „Fii miluit!" Era o femeie tânără, bine îmbrăcată și degetele ei erau îngrijite, cu unghiile date cu lac. Foarte cumsecade, i-a tratat cu dulceață de mănăstire și cu o sticlă de vin moldovenesc și a luat parte la discuție fără să se amestece prea mult, spunând doar și ea așa, din când în când, câte un cuvânt: asta e legea lui Hristos. Sau: așa ne învață Mântuitorul. Mănăstirea ei, povestea Cărpinișan, avea comenzi din partea statului pentru țesături naționale, broderii și alte chestii de-astea și pereții atelierelor erau plini de lozinci despre muncă și pace, luate din cele patru Evanghelii și din scrisorile sfântului Apostol Pavel. Foarte bine, zice Cărpinișan, dar unde stă scrisă legea sau învățătura respectivă? Să deschidem Biblia și să vedem. Despre duminică se spune acolo că e prima și nu ultima zi a săptămânii și atunci de unde au născocit preoții ortodocși și catolici că e a șaptea zi, care trebuie serbată? E ziua în care a înviat Mântuitorul, i-a răspuns omul cu barbă, foarte hotărât. Ei și ce, i-a întors-o Cărpinișan, Biblia e cartea

sfântă și în ea stă scris, la capitolul învierii, versetul cutare, că această zi e prima zi a săptămânii și nu a șaptea, cum o consideră în mod greșit biserica. Ce mai, l-a dat gata pe cunoscătorul Bibliei, care nu se știe de ce i-a fost frică să pună mâna pe cartea sfântă și să verifice spusele adventistului. Spunea doar din gură că e mare păcat să muncești în marea zi a învierii, care trebuie serbată prin slujbă și rugăciuni și nu prin rătăciri... „Ale cui rătăciri, zisese Cărpinișan, ale noastre care credem în a doua venire a lui Hristos și în domnia lui pe pământ, sau ale voastre care nu mai credeți în aceasta și v-ați apucat să domniți în locul lui? V-ați unit cu puterea lumească și ați ajutat-o să stăpâniți împreună sufletele, în timp ce noi nu admitem decât o singură putere, cea divină, care va fi instaurată pentru o mie de ani când va veni Hristos „Ei, uite, i-am spus eu, cu mine o să-ți fie mai greu să discuți, fiindcă mie nu mi-e frică să deschid Biblia și să verific." „Hai s-o deschidem", mi-a răspuns Cărpinișan și m-a invitat la el la niște rude, unde stătea, avea neamuri pe aici. Eu știam dinainte ce e cu această sărbătoare a Sabatului și i-am spus că e posibil ca în Biblie să se spună că duminica e întâia zi a săptămânii, dar la evrei, nu la creștini. „Care creștini? m-a întrebat el. Pe vremea aia creștinii nici nu existau."

Omul acesta nu înțelegea ce înseamnă o religie, cum se naște și cum se organizează ea de către cei care vin după cel ce a adus-o pe lume, el credea că nu există decât o singură învățătură adevărată, cea din Biblie, și ce nu e acolo, nu e bun. Acolo însă se găsesc destule litere ca să zăpăcească pe cineva la cap pentru toată viața. M-am dat bătut și l-am lăsat în pace. Nici eu n-am observat de la început ce om devotat mi-am făcut în felul ăsta, mult mai mult decât pentru faptul

că îl scăpasem de închisoare. Îmi spunea tot ce se petrece pe șantier, bineînțeles numai uneltirile și ceea ce credea el că poate să ajute la îndreptarea oamenilor, furturile care se puneau la cale sau se comiteau și el le afla înaintea altora, adevărul asupra unor conflicte încâlcite, înșelătoriile la adresa conducerii șantierului. Era pe cât de inofensiv în ochii unora, pe atât de eficace. O dată, datorită lui, fiindcă era foarte tăcut și retras și nimeni nu se ferea de el, am scăpat de la viol o fată de la comitetul regional UTM, căreia o bandă dintre cei care nu munceau bine și nu suportau prezența ei fiindcă nu-i lăsa să-și facă de cap îi pusese gând rău. Era o activistă cu putere de convingere, inimoasă și plăcută la înfățișare, dar purtarea ei avea un cusur, nu-și dădea seama cu cine are de-a face, crezând că glasul ei care vibra de la tribuna adunărilor avea ecou în toți cei prezenți. A fost atacată la marginea unei păduri pe lângă care trecea drumul spre stația de autobuz și, filați dinainte, au fost prinși toți și apoi bătuți întâi crunt înainte de orice proces, să se învețe minte să le mai treacă astfel de idei prin cap. Am asistat la ciomăgeala lor, fiindcă le-a înmuiat oasele cu un ciomag unul în civil care venise de la Piatra Neamț și a stat cu ei de vorbă înainte să-i ia miliția în primire. Îi chema unul câte unul, le vorbea la început frumos și pe urmă îi întreba ce rău le-a făcut lor personal fata aia? Poate or fi având și ei dreptate, i-o fi persecutat cu ceva, i-o fi atins la salariu, sau o fi pus vreo vorbă bună să-i ia și pe ei în excursie la București să vadă întâlnirea finală dintre echipele C.C.A. și Petrolul? Avea haz tipul ăsta, era foarte calm și după ce ăla răspundea mormăit că nu, venea întrebarea: „Atunci de ce ați vrut să vă bateți joc de ea?” Nu răspundea niciunul nimic și aveau aerul că din chestia asta ce putea să iasă? Ce, parcă există o lege care să-i

condamne pe ei, muncitorii la putere? Legea e pentru chiaburi și de-ăștia care au avut averi și închisorile la fel, făcute să-i primească numai pe ei, nu niște băieți tineri de pe un șantier așa de mare, unde până și șeful se poartă cu ei cu mănuși. Și tot așa, era fiecare foarte mirat când la surzenia lor când li se punea întrebarea finală și răspundeau printr-o tăcere absentă și posomorâtă, se uitau foarte neîncrezători la parul pe care punea în cele din urmă mâna tovarășul acela. Să fi fost prietenul fetei, ștab pe la regională și să fi obținut el permisia să facă judecata asta pentru început? Fapt e că știa să-i croiască, dintr-o lovitură îi dobora. Pe urmă a intrat în baracă un ofițer de miliție și noi am plecat.

Cel de-al doilea om cu care am format eu cu Cărpinișan un triumvirat, îmi pare rău de el și acum, cum și-a bătut joc singur de viață și a decăzut fără să înțeleagă cineva de ce, el cel mai puțin dintre toți. Și el muncea bine, avea o fată pe care o dăduse la liceu, nu era țăran și avea șapte clase primare, îi citise pe Marx și pe Engels (când lua cuvântul pronunța Engels *cu ge,* nu cu *ghe,* deși auzea că toată lumea spunea altfel), s-a calificat repede sudor și îl vedeam de la distanță cățărat pe stâlpii metalici ai viitoarelor hale și îl recunoșteam după felul cum țâșnea de sub masca lui flacăra albastră, mai lung decât la alții, semn de mare siguranță a mâinii și a ochiului. Ne-am cunoscut într-o zi când au venit pe șantier doi scriitori și ne-am adunat în sala de festivități din sat să vorbim cu ei. Și ăștia, ca și inginerul Dan, înghițeau ce li se spunea de către unii care se ridicau: Că nu prea i-au văzut pe-aici pe șantier și ce-or să scrie dacă nu trăiesc cu ei cot la cot să le cunoască viața? Și tot așa, scriitorii, că da, tovarăși, recunoaștem, ăia că să vă povestim noi întâmplări eroice, până la un moment dat când unul

dintre ăștia a fost întrerupt tot din sală de o voce flegmatică așa cum nu mai auzisem la cineva, ai fi zis că încă de pe când era în scutece a ajuns de s-a blazat complet văzând atâta prostie omenească în jur: „Ce întâmplări eroice să-i povestești tu, mă, care nu ești în stare nici să te iscălești cu numele întreg când iei salariul? Nu te-am văzut eu că te trec sudorile până faci și tu un G de la Gheorghe și pe urmă tragi așa o codârlă de frică să nu bage nimeni de seamă cât ești de prost!? Știi tu ce e aia literatură, te trezișI și tu să vorbești! Stai jos acolo și învață, înainte să-ți iasă și ție un cuvânt din gură! Boule!”

Era formidabil, fiecare cuvânt îi era parcă scăldat într-un fel de secreție de dispreț și arăta atât de convins că are dreptate, încât cel care îi căzuse victimă în loc să sară și să protesteze pentru insultă începu să râdă ca un tâmpit și toată sala îl urmă, stârnindu-se astfel o mare veselie pe care responsabilul nostru cultural pe linie sindicală zadarnic mai încercă s-o spulbere. „Ei, nu, da să stai să-l asculți pe el vorbind despre literatură, se mai auzi încă glasul acestui om ciudat, mai puțin tare de astă dată, așa cum te justifici față de cei care îți sunt apropiați și care încearcă să te facă să înțelegi că nu e bine să-i spui cuiva în față chiar așa... Tovarăși, zise el ridicându-se, cer și eu cuvântul. Vreau să explic aici că n-am nimic cu ăla, dar îl cunosc, el poate să le spună scriitorilor ce vrea, dar cu condiția să nu fiu eu aici, sau să mă roage: Uite, mă tovarășe Fane, vreau să vorbesc eu, te-aș ruga dacă ești bun să-ți astupi urechile, ca să nu auzi ce-o să spun. Așa, el se ridică și vorbește aici de faptele lui eroice.” „Da nici dumneata nu ești mai presus când te exprimi aici în felul cum te-ai exprimat”, a zis atunci și responsabilul cultural. „Bineînțeles, i-a răspuns Fane, dacă

îmi dați și mie cuvântul, o să-mi explic atitudinea." „Poftim, ai cuvântul!" „Eu îl rog pe-ăla să nu se supere, a zis Fane imediat, retrag cuvântul *bou* (și aici sala a izbucnit într-un râs colosal, se cutremurau geamurile și ai fi zis că o să se dărâme tavanul peste noi) în mod sincer, a continuat Fane, el știe că nu pe el am vrut să-l fac, ci așa, în general, să nu venim noi, că Engels a studiat, iar Lenin în *Statul și revoluția* spune că nu orice prost poate să întărească revoluția, fiindcă statul nu dispare până nu se întărește...

Și tot așa i-a dat înainte și a vorbit aproape o jumătate de ceas, buimăcindu-i pe toți cu câte știa, istorie, geografie, Evul Mediu, istoria antică, Lenin, Stalin... A șters cu totul prima impresie în rău pe care o putuse face cel puțin la prezidiu și când s-a așezat jos toată lumea l-a aplaudat cu ochii scânteind de admirație îndreptați spre locul unde stătea. Inginerul Dan nu era în sală, dar i-am povestit eu mai târziu și mi-a spus și el că îl cunoaște pe nea Fane, ăsta e cel mai bun sudor de pe șantier. Ne-am împrietenit în aceeași zi, și câteva luni eu cu el și cu adventistul plecam împreună la Piatra Neamț în fiecare sâmbătă, cu toate că adventistul nu bea și discutam până ne dureau fălcile, de la religie și tehnică, până la chirurgia creierului și învierea din morți.

Nea Fane a fost cel care a stricat pe urmă triumviratul. Nu știam nici eu și nu știa nimeni că avea darul beției și că noi îl cunoscuserăm după o dezintoxicare pe care o făcuse la spital la Iași înainte de a se califica. Meseria lui inițială fusese de dulgher de cartier, așa cum erau cartierele pe atunci, că aveai nevoie ba să-ți dreagă un acoperiș, ba o ușă, ba un coteț de păsări. Se ținuse bine până își văzuse fata în liceu și într-o zi ne-am pomenit cu el că se urcă beat pe stâlpii metalici. Câtva timp am mai încurcat-o noi cu asta, ne-am

făcut că nu observăm, dar curând, sau mai bine zis concomitent cu beția, a căzut în patima spunerii adevărului și a ajuns să nu-l mai poată suferi nimeni. Atât timp cât nu reîncepuse să bea se ținuse bine în frâu și știa totdeauna s-o dreagă, fiindcă oamenilor le place să li se spună adevărul, dar să tragi pe urmă imediat cortina, așa cum repede își acoperă o femeie picioarele pe care vântul le dezvelește fără veste, deși știe că asta place în general bărbaților. Lumea nu-l mai aplauda pe nea Fane ca în ziua aceea cu scriitorii, iar asta în loc să-l pună pe el pe gânduri îl îndârjea și uneori cădea într-un fel de delir. Unii râdeau, fiindcă și atunci dezvăluirile lui erau adevărate, și cei care nu-i puteau suferi pe cei vizați se simțeau satisfăcuți, fără să-și dea seama că a doua zi avea să le vină și lor rândul. Atunci se supărau și clătinau din cap: nu era bine! Nici așa! Iar eu mă întrebam, de ce trebuia să bea nea Fane și să se distrugă, când lumea era bine făcută pentru el, era membru de partid, fata învăța bine la liceu și el era cel mai bun sudor? De când îi pusesem aceste întrebări și încercasem să aflu ce era eu el începuse să mă ia și pe mine la ochi și să spună în gura mare lucruri pe care le știam numai noi trei, aruncându-mă deodată și pe mine în rândul celor care îl urau, fiindcă într-adevăr nu mai avea nicio măsură. A avut bunul-simț să înțeleagă că dacă mai vine beat pe șantier o să fie dat afară. Într-o zi însă n-a mai venit deloc și i-am pierdut urma…

VII

Între timp uzina electrică fusese terminată și eu îmi și luasem două clase de liceu într-un singur an, dar nu mai avui când să fiu repartizat la întreținerea ei fiindcă primii ordin de chemare. Cu câteva săptămâni înainte am cunoscut însă o fată. Era prin august și fusesem mobilizat de organizația UTM a șantierului să fac parte dintr-o echipă de votare a Sfatului Popular Regional. Aveau loc alegeri generale și cum eram și eu major, am fost numit membru al unei subcomisii de supraveghere a scrutinului, câteva sate mai încolo. N-aveam nimic de făcut, stăteam la masă împreună cu alții și când intra cetățeanul, unul dintre noi întindea mâna din dosul mesei, îl controla la identitate și îl bifa pe tabel. I se dădea apoi un buletin, i se explica felul cum devenea valabil votul lui, țăranul se ducea într-o cabină din lemn alb cu o ușă pe care o închidea în urma lui, pe urmă ieșea și își vâra buletinul îndoit în crăpătura urnei.

Să fi fost orele zece sau douăsprezece, satul se cam terminase să se perinde prin fața mesei noastre, începusem de dimineață de la răsăritul soarelui și pe tabele nu mai rămăseseră decât unele babe sau moșnegi surzi, care după spusele organelor locale nu prea înțelegeau despre ce e vorba, cu toate că fiind bătrâni ar fi trebuit să-și aducă aminte că așa ceva se mai petrecuse, nu o dată, și pe vremea vechiului regim. Nu era o invenție a noastră. Președintele local, care nici el nu părea mai breaz, făcu, așa, un gest cu mâna, adică mai bine ne-am lipsi de votul ăstora și am încheia procesele verbale. Nu prea înțelegea nici el cui dracului folosea sau în orice caz cui îi dăuna dacă nu votau chiar așa toți șchiopii! Ba chiar la vreo doi care cică erau bolnavi la pat s-au dus cu urna după ei. Vot cu procent de 99,97 la sută, ca să nu existe practic rubrica celor care nu s-au prezentat. În orice

caz, ca la toate acțiunile de participare a maselor, organizarea noastră era atât de perfectă, încât cei care ar fi avut cheful de pildă să nu voteze, adică pur și simplu să-și exercite dreptul de a se abține, se trezeau izolați și până la urmă veneau ei singuri înainte să mai aibă ocazia să-i vadă pe activiștii de ocazie, aleși tot dintre cetățeni, încă o dată la poarta lor. Așa fu adusă la un moment dat parcă de la spate o fată care doi pași făcea și unul se oprea. O văzui pe geam și când se apropie de podișca școlii elementare unde se vota mă izbi înfățișarea ei: era bălaie, i se vedea părul ca aurul pe sub batic și ochii albaștri sălbatici, se uita la clădirea școlii ca și când ar fi urmat să fie împinsă înăuntru la tăiere, nu să-și exercite dreptul de vot. Ar fi fost greu să spui ce fel de fată era, în orice caz nu era urâtă, era mai degrabă frumoasă, dar aversiunea ei față de ceea ce se cerea de la ea, să intre adică într-o clădire cu oameni și să pună și ea o hârtie într-o urnă o aducea de undeva de departe, parcă dintr-o pădure, și dacă astfel de ființe primitive pot să pară atractive la cinematograf, în realitate nu e nicio deosebire între ceea ce te face să simți o capră încăpățânată pe care o tragi de coarne să intre unde trebuie și o fată ca asta, oricât de bălai i-ar fi părul și albaștri ochii. Nu voia în ruptul capului să treacă pragul. „Ia du-te dumneata, tovarășe Surupăceanu”, zise președintele subcomisiei cu acea încredințare a bărbaților mai în vârstă că un lucru pe care ei nu-l pot rezolva cu argumente, un tânăr îi dă de cap prin simpla lui prezență.

M-am ridicat și am ieșit afară. I-am spus țăranului care era cu ea: „Las-o pe domnișoara, că nu te cunoaște” și i-am făcut semn să se îndepărteze. Locul era plin de lume, toți erau îmbrăcați de sărbătoare și un megafon umplea aerul cu melodii ciobănești. În clipa aceea tocmai răcnea unul

tropotire-aș tropoti și în pauzele textului făcea *ha! ha! ha!* parcă îi băga cineva de fiecare dată o sulă în fund, și el ihănea de satisfacție și chiar de mândrie.

M-am apropiat de fată, am luat-o ușurel de mână și ca prin farmec s-a urnit din loc și a intrat cu mine înăuntru. În fața mesei subcomisiei i-am lăsat mâna și am trecut la locul meu. „Numele dumitale", zice președintele, gata s-o caute pe tabele și o și găsește și o bifează. O chema nu știu cum Maria, un nume, Petre sau Niculae. I se dădu un buletin și i se explică ce are de făcut, ea ascultă, se duse înăuntru în cabină, se întoarse, totul decurse normal, iar președintele îi spuse ca să zică și el ceva: „Ai văzut, tovarășa Maria, ce bine a mers? Și dumneata nu voiai să intri! Se poate, tovarășă! Ești cetățeancă liberă, trebuie să-ți exerciți dreptul de a alege și de a fi aleasă, mâine-poimâine, cine știe, te propun cetățenii deputată, nu trebuie să știi să faci față? Credeai că cine știe cine-o fi înăuntru și când colo, oameni ca și dumneata!" Ce vorbărie, mă gândeam eu, cum nu pot să tacă unii din gură și să-și vadă de treabă. Fata, în acest timp, ascultase cu privirea ei alb-albastră înțepenită parcă în tavan, își înnoda și deznoda barișul și deodată o văd c-o podidește plânsul. Dar ce plâns, acum se vărsau lacrimile din ochii ei și i se rostogoleau pe piept până în podea! Iar ea pe cât de dreaptă stătuse până atunci, acum se frânsese ca un lăstar sub bătaia vântului! Fusese de altfel singurul gest cu care parcă se ferea de ceea ce o stăpânea, mai încerca să se ridice, dar deodată își ferea fața cu brațul într-un mod neașteptat, vertical, plecându-și în același timp capul ca și când cine știe ce apariție i-ar fi înspăimântat vederea. Ce era cu ea? Să fi impresionat-o atât de tare cuvintele președintelui și să se fi întâmplat cu ea ceea ce se întâmplă cu unii copii

care stau relativ liniștiți în brațele mamei lor și apoi, deodată, apropierea și cuvintele unui străin rup în ei cine știe ce zăgaz tainic și încep să urle? Dar asta era fată mare, nu era fetiță! M-am ridicat iar de la locul meu, am apucat-o iar de mână și am pornit împreună afară. „Ce e, domnișoară, zic, ți-ai adus aminte că ai fost odată mică și te-ai speriat de vorbele lui nenea ăla, care stătea la mijlocul mesei? am întrebat-o eu fără să glumesc. Nu e valabil, dacă votezi înseamnă că ești majoră! Crezi că-i stă cuiva bine să plângă?" N-auzea, în mod curios s-a așezat pe balustrada podiștei de ciment din fața clădirii în care mai înainte nu vrusese să intre, și-a scos o batistă mică de la brâu și, încetând să plângă, a început să-și șteargă ochii și obrajii. Din când în când mișcările acestea i se istoveau și atunci rămânea cu gura deschisă și răsufla greu și în clipele următoare toate încercările ei de a se stăpâni se prăbușeau. Dar o lua de la cap cu răbdare. Dintre cei adunați se uita câte unul la ea, dar nu mult și își întorcea pe urmă capul ca și când plânsul și existența fetei îi erau cunoscute, iar dacă nu-i erau, nici nu era curios să afle.

Curând, fata, fără să-i fi trecut cu totul starea, se ridică și se îndepărtă încet. Pe măsură ce ea se depărta, o pereche de ochi ai cuiva se uitau tot mai insistent spre mine și în cele din urmă proprietarul lor se urni din mijlocul celor cu care stătea de vorbă și se apropie. Era îmbrăcat eu o flanelă cărămizie și sub braț avea niște ziare. N-am fost curios să știu cine era, un țăran, să fi avut patruzeci de ani, l-am lăsat să se așeze alături de mine pe zidul de ciment al podiștii și să-mi povestească. Eu nu i-am spus în acest timp niciun cuvânt, nici nu l-am întrerupt, nici nu i-am cerut explicații acolo unde ar fi fost normal s-o fac. Foarte rar se întrerupea el când vedea că se apropia de Sfat câte un întârziat, dar se

lămurea repede că eu n-o să mă mișc de pe podișcă și atunci îi dădea înainte. Nu mi s-a povestit niciodată ceva mai închis și care să-mi strecoare în același timp în sânge atâta furie rece... M-am întors pe urmă în clădire și am stat ceasuri întregi cu pieptul rezemat de masa pavoazată în roșu, încercând să înțeleg ce se întâmplase și ce aveam eu de făcut în istoria asta. Fiindcă deodată acest sat lângă care locuiam de un an și jumătate și în care ar fi fost greu să crezi că s-a întâmplat sau se va putea întâmpla vreodată ceva, atât de pașnic arăta, mi-a apărut în fața ochilor parcă rânjind din fiecare gard pe care îl vedeam pe geam, dar fără să mai văd ca până atunci în spatele acestui rânjet o clipire veselă care ar sta, chipurile, în al doilea plan, nevăzut, al lucrurilor. Acum era exact pe dos și luptam din răsputeri să împiedic această schimbare de planuri din sufletul meu. Povestirea țăranului se înfipsese între mine și lume ca un obstacol de netrecut...

VIII

Rar mi-a fost dat să aud, cu toate acestea, un om povestind mai prost și poate și de aceea oi fi rămas eu pe urmă vârât cu totul în faptele auzite. Că acum un an sau doi o fată păștea vitele factorului poștal Dutrec și că într-o seară mama ei vitregă trecu pe-acolo și îi spuse domnului Dutrec, ești mata bun să-i dai drumul fetei să meargă cu mine până acasă că mi-e frică singură! După câtva timp se auziră peste apă la bufet râsete și veselie și factorul poștal Dutrec o văzu

pe fată cu un ins cam de vârsta lui, așa, de vreo cincizeci de ani, bea la masă cu ele amândouă, fără tat-său... Tat-său ăsta, pentru un pahar de rachiu își dădea și „cămeșa" de pe el... Acum după ce făcuse cunoștință cu fii-sa, erau văzuți zilnic, cu ăla, și nu mai putea de bucurie că îi lovise norocul... Îi dădea să bea și îl asigura că o să aibă el grijă de fata lui, să nu-și bată cineva joc de ea... Fetei, când rămânea numai cu ea, îi spunea pe dos, că tot ce-o să câștige ea la Dutrec o să dea tat-său pe gât și mai bine ar face să plece de la factorul poștal și să vie în satul vecin, mai aproape de el; dacă vrea să se aleagă ceva de munca ei și să-i fie bine în viață... La cine? zise fata. I-a găsit el un loc la unul Efteni, în satul Ereste, tot ca la Dutrec, dar în schimb mai aproape... Fata se duse la Efteni în satul Ereste și o ținea înainte, cu ăsta care o adusese, care câștiga bine, era cineva, paznic de noapte la cooperativa kilometru' 14, bine plătit și zicea că are șanse mari să-l avanseze, să-l facă de zi. Dimineața era liber, ieșea din pază, se urca în trenul forestier plecând de la cooperativa kilometru' 14 și se dădea jos în apropiere de Ereste... I se auzea glasul pe drum, ba că are nu știu ce de aranjat pe la miliție, ba pe la Sfatul Popular, venea și pe aici, om greu, avea de-a face cu președintele și cu cine mai întâlnea pe acolo... Ajungea în dreptul casei lui Efteni, își vâra un deget în gură și șuiera lung. Fata îl auzea, lăsa treaba și ieșea să-l vadă, și azi așa, mâine așa, până când ăla își ieși într-o zi din pepeni și îi spuse să se care de la el, ce e, târla lui, să vină și să șuiere așa în fiecare zi la poartă? Ce, a furat ceva? Râzând nici ea nu știa de ce, fata vru să se întoarcă la factorul poștal Dutrec și atunci Cazaciuc Ambrozie, că așa îl chema pe paznicul din Ereste, care făcea noaptea serviciu la cooperativa kilometru' 14, prietenul ei, de,

zice de ce să te duci la Dutrec și să nu vii la mine? Ce, eu n-am gospodărie ca și el, ba chiar mai mare și pe lângă asta la mine o să trăiești bine și o să faci ce vrei. Se duse la el și văzu că nu mințise; avea o gospodărie mare, curte largă, șoproane, vite, și avea și copii mari, cam de vârsta ei, și pe lângă nevastă mai era acolo și o fată pe care tot așa, o adusese la el acasă și care nu se știe ce rost avea în târla lui... Cele două îi șoptiră ăsteia să-și ia tălpășița și să se ducă de unde a venit, n-aveau niciun chef s-o mai vadă și pe-a treia, dar le era frică de ea, era mai tânără și mai mult o rugau, pesemne știau ele ce s-ar întâmpla dacă Ambrozie ar afla ce-i zic. Așa că asta nu plecă, stătu mai departe în gospodăria lui. În toiul primăverii, începuse aratul. Un băiat al lui, unul Vlăsie, o luă pe fată la câmp, el ținea plugul și ea mâna caii fiindcă Ambrozie umbla după referințe de partid pe la Piatra Neamț cu perspectivele lui de avansare, să-l facă de zi, avea nevoie și n-avea timp de arat. Fata nu prea se pricepea la cai și pe la prânz osteni, că era însărcinată și caii o luară razna cu plugul după ei... Vlăsie puse atunci mâna pe bici și tăbărî pe ea și o bătu cu codiriștea de corn că-i făcu dungi roșii pe obraz și pe trup de-i țâșnea sângele. Fugi și se duse tocmai la Rădăuți la spital să nască, și se pomeni cu un copil în brațe. Dar câștigă în schimb puțină minte, povesti în spital surorilor și doctorilor ce era cu ea și ăștia oameni cu carte ce-și ziseră ei, hai s-o ajutăm, să-i aranjăm să-și țină copilul la o creșă și pe ea s-o angajăm tot acolo, să ajute la supraveghere și să facă și ea curat prin odăile alea. În timpul ăsta Cazaciuc Ambrozie nu știu ce era cu el că în prima noapte când se întoarse de la Piatra Neamț i se întâmplă că îi sări în cap un dulău al nu știu cui, îl puse jos și aproape că îl mâncă de viu, îl ridicară cu pătura jumătate mort și îl băgară

în spital. Cât timp fata născu zăcu și el la Piatra Neamț și după vreo două luni de zile se făcu bine și se duse după ea. O găsi repede, se prezentă la spital la Rădăuți și zise că el e tatăl nelegitim al copilului și întrebă unde e soția lui că vrea s-o ia acasă. Medicii și surorile îi spuseră că dacă singur recunoaște că e nelegitim de unde și până unde pretenția s-o ia cu el!? Dar Cazaciuc Ambrozie nu degeaba era el paznic de noapte la cooperativa kilometru 14, și se plimba prin sate ca prin curtea lui, de vorbă cu milițianul, cu președintele și cu care mai era pe acolo, nu-i fu greu să dea de Maria acolo la creșă și scoase briceagul și i-l arătă: ori se duce după el, ori o omoară și pe ea și pe copil. Fata se sperie, se întoarse în sat și vru să se ducă iar la Dutrec, dar Ambrozie o opri: „Vii la mine acasă, îi zise el. Ai să vezi de vite, ce, parcă Dutrec e mai ceva decât mine? Ce ți-a intrat în cap? Trebuie să stai sub ochii mei, fiindcă eu răspund de copil și dacă nu mă asculți te omor. Toată lumea trebuie să mă asculte, altfel vă belesc pe toți!" Dar cum să se ducă la el cu copilul? Se întoarse la părinții ei, la mama vitregă și la taică-său bețivu, și copilul, de, ca orice copil, plângea și el câteodată noaptea și îl trezea din somn și începea s-o înjure să se ducă cu el la ăl cu care l-a făcut. Mama vitregă nu-i spuse nimic în față, dar nu trecu mult și cine intră și își făcu apariția în curtea lor? Importantul paznic de noapte al cooperativei de la kilometru' 14, care între timp tot nu fusese avansat de zi, și ce-i zise, că dacă nu venea în casa lui cu copil cu tot zilele îi erau numărate și dacă nu crede, uite, și se puse cu pumnii și picioarele pe ea sub ochii părinților și o trânti jos mototol... Fata urla ca din gură de șarpe și de pe lângă casele vecine lumea se uita peste gard, oameni și muieri, și nimeni nu zicea nimic, cu toate că muierile țipau săriți mă, dar nu

sărea nimeni, că bărbat i-a trebuit bărbat a găsit, să se învețe minte altădată! Care altădată, că asta era! A doua oară cum putea să mai fie, că nu se mai făcea ea la loc fată mare cum a fost. Era un băiat p-aci care tocmai își terminase armata și cu care fusese ea într-o vreme în vorbă, înainte de Ambrozie, dar care se însurase cu alta, îi spuse lui Ambrozie să-și vadă de treabă. La care Ambrozie îi răspunse să-și vază el de treabă, are nevastă, ce se bagă. Și nevasta băiatului ăstuia sări și zise că așa e, era bine când umbla pe la bufet cu mă-sa și râdea, acuma să plângă... Și nici nu știi când te pomenești cu el, intră la ei în curte, stă ce stă, nu-ș ce le face, lui mă-sa vitregă și lui tat-său, că pe urmă o ia pe ea la bătaie, ca să vie cu el. Și tat-său și mă-sa nu zic nimic. Și îi spune că e o lege pe care o știe el că poate s-o ia cu forța dacă vrea, așa zice... Și uite că acum au venit alegerile și când intră alde băiatu-ăsta al lui Istrati s-o cheme să voteze și ea, Ambrozie era la ei. Asta era rostul de a picnit-o pe ea plânsul înăuntru, a văzut și ea tineret, băieți și fete de seama ei, adunați, și nimeni nu se uita la ea, că mă întâlnesc cu ea aseară, venea de la Dutrec, fiindcă tot la el câștigă o pâine și îi spun, lasă Mărie că m-am dus eu și l-am reclamat (ziceam și eu așa, era adevărat că fusesem, dar fără rezultat, mi-au spus că astea sunt probleme personale care noi n-avem cum ne amestica) dar ea zice pentru mine unchiule Niculae nu mai e scăpare, că de la o vreme nu mai mă bate, dar îmi spune că mă lasă să mă odihnesc și dacă nu mă duc la el o să mă omoare... Nu știu ce să mă fac, unchiule Niculae, că aș muri dar mă uit în oglindă și mi-e milă de ochi să-i văd sub pământ din pricină că nu mi-a venit și mie mintea ca la alte fete mai devreme...

IX

Stăteam cu bărbia în pumni, cu coatele pe masă și mă gândeam dacă mai veghează pe pământ asupra oamenilor ochiul acela în triunghi pe care îl vedeam când eram mic pe unele cărțulii de rugăciuni pe care le aducea mama de la biserică. Precis că nu mai veghează, îmi spuneam, altfel l-ar străpunge pe Cazaciuc Ambrozie când o izbește pe fata aceea peste ochi și o trage de păr. Nu mai e nimic scris în cele trei colțuri ale lui. Am pus mâna pe creionul și pe foaia de hârtie din fața mea, l-am desenat de mai multe ori și i-am notat unghiurile ca la geometrie, dus pe gânduri: Brutalitate, Nesimțire, Ignoranță, iată, mi-am zis, cele trei vârfuri ale unui nou triunghi magic al cărui ochi întors asupra lumii este orb.

Și fără să mai mă sfătuiesc cu nimeni am părăsit comisia, am ieșit afară și am luat-o, după ce am întrebat încotro e, spre casa fetei, dorindu-mi foarte tare să-l mai găsesc pe Ambrozie acolo și fiind pentru întâia oară mulțumit că nu sunt mic fizicește. Eram hotărât să mă bat cu el ca un orbete, dar în același timp tot mergând mă gândeam că poate oamenii din satu ăsta, așa cum erau, nu săreau s-o apere pe fată pentru că omul era probabil primejdios și îmi spuneam că n-avea niciun rost să mă întorc pe șantier cu vreun ochi lipsă și pe deasupra tot eu vinovat de huliganism. M-am gândit atunci la inginerul Dan, ce m-ar sfătui el dacă aș veni să-i povestesc toată chestia și parcă i-am și auzit glasul în sinea mea și mi-a venit ideea. Dacă nu reușea asta, aveam să văd la fața locului, dar întâi nu numai că trebuia să încerc asta, ci s-o pun chiar în practică de-adevăratelea.

Am intrat în curte și am dat bună ziua. Cazaciuc era acolo, stătea pe prispă cu tatăl, iar mama vitregă cu fata vânturau fasole pe-o cergă, întinsă în mijlocul bătăturii, una în picioare cu o baniță în mână, cealaltă în genunchi alegând corpurile străine care tot mai scăpau la vânturat. M-am uitat foarte atent la Ambrozie și am înțeles imediat că e mai voinic ca mine, ar fi putut, dacă ar fi fost cazul, să se bată singur cu încă trei. Era ceea ce se numește un zbanghiu, cu spinarea lată, cu gâtul scurt și puternic și cu burta trasă ca la ogari. Lucru de mirare la un om așa de îndesat. Mama vitregă se apropie de mine curioasă, rânjind cu bunăvoință, în timp ce fata îmi aruncă doar o privire scurtă și își văzu de ales boabele pe cergă. „Pe dumneata te caut, zisei, vrei să vii mai aproape?"

Ea se sculă și se apropie de prispă. „S-a primit, îi spusei, o reclamație împotriva soțului dumitale, Cazaciuc Ambrozie, dumneata ești?" mă întorsei eu spre el. „Da, eu sunt, sări el, ce reclamație?" „Mai mulți locuitori din comuna Ereste declară că trăiești în bigamie și acuma ți-ai luat încă o fată cu care ai și-un copil și pe care o bați ca să vină cu dumneata. Ești pasibil de închisoare de la cinci la opt ani. Dai o declarație că ești tatăl nelegitim al copilului?"

Se lăsă o liniște ca după un vânt care s-ar fi oprit brusc și cei de față s-ar fi pomenit deodată față în față cu această tăcere care le aducea parcă o sentință dintr-o lume pe care o crezuseră atât de îndepărtată, încât le amorțea până și mintea când se gândeau tocmai pe unde e. Totuși Ambrozie putea să aibă oarecare idee, umblat cum era, datorită funcției lui care îl obliga să ia zilnic trenul forestier și să vadă tot felul de oameni. „Ați spus un cuvânt pe care nu l-am înțeles bine, se dezmorți el în cele din urmă, trăiesc, cum?!"

„Omul care trăiește cu două femei sub același acoperiș se face vinovat de bigamie, chiar dacă nu e însurat eu ele. Dacă o aduci pe fată la dumneata și cum ai declarat la Rădăuți doctorilor care sunt martori că ești tatăl nelegitim al copilului, dovada de bigamie s-a făcut, dat fiind că dumneata ești căsătorit și mai ții încă o femeie pe acolo." Tăcerea reveni iar, necruțătoare. Omul nu era prost, îi simțeam privirea grea apăsându-mă și nu mă mirai câtuși de puțin când îl auzii că mă întreabă drept orice răspuns: „Cine ești dumneata?" „Eu sunt de la UTM, îi spusei și dacă vrei să știi, nu mă interesează persoana dumitale decât în măsura în care ai de-a face cu ea (și o arătai pe fată). Am fost sesizați de procuratură și cazul ni s-a predat nouă să ne ocupăm de el. Depinde de dumneata. Ce răspunzi? Ai sau n-ai intenția s-o iei la dumneata? Și mai depinde și de ce zice fata. Dacă ea nu vrea și dumneata o silești cu amenințări, ești pasibil de încă doi ani închisoare. Avem declarațiile oamenilor care te-au văzut cum o băteai la ea acasă."

Îl lăsai să rumege singur adevărul spuselor mele, care era neîndoielnic, aveam chiar de gând să-mi duc până la capăt amenințările, adică să iau acele declarații și să mă ocup de această chestie până i-aș fi venit de hac și mă adresai apoi fetei fără să-l mai iau în seamă pe Ambrozie, căruia aveam un chef nebun să-i fac gura ambrozie dacă i-ar fi venit ideea să sară la mine și dacă pe de altă parte n-aș fi observat cu plăcere că avea o ureche sfârtecată, urme lungi pe gât, care arătau că fusese sugușat de acel câine fioros și te mirai cum de scăpase, și o crăpătură adâncă lângă ochiul stâng, care parcă nu mai stătea bine la locul lui, ai fi zis că fusese desgărdinat din rădăcini și abia se mai ținea, ca un bec dezlipit care nu mai atârnă decât în filament. Îl aranjase mult

mai bine câinele ăla, să mă fi bătut eu cu el oricât și tot nu-i făceam atâtea, fără să mai vorbesc că nu se știe cum aș fi scăpat la rândul meu. Ce i s-o fi năzărit de i-a sărit în cap? Sinistră istorie! Parcă ar fi vrut să însemne că un câine cu câinii se încaieră și acum îmi părea bine de înțelepciunea mea, cu toate că nu o dată în cartier mă întorceam și eu cu cămașa sfâșiată și cu un ochi umflat. Mă simțeam totuși între ai mei, cu care pe urmă mă și împăcăm, ceea ce nu era cazul cu acest Cazaciuc, fi-i-ar cazacioaica lui a dracului. „Spune-mi, domnișoară, nu vreai să vii la noi pe șantier și să te califici, să înveți o meserie?" am întrebat-o. „Vreau!", spuse fata și se și ridică în picioare de pe prispă, ca și când ar fi fost dispusă să plece chiar în clipa aceea, așa cum era.

Și se și îmbrobodi și se legă sub bărbie, gata de drum. Și atunci luai și eu o hotărâre pe care n-o prevăzusem: „Bine, zisei, pregătește-te, plecăm chiar în momentul ăsta." Vocea mamei vitrege șuieră în aceeași clipă ca un șarpe: „Și copilul?" „Copilul, șuieră și fata, să-l crești voi, că voi m-ați vândut, tu și cu tata, pe-o oca de țuică."

Și trecu în spatele meu, la doi pași, îmbrobodindu-se iar, de astă dată atât de hotărâtă, încât nu mai voia nici măcar să mai intre în casă și să-și ia ceva de-acolo. Nici copilul nu mai voia să și-l vadă.

PARTEA A TREIA

I

După trei ani, când mă întorsei din armată șantierul exista încă, dar noul oraș era gata. Strălucea în culori la poalele muntelui. Am crezut la început, până să intru în el, că trebuie să fie un efect al luminii. În realitate culorile erau adevărate și câteva ceasuri mă plimbai prin el aproape ca la Moși, atât de vesel mi se părea totul și neobișnuit. Nu întâlnii pe străzi niciun bătrân, peste tot fete și băieți în jurul a nouăsprezece, douăzeci și cinci de ani, prin cofetării și chioșcuri alimentare. Avea un centru, ca orice oraș, cu un parking de mașini, un patrulater din blocuri paralelipipedice și o cupolă comercială în mijlocul lui, lângă o clădire de peste zece etaje, unde sus găseai un mare restaurant. Iar zidurile și geamurile balcoanelor erau pur și simplu albastre sau vernil, roz sau gălbui, în afara centrului, care imita huma bej.

După această primă impresie care mă năuci, începui să simt că era aici ceva care nu mi se impunea, nu-mi venea parcă să iau toată chestia în serios. Erau frumoase aceste

culori, dar se potriveau ele cu un oraș? Zidurile erau parcă prea subțiri. Pe urmă, chiar în spatele patrulaterului se vedeau dâmburi de iarbă, rest din vechiul teren crud pe care nu fusese înainte nimic. Apoi blocurile nu erau bine lipite unele de altele și în plus o liniște sătească plutea peste tot, nu trecea nicio mașină, niciun autobuz, și mai ales niciun tramvai, singure sârmele electrice, stâlpii și lampioanele făceau o impresie mai solidă. Aveam, desigur, Bucureștiul în sânge și îl comparam fără să vreau cu acest nou-născut. În orice caz, din comuna urmașilor lui Dragoș Vodă mai rămăseseră doar câteva case, fugite ici-colo prin văi, pe marginea râului și iertate de demolare tocmai pentru că nu mai constituiau o așezare propriu-zisă. Șoseaua asfaltată le izola și mai mult de oraș, care de altfel nu-i furase numai terenul și așezarea potrivită față de răsăritul soarelui, ci și numele de Șar, care mai târziu avea să fie și el schimbat.

Abia după ce începură să mă doară picioarele îmi adusei aminte că aveam aici o cunoștință apropiată, aș fi putut să spun chiar o rudă, dacă ar fi fost între noi vreo legătură de sânge. În mod regulat primisem de la ea în armată la fiecare două săptămâni câte-o scrisoare, la început simple cărți poștale și apoi plicuri închise pe măsură ce conținutul celor scrise se schimba. Eu n-o încurajasem cu nimic, dar îmi plăcea să-l aud pe secretarul cancelariei cum îmi strigă numele și îmi întinde plicul, în timp ce alții nu primeau nimic cu lunile. Fiindcă în afară de inginerul Dan, care îmi răspundea foarte pe scurt la cele ce-i scriam eu și ce-l întrebam (și în mod inexplicabil de mai mult de un an nu-mi răspundea nici atât) și de frati-meu care îmi trimitea și el din joi în paști câte-o carte poștală, n-aveam propriu-zis pe nimeni care să vrea să aflu ce face atât de des și să-mi fie

milităria mai ușoară. Iar în permisii mă duceam acasă la București, unde îl întâlneam pe tata, care se umflase în pene de mă mir cum de îl suporta cartierul. Fusese numit vânzător la centrul de pâine după ce și frati-meu fusese silit, sau convins, nu știu care din două, să intre la o cooperativă și să-și lichideze atelierul. El îmi spuse în orice caz că tot cam aia e, clientul tot atât plătește dacă vrea să iasă lucru bun și la timp, iar el nu câștigă cu mult mai puțin ca înainte. Tata însă se purta la chioșc mult mai rău decât dacă ar fi fost stăpânul cartierului. Pe copii și femei îi înjura dacă cereau pâine mai proaspătă și mai bine coaptă și nu se speria nici de bărbați, se răstea la ei cu cuțitul lung în mână. În cele din urmă, datorită cozilor, tot el ieșea învingător, fiindcă lucru curios, tot pe cel ce protesta îl reducea lumea la tăcere, nu știu de ce, săreau babele pe el... Chestia asta mi se părea dezgustătoare, la zece ani după război și mai ales că pâine era destulă, rămâneau rafturile pline după ce se termina coada. Dar era pâine veche, care nu știu de ce trebuia vândută și aia în mod forțat... Mai ciudat era că la atâtea reclamații făcute de cetățeni în condică tata ar fi trebuit să zboare de mult de acolo. Or, el stătea mai departe de parcă ar fi fost bătut în cuie și mai ușor citeam în ziare că erau dați afară miniștri decât un vânzător de la un chioșc de pâine care se purta în felul ăsta cu populația. Se înțepenise și mai tare în gât și avea aerul să-mi spună că e mult mai bine aranjat decât cred unii și că o să vedem noi de ce mai e el capabil.

Nu știu la ce se gândea, că n-aveam timp să-l ascult, profitam de zilele de permisie ca să mă satur să văd o groază de filme noi, westernuri americane care te țineau timp de un ceas și jumătate cu răsuflarea la gură, ieșeai din sală

împleticindu-te, ca după o beție... Apucasem să-mi dau seama cât erau ele de formidabile încă din timpul primului an după război, pe urmă fuseseră suprimate și înlocuite cu filmele sovietice cu Stalin.

II

...Eram curios s-o văd, dar nu doritor, fiindcă în ciuda scrisorilor ei regulate nu mi se păruse că o îndeamnă mai mult să-mi scrie decât faptul că părăsindu-și satul nu izbutise încă să-și facă noi legături, că deși era mare, fusese dată înapoi s-o ia de la cap... Iar scrisorile ei, în care mi se adresase multă vreme la plural, nu aveau pentru mine alt înțeles decât că eram singura persoană mai apropiată din noua ei viață, fără să mai vorbesc că pesemne nu putea să uite felul cum o scăpasem din mâinile acelui Ambrozie... Că veți ști că eu sunt bine sănătoasă și mă gândesc la dumneavoastră... Că domnul inginer m-a trimis la școala de calificare de laborante de trei ani și învăț cu sârguință să nu vă fac de rușine... Că eu tot la dumneavoastră mă gândesc neîncetat și nu am pe nimeni, niciun prieten. Ei, na, cu asta, după un an de cuminţenie, m-a făcut praf, uite, am râs eu, tronc, Mariţo, în păpușoi, cum zicea mama când cineva spunea deodată ceva deplasat... Iată-ne acuma și „prieteni". Scrisoarea următoare era însă și mai și, începea pur și simplu așa: dragul meu! Ie-te-te! Iar nu mai târziu de o lună scria ca o femeie: iubitul meu, mi-e dor de tine. Se dusese deci dracului vremea lui dumneavoastră. Era însă aici ceva

mai mult decât simplul fapt că nu prinsese încă rădăcini în noua ei viață, ar fi fost fără rost din partea ei să-mi scrie că nu se gândește decât la mine și în realitate să aibă pe altul, nu vedeam ce sens ar fi avut, încât indiferent de adevărul celor spuse de ea în scrisori (ce putea să fie, că nu mă cunoștea, după ce am adus-o pe șantier am plecat și n-am mai văzut-o), ținea la mine în orice caz.

În prima zi însă nu simțeam în mine decât acea semeție pe care pe urmă am pierdut-o (și încă cum, unde am putut ajunge!), când nu te împinge spre cineva decât curiozitatea, care odată satisfăcută, îți reiei plimbările tale de om liber prin lume și te uiți dintr-o parte cu privirea micșorată de sfidare până și la soarele de pe cer. Nu știu dacă nu cumva nu sunt clipele în care ne simțim cei mai liberi pe lume, neangajați cum suntem nici pe drumul fericirii și nici pe al nefericirii. S-o văd, zic, cum arată după atâta vreme și după aia să se termine istoria asta cu prietenul drag din scrisori, mai ales că eu îi răspundeam de fiecare dată cam în sensul că adică bine, bine, te înțeleg că n-ai pe nimeni și îmi porți recunoștință veșnică, dar... Lasă că știu eu că n-o s-o ții așa ca gaia-mațu cât o să dureze milităria mea, și când o să mă întorc și o să mă uit o dată la tine o să uiți complet cei trei ani de corespondență și o să-ți pară rău de timpul pierdut... Ea, ori se făcea că nu înțelege, ori că înțelegea dar nu știu ce-o împingea să-i dea înainte, că la scrisoarea următoare abia dacă găseam o aluzie la spusele mele, zicând, dragul meu, am primit frumoasele tale rânduri și nici nu știi câtă nerăbdare am în inimă să te văd iar la față că nu mi-ai trimis și mie o fotografie... Ce-i spuneam eu și încotro nimerea ea! Asta îi mai lipsea, o fotografie, că încolo le aranjase pe toate.

Am sunat la ușa ei, fiindcă știam din scrisori că i se

repartizase acum o odaie în noul oraș, abia se întorsese de la școală, că o și angajaseră la rafinărie (se construise pe lângă combinatul chimic și o rafinărie de petrol și m-am uitat la această fantastică construcție o jumătate de oră nevenindu-mi să-mi cred ochilor), dar n-a răspuns nimeni, a ieșit o vecină și m-a întrebat pe cine caut. La ora asta e de obicei acasă, mi-a spus această femeie, mirată parcă ea însăși de ceea ce spunea, ca și când ar fi fost ceva atât de neobișnuit să nu fie un om acasă la o oră la care de obicei este. Am coborât treptele blocului spunând că o să revin și am ieșit iar în stradă, Soarele de toamnă cobora. Mi-am vârât mâinile în buzunare și fără să mă îndepărtez de intrarea blocului am rămas nemișcat uitându-mă de-a lungul străzii. Și atunci, fără să știu de ce, tot uitându-mă și văzând în jurul meu clădirile și soarele care mă privea, am luat cunoștință că au trecut aproape cinci ani din ziua când am plecat din București și iată-mă ajuns la un capăt de drum în care toate s-au împlinit așa cum dorisem, eram electrician calificat, terminasem armata, îmi luasem și primele clase de liceu și n-aveam nici măcar douăzeci și cinci de ani. Ce-o fi făcând inginerul Dan? Trebuie să fie acum atât de ocupat, încât nu e de mirare că nu mi-a mai răspuns în ultima vreme, dar de dus la el tot mă duc. Mai era încă timp, uitasem ce era cu mine acolo și pașii mi se puseră brusc în mișcare, simțind o dorință atât de vie să-l întâlnesc, încât voiam să-l caut, dacă nu l-aș fi găsit pe șantier, oriunde mi s-ar fi spus că e. Nici zece pași nu mă îndepărtasem, când o voce de femeie mă chemă de la etaj: A-lo! Dar nu așa cum se zice la telefon, ci cum chemi un străin căruia nu-i știi numele, dar un motiv foarte serios te face să-l rețiii, și ești sigur că după ce o să afle despre ce e vorba o să-ți mulțumească chiar el că nu l-ai

lăsat să se ducă. M-am întors și am văzut-o la geam pe aceeași vecină, și în același timp am auzit prin ușa deschisă a blocului un răpăit pe scări, așa cum fac copiii când aleargă ca nebunii fugărindu-se și apăru, în fața porții de metal care dădea chiar în trotuar, o domnișoară care o și luă glonț spre mine. Când ajunse, întinse în sus brațele și fără cea mai mică umbră de șovăială mă luă de gât și mă strânse. Oricât eram eu de îndepărtat de ea, în clipa aceea faptul îmi luă piuitul. Mai avui timp să mă gândesc că e normal după atâția ani, dar că după acest val o să ne trezim față în față ca doi străini ce eram și cu asta basta.

Era însă abia începutul. Își ridică ochii plini de lacrimi spre mine, mă privi drept și șopti: Călineee! Și izbucni în plâns. Rămăsei mirat: n-o mai cunoștea nici dracu, în viața mea nu mai văzusem o femeie în felul ăsta de frumoasă, cu părul ei galben strâns bine pe cap și legat la spate într-o singură coadă tăiată scurt, într-o rochie înfoiată, și cu ochii ei care sclipeau de albaștri ce fuseseră și de isteți ce deveniseră; și cum stătea ușoară ca o pasăre în brațele mele, fremătând și neslăbindu-mă din priviri…

Formidabil câtă dreptate avusese doamna Sorana când spusese cât de tare se poate schimba o fată de la țară în numai câțiva ani… N-o sărutai, cu toate că asta aștepta, cum stătea cu fața în sus, cu buzele întredeschise și gâfâia șoptind mereu: Călineee! Iubitul meu! Chiar așa, Călin, iubitul… E drept că terenul era de mult preparat, dar chiar așa, numai pentru simplul motiv că ne cunoscuserăm odată și că unul dintre noi, respectiv eu, jucasem în viața ei un oarecare rol… Mă apucă de încheietura mâinii și mă trase să urcăm în odaia ei. Oricum, îmi zisei, e una dintre cele pe care, ca și pe mine, o născuse din nou șantierul și o oarecare

pornire frățească între noi putea să ajungă foarte bine până la îmbrățișări și lacrimi. Chestia cu iubitul o s-o lămurim mai târziu, acum hai să nu-i stric bucuria revederii care la mine e doar simplă curiozitate, dar la ea, orice s-ar spune, e sinceră.

Înăuntru m-am uitat la odaia ei intrigat. Blocul de patru etaje n-avea lift și când am intrat i-am spus că vreau să mă spăl pe mâini. N-aveam bagaje fiindcă trecusem de la unitate prin București și îmi lăsasem totul acasă, dar eram murdar de cărbunele prost al trenului pe care îl luasem fiindcă *Pullmanul* nu mai circula. Mi-a deschis ușa la baie și singură a dat drumul la robinet și mi-a adus un șervet proaspăt. Prin ușa deschisă am văzut că odaia ei era goală, parchetul fără nimic pe el și numai o dormeză roșie era lipită de un perete, cu un geamantan alături. Geamul nu avea nici storuri, nici jaluzele și de mânerul lui era agățat un umeraș cu o rochie pe el. „De când ești tu în serviciu?", o întreb. „Păi, de când am terminat școala, imediat din iunie." „Și ai învățat ceva, sau ai trecut și tu cum trece câinele prin apă?" Ea râse în cadrul ușii care dădea în antreu, baia se afla la stânga când intrai, și nu răspunse nimic, dar cu o expresie îndepărtată de genul chestia asta s-a lămurit demult, acum e angajată și sigur că a învățat, altfel cum ar fi trecut examenele? „Aveai ceva la bază, sau s-a făcut o excepție cu tine? Eu credeam că o să rămâi să mături la cantină și pe urmă, după un timp, să avansezi, s-ajungi să servești..." „Nu s-a făcut nicio excepție, zise ea, aveam șapte clase și când am fost mică am învățat bine. Dar era așa de demult, că crezusem c-am uitat tot. Și când am început cursurile m-am mirat și eu cum îmi aduceam aminte? „Vasăzică ai memorie bună, i-am spus, dar o ai la toate, sau numai la carte?" Făceam aluzie la trecutul

ei care mi se părea neguros, în comparație cu lumina care iradia acum de pe chipul ei! „Eu cred că o am la toate”, zise ea, dar fără să mai râdă, în timp ce eu închideam bine robinetul și mă ștergeam pe mâini cu prosopul pe care mi-l întinse ea. Abia atunci observai că robinetul nu era așezat la locul lui în fața chiuvetei, deși vârful lui îndoit prin care curgea apa venea până în dreptul ei. „Dar robinetul ăsta, zisei, ce mama dracului are, de ce e așezat alături?” „E o inovație, îmi răspunse ea, se mișcă, poți să-l împingi într-o parte și atunci curge și în baie.” Și veni și îmi arătă, și atunci observai că baia n-avea baterie. „Interesant! spusei. Și la toate blocurile e la fel?” „Cică nu, numai la primele, a venit unul cu ideea asta ca să facă economii, a luat și un premiu…” „Băga-l-aș în mă-sa și pe el și pe ăia care i-au dat premiul”, am zis eu fără să râd, cu gândul în altă parte, dar ea a râs iar și glasul ei venea parcă spre urechile mele de la mari depărtări, parcă aș fi auzit-o undeva într-o poiană și aș fi trecut nepăsător pe drum.

„Nu mi-ai spus nimic de inginerul Dan, zisei eu intrând în odaie și așezându-mă pe dormeză, ce mai face, fiindcă la urma urmei lui îi datorez totul.” „Inginerul Dan nu mai e de mult pe șantier”, zise ea. „Ce vorbești, dar unde e?” „Nu știu, a plecat de anul trecut, așa am auzit și eu!” M-am ridicat de pe dormeză, m-am apropiat de geam și am început să mă uit afară. Strada era mereu aproape goală și în zare vedeam, călare pe schelele altor blocuri, macarale cu ciocul lor uriaș mișcându-se parcă alene pe fondul îndepărtat al aerului limpede. Se construia mereu.

III

În felul ăsta am vorbit despre toate până se făcu seară. Mă întinsesem la loc pe dormeză și ea venise aproape și îmi pusesem capul în poala ei. Și într-o vreme mi-am dat seama că vorbele mi se formează clar în minte, dar gura nu le mai rostește decât pe jumătate și că ochii mi se închid. Nu mai știu când m-a năpădit apoi un sentiment de chin, se făcea că sunt acasă la bunica și era dimineață, soarele răsărise printre salcâmi și un graur fluiera în fundul grădinii. Mă sculam să-l prind, dar nu știam unde e și tremuram de dorință, că îl auzeam chiar deasupra capului și din când în când îl zăream printre crăci schimbându-și locul și pitindu-se într-una: muream să-l prind și să pun mâna pe frumoasele lui pene galbene și pe ciocul care nu știam cum o fi de scotea acel fluierat atât de asemănător cu al omului... Am luat salcâmul în brațe, să mă urc după el, dar trunchiul copacului s-a lungit deodată lângă mine și era viu și avea o moliciune ușoară... Am deschis ochii pe jumătate și prin crăpătura lor am zărit-o pe ea cu părul revărsat pe pat, trează și cu mâna după gâtul meu... La geam, soarele izbucnise în fereastră în culori de aramă. Era dimineață. Trecuse noaptea ca o clipă... Dormise tot timpul lângă mine, sau poate veghease? Oricum, nu se dezbrăcase, era în aceeași rochie și numai pantofii și-i scosese din picioare... Am închis ochii la loc și m-am lăsat greu peste ea, încercând în același timp să-mi regăsesc visul sau măcar să-l păstrez pe-aproape... Să mă agăț de ea crezând că urc pe-un copac... Dar în loc să dau de scoarța lui zgrunțuroasă am simțit foșnet de rochie și picioarele fierbinți și catifelate... Pe

jumătate adormit m-am trezit ușor în ființa ei care m-a uimit ca o amintire de demult, de astă dată fără nume, însă atât de dulce și de tainică, încât am simțit că m-am născut nu se știe când și voi trăi la nesfârșit marea vârstă, legat de acest corp… Am surâs acceptând fără mirare înțelesul neașteptat al acestei întâlniri și am luat-o pe femeia de sub mine în brațe rămânând nemișcat, ucis parcă de depărtările care veneau spre mine, ca și când aș fi plutit între cer și pământ, fără să-mi dau seama de spațiile pe care le străbăteam…

Astfel, într-un anumit moment, care poate fi pentru noi de nepăsare, de curiozitate sau mâhnire, de tristețe fără leac sau veselie fără frâu, de așteptare sau încordare, de teamă sau sfidare, sau pur și simplu de întâmplare, de totală uitare a clipei, ceva cu totul neîmplinit sau nepregătit, fără un înțeles adânc, se află totdeauna lângă noi o femeie care schimbă toate acestea în ceva grav. Că din niște scrisori care nu-mi stârneau niciodată ceva mai mult decât veselia protectoare să văd ce mai e, să văd cum evoluează scrisul ei de școlăriță întârziată la unul săltăreț de elevă reînviată și apoi la unul de femeie care citește suficiente povestiri de dragoste ca să afle că pe un bărbat căruia îi scrii mai mult trecerea timpului îl transformă obligatoriu în „prieten”, pentru ca în cele din urmă să devină „iubitul meu” și mai ales din spațiul dintre ele, când numai ea știe ce gândea, să se pomenească cu adevărat în brațe cu acel așa-zis iubit, nu era nimic nefiresc. Dar pentru mine? Ce era cu acea acceptare?

Din instinct și din experiență mi-am dat seama că atâta timp cât o să stau nas în nas cu ea n-o să pot răspunde la această întrebare, că totdeauna ruperea rapidă de o femeie cu care ai petrecut un ceas de dragoste restabilește imediat,

chiar dacă nu dorești acest lucru, starea anterioară de lucruri, și cel mai adesea afli răspunsul care te interesează chiar prin absența unui răspuns.

I-am promis totuși s-o conduc până la combinat, unde aveam și eu treabă și am văzut-o literalmente înflorind când am ieșit apoi împreună. Nici nu se mai uita la mine de fericită ce era, mergea cu fruntea sus, cu privirea scăldată în lumina dimineții și ai fi zis că trăiește nu numai prin fiecare respirație care îi umfla vizibil pieptul, dar și prin cel mai mic zgomot și prin cel mai oarecare semn al prezenței mele lângă ea: nu mă privea, dar peste chip i se vedea orbirea aceea a oamenilor îndrăgostiți, acel aer de rătăcire pe care îl au ei mereu pe chip fiindcă nu mai văd nimic înaintea lor decât pe omul pentru care trăiesc.

Lumea întorcea capul spre ea în autobuz, cu uimire și invidie și nu puțini cu admirație pentru frumusețea ei care tulbura mai ales pe femei: se uitau la ea cu acea lăcomie neclintită și rece a privirii lor în care se observa, în insistența și durata acelei cercetări nemiloase, recunoașterea că nu e la mijloc nicio înșelătorie, că părul ei era adevărat, și ea îl mai și ascundea printr-o pieptănătură strânsă, care o ferea de disprețul pe care l-ar fi stârnit prin etalarea lui, iar ochii îi erau într-adevăr albaștri asemeni florilor de cicoare, de pe marginea câmpurilor, culoare strecurată, vie și cu tremurat pur al luminii în ea. Le vedeam cum nu întorceau îndată capul cum ar fi făcut dacă i-ar fi descoperit cine știe ce cususuri, și o nedumerire liniștită se năștea în mine: cu adevărat fata asta mă așteptase pe mine trei ani și era chioară de nu vedea ce efect produce asupra altora? Chiar așa, nu avea pe nimeni, nu se găsise niciunul să înnebunească după ea și s-o abată de la gândurile ei și în

felul ăsta să mă uite? I-am plăcut eu chiar așa, definitiv și pentru totdeauna? Să zicem că la întrebarea „nu are pe nimeni" se putea răspunde că mă are pe mine și prin urmare una dintre ciudățeniile vieții ei cade, dar a doua? E cu putință să nu se fi ținut nimeni de ea și dacă să zicem n-a reușit s-o facă să-și piardă capul, măcar să și-l fi pierdut el pe-al lui? În mod normal așa trebuia să se fi întâmplat. În realitate, cum am aflat mai târziu, n-a fost nimic și mi-am spus pe urmă că nu e exclus ca o femeie foarte frumoasă, dacă nu e stricată până în măduva oaselor, să fie tot atât de ferită de aventuri ca și una urâtă, fiecare bărbat spunându-și, văzând-o, că trebuie să-i tragă cineva clopotele și prin urmare s-o ocolească.

Cum stătea lângă mine în picioare și se uita răpită pe fereastra autobuzului am ridicat mâna și am bătut-o ușurel pe umăr: „Eu mă dau jos aici, i-am spus, deși îi promisesem chiar să intru cu ea în laboratoarele unde lucra, s-o văd cum știe să-și facă meseria. Pe urmă plec la București și cine știe când mă întorc, depinde de data când mi se va spune aici că o să fiu angajat. S-ar putea chiar să nu mă angajez, am adăugat, și atunci..."

Și i-am făcut un semn de adio, adică s-ar putea foarte bine să nu ne mai vedem niciodată. Și fără să mai mă uit la ea i-am întors liniștit spatele și am coborât...

IV

Sigur, mi-am spus, numai la tine o să mă gândesc, nici n-

o să mănânc la prânz, iar la noapte o să mă perpelesc și pe-o parte și pe alta și n-o să închid un ochi! Și râzând, nu în sinea mea, ci de-a binelea, pe șoseaua asfaltată umedă de roua nopții, m-am urcat în autobuzul următor și pe loc am și uitat-o.

La cadrele combinatului n-am mai găsit pe nimeni cunoscut și a trebuit să răspund la o grămadă de întrebări până să fiu angajat. Lasă că, după cum mi-am dat imediat seama, chiar dacă însuși șeful mi-ar fi fost frate tot ar fi trebuit să răspund la ele, dar oricum, nu se mai terminau, când venisem eu cu cinci ani în urmă pe-aici și nu erau decât scaieți, nu m-a luat nimeni la întrebări și nici eu cu inginerul pe alții. Parcă erau ei de la miliție și eu un infractor, urmând să le dovedesc acolo în față verbal și scris într-un formular și apoi într-o așa-zisă autobiografie, că n-am săvârșit și n-am făcut o grămadă de chestii, n-am fost moșier, n-am fost negustor, proprietar, legionar, țărănist, chiabur, că părinții mei n-au fost exploatatori fugiți în străinătate, că frații, că surorile, că copiii fraților și surorilor înainte de 23 August, după 23 August... M-am gândit să-i fac o figură lui tata și în dreptul rubricii lui să trec că a fost mare comerciant, pe urmă mi-am dat seama că nu lui îi fac figura, ci mie și am scris: negustor ambulant de curele... Am fost repartizat la o echipă de întreținere și mi s-a spus că de mâine pot să încep să vin la lucru, să mă prezint maistrului cutare... înainte de a pleca i-am întrebat dacă unul Cărpinișan mai e pe șantier sau dacă s-a calificat și lucrează cumva în vreun sector de specialitate și mi s-a răspuns că da, și am aflat că era șoferul directorului, adventistul, toți îl cunoșteau. Vestea asta m-a bucurat foarte tare.

M-am reîntors apoi la București să-mi aduc ce aveam,

costumele făcute de frati-meu demult, și care îmi rămăseseră și acum bune, fiindcă avusese el grijă când mi le croise să le lase mai largi, toate lucrurile pe care nu le luasem cu mine, inclusiv cărțile.

Cu țigara băț în gură așezat pe pat, tata mă întrebă seara înainte să se culce (totdeauna seara punea el întrebările lui neroade) dacă sunt eu așa mare electrician de ce mă duc tocmai acolo să mă instalez și nu mă angajez aici în București? Era dintre puținele lui cuvinte care aveau nu numai un înțeles clar, dar era și greu de răspuns la ele și dacă n-ar fi adăugat încă ceva m-ar fi pus în mare încurcătură în timp ce așa mă scoase din sărite și mă făcu să-i dau peste nas; dar întrebarea rămase în mine ca un semn mare, care nu se șterse multă vreme dinaintea ochilor. „Că, zise el, numai proștii pleacă din București, ăi deștepți rămân în el." Atâta știa el să spună, că proștii sunt ăia care nu fac cum zice el, în timp ce deștepții se îngrămădesc toți în flanc câte unul în spatele lui. Avusese totuși un glas binevoitor, dar am vrut să-i arăt că mă țin de promisiune și că așa cum eram acum cu armata făcută trebuia să se ferească de mine fiindcă aveam multe să-i plătesc. „Judecând, i-am răspuns eu, după cei prezenți care stau pe pat și nu pot dormi de grija altora, nu s-ar putea spune că Bucureștiul nu e orașul celor care au tărâțe în loc de creier." „Da, și ăla în care te duci tu să-l întemeiezi o să fie capitala șmecherilor." „Lasă-l în pace, tată, a zis atunci frati-meu, dacă acolo îi place lui. Ce-ai cu el? Și-o fi făcut cunoștințe, prieteni... Când o să vrea, oricând poate să se întoarcă, fiindcă are unde, nu ca alții care umblă bagabonți după buletin de București..." Mare deștept și ăsta, fiecare cuvânt al lui să-l iei și să-l pui într-o ramă.

A doua zi, înainte să plec la gară am trecut pe la inginerul Dan și am sunat la ușă. Eram cu valiza în mână, dar îmi luasem două ore avans pentru cazul în care l-aș fi găsit acasă și ar fi putut să stea de vorbă cu mine. Locuia pe Ștefan cel Mare într-o casă fără etaj, al doilea apartament după al proprietarului (fiindcă erau mai multe, până în fundul curții). Nu mi-a răspuns nimeni nici după ce așteptând câteva minute lungi am mai sunat o dată, mirat că nu era măcar nevastă-sa acasă, sau măcar unul dintre copii, să-mi spună ce e eu taică-său. Ar fi trebuit să plec, dar în loc de asta m-am pomenit iar cu degetul pe sonerie, ca și când aș fi știut că e cineva înăuntru și că trebuie negreșit să-mi deschidă, măcar pentru câteva secunde, să aflu ce e cu inginerul. La urma urmei, dacă nevastă-sa nu voia să mă primească n-o dureau picioarele să crape puțin ușa și să-mi spună unde e bărbatu-său, ce adresă are. Și am sunat iar, insistent. Curtea era pustie, nu se vedea nimeni nicăieri, iar ferestrele proprietarului rămâneau și ele nemișcate, deși data trecută când sunasem pentru întâia oară la ușa inginerului ieșise el, acest proprietar, un individ solid, cu niște mustăți negre, groase și ascuțite, într-o jiletcă peste cămașa albă, cum purtau altădată cârciumarii... Cum stăteam cu capul într-acolo am auzit un *pst!* alături și atunci m-am întors și i-am văzut soției inginerului doar ochii în spatele ușii întredeschise și apoi i-am auzit șoapta care abia sufla, mai mult i-am ghicit cuvintele: „Nu e acasă! Du-te! Nu mai suna.” „Sărut mâna, doamnă, i-am spus micșorând și eu, nu știu de ce, vocea, nu vă supărați...” Atunci ea deschise și îmi făcu semn să intru. Deși trecuse atâta vreme și mă văzuse o singură dată cu soțul ei, își aducea aminte de mine, pesemne fiindcă arătam așa voinic și poate și pentru că în ciuda

aparențelor nu fuseseră mulți cei care, ca și mine, îi trecuseră pragul.

Mi-am pus valiza jos în vestibul și m-am așezat pe ea, fiindcă nu m-a invitat înăuntru în casă, se uita afară spre șosea și cerceta cu grijă împrejurimile. Avea însă o expresie foarte senină, aproape plină de acea bucurie secretă a femeilor când sunt pe cale să facă un lucru pe care ele știu prea bine că nu trebuie să-l facă, să primească un amant în lipsa bărbatului, sau pe cineva care să-i aranjeze ceva de acest gen. O văzui că închide ușa cu grijă și parcă mulțumită și apoi își întoarce spre mine ochii complet deschiși, mari și plini de zeci de întrebări la care singură știa însă că nu există un răspuns și tot ce putea să facă era să mă pună la curent. „Nu știi?" zise. „Nu, doamnă!" „A fost luat! într-o zi, când se întorcea de la birou, n-a mai ajuns acasă. Era la minister și mi-a telefonat că vine. Am telefonat pe urmă eu ca să întreb când l-au văzut, era trei fără cinci minute, a mai stat alea cinci minute și a plecat, și-a luat la revedere de la colegi și unul spune că a mers chiar cu el până la colț, când s-au despărțit." „Și?" „Și?" exclamă ea, adică asta e tot, a fost luat între aceste două puncte, locul unde s-a despărțit de ultimul coleg și casa pe care o știu și eu unde e, aci!" „Și când s-a întâmplat asta, doamnă?" „Să fie un an și două luni, fără șapte zile!" „Și de atunci nu știți nimic de el, nu v-a anunțat nimeni unde e?" „Nimic!" „Dar ce-a făcut, doamnă?" Femeia ridică din umeri cu o nedumerire care nici până azi nu făcuse un pas mai departe față de ziua când se produsese faptul, nu înțelegea și în continuare avea aerul să spună că nici nu se putea merge, încotro să te duci? Ce să faci, adică?

Era într-un capot, femeie încă tânără, îți făcea plăcere să te uiți la ea, se rezemă de glasvand și apoi mă imită și se așeză

jos pe covorul din capul scărilor trăgând sub ea un cărțoi dintr-un maldăr de lângă perete.

„Dumneata ești Călin, nu?" „Da, doamnă!" „Ținea la dumneata, spunea că după ce te întorci din armată te face unul dintre adjuncții lui, că ai mare talent organizatoric și că trebuie să-ți termini liceul. Vezi, ai grijă și nu vorbi cu nimeni, dacă te întreabă cineva spui că ai sunat și după ce ai aflat că bărbatu-meu nu e acasă, ți-ai luat valiza și ai plecat. Spui că am vorbit despre șantier, cum te-ai instalat acolo și... Adică nu, nu e bine despre șantier, spui că eu te-am întrebat ce mai faci și mi-ai spus cum o duci, că vrei să te însori și să te instalezi în noul oraș. Atât!" „Bine, doamnă, am înțeles, mai ales în situația dumneavoastră trebuie să vă luați toate măsurile de prudență. Viitoarea mea nevastă e o fată care are un copil din flori, e blondă și lucrează la combinat ca laborantă. Tot soțul dumneavoastră a trimis-o și pe ea la o școală profesională și pe chestia asta putem să discutăm mult, cum am găsit-o eu într-un sat unde încăpuse pe mâinile unui oarecare paznic de noapte, dar cu mari perspective să ajungă de zi! al cooperativei de la kilometru 14, din satul Ereste, sau așa ceva, și cum o omora cu bătaia să vie la el acasă unde mai avea vreo două... Acuma nici n-o mai cunoști! ' „Asta e chiar adevărat?" „Da, doamnă, în afară de faptul că ar fi viitoarea mea nevastă. Nu e, dar bineînțeles că mi-e prietenă." „Știu că și dumneata ai ținut și mai ții la el și ce pot să-ți spun eu?" Și aici, brusc, din ochii acestei femei care se ținea cu voință senină și alături de disperare, țâșniră lacrimi care se vărsară pe obraji ca un torent. Ea însă nu clipi și îmi surâse: „Numai presupuneri pot să fac. I-am și spus: de ce vorbești? De ce să nu vorbesc, îmi răspundea, sunt părerile mele și fără ele nu mai sunt nimic, sunt un zero

tăiat în patru și cine are nevoie de oameni care sunt niște nule? Crezi că e timpul acuma să-ți spui părerile? ziceam eu. Sunt destule nulități printre voi care ar să vrea să te înlăture, pe tine și pe alții ca tine. Acuma nulitățile cresc... Și ce vrei, zicea, să-i lăsăm să ni se urce pe umeri și să-i ducem în felul ăsta toată viața? Să fi fost din pricina asta? se întrebă ea bâjbâind. Cine știe ce-o fi spus și vreunul atâta a așteptat!" „Ce putea să spună, doamnă, am zis eu neîncrezător, să-l țină arestat un an de zile și să nu știți nimic? Nu vă supărați, dar eu cred că mai mult dumneavoastră vă spunea el părerile lui și nu fiindcă i-ar fi fost frică să le spună și altora, ci pentru că era un om foarte prudent și calculat, pe șantier trebuia să-l împingem noi de la spate să ia cuvântul și să se apere de diverși pescuitori în apă tulbure. Mi-a și spus: există pescari autorizați, cu permis în regulă! Știa, doamnă, nu era el un romantic naiv." „E adevărat", zise femeia, și rămase câtva timp într-o tăcere pe care n-o întrerupsei...

V

Apoi ea spuse: „A făcut el odată și un fel de memoriu... A venit la el într-o zi un prieten și i-a spus că taică-său a fost arestat și l-a rugat să intervină să salveze niște documente..." Femeia tăcu prinsă de niște îndoieli de care, ca să zic așa, nu era sigură, întrebându-se poate în sinea ei dacă istoria aceasta în care fusese implicat altul ar avea vreo legătură cu propria soartă a bărbatului ei... „Tatăl prietenului ăsta, continuă ea, era istoric, dar făcuse și politică la viața lui,

demult, și făcuse parte dintr-un guvern dar care nici măcar nu ajunsese să se convoace că și căzuse. Lista lui însă fusese publicată în Monitorul Oficial și de pe Monitor i-a luat cam pe toți, din guvernele de după Primul Război Mondial și până la sfârșitul celui de-al Doilea. Istoricul ăsta, când l-au arestat, a spus că are de făcut o comunicare foarte importantă. Persoana mea nu contează, a zis el, ca om care am studiat atâția ani istoria, fără să mă compar cu Iorga care a avut o tragică soartă, înțeleg de ce regimul actual ia aceste măsuri, dar am o singură rugăminte. În arhiva mea, care mi-a fost ridicată, sunt documente de preț, rodul unor cercetări de-o viață, nu toate au aceeași valoare, dar unele sunt atât de prețioase, că distrugerea lor nu poate fi echivalată cu nimic. Fac apel la patriotismul dumneavoastră să nu distrugeți aceste documente. Și atunci, drept răspuns s-a dat ordin chiar în fața lui să fie arsă această arhivă, cu toate documentele ei așa-zis prețioase. Istoria n-o mai faci dumneata, domnule fost ministru, cică i s-ar fi spus, o facem noi. Toate astea s-au aflat mai târziu, am să-ți spun când, pe moment fiul său, care a bănuit numai ce-o să se întâmple, a venit la bărbatu-meu alarmat: la conac, la țară, mai are o parte din arhivă, plus biblioteca, să intervină undeva tot așa, în sensul în care zisese și taică-său, ca s-o salveze, și Dan a luat imediat trenul și s-a dus acolo cu cineva mai mare, fost ilegalist, care l-a atras pe el în partid în '45, un om foarte serios, care lucra la Comitetul Central. Când au ajuns acolo era prea târziu, conacul, umblau paznicii prin el și din proprie inițiativă auzind că proprietarul a fost arestat, au scos toate hârțoagele în curte cu cărți cu tot și se încălzeau la ele... Uitai să-ți spun că înainte să se ducă bărbatul meu să încerce să pună mâna pe ceva, a făcut un memoriu la

ministrul de Interne crezând că acolo sus nu se știe. Mă gândesc că poate s-a înțeles că ia apărarea unui reacționar și l-au arestat să-l cerceteze dacă n-o fi avut cine știe ce legături?!…" se miră femeia.

Eu îmi mișcai umerii cu cap cu tot: „Păi, ce vă mai mirați doamnă, asta trebuie să fie", îi spusei. Ea se gândi: „Da, dar de-atunci au trecut șase ani și între timp, istoricului de care îți pomenii (de la el știu ce-ți povestii adineauri) i s-a dat drumul. Se putea să nu-i dea drumul și lui Dan, dacă era vreo legătură între arestarea lui și a istoricului?" „E clar, doamnă, am zis eu, că nu e nicio legătură!" Dar ea nu părea convinsă. Se uita într-o parte, dusă pe gânduri, dar fără să scormonească întâmplarea. „A mai avut el un prieten", reluă ea apoi cu un gest pe care îl face un om cu umerii înainte, pus pe povestit, fără să se grăbească câtuși de puțin, deși când sunasem la ușa ei cu un ceas în urmă întârziase atâta până să-mi deschidă. Dacă n-aș fi insistat, acum n-ar mai fi avut cui să-i spună gândurile ei cele mai intime.

„Era fostul lui colonel de regiment, Dan a fost ofițer de rezervă și în timpul războiului a fost mobilizat pentru instrucție, numai când s-au întors armele contra nemților a intrat unitatea lui în foc. Să vezi cum, fiindcă pe urmă colonelul… Dumneata fumezi?" „Nu, doamnă!" „Nu-i nimic, nici eu nu fumez, să-ți spun ce-a pățit… Colonelul a auzit apelul Regelui prin radio și i-a atacat pe nemți primul pe țară. După 23 August a fost deblocat, i s-a dat o pensie, își vedea liniștit de treabă. La zece ani după terminarea războiului e arestat și i se face proces că a condamnat la moarte un soldat fără judecată. Legea îmi dădea dreptul, a răspuns el, aveam caz de dezertare în fața inamicului plus uciderea santinelei care îl păzea, în dosar se spune clar cum

s-au întâmplat lucrurile. Dosarul l-ai întocmit dumneata, i-a zis judecătorul. Dosarul l-a întocmit detașamentul colonelului cutare, în subzistența cui se afla dezertorul, eu doar am aprobat cererea colonelului respectiv pentru ca dezertorul criminal să fie pedepsit. Vasăzică ați aprobat. Sigur că am aprobat, ce-ați fi vrut, să-l țin să-mi mai omoare și alți ostași, era un caz de demență dacă l-aș fi lăsat în libertate în linia întâi, cine știe ce-ar fi făcut. E chemat Dan să depună ca martor la cererea colonelului și bărbatu-meu declară că cunoaște perfect cazul și știe că soldatul a dezertat de pe linia frontului ca să se ducă acasă să-și omoare nevasta dracu știe de ce. Nevasta a venit la colonelul comandant al detașamentului și i-a spus unde e ascuns, s-a trimis o patrulă după el, a fost prins și dat în paza unei santinele. Noaptea, dezertorul omoară santinela și fuge iar în satul din apropiere, unde era nevastă-sa. E prins din nou și sub ordinul comandantului e executat pe loc. Perfect legal. Fără judecată? întreabă procurorul. Fără. Nici nu era soldat român, a declarat Dan în fața întregii instanțe, era ucrainean din armata trădătorului Vlasov, aciuat într-un sat și pe urmă încorporat de noi, mă mir că dumneavoastră judecați astfel de cazuri punând în dubiu cinstea unui ofițer român care s-a luptat vitejește pentru patrie. Regimentul nostru a fost citat de înaltul comandament al armatei ruse pentru felul cum alături de corpul de armată al generalului nu știu care și-a făcut datoria... Dumneavoastră, i s-a spus, nu sunteți chemat aici să vă dați cu părerea, ci să spuneți ce știți. Restul nu vă privește. Cum să nu mă privească, a zis bărbatu-meu. Se aruncă dezonoarea asupra comandantului meu și eu să nu zic nimic? Nu i-au mai răspuns, dar l-au notat...” „Și pe colonel l-au condamnat, doamnă?”

„Închisoare pe viață. După patru ani a fost grațiat.” „Și a mai avut mulți prieteni de ăștia, doamnă, tovarășul inginer Dan?” am zis eu și atunci femeia numai n-a izbucnit în râs, dar am văzut că se stăpânește. Sau poate că în plâns? în orice caz, în cele din urmă a reușit să zâmbească și mi-a răspuns: „Nu, numai pe ăștia doi: istoricul și colonelul”, și făcu un gest, adică acuma, iată, i-a venit și lui rândul, celui de-al treilea…

M-am ridicat de pe geamantan. „M-ați întristat de moarte, doamnă, cu cuvintele dumneavoastră, i-am spus, dar păstrez totuși speranța că nu va trece mult și îl veți avea din nou liber pe domnul inginer Dan și toate astea vor fi doar un vis urât.” Ea nu mi-a răspuns, m-a condus de astă dată până la poartă, i-am sărutat mâna și m-am grăbit să nu pierd trenul.

VI

Chiar așa de întristat de moarte nu eram eu cum spusesem, fiindcă nu înțelegeam… Nu înțelegeam nici de ce trebuise să fie arestat istoricul și cu atât mai puțin de ce trebuise să se dea ordin să i se ardă arhiva, și nu înțelegeam nici de ce fusese umilit colonelul acela și drept recompensă pentru că întorsese primul armele împotriva nemților fusese condamnat pe viață ca un borfaș. Poate, dacă aș fi auzit că e ordin ca toți foștii ofițeri să fie închiși pentru motivele așa și-așa, ca să fie mai sigur că n-or să facă nimic, aș fi înțeles clar că intrau la lupta de clasă, care se scria că există, dar după câte știam eu nu se dăduse un astfel de ordin, aveam și noi în cartier un maior care își încasa pensia liniștit și își uda

florile în fiecare seară cu stropitoarea în grădiniță. Și era încă tânăr, deci primejdios din punctul de vedere la luptei de clasă. Nevastă-sa era basarabeancă și preda limba rusă la nu știu ce școală și când se înfuria în urma a tot felul de istorii pe care le avea cu vecina de la etajul de jos, basarabeancă și ea (bărbatu-său era contabil undeva), ridica glasul pe rusește, ca să nu înțelegem noi și o dată am auzit-o în culmea isteriei, țipând: *Niepravda, niepravda, moi muj idealnîi, idealnîi...* Țin bine minte aceste cuvinte ciudate, cărora până la urmă, când m-am înscris la liceu și am început să învăț limba asta obligatoriu pentru examene, le-am aflat înțelesul: Nu e adevărat, nu e adevărat, bărbatul meu e un om ideal, ideal... Pesemne cealaltă cine știe ce insinuări i-o fi făcut despre felul cum își petrecea maiorul timpul cât ea era plecată la orele pe care le preda. Deci, individului îi ardea de aventuri, nu de luptă de clasă, în timp ce un altul, pentru că executase un dezertor criminal, care pe deasupra mai făcuse parte dintre acei ruși care se dăduseră de partea nemților, zăcea la închisoare. De ce?! Nu înțelegeam absolut nimic și gândul mi-a zburat, încă înainte de a ajunge la gară, la noul nostru oraș, în care nu mai puteam de nerăbdare să ajung și să încep să trăiesc.

Abia așteptam să mă prezint la lucru și să văd în mână o schemă electrică pe care să mi se ceară s-o citesc și să trec pe urmă la treabă, îmi spuneam, când ca o adiere de neliniște gândul mi se întorcea îndărăt la nevasta inginerului, cum stătea ea, săraca, și îmi povestea mie de bărbatul ei dispărut (în timp ce privirea mea culegea cu o lăcomie care îmi umplea inima, câmpurile întinse, cu văile și colinele pline de arbori pe care totdeauna le vedeam parcă pentru întâia oară, atât de mult îmi plăceau) că nu se poate să nu apară el

iar în libertate, că e un om cinstit care nu e vinovat de absolut nimic și dacă le-au dat drumul istoricului și colonelului, trebuie să-i dea și lui. Nu mă întrebam când și nici de ce un om ca el trebuie să plătească un astfel de preț nu se știe pentru ce. Sunt totdeauna lucruri, îmi spuneam, pe care le aduce politica celor cărora le place s-o facă, recunoscând în același timp în sinea mea că ea trebuie făcută. A te abține ar fi ca și când cineva ți-ar da brânci în apă, și tu, deși știi să înoți, nu vrei să dai din brațe să te salvezi pe motiv că nu-ți place să fii aruncat în apă. Dar ai fost aruncat, iată faptul, și nu în valuri e momentul să te întrebi cine ți-a făcut figura asta, de ce și unde e dreptatea. Întâi trebuie să ieși la malul celălalt și pe urmă acolo să-ți pui liniștit, dacă mai e cazul, și întrebările. Erau propriile cuvinte și idei ale inginerului Dan, pe care mi le spusese nu o dată când ne urcam noi doi sâmbăta în mașină și ne duceam la Piatra Neamț, să sărbătorim ceva. „Un filosof pe nume Voltaire spunea odată, Surupăcene, cred că ai auzit tu de el, că fiecare să-și sape grădina lui, considerând asta drept punctul de vedere cel mai solid împotriva oricăror căutări ale adevărului, care te pot duce la aventuri cu totul opuse lui, în orice caz socotind că asta e ceva util și care nu face rău nimănui.

Da, dar în zilele noastre chestiunea se pune ce faci, că și grădina a încetat să mai fie un loc de refugiu sigur împotriva vicleniilor istoriei.” „Dar de meserii o să fie nevoie tot timpul, tovarășe inginer?!” îi spuneam și eu cu un glas de parcă cu asta l-aș fi dat gata, adică hai să zicem că nu sunt valabile grădinile, dar cine să-mi ia mie cleștele din mână, din moment ce există electricitate și din moment ce nimeni nu se poate lipsi de ea? „Nu fi tu așa sigur pe ce spui, mi-a răspuns

el batjocoritor, se poate pune în locul tău și unul care habar n-are! Ai uitat ce ni s-a întâmplat astă primăvară cu inginerul ăla?! Ai memorie scurtă, băiatule, sau îți umblă mintea aiurea!"

Nu uitasem nicidecum și am rămas cu gura căscată văzând ce înțeles mă îndemna șeful meu de șantier să-i dau acelei istorii. Se lucra la montarea unei noi instalații electrice și la un moment dat s-a auzit un trăsnet și din ea nu s-a mai văzut decât fum. Am alergat acolo, s-a adunat lume, a venit inginerul-șef și s-a apropiat de un om care sta rezemat de zid, galben la față, cu gura căscată și cu ochii rătăciți. „Ce s-a întâmplat, tovarășe inginer?" l-a întrebat inginerul-șef. Iar ăstuia i-a ieșit atunci din gură ceva straniu. A zis: „Păi dacă mă țineți peste zece ore pe șantier?" El se și gândea la un proces și ce-o să răspundă procurorului pentru toți morții pe care aveam să-i găsim de-a lungul rețelelor, se și gândea să dea vina pe alții! Ce se întâmplase? Cu o jumătate de oră înainte, inginerul-șef îl chemase pe acest inginer responsabil cu montarea stațiilor și-i spusese mult mai clar decât era nevoie (fiindcă era o regulă a cărei nerespectare te putea costa ani de pușcărie) următoarele: „Tovarășe inginer, am oprit stațiile pentru remedieri în vederea predării. Ni se cere de către conducerea uzinei să punem sub tensiune una dintre stații fiindcă au sosit străinii și trebuie început rodajul. Verificați stațiile personale, dați oamenii afară din interiorul lor, mergeți în stația de conexiuni și băgați sub tensiune postul de transformare unde s-au terminat remedierile." Ce-a făcut inginerul? A intrat în stația de conexiuni fără să verifice prezența oamenilor în posturile de transformare și apoi a executat o manevră de necrezut pentru un inginer, a anclanșat greșit băgând sub tensiune alt

post de transformare decât cel indicat. El credea acum, fără să se înșele bineînțeles în credința asta, că trebuie să fi murit toți cei care se aflau atunci pe rețeaua pe care băgase el greșit curentul și pe care electricienii respectivi lucrau liniștiți la remedieri. Am alergat într-acolo și norocul tuturor a fost că unul dintre băieți a vrut să-și aprindă tocmai atunci o țigară și a pus o cheie deasupra capacului pe bare și în felul ăsta s-a închis circuitul. Altfel îi găseam pe toți negri... Ne-am întors la stație și vinovatul tot așa era cum îl lăsasem. Inginerul-șef s-a apropiat de el și a început să-i vorbească foarte încet: „De ce nu spuseși că nu ești capabil să faci ceea ce orice electrician calificat obișnuit se pricepe, tovarășe inginer? Când te trimisei eu și îți spusei precis despre ce e vorba, nu te arătași dumneata indignat? Și acuma ce-i făceam noi dacă ieșea un dezastru uman pe șantier?... Dumnezeul mă-tii, tovarășe inginer cu originea ta sănătoasă și cu ăia care te-au trecut la examene, marș din ochii mei și să pieri de pe șantier dacă vrei să nu chem procuratura, să intrăm toți la apă din pricina ta. Marș, îți spun, cară-te și să te duci în p... mă-tii, să faci muncă de birou, să numerotezi borderourile, dar nu la mine... Să te transferi, îți dau transferul!” Și i-a întors spatele și a început să dea ordine să se îndepărteze lumea... A mușamalizat-o cu inginerul Dan, i-a costat o sută douăzeci de mii de lei refacerea stației, dar aveau economii mult mai mari și în felul ăsta s-a aranjat. „Și dumneavoastră credeți că nu e o pură întâmplare cu inginerul ăla?” i-am răspuns eu șefului meu. „Dovadă, mi-a răspuns el, că nu trăim în cultul profesiunilor, cum crezi și ai vrea tu, e că ăsta nu e nici primul, nici ultimul căruia i se dă drumul de pe băncile facultăților și institutelor pentru merite care n-au nicio legătură cu profesiunea. Știi, Căline, că în

facultăți, dacă studentul sau candidatul la admitere e nepregătit, vinovat e numai profesorul? El e belit... Eu sunt convins că se va renunța la acest principiu, dar până atunci se vor revărsa în toate profesiunile indivizi bizari asemeni inginerului ăla electrician și să te gândești la consecințele catastrofale care se vor prelungi în societatea noastră atâta vreme cât vor trăi toți ăștia! Nu profita nici tu de situația actuală a învățământului ca să-ți treci ușor examenele, învață bine dacă vrei să fii un om adevărat, așa cum mi-ai spus odată că vrei să ajungi și să rămâi."

În fond el continua să fie pentru mine în libertate, atât de bine îmi făcea gândul la el și la spusele lui, ca și când locul unde era el acum ar fi fost firesc și nu trebuia să mă neliniștesc zadarnic. Și într-un fel curios, asemeni nevestei lui, nu mă nelinișteam, deși gândul că s-ar putea să nu-l mai văd așa cum îl știam eu, să-l văd schimbat, să-l văd prea târziu sau să-l văd bătrân și bolnav, îmi aducea un gol în inimă și îmi venea să plâng. Înainte de armată poate că aș fi și plâns, acuma însă mă țineam bine, îmi spuneam, o să vii, tovarășe inginer, o să vii, o să vii... În timpul ăsta roțile trenului îmi întăreau acest gând prin păcănitul lor ritmic și mă împiedicau astfel să trăiesc până la capăt prima mea durere cu toate înțelesurile ei și, cine știe, să-mi schimbe poate, această trăire, propria mea soartă!

Acuma știu că mi-ar fi schimbat-o. Iar eu nu fac parte dintre cei care nu învinuiesc pe nimeni, zicând, când li se întâmplă ceva grav, că acel ceva a înlăturat un altceva și mai grav care de altfel i-ar fi strivit. Am citit odată un roman cu unul care fiind învinuit de omor nu se apără și se lasă închis și stă ani de zile în celulă unde moare zâmbind. Zâmbet de cretin! Dar cine poate să ne spună dacă e mai bine sau mai

rău, când ne vine să plângem, să-i dăm drumul acestei dureri și să lăsăm să ni se strecoare în suflet șoaptele ei, sau dimpotrivă, să ne ținem tari și să ne înghițim cu bărbăție lacrimile?

VII

Când intram câteodată vara în grajdul bunicului, deodată amândoi caii ridicau capetele din iesle, se uitau la mine cu ochii lor mari și inteligenți și cu urechile înainte și din gât îi auzeam cum scot scurte nechezături coborâte cu care mă întâmpinau. Îmi stârneau o bucurie atât de mare, că dacă aș fi știut aș fi făcut și eu la fel simțindu-mă atât de cal, încât nu mai vedeam nicio deosebire între mine și el. Hi-ha-ha, ha, ha, făceau, cine ești tu, ești un copil, aha, am crezut că e unul mai mare, să se ocupe de noi, să ne mai dea niște fân sau să ne scoată afară la iarbă verde. Dar surpriza pe care le-o făcea intrarea mea, ființă mică, dar dreaptă, rudă cu cel a cărui palmă puternică o simțeau când erau prinși de coamă cu o mână și ținuți de frâul de sub bărbie cu cealaltă, era de fapt curată în inima lor de cai, iar interesul din nechezatul lor era mai mult de suprafață și mai mult din obișnuință, fiindcă altfel erau grași, bine țesălați și totdeauna cu paie proaspete sub copite. De aici îndrăzneala cu care mă apropiam de ei și încercam să-i apuc de nas să răspund așa la nechezatul lor care îmi dădea fiori. Dar când o astfel de voce se ridică dintr-o mulțime în care știi că nu te-așteaptă nimeni, și te cheamă? Cum trebuie să te simți dacă e glasul

unei femei? Venise tocmai la Piatra Neamț și mă aștepta în gară. De unde știa că am să sosesc chiar în ziua aceea?

Eram pe scara vagonului când am auzit-o: „Căline! Căline!" Mi-am întors spre ea capul cu nepăsare, dar ca și la caii bunicului ăsta era un gest de suprafață și mai mult din obișnuința de a nu mă lăsa luat fără veste, inima însă mi-a fost străpunsă de sunetul glasului ei care îmi spunea numele mărturisind parcă aerului pur încântarea ei ca un țipăt în lumină. Nu mi-am ridicat privirea, dar i-am simțit apoi mâna pe braț, palma ei, plină de vigoare și totuși ușoară ca un fulg, și atunci am pus geamantanele jos și am luat-o în brațe. În clipa aceea, deodată chipul ei mi s-a părut că din vesel ce era, căpătă o expresie de stupoare ca și când ar fi greșit persoana, fără să se grăbească însă să se smulgă din brațele necunoscutului. „Ei, i-am spus, eu sunt, Călin! Nu mă cunoști? Tu mă strigai parcă." Ea s-a agățat atunci drept răspuns și mai tare de gâtul meu, și-a apropiat gura de fața mea și a început să mă sărute într-un chip curios, pe sprâncene, pe obraz, pe-un ochi, repede și parcă disperată. „Ho, i-am spus, se uită lumea la noi, ce, ești fetița mea? Numai copiii sărută așa, lasă că te învăț eu cum se face asta o dată și bine!" Nu mi-a răspuns nimic, dar mi-a rămas în așa fel în brațe încât mă pironise pe loc, nu mai puteam să mă mișc, nu mai voia să-și revină…

Dar nu era numai atât, că se mai gândise ea la încă un lucru. Într-adevăr, te întrebi de unde știe omul fără să-l învețe nimeni cum să facă din clipele vieții lui, altfel lipsită de mari evenimente, o adevărată sărbătoare: în spatele gării, rezemat de o mașină mare și neagră mă aștepta Cărpinișan, prietenul meu. Se interesase deci nu știu la cine, aflase că țineam unul la altul și făcuse în așa fel ca el să vină cu

turismul să mă întâmpine. M-am oprit pe loc, la o distanță de cinci metri și m-am uitat lung... A făcut și el la fel și așa a trecut aproape o jumătate de minut. „Curios!" am spus eu apoi, luând din nou valizele în mână. „Ce e așa de curios?", mi-a răspuns Cărpinișan liniștit și s-a desrezemat de capota mașinii, mi-a luat geamantanele din mână și s-a dus cu ele și a deschis portbagajul... Curios mai bine zic eu, cum a venit la mine domnișoara și m-a convins că sosești chiar azi, că ai geamantane multe, că așa și pe dincolo, cu toate că pe urmă s-a dat de gol că de fapt tu nu i-ai spus deloc când vii. Era gata să mă întorc din drum, fiindcă înțeleg să risc cu un folos, să-i cer directorului voie zicând că am un caz serios în familie, nu să mă duc tocmai la Piatra Neamț și la gară să nu fie nimeni. Ei, uite că m-a convins că o să fie!" „Pe tine, măi Ioane, am zis eu, te-a convins fiind de față, ceea ce e mai ușor, dar pe mine m-a convins prin telepatie fiindcă până nu m-am văzut azi-dimineață în tren nu m-am simțit liniștit, cu toate că ieri n-aveam de gând să plec. Ai, ce zici de chestia asta? M-o fi lucrat cu chimicale, pe-acolo prin laborator." „Persoană periculoasă, îți spun eu, te bagă la apă", zise și Cărpinișan în timp ce trântea și încuia capacul portbagajului, iar ea râdea nestăpânit, uitându-se cu coada ochiului, când la unul când la altul.

Purta aceeași rochie cu care dormise alături de mine noaptea în pat, o spălase și și-o călcase și vederea acestei stambe înfoiate de o culoare între galben și portocaliu mă făcu să-mi amintesc întâi de visul meu și cum dădusem de acel foșnet după care urmase o neașteptată acceptare din partea mea, ceva care nu știam precis ce e. „Vedem noi ce e!" am spus eu cu glas tare, cuvinte care erau, pentru auzul ei, raportate la ceea ce zisese Cărpinișan, dar îmi aruncă totuși

o privire mai lungă, păstrând însă din râsul ei de mai înainte un surâs care nu se mai ștergea și care parcă îmi spunea: „Cu cât o să vrei să afli mai multe, cu atât o să înțelegi mai puțin! Mai bine lasă-te în voie, și atunci, cine știe, s-ar putea să…”

Să ce? Să aflu, de pildă, că nu e deloc rău să te iubească cineva și tu să nu iubești? Asta o simțeam perfect de bine în clipele acelea când stătea lângă mine și nu era adevărat că m-aș fi gândit la ea cum zisesem. Și nu pentru că n-aș fi vrut, m-aș fi împotrivit, fiindcă aveam ceva contra ei. Dar n-aveam *la ce* să mă gândesc, afară poate de rochia ei pe care, când mă uitam la ea, îmi venea să pun mâna și s-o mângâi. Dorința asta subțire se păstrase și îmi dădeam seama că de-aici înainte s-ar putea să-mi fie așa, pe undeva de departe, dragă, persoana care o purta. Era tot ceea ce simțeam când mă urcam în mașină și Cărpinișan dădea drumul la motor. Cu toate astea nici nu știu cum am străbătut cei peste șaizeci de kilometri de la Piatra Neamț până la orașul nostru. Și nu fiindcă aveam viteză mare, dar stăteam pe canapea și mă simțeam ca o pasăre care s-ar ține în aer în interiorul mașinii prin propriile ei aripi. Sigur că e bine să nu iubești și să fii iubit, e chiar cel mai bine, și nu cunosc ceva care să facă să sporească în noi atât de tare sentimentul libertății ca dragostea unei femei la care nu răspundem.

Să fie oare din pricină că apropierea ei ne sugerează, cu atât mai mult cu cât sunt mai tulburătoare chemările ei, pierderea a ceea ce în noi înșine, liberi, nu are hotar? Ambițiile înalte, visurile care se înfig în timp dincolo de el, forța interioară de a privi lumea cu un ochi neclintit și de a ne uita neîncrezători la tendința ei spre ordine, de care abuzează pe măsură ce îi este acceptată necesitatea, cum

abuza tata de familia lui, pe măsură ce creștea în noi respectul pentru ideea de părinți. La fel ne spune instinctul că pe măsură ce dragostea unei femei e acceptată, în aceeași măsură ea înlănțuie ce avem mai bun în noi și nimeni nu ne poate garanta dacă fericirea promisă nu ne va apărea cu adevărata ei față, de robie față de existență și de imposibilitate de a mai găsi o ieșire spre libertatea de odinioară... Dar a fi iubit și a nu iubi nu-ți dă numai bucuria de a descoperi ceea ce ai pierde dacă te-ai lăsa în voie, cum îmi cerea această Mărie cu întreaga ei ființă, de la felul cum stătea lângă mine, cuminte și modestă în ciuda frumuseții ei care ar fi putut apărea unuia slab de înger orbitoare, până la surâsul ei, răbdător, sigur de sine, dar păstrat pentru ea, abia schițat, blând și fără urmă de agresivitate, promițător și liniștit, luminos și timid, deși îndrăzneț, prin însăși puterea cu care stătea el mereu schițat, fără să se șteargă, ca al unei adevărate Gioconde vii, al unei blonde Gioconde cu ochii albaștri – această Mărie cu păr bălai care până mai ieri păzea vacile factorului poștal Dutrec, din satul nu știu cum, cu Ambrozie ăla cu cooperativa lui de la kilometrul 14 cu tot... Ci și una dintre bucuriile dragostei înseși, fiindcă iarăși e greu de spus că există ceva la care să te uiți cu o plăcere mai mare ca la o ființă îndrăgostită de tine... Și dovadă că e așa e că și în realitate dragostea nu e niciodată egală între doi inși, unul totdeauna iubește mai tare pe altul și altul totdeauna se lasă mai mult iubit decât iubește și dacă la cel care iubește mai puțin n-ar apărea, drept compensație, tocmai această bucurie de a se uita necontenit la cel care îl iubește, atunci n-ar mai exista un echilibru între ei și totul s-ar strica... între mine și această femeie era numai atât, dar se pare că asta nu era puțin, dovadă primirea ei, deși de fapt o părăsisem, și

mai mult decât atât, cum îl adusese ea și îl pusese parcă în balanță chiar pe singurul meu prieten pe care îl aveam aici…

Fără să mă întrebe, Cărpinișan trase la ea, îmi dădu jos bagajele și plecă imediat spunând că e foarte grăbit, urmând să ne vedem diseară sau mâine. Când am intrat în odaie am rămas cu geamantanele în mână: și aici mă aștepta o surpriză: nu mai era aceeași odaie. Dormeza fusese scoasă și în locul ei fusese adus un studio lat, așezat în același loc, dar mai înspre fereastră. Pe jos era un covor roșu, în plafon montată o lampă, lângă peretele opus studioului o masă cu două scaune, alături un dulap-șifonier, iar în peretele opus ferestrei o oglindă și un mic bufet. „De unde ai luat toate chestiile astea?" am întrebat-o. „De la magazin", mi-a răspuns ea. „E puțin probabil să le fi putut lua din altă parte, i-am spus și eu, dar cu ce bani?" „În rate", a venit răspunsul ei.

Am dat drumul la geamantane lângă perete și m-am uitat în pământ. Unde eram? Parcă mai intrasem odată în odaia asta. Nu, nu acum patru zile, ci mult mai demult, dar nu știam precis, cu ce ocazie și m-am așezat pe pat și mi-am luat capul în mâini să-mi aduc aminte. Înainte însă i-am aruncat ei o privire, să văd dacă nu cumva îmi dă ea mai ușor cheia întrebării. Dimpotrivă, ea era ultima de la care puteam afla ceva în acest sens și atunci m-am întins cu fața în sus și mi-am pus brațele peste ochi. Bună metodă folosea doamna Sorana, fiindcă n-a trecut mult și am și început să văd în întunericul alb de sub pleoape. Eram în munți, de Crăciun, cu inginerul Dan și cu puștiul lui, un băiat de vreo paisprezece ani, toți trei pe schiuri, eu învățam. În fața noastră se întindea lunga vale, plină de zăpadă, dar mărginită de brazi și inginerul îmi spunea: „Fii atent, Căline,

că n-ai multe posibilități, treci pe-o pârtie mică și învață întâi să cazi, fiindcă dacă îți dai drumul aiurea pe pârtia cea mare, poți să-ți rupi gâtul." Eu am râs și mi-am dat drumul înainte, și la început am mers bine, dar vizibil picioarele au început nu știu de ce să mi se îndepărteze fatal unul de altul și prins de groază să nu mă spintec mi-am dat drumul într-o parte și m-am dus de-a rostogolul. Râsul mi-a înghețat în gât. „Mda, am zis eu cu glas tare, luându-mi coatele de pe ochi, așa o fi, cum nu!" „Ce, zise ea, nu-ți place odaia mea?" „Cum să nu, la nebunie. O cameră foarte serioasă." „De, zise ea, s-o vedem pe-a ta și dacă ai să ți-o mobilezi tu mai bine. Fără să mai spun că s-ar putea să se nimerească să-ți dea una cu baia trei sferturi, nici nu poți să te întinzi, stai în fund ca într-un fel de putină." Și chicoti încât ai fi zis că de când o făcuse maică-sa tot în băi lungi se scăldase și acum râdea de norocul care s-ar putea să dea peste mine când o să mi se repartizeze o odaie. „Da, da, zisei, posibil, cum să nu, așijderea, pe de altă parte, orișicât! Frumoasă rochița ta și cum foșnește pe tine, n-am cuvinte s-o laud. Îmi dai voie să dorm și eu un ceas pe patul tău și pe urmă plec să vedem ce hotel-maidan e p-aici și cât costă?! Sau mă aranjez cu tine să am un pat cu suflet?... Nu știi ce e asta? Când pleacă funcționarii în delegație pe teren, găsesc fete drăguțe la care trag, le dau banii necesari gătitului, mănâncă împreună, le revine mai ieftin și în schimb au și-un suflet în pat."

Cu trecerea anilor momentele în care eram prost, spre uimirea mea, nu numai că nu se micșoraseră, ci dimpotrivă, aș fi zis că crescuseră odată cu mine, se maturizaseră și ele. Dar o prostie matură nu face mai mulți bani decât una tânără și mă miram mai ales că armata nu lăsase mari urme asupra mea, deși mă făcuse să descopăr întâi din punct ele

vedere fizic cum se poate omorî un om, cu mâinile adică și apoi din punct de vedere tehnic, cu ajutorul armelor. Mânuirea armelor, cine a fost soldat știe acest lucru foarte bine, e o plăcere specială care e direct legată de doborârea unei ținte. Ce reprezintă această țintă și de ce trebuie ea lovită drept în centru iată tot secretul pregătirii unui om să meargă la război. Eu eram un astfel de om și cu toate astea puteam pălăvrăgi fără nicio noimă-n fața unei femei care mă iubea că voiam să mă aranjez cu ea s-o plătesc ca pe una care n-ar avea din ce trăi, sau nu i-ar ajunge salariul și să-i mai și explic ce denumire poartă patul de acest gen în care eu aș dormi astfel.

Ea însă, aveam să descopăr mai târziu, făcea parte din acele femei care nu aud absolut deloc ceea ce nu le interesează, și asta chiar practic, poți să le spui un lucru de zece ori și tot nu-l reține, sau dacă e o acțiune în discuție zice da din gură, și în realitate nici nu-i trece prin gând să se ducă acolo unde ai trimis-o sau să stea acolo unde i-ai spus să te aștepte. Așa a făcut și în ziua aceea, n-a dat nicio atenție cuvintelor mele neghioabe, care pe alta ar fi scos-o din sărite, m-am odihnit un ceas și pe urmă am plecat amândoi să găsim o cameră pentru mine. Ne-am dus la casa de oaspeți sindicală și acolo am stat vreo patru, cinci zile până mi s-a repartizat o locuință.

În tot acest timp și încă un număr de săptămâni după aceea, ea rămase mereu aceeași, strălucindu-i de fiecare dată chipul ori de câte ori ne întâlneam, era o plăcere să te uiți la ea, să tot trăiești…

VIII

Ceva totuși se întâmplă la un moment dat, nu știu ce, dar în lunile următoare se schimbă și se făcu de nerecunoscut. Deveni adică treptat tăcută și la un moment dat o tristețe liniștită și adâncă se întipări pe chipul ei. Venea la întâlniri cu chipul ăsta și părea atât de străină de ea însăși și de frumusețea ei, încât asta mă atinse deodată mai mult decât zecile ei de scrisori și elanul nestăpânit cu care mă primise la prima noastră revedere de la întoarcerea mea.

„Ce e cu tine, o întrebai prima dată când mâhnirea ei se accentuă atât de tare, încât la rădăcina nasului se formară două cute adânci care stăteau așa și nu se desfăceau nici când încercând s-o înveselesc îi spuneam glume cu priceperea mea de bucureștean. Ai avut necazuri la serviciu, te-ai certat cu cineva? Sau ți s-a făcut vreo observație?”

Mă gândeam la spusele inginerului Dan cu privire la felul cum au trecut unele din cadrele noastre prin liceu și universități și să nu fie și ea una dintre cele care au profitat de recomandarea unui șantier ca al nostru și să fi fost trecută fără să știe. „Nu, Căline”, îmi răspunse și avea o voce atât de topită pentru grija din cuvintele mele, încât mă pomenii sincer intrigat: ce era cu ea, ce suferință o rodea? „Bine, dar atunci ce ai?” „Nu am nimic, crede-mă, și dacă nu mă crezi vino odată pe la laboratorul central și întreabă. Sunt cea mai punctuală dintre toate, ajung cu un sfert de oră mai devreme și toate probele mele sunt executate fără nicio întârziere. Cine să-mi facă observație și de ce? Șefa mea mă laudă!” Dar răzbătea, vorbind astfel, o nepăsare fără leac în fiecare cuvânt pe care îl rostea, ca și când toate aceste calități

și încă altele pe care le mai avea, de pildă faptul că era frumoasă, s-ar fi întors împotriva ei și ar fi încolțit-o fără scăpare. Mă mângâia pe obraz cu un fel de jumătate de gest care însemna parcă o renunțare de a-l mai duce la capăt și cu un fel de duioșie de mamă care suferă nespus că feciorul ei e infirm, are gura într-o parte sau un picior mai mic și nu e nimic de făcut ca să ajungă să semene și el cu ceilalți copii. „Căline, făcea, dragul meu!" Și se uita apoi cu un fel de îndârjire care își dădea și ea parcă seama că nu mai ajută la nimic, drept înaintea ei în amurgul înserării, când ne prindea astfel stând pe câte un dâmb în pădurea de pe marginea șoselei, unde ne întâlneam de obicei. Ai fi zis că de la o clipă la alta o s-o apuce jalea cea mare, dar și aici parcă singură își pusese la inimă un cep și albaștrii ei ochi se făceau acuma crunți contemplând parcă cu neliniște un dușman invizibil pe care îl privea cu atenție concentrată, încuind astfel în ea un butoi cu lacrimi.

La urma urmei ce avea? Nu cumva o chema îndărăt viața ei trecută, satul pe care îl părăsise? Asta ar fi fost culmea, să-i fie dor de Ambrozie. Mai știi? în materie de lucruri din astea să nu fii niciodată sigur de nimic, fiindcă deși barbară, viața pe care o ducea ea acolo era a ei, cum e pentru o plantă pământul dintr-o grădină, în altă parte nu înflorește. Cum înflorea ea acolo e altă problemă, dar realitatea era că avea un copil de care nu-mi vorbea... Dar nu cumva tăcerea asta o costa? îi pusei deci întrebarea și pentru întâia oară în această perioadă a legăturii noastre de când era schimbată avu un surâs strâmb, de milă parcă față de mine că eram în stare să-mi închipui că îi ardea ei măcar pe departe de ceea ce lăsase în urmă. „E totuși copilul tău", insistai eu, adăugând dacă măcar trimisese sau avea de gând să trimită

părinților ceva bani ca să aibă cu ce-l ține. Ea se crispa și mă rugă cu un glas care arăta că e complet străină de aceste preocupări și că nimeni pe lume n-o poate face să alunece înapoi sub nicio formă: „Căline, hai să nu mai vorbim despre asta, sigur că o să le trimit bani, cu toate că știu dinainte că băiatul nu se va folosi cu nimic de ei și o să-i bea tata pe toți până la ultimul leu. Dar de ce mă pui tu să-mi sparg capul acum cu părinții mei când abia am scăpat din ghearele lor, vrei să trăiesc aici cu gândul acolo și să-mi pierd sufletul? Fiindcă sunt oameni care asta vor de la tine, să-ți mănânce sufletul. Cel mai mic semn pe care l-aș da că mă interesez de ei, acolo m-ar duce."

Avea dreptate și părăsii subiectul. Ea trebuia să fie, dacă voia într-adevăr să scape de trecutul ei, dusă pentru totdeauna, ca și moartă, cel puțin până ce viața îi devenea cât de cât bine înfiptă în asfaltul noului oraș în care trăia. Mai târziu avea de văzut cum își va putea aduce la ea copilul și ăsta să fie ultimul act al piesei în care când nu împlinise bine șaisprezece ani fusese împinsă să joace.

Încercai atunci rezistența acestei schimbări a ei și altfel, prefăcându-mă că nu mai observ nimic și cântându-i, s-o fac fie să sufere și mai mult, fiindcă știam ce efect au cântecele asupra oamenilor, fie s-o înveselesc dacă această stare nu era gravă și să aflu poate în felul acesta ce e cu ea. Dar rezultatul depăși orice speranțe, fără ca prin asta să mă dumiresc cât de cât. Îi cântai într-o după-amiază un cântec țărănesc dintre puținele pe care le știam, *Neghiniță neagră* și când vocea mea împânzi locul cu această istorie în care se spune că *ea* o să se facă o trestie pe lac și *el* îi răspunde că și el s-o face o mică seceruică și-o să vie în luncă s-o taie, Maria se rezemă ușor de umărul meu și îmi șopti că în viața ei nu auzise un cântec

mai frumos și că să-l mai zic o dată... începui, dar fu gata să-și dea duhul, întâi se înfioră ca și când ar fi apucat-o un frig prin brațe, chiar și le frecă cu mișcări repezi și apoi se făcu deodată moale și se lăsă încet pe spate. O ridicai, dar era ceva vesel, i se flencănea capul în dreapta și în stânga și o clipă crezui că se preface, dar îi văzu ochii dați peste cap, pe jumătate închiși și apoi mă speriai, începui s-o zgâlțâi și s-o strig: „Maria, Maria...” îmi adusei aminte că leșinații trebuie pălmuiți, dar nu îndrăznii, să nu-i fac vreun rău, o întinsei la loc încet pe spate și îmi pusei urechea sub sânul ei stâng. Bătea rar și regulat și mă liniștii, nu se moare dintr-un cântec, o să aflu eu acuma ce are când și-o veni în fire. Se trezi cu un suspin parcă de regret că se întorcea dintr-un paradis care o fermecase și spuse: „O, Doamne, ce e cu mine aici? A, tu ai cântat! De ce te-ai oprit, cântă mai departe, dar nu pe ăsta, sau și pe ăsta dacă îți place ție.”

Avea aerul să-mi spună că totul e în ordine, ca și când așa ar fi fost ea de la început, întruchiparea melancoliei palide, fiindcă de la un timp fața ei bălaie, care se potrivea atât de bine cu părul, se decolorase și îmi amintea singurele versuri pe care le știam și eu pe dinafară, și pe care le citisem nu știu unde: Palida... palida... palida... Fără să par că mă interesează cu tot dinadinsul situația ei îi dădui de înțeles că dacă ținea la mine și voia să ne mai vedem, era bine să știe că mie îmi plăcea de ea așa cum era înainte și că dacă asta e noua ei formă prin care vrea să-mi arate că mă iubește, una, că eu nu sunt amator și doi, că nu-mi vine în niciun caz să cred că n-a pățit nimic... Multe s-ar drege dacă mi-ar spune și mie, scopul fiind, zisei eu, revenirea la frumoasele zile când o fetiță zglobie a țâșnit pe poarta unui bloc, s-a repezit și a luat de gât un băiat care se întorcea din armată și cu lacrimi

în ochi ca niște mărgăritare i-a spus: Căline, iubitul meu! Aia era! Cu aia voiam eu să mă întâlnesc. Chestia asta cu palida, palida, la mine nu merge, nu fiindcă mi-ar plăcea ca un om să aibă o față neschimbată și aceeași clipire în ochi, de performanța asta numai nebunii sunt capabili fără voia lor, dar de știut putem ști? Iată deosebirea!

Era un fel de ultimatum pe care ea îl ascultă mai tristă și mai sfâșiată decât oricând și multă vreme tăcerea care se așternu între noi nu fu turburată decât de foșnetul frunzelor de toamnă târzie din pomi și de fâșâitul îndepărtat al autobuzelor și mașinilor pe asfaltul șoselei. Soarele asfințea literalmente într-o baie de sânge, înroșind în unele puncte fantasticul peisaj al combinatului nostru, cu țevile lui uriașe întinse pe kilometri în aer și cu turnul lui înalt de priză de aer în care îmi plăcea atât de mult să mă urc, deși din punctul de vedere al întreținerii rețelei electrice care îl lumina până în vârf ocazia nu se ivise încă să mă pot oferi eu dacă s-ar fi defectat ceva. Vederea panoramică îmi dădea însă fiori, mai ales seara, cum era acum când fumul coșurilor devenea de un galben sinistru, amestecat cu dungi violete amintind de otrava chimică a cărei emanație, de acolo din fundul închis ermetic al marilor cazane și rezervoare, era. Asta mă făcea nu o dată să simt că suntem ca niște draci care am pus mâna pe niște secrete ale creatorului și ne făceam de cap ridicând astfel de instalații care la căderea nopții scoteau flăcări ca o sfidare (flăcări adevărate care dădeau foc cerului cu umbrele văpăilor lor uriașe ținute însă bine în frâu de noi, asta era rafinăria), în timp ce luminile turnului se amestecau cu stelele, ca un nou Babei al trufiei... Cu atât mai nepotrivită mi se părea însă tristețea acestei femei de alături, care prin meseria ei se afla, practic, mai în miezul acestei

lumi secrete a formărilor și transformărilor de substanțe, decât mine și deci mai aproape de acea stare de spirit, satanică, existentă în noi toți. Mai degrabă ea ar fi trebuit să hohotească diabolic la auzul ultimatumului meu decât să stea așa cu genunchii strânși la gură și cu obrazul pus pe ei, cu gâtul dezvelit ca și când ar fi fost gata să lase să i se taie capul fără să schițeze măcar un gest să se apere.

Răspunsul ei chiar ăsta fu, după un timp în care se pare că nu se dădu în sufletul ei nicio luptă, fiindcă nici glasul și nici cuvintele nu arătau vreo schimbare față de noua situație în care o pusesem: „Dacă așa vrei tu, Căline”... „Ce așa vreau eu? zisei. De ce pui în discuție voința mea, când nu despre asta e vorba? Ție ți s-a întâmplat ceva și eu îți cer să-mi spui ce, aici e punctul de unde aștept un răspuns. Dacă ne despărțim e pentru că tu nu vrei să-mi spui ce e cu acest punct și nu fiindcă... Aici mă poticnii, gata să zic:...și nu fiindcă nu țin la tine. Virai la dreapta la timp și adăugai:...și nu fiindcă aici se face și se drege după voința mea. Unde ai mai pomenit... Și iar mă poticnii, gata să zic:...doi inși care țin unul la altul să se despartă că vrea unul. Adăugând:...pe cineva care e întrebat să răspundă ceva și el nu zice nimic.”

Atunci ea își ridică obrazul de pe genunchi, și zise cu un glas pe care lacrimile îl alterau la fiecare cuvânt rostit, fără ca totuși privirea să i se turbure de această grea apropiere a lor; ochii îi rămâneau și îi rămaseră și după aceea uscați, ca și când un vânt interior i-ar fi secat mai înainte cu o putere care o depășea cu mult pe cea a plânsului: „Căline, eu văd că tot ce spun eu n-are la tine nicio crezare, eu îți spun că n-am nimic și tu o ții tot pe-a ta și vrei să te și desparți din pricina asta... De ce nu spui că nu din asta, că eu nu mă supăr, ce pot să fac...” Rămăsei un timp fără să mai pot să zic nimic,

izbit parcă în piept cum te-ai plimba pe-o potecă uitându-te aiurea și o cracă groasă ți-ar tăia drumul... Pe urmă îmi revenii și zisei: „Chiar vorbele tale arată că îmi ascunzi ceva. Lasă că aflu eu, dar atunci să nu te mai miri de ce-o să se întâmple!" „Ce să se întâmple, zise ea foarte posomorâtă, uitându-se într-o parte, nu văd ce se poate întâmpla când nu e nimic, n-ai ce să afli..."

IX

Nu puteam totuși să mă împac, fiindcă nu-mi plăcea deloc încotro mă atrăgea ea și aș fi părăsit-o în cele din urmă dacă n-aș fi simțit că ea însăși este împinsă parcă de la spate spre umbrele acestea groase ale tristeții ca și când zilnic i s-ar fi șoptit la ureche lucruri care o speriau atât de tare, încât îi era frică până să mi le și spună. Parcă ar fi avut de plătit o cruntă datorie, dar nu neapărat făcută de ea, ci de un altul, ca un blestem, cum ne povestea mama de un sărac și fără copii că s-a apucat într-o zi să strige într-o pădure: „Mă spânzur, mă spânzur!" Și atunci a apărut lângă el un om cu chipul roșu care l-a întrebat: „Ce e, măi, omule, de ce te spânzuri?" „Păi, fiindcă nu mai am nicio nădejde!" „Păi, de ce?" „Păi, fiindcă sunt sărac!" „Dă-mi mie nădejdea ta, a zis atunci omul cu chipul roșu, și eu te fac bogat." Și omul a zis că i-o dă și a ajuns bogat, dar nevastă-sa i-a născut pe urmă și-un copil, care cât a fost el mic și n-a știut s-a jucat și a fost vesel, dar de la o vreme se pomenea singur înghesuit prin colțuri și toată veselia lui de copil se stingea. „Tată, mă

cheamă, spunea el, îmi șoptește la ureche: hai!" Era omul roșu, care își reclama nădejdea pe care omul i-o vânduse. Era chiar copilul în venirea căruia el nu mai crezuse. Cine era Maria, tatăl sau copilul? Nu cumva era tatăl, și înainte să apar eu în viața ei ca o nădejde în care nu mai credea să i-o fi dăruit complet lui Ambrozie? în orice caz ceva tot îi dăruise, copilul, și nu cumva emisari de-ai lui îi dădeau acum târcoale și îi șopteau la ureche amenințări să se întoarcă la el? Sau poate că venea însuși Ambrozie invizibil și o urmărea, îi suna noaptea la ușă? Cine îl putea împiedica dacă ea nu vorbea? Cum putea fi ea ferită să zicem de amenințări cu moartea, în care ea putea crede, cunoscându-l mai bine ca noi pe Ambrozie și știindu-l în stare de orice?

Mi se turbura mintea la acest gând asupra căruia reveneam fără o dovadă precisă, dar cu atât mai năprasnică era ura care mi-o stârnea astfel și mă hotărâi să aflu și dacă se dovedea că nu mă înșelam să-l aranjez de astă dată pentru tot restul vieții lui pe importantul paznic de noapte al cooperativei kilometru 14, cu sau fără perspective de a ajunge de zi. Aveam în echipă un băiat, un uriaș, ne făcea să ne simțim copii când ne apuca de curea și ne ridica în sus cât îl ținea lungimea brațelor. În general se zice că oamenii puternici sunt și blânzi, dar Costică ăsta știa să fie și al dracului și când îi spusei toată povestea Mariei și temerile mele (lui nu i le prezentai drept temeri, ci convingeri) parcă l-aș fi pus flămând în fața unei mese cu bunătăți, așa făcu: „Hai, hai pe el, hai să-l batem, mama lui de Ambrozie și cum mai ziseși că îl cheamă!" „Cazaciuc!" „Hai să jucăm căzăceasca cu el, să-l săturăm să se mai lege de prietena ta! îl învățăm noi minte?

Nu mai mă apucai să mă interesez în blocul Mariei dacă

într-adevăr o căuta sau nu cineva cu înfățișarea fostului ei înșelător, eram convins că aveam dreptate și n-avea rost să dau de bănuit vecinilor ei și într-o duminică dimineața porniram în căutarea lui Ambrozie. Îl depistarăm repede, îl găsirăm tot acolo, în aceeași cooperativă forestieră (o văzurăm cu ochii noștri) și după câte se părea nu-l avansaseră încă, stătea înăuntru și bea cu cineva în picioare, aștepta micul tren forestier care făcea haltă la kilometrul 14, știam asta de la acel Niculae care îmi povestise prima oară despre Maria acolo în satul ei pe o stanoagă de podișcă din fața școlii elementare, unde se desfășura votarea... Ne-am urcat împreună cu Ambrozie și am stat pe aproape, și am sărit apoi odată cu el la o cotitură unde trenul încetinea să nu se răstoarne de pe linie. Costică ăsta i-a pus pe urmă mâna pe umăr și l-a oprit pe loc prin apăsare. „Stai, mă, nene, că vreau să-ți spun două vorbe în particular."

În clipa aceea i-am văzut fața lui Ambrozie și s-a uitat și el la mine și mi-am dat seama că nu mă cunoaște. Asta înseamnă poate că dacă de atunci nu s-a mai gândit la mine nu s-a mai gândit nici la Maria, dar n-am vrut să mă iau după logică, fiindcă pentru oameni ca el nu există logică, sau dacă există e întoarsă pe dos cum citisem undeva:

Caius este un om
Oamenii sunt muritori
Deci Caius trebuie să se sinucidă.

Îl auzii pe Costică spunând așa, ca între prieteni: „O să mănânci acuma o bătaie, nene Cazaciuc, să te înveți minte, bine că n-avem nici martori, o să-ți placă cum o să te aranjez, să știi. Ia spune-mi, ce să nu-ți rup? Ce ai mai

plăpând?" Cazaciuc tăcea. I se albiseră ochii. „De ce nu vorbești, zise Costică mai departe, de ce te legi de prietena prietenului meu? Nu ți-a fost frică c-o să dai de dracu'? Fiindcă acuma o să dai de dracu', o să te strâng de gât." „De care prietenă m-am legat eu?!" zise în sfârșit Cazaciuc și avu un astfel de glas, că deodată mă trezii ca dintr-o beție: individul nu era vinovat, dacă s-ar fi ținut cumva cât de cât de urmele Mariei n-ar fi întrebat cu atâta mirare în glas, oricât de anapoda i-ar fi fost lui logica și oricât de mare actor ca să ne înșele. Și atunci spusei: „Are un copil cu o fată pe care a înșelat-o și nu se ocupă de el, îl ține nemâncat și dezbrăcat la părinții fetei, niște lepădături. Bate-l, că și el e o lepădătură, bate-l până s-o învețe minte să aibă grijă de el."

Nimerisem în plin, auzind acestea Cazaciuc nu se mai justifică, sări brusc înapoi și o luă la goană, dar noi eram mai tineri și îl prinserăm repede, îi tăiarăm drumul, fiindcă voia să urce să treacă linia ferată dincolo de care se zăreau primele case din satul lui; locul era pustiu și Ambrozie se puse în gardă. Un minut întreg dură până ce Costică îl studie, apropiindu-se încet de el, în timp ce omul meu se ferea în semicerc pe jumătate aplecat, gata să sară și el și să dea. Și când fu lovit în cap nu se clătină, auzii două bufnituri groaznice, a lui Costică și apoi a lui Cazaciuc. Costică se înmuie și deodată se văită ca o babă: „Aoleo, fir-ai al dracu, m-ai lovit în ficat și mă doare! Cine te puse să mă lovești tocmai în ficat?" Avea haz și ăsta, ar fi vrut să nu-l fi lovit în ficat și să nu-l fi durut. „Bine, mă, fir-ai al dracu, continuă el, eu te întrebai pe tine care sunt locurile tale plăpânde și tu nu vruseși să ții cont de-ale mele, nu-ți spusei eu în ficat să nu dai?" Nu-i spusese! Costică se descinsese între timp de curea și crezui că o s-o folosească să dea, când deodată el îl apucă

cu ea pe Ambrozie de gât și îl trase ca pe-o vită. Îl strânse până îl învineți, se făcu aproape liniște. Ambrozie încerca să scape cu mâinile, dar fără gesturi mari, voia, foarte calm, să-și vâre degetele pe lângă gât. Într-adevăr, nu știu ce făcu el, așa de albastru-purpuriu cum devenise, că se auzi un pocnet, crezui, în prima clipă, că i-a plesnit junghietura gâtului, când colo se rupsese cureaua. „Mă, al dracu gât mai ai, zise Costică, gâfâind ușor, îmi făcuși cureaua praf, dă-mi, Căline, pe-a ta."

I-o dădui și se repezi iar în el, dar Ambrozie se ferea cu o rece licărire de îndârjire sălbatică în ochii lui albiți, dintre care unul nu era prea teafăr, nu i se dresese cu totul și la un moment dat îi trimise lui Costică un picior în burtă de îl îndoi cât era de mare. Ăsta nu zise nimic, nu-i mai ardea de glume, dar nici ceea ce urmă nu-i mai lăsă lui Ambrozie vreo nădejde că o să scape bătându-se sau fugind. Tot cu un picior îl doborî și Costică, în plină figură, și îl apucă apoi de-un călcâi și începu să-l tragă cu spinarea pe pământ, înjurându-l și lovindu-l peste mutră. Cazaciuc zvâcnea, încerca să se răsucească, dar Costică, scrâșnind, dintr-o lovitură de curea peste față îl potolea... Nu știam unde vrea să-l ducă, până mă lămurii, lângă terasament se vedea o groapă naturală, plină de ierburi înalte, îl aruncă acolo și începu să-l croiască peste cap... Când Ambrozie reușea să se ridice, Costică îl trimitea îndărăt cu un picior în ochi, spunându-i: „Aici să rămâi, fir-ai al dracului! Să nu mai ieși că mă supăr. Data viitoare dacă aflu c-ai ieșit de-aici o să fac urât, te avertizez!"

Și plecarăm, fiindcă ne era frică să nu înceapă Ambrozie să țipe și să sară țăranii pe noi cu furcile sau țăpoaiele lor, să dăm noi pe urmă de dracu. Dar Ambrozie nu țipă. „Mai

încearcă, îi spuse Costică, și data viitoare te aranjăm noi și mai bine. Iar cu copilul ăla vezi ce faci, pune mâna și ai grijă de el, nu aștepta să venim noi, oameni străini, să-ți spunem…”

Ne urcarăm apoi în camionul unuia de la Combinat cu care venisem și ne înțelesesem unde să ne aștepte și o luarăm din loc. Și pe drum mă pufnea mereu râsul ori de câte ori îmi aduceam aminte de glasul de babă cu care se văitase Costică după ce primise lovitura aceea în ficat. „Dă-l dracului, că dacă nu mă lovea acolo, nu-i făceam nimic, îi dădeam vreo două și-l lăsam, dar așa…” „Când l-ai strâns în curea mi-a fost frică. Dam de dracu dacă crăpa!” „A avut noroc că a avut gâtul tare! Parcă țineam în brațe un urs, așa zbanghiu era… Ăsta în tinerețile lui pe mulți o fi bătut… Să te văd după chestia asta dacă îmi faci cadou o curea.”

X

Eram acum sigur că toată schimbarea Mariei se petrecuse în laborator și mă dusei să mă interesez, cu sentimentul că o înțelegeam perfect că mă mințise că îi mergea bine profesional. Mă gândeam la inginerul acela care declanșase greșit la tablou cu cât dispreț îi spusese colegul lui, marș din fața mea, să nu te mai văd pe șantier. În locul lui ori m-aș fi înscris din nou la facultate și aș fi luat-o de la cap muncind nu ca simplu electrician, ci cu brațele la lopată, ori dacă nu, mi-aș fi tras un glonț în cap, fiindcă n-aș mai fi văzut cum aș mai fi putut pe urmă să trăiesc cu vorbele ăluia în urechi,

cară-te din ochii mei, să te transferi, îți dau transferul, ca și când dacă te transferi scapi de neștiință... Dacă și Maria păție ceva asemănător și îmi ascundea? Era adevărat că n-o dăduseră afară, dar dacă era cumva pe cale să fie și ea își plimba în felul ăsta prăbușirea pe picioare, spunându-mi ceva exact pe dos, că e conștiincioasă și așa și pe dincolo? Fiindcă mi se părea ca un vis să mai aud lângă mine glasul ei atât de plăcut și să simt ca o dogoare de lumină dragostea ei care îi lucise în ochii albaștri și îmi încântase atâtea zile inima. O voiam, ăsta era adevărul, ca și înainte, și mă gândeam chiar s-o conving să nu se sperie dacă, eventual, va fi nevoită să accepte să facă o treabă mai puțin calificată. În realitate abia considerai această ipoteză drept adevărată că și asupra mea coborî o tristețe de care nu scăpai câteva zile în șir. S-o vezi pe fata la care ții cum stă palidă în fața specialistului care o dă afară pentru incapacitate profesională, când în profesiunea respectivă ea a pus atâtea speranțe!...

Mai ciudat fu că nu simții nicio ușurare când șefa laboratorului central îmi spuse că Niculae Maria era o laborantă pregătită și conștiincioasă, ca și când aș fi fost înșelat în așteptările mele. Toată schelăria pe care o ridicasem eu în minte cu tot felul de comparații și tristețea care mă cuprinsese preventiv se dovedeau absolut false. Nu știu dacă lucrul s-ar fi întâmplat cu adevărat aș fi suferit mai mult, cred chiar că mai puțin, fiindcă am observat că în fața faptelor brutale în care ne aruncă viața, după o chircire de care aproape că nici nu ne dăm seama, ne ridicăm cu o forță aproape oarbă în dorința noastră de a trăi mai departe...

„Doamnă, mai zisei eu văzând că femeia nu arăta nici grăbită să mă dea afară și nici surprinsă că mă interesam de

una dintre laborantele ei, sigur că nu intră în atribuțiile dumneavoastră să știți din ce pricină cutare sau cutare persoană cu care lucrați e mai veselă sau mai tristă. Dar dacă se întâmplă să observați nu rămâneți indiferentă!" „Vrei să spui, zise chimista-șefa zâmbind, că dacă i se întâmplă ceva unei laborante sau chiar unei chimiste, bag de seamă?" „Da, doamnă." "În general, da, zise ea, sigur că bag de seamă, bineînțeles când e ceva serios. Suntem oameni, nu? Deși eu sunt de principiul că fiecare copac să-și tragă cât mai adânc din pământ seva de care are nevoie și să nu se legene în iluzia că o să-l ajute ceilalți să trăiască. Nici n-ar putea. Asta nu înseamnă să neg importanța colectivului", adăugă ea. „Puteți s-o negați, doamnă, îi răspunsei eu vesel, n-am venit la dumneavoastră ca să mă duc pe urmă nu știu unde să spun ce gândiți. Niculae Maria e prietena mea!" „Mi-am dat seama, spuse femeia, poți să fii liniștit, nu lucrează prost și nu i s-a întâmplat nimic aici la noi în laborator."

Și zâmbi iar cu subînțeles, adică vezi dumneata în altă parte dacă vrei să afli ce e cu ea. „Frumoasă carieră ați făcut, doamnă, la vârsta dumneavoastră, zisei eu după câtva timp privind-o cu invidie. Dacă aveți doi-trei ani mai mulți decât mine și sunteți deja inginer-șef chimist la unul dintre cele mai mari combinate ale țării!" „După câte înțeleg, și dumneata vrei să ajungi, zise ea privind parcă cu ironie plăcerea pe care i-o făcea invidia mea sinceră. Te pregătești pentru ceva?" „Da, doamnă, vreau să ajung inginer electrician, îmi dau acum liceul. Dar sunt departe de dumneavoastră ca griva de iepure". „N-ai folosit exact zicala, sensul e de distanță incompatibilă." „Nu, doamnă, sensul e că distanța e așa de mare, încât iepurele poate să fie liniștit că n-o să fie prins de griva din urmă. Dar eu sper să-l prind

totuși". „Fii mai hotărât", zise ea atunci zâmbind iarăși, dându-mi de înțeles că preocupări cum ar fi cea care m-a adus de pildă la ea, dacă nu e vorba de ceva foarte serios, sunt o piedică. Pierdere de vreme. În acel moment intrară în birou două chimiste și mă ridicai în picioare să plec. Dar femeia nu confirmă că era cazul, ba chiar uitându-se bine la cele două, îmi făcu semn să rămân. Discutară împreună câteva minute probleme de-ale lor de laborator și apoi șefa zise: „Doamnă Polihroniade, îți prezint pe tânărul Surupăceanu (ca și când ea ar fi fost bătrână), elev sau student la Electrotehnică..." Și mă arătă și cu mâna, adică să stea cu mine de vorbă despre niște lucruri pe care le cunoșteam amândoi. Această Polihroniade se uită la mine câteva clipe cu atenție, fără să zică nimic, apoi terminând să discute cu șefa o luă spre ușă, cu un semn familiar s-o urmez.

Ciudată femeie. Aproape mică de statură, cu sprâncene negre și subțiri ca pana corbului, cu o gură frumoasă în ciuda sau poate tocmai datorită unor abia vizibile firișoare care îi desenau o vagă mustață, cu dinți care se vedeau curbați în afară, gata parcă să te muște dacă te-ai fi dat cumva la ca fără încuviințarea ei secretă. Mă rezemai de scara palierului și coborâi câteva trepte ca să fiu la nivelul ei și o ascultai. „Dumneata ești prietenul Mariei?" „Da, doamnă!" Și urmă o tăcere în care ea își mușcă gânditoare un colț al buzei de jos în timp ce privirea ei impenetrabilă se uita la mine ca prin sticlă. Mă judeca sau mă judecase, nu puteam să știu, dar în niciun caz nu s-ar fi putut spune că ființa ei intimă ar împărtăși teoria chimistei-șefe cu privire la necesitatea ca omul să-și tragă singur puterea din pământ asemeni pomului și să nu se legene în iluzii colectiviste. „Ați

putea, doamnă, rupsei eu tăcerea, să mă lămuriți în legătură cu Niculae Maria, dacă bineînțeles asta intră în vederile dumneavoastră și nu sunt prea indiscret…" „Sigur că aș putea", răspunse ea, cu un glas în care descoperii fără greutate o urmă abia ascunsă de protest cu privire la sensul întrebării.

De ce adică n-ar putea, și în ce măsură asta s-ar numi indiscreție? Se apropie foarte tare de mine, atât de mult încât gura ei ispititoare era abia la o palmă de-a mea și îmi dădu un fior, și îmi șopti cu o voce în care o patimă stranie răzbătu deodată: „Vino mâine după-masă și fă-ne o vizită la ora șase și stăm de vorbă… Vrei s-o invit și pe Maria?" „Nu, doamnă!" îi răspunsei imediat, dar fără să știu de ce. „Bine, atunci vino singur. Dumneata ești bucureștean, mai spuse ea, poartă-te ca la București, fiindcă n-o să fii singurul musafir." „Am înțeles, doamnă, n-o să vin în vizită în salopetă", răspunsei eu și râsei. Dar ea nu râse, nu părea să știe ce înseamnă așa ceva. Îmi dădu adresa și îmi ceru s-o notez, dar îi răspunsei că țin minte pe dinafară toate adresele și numerele de telefon și ne despărțirăm, îmi făcu un semn mic și intim cu mâna și mă lăsă pe mine să plec în timp ce ea rămase pe loc nemișcată ca o promisiune certă în vârful spiralei înalte a scării, pe care o coboram, cu inima zvâcnind de o emoție fără nume. Aproape că nici nu mai mă gândeam la obiectul propriu-zis al vizitei, ca și când secretul comportării Mariei s-ar fi și lămurit. Apăruse, ca din necunoscut, un altul, al acestei femei! Avea ceva cu mine, încă înainte ca eu s-o fi întâlnit și dincolo de ceea ce ar fi putut să-mi spună despre Maria, mă cunoștea…

Locuia în plin centrul orașului și a doua zi, la ora fixată, cu flori în mână, sunai la ușă. Sentimentul meu de

bucureștean, la care doamna Polihroniade făcuse apel, s-ar fi trezit și singur în clipa când aș fi intrat înăuntru, ca să-mi alunge timiditatea: apartamentul era plin de musafiri. „E ziua dumneavoastră, doamnă?" o întrebai pe gazdă cu aerul meu glumeț, pe care însă, ca un cal cu frâu nu-l împingeam niciodată mai departe cu oameni străini, fiindcă știam că dădeau totdeauna din glumă în prostie. Or, asta, adică prostia, ca pe un fel de dar prețios, o rezervam prietenilor sau celor care țineau la mine. Ea se apropie ca și ieri cu gura ei care mă înfiora în timp ce eu îi întindeam buchetul și zise în șoaptă: „Ești curios ca o femeie. De ce trebuie neapărat să fie ziua mea de naștere?" „Aveți dreptate, doamnă, vă rog să mă scuzați, am și uitat că trăim în orașul nostru și că nu tot ce facem trebuie, ca pe șantier, să aibă o justificare serioasă", răspunsei eu dându-mi seama chiar în timp ce vorbeam că în loc s-o dreg nimerisem iar în bară. Dar ea nu păru să bage de seamă și îmi arătă cu mâna ușa pe care trebuia să intru.

XI

Un singur om mi-a rămas în minte dintre cei pe care i-am cunoscut acolo, atenția mea fiind, ca și odinioară la doamna Sorana, absorbită în întregime de gazdă, de gesturile ei, de tot ceea ce spunea sau făcea. Firește că acel Horia, care trăia cu iluzia că a atins nu se știe ce culmi morale, lăsând însă în urmă mari dubii, având totuși darul că stârnea în marea lui prietenă, doamna Sorana, reacții neașteptate ca niște răsturnări, lipsea. Și nu era aici nimeni care să fi avut

bijuterii la care să fi renunțat în urma descoperirii că ființa care i le dăruia se iubea tot pe el și deci nici interes pentru părintele Serghie și Pașenka n-aveam să găsesc aici... În general, ideea de a renunța la ceva nu avea în această casă, și la cei care erau invitați în ea, niciun înțeles, nici măcar ca pură idee, fiindcă nu mai aveai la ce să renunți. La salariu, la apartament, la primă? Despre asta discutau acești specialiști și specialiste, musafirii doamnei Polihroniade, iar posibilitatea de a fi trimiși în misiune în Italia sau Republica Federală a Germaniei era evocată rar și scurt, ca orice lucru iluzoriu, deși realizabil în timp... Nu erau, ca și chimista-șefa a laboratorului central, decât cu trei, cel mult șase sau șapte ani mai mari ca mine, dar arătau deja așa cum îmi spusese odată și doamna Sorana că o să ajung și eu, adică să încep prin a nu mai râde sau prin a râde cam albastru, și în cele din urmă doar să rânjesc, așa cum fac mulți, nici n-o să mă mai recunosc, un om oarecare cam posomorât, fără să știu nici eu de ce, și fără haz, și dacă o să mă întrebe, cum e, Căline, e bine, doamnă Sorana, o să zic, dar așa, fără prea mare chef, cu o senzație de lipsă asemănătoare vițelului când este oprit pentru întâia oară să mai sugă dimineața de sub vacă. Gândul acesta mă făcu să râd fără grijă, că nimeni nu știa de ce. Toată lumea se făcu că nu bagă de seamă, sau poate chiar că nici nu băgă, deși felul cum nu se ferira să se uite la mine arăta că bineînțeles că au observat, dar impresiile lor au ajuns să urmeze un drum sinuos până să fie recepționate și nici măcar nu e sigur dacă râsul meu lipsit de sens cum era n-avea să fie respins ca un fapt fără importanță, cum ar fi claxonatul unei mașini sau lătratul unui cățel...

Doamna Polihroniade dădu din cap negativ, cu înțelesul că

alții aveau drept să râdă dar nu eu și se apropie și mă servi cu cafea. „De ce râzi?" îmi puse și ea inevitabila întrebare plină de reproș pe care mi-o puneau toți cei care abia cunoscându-mă voiau să afle ce motive am, dacă nu cumva râd de ei, un lucru teribil pe care nimeni nu-l suportă eu ușurință, chiar când acest râs e aproape dominat de sentimente de simpatie. „Râd ca nebunul, doamnă, de ce-mi aduc aminte", răspunsei eu tare, gândindu-mă cu exaltare că sunt departe de previziunile doamnei Sorana și că nu semăn cu niciunul dintre cei prezenți, pe care totuși nu eram atât de smintit să-i consider inferiori mie, ci doar diferiți și poate chiar în aparență incapabili să mai râdă ca altădată, și poate că nici măcar atât, dacă era de luat în seamă firea gazdei, a cărei gură nu schița măcar un surâs, nici când se spuneau glume, care totuși aduceau ici-colo câte un râs sec sau câte un rânjet mai prelungit. De mult observasem că tăcerea unor oameni e totală, cu sensul că nici ei nu știu că tac, lipsindu-le stimulentul adevărat care să-i facă să vorbească să zicem cu gura închisă și mie îmi plăcea când nimeream între ei, fiindcă nu trecea mult și îi vedeam cum ieșeau din letargie, fie datorită râsului meu, care stârnea dezaprobare, fie cuvintelor mele care fiind sincere îi înțepau ca pe niște bivoli și începeau să-i facă să scoată mugete din gâtul lor puternic, exprimând uneori idei pe care mintea mea necoaptă le înțelegea greu, sau nu le înțelegea de loc. Tocmai mă întrebam de ce nu discutau, de pildă, acești oameni despre evenimentul care se produsese chiar în săptămânile acelea, lansarea a încă unui om în spațiul extraterestru, când mă pomenii zicând: „Am auzit, zisei eu pronunțând numele cosmonautului, că ar fi rostit de acolo de sus nu știu ce cuvinte! Și adăugai nespus de încântat ca despre o mare

comedie: Cică nu știu ce-ar fi zis." „Păi, dacă nu știi, zise o doamnă care era cea mai grasă și cea mai bătrână dintre noi, să fi avut treizeci și cinci de ani și se uita fără nicio bunăvoință la gazdă, atunci de ce te hlizești așa?" „Mă hlizesc, doamnă, răspunsei eu, deoarece cuvintele alea le-a învățat pe dinafară ca un papagal, înainte să se urce în capsula respectivă. Și îmi dădui drumul: eee, eee, eee!"

Un singur om se uită la mine cu interes și rupse tăcerea de gheață care se așternuse în urma ziselor mele. „E și normal, începu el, cu mare grijă în glas, ca și când s-ar fi ferit să nu rupă în mine vreo coardă. Datorită condițiilor speciale în care se afla, imponderabilitatea și altele, trebuie să aibă învățate în mod reflex cuvintele necesare care trebuiau rostite. Nu este exclus, continuă el, ca însuși creierul nostru, în asemenea situații noi în care e pus, să sufere de imposibilitatea, pentru moment, de a gândi cu toată plinătatea puterilor și atunci ar fi bine să se înregistreze că spusele unui om în spațiul extraterestru, cum bine ziseși, să fie cine știe ce bâlbâieli?" „Da, strigai eu, dar bâlbâielile acelea ar fi fost mult mai interesante decât lozinca pe care a învățat-o el pe dinafară, om în toată puterea cuvântului. Fiindcă ia să ne imaginăm de pildă că un părinte n-ar vrea să asculte primele bâlbâieli ale copilului lui nou-născut până nu l-ar auzi spunând clar și frumos: tată și mamă. Ce fel de părinte ar fi ăsta? Or, toată bucuria lui tocmai asta e, să-l audă cum i se împiedică limba în gură și spune dracu știe ce, dar numai tată nu zice corect."

Acest om care îmi vorbise avu un râs jos și potolit, care apoi se intensifică, uitându-se în același timp la ceilalți: fiecare făcea câte ceva, își bea cafeaua, fuma, sau gusta din prăjiturile uscate pe care gazda le pusese în mijlocul nostru

pe o măsuță joasă. Eu însă, pornit pe panta mea, nu mai eram deloc vesel, fiindcă uitându-mă la ei mi-am adus aminte că inginerul Dan, cel care înfipsese aici cu ani în urmă primul țăruș, lipsea, și nici cafea și nici fursecuri nu i se serveau acolo unde era…

„Mai bine, continuai eu, să-l fi lăsat în pace și să nu-l învețe ei să spună ceva pe de rost. Nu era nevoie să se urce în cosmos ca să spună o minciună. Pentru asta este suficient să rămâi pe pământ." „Păi, spuseși că nu știi ce-a zis și atunci de unde știi c-a fost o minciună?" o auzii pe doamna cea grasă care punea această întrebare cu dublă sugestie, să nu se zică mai pe urmă că n-a luat atitudine, și nici să creadă cei de față că bâtâia de frică auzindu-mă cum vorbesc. Eram gata să mă înfierbânt, dar doamna Polihroniade se uită țintă la mine și făcându-mi semn cu capul, se îndreptă spre una dintre ușile apartamentului. Mă ridicai și de altfel, uitându-se la ceas, se ridică și acel domn care nu rezistase să nu iasă din mutenia de un gen special a celorlalți, de a se feri de orice le-ar putea angaja adevărata gândire, și să-mi răspundă. Îmi plăcea de el și când intrai după gazdă în odaie întrebai cine era. Niciun mușchi nu se mișcă de pe chipul ei când îmi răspunse cu un reproș care era atât de total, încât se topea singur în cuvinte și parcă dispărea: „Cum, nu știi? E tovarășul Costache!" îmi dădui capul pe spate și mă hlizii. Asta îmi amintea de istoria cu cetățeanul care nemaigăsind loc la restaurant duminica seara se duce la responsabil și îl intimidează astfel: Tocmai acum, când a venit și tovarășul Ionescu! „Tovarășul Costache, directorul Combinatului", zise doamna Polihroniade și fu rândul meu să rămân țeapăn și niciun mușchi să nu mi se miște pe figură. „Nu știam", zisei. „După atâta timp de când ești aici ar fi trebuit să știi", zise

doamna Polihroniade. „N-am avut ocazia!" „Și înăuntru, continuă ea în același fel, sunt ingineri mari!" „Ei, zisei eu, cât de mari?" „Foarte mari!" răspunse ea vrând parcă să-mi ia piuitul, dar eu dădui din umeri: „Tot respectul, doamnă Polihroniade, sper că n-am comis nicio necuviință, de altfel am bănuit cine sunt, așa că degeaba vreți să mă speriați".

Dar ea se uita la mine cu privirea mare, nemișcată, foarte severă și foarte ispititoare, cu gura ei roșie și fină, ușor desenată deasupra buzei cu bănuite firișoare negre. Se întoarse într-o parte rămânând dreaptă și nemișcată, înaltă acum în mutenia ei ciudată, cum o priveam de pe scaun... Ieși fără să-și îmblânzească cu ceva reproșurile mute pe care mi le adresa, reproșuri nesfârșite, cu sursă inepuizabilă parcă, mă întrebam ce-ar fi trebuit sau va trebui să fac să-i smulg un surâs. Căci spre deosebire de doamna Sorana, în afară de faptul că era mult mai tânără, doamna Polihroniade nu vorbea mult sau aproape de loc și numai privirea ei de o mare intensitate și gura care te urmărea ceasuri mai târziu după ce te despărțeai de ea îți spuneau ceea ce ea nu voia să rostească: la mine ai să găsești multe din ceea ce poți dori, poți să întâlnești pe cei mai mari șefi ai orașului și ai combinatului, pe cele mai frumoase dintre fete și femei (deși eu voi rămâne dintre toate cea mai interesantă), dintre cele mai mari secrete ale noului nostru oraș și cea mai mare plăcere de a te arăta bine îmbrăcat cu cineva. Asta pentru început! Dar trebuie să respecți anumite condiții fără de care a doua oară nu vei mai călca pragul casei noastre și prima dintre ele e să fii foarte atent la gazdă și să înveți acele semne care îți vor spune dacă ceea ce îți trece prin cap e bine să rostești și cu glas tare și dacă te-ai înșelat în interpretarea semnelor și ai deschis gura să urmărești după aceea și mai

atent chipul ei pe care cei ce n-o cunosc nu pot citi nimic și ai să descoperi dacă e cazul să continui sau nu. A doua condiție, și aici vei înțelege și mai bine sensul celei dintâi, e să faci în așa fel încât tot ceea ce gândești, sau mai bine zis nu neapărat ce gândești, ci felul cum gândești să faci în așa fel, să te străduiești adică, să i-l spui ei... Și altele, în spatele cărora te va pândi în schimb totdeauna o mare promisiune, dacă e adevărat că privirea ei te fascinează și gura ei te înfioară...

Zâmbii descoperind pătimașa ei ambiție, care nu mi se păru cu mult prea îndepărtată de cea a copiilor, care și ei roiesc în jurul unuia pe care îl strigă mereu, de care se vor remarcați și spre care aleargă toată ziua, bună ziua, ca niște smintiți. Când eram mic aveam pe unui Bazavan, dracul să-l ia, parcă era uns cu miere, îmi împuiau urechile cu strigătele lor: Bazavane, mă, Bazavane, ia uite Bazavane! Nici nu știu cum arăta, fiindcă nu mă duceam la el, dar mi-a rămas în minte numele lui ca un mit, dracu să-l ia cum o fi fost, de le plăcea așa celorlalți de el... În odaie intrară două doamne înlocuind-o pesemne pe gazdă, care nu putea lipsi dintre musafiri, se așezară pe o canapea și începură să se uite la mine cu niște priviri care se vedea că mă cunoșteau și ele ca și doamna Polihroniade, dinainte de această întâlnire. Înțelesei că sunt chimiste din laboratorul central, colege sau șefe directe ale Mariei. Se uitau totuși la mine cu o curiozitate proaspătă, parcă m-ar fi cântărit să afle în ce măsură meritam să mi se dezvăluie ceea ce știau, dacă voi înțelege și prin urmare dacă n-ar fi cazul să renunțe să se ocupe astfel de mine. O făceau totuși pentru Maria. „Tovarășe Surupăceanu", începu una cu un surâs bizar, vrând parcă să spună că uite ce comedie, mai stau cu mine la discuție și mă

ia pe de departe, când mult mai bine ar fi să mi-o trântească în față și pe urmă, după ce aveau să-mi facă piște proorociri sumbre ca o răsplată binemeritată care mă aștepta în viitor pentru purtarea mea, să se ridice și să plece. „Da, zisei, prezent, eu sunt tovarășul Surupăceanu." „Ești, dar nu ești, îmi răspunse ea prompt, că dacă ai fi n-ar trebui să venim noi să ne amestecăm și să-ți arătăm că nu te porți cum trebuie cu Maria. Îți bați joc de ea și o s-o bagi în mormânt." „În mormânt, făcui eu ca și când mi s-ar fi propus o afacere și reflectam asupra ei. Interesant!", zisei. „Interesant", făcu și ea, ca și mine, parcă mi-ar fi spus: găsești, ai nasul. „Foarte interesant, continuai eu, o să mă gândesc și o să trag o concluzie. E o chestie!" „E-o chestie? Nu crezi c-ar fi mai bine să zbori din combinat și să scape de dumneata? continuă mereu cea dintâi (cea de-a doua făcea figurație și nu scoase niciun cuvânt până la sfârșit). Așa ai fi cavaler, cu meseria dumitale ai găsi oriunde să te angajezi și nemaivăzându-te la față, te-ar uita." „Acuma nu trebuie să te pripești și dumneata cu soluțiile, zisei eu, de ce nu-mi dai voie să caut și eu una care poate că e mai bună decât a dumitale și ar avea meritul că nu m-ar sili să zbor. Cum să zbor? în primul rând n-aș putea!" „Parcă ursul joacă de voie?"

Auzind asta mă uitai într-o parte și așteptai câteva clipe ca tânăra doamnă s-o dreagă, să zică iartă-mi expresia sau, nu te supăra că îți vorbesc așa pe față, dar în loc de așa ceva, ea continuă spunând că există în zilele noastre mijloace așa și pe dincolo, și organizația de UTM, pe de altă parte, și atunci mă ridicai încet și o luai spre ușă.

Ghicind însă fulgerător ce se întâmplase, gazda se sculă imediat când mă văzu apărând în hol, și rosti: „Vin acum, și, adresându-se musafirilor, vă rog să mă scuzați un minut...

Ce este?" șopti ea apoi închizând ușa, întărind gravitatea întrebării și cu privirea care nu aproba din principiu ceea ce se petrecuse, din moment ce rezultatul era că eu părăseam terenul. Urmă o tăcere. Doamna Polihroniade aștepta cu privirea neîmblânzită. „Vă rog să mă scuzați, spuse atunci cu o voce încurcată tânăra doamnă care vorbise urât cu mine, am fost enervată, m-a luat gura pe dinainte..." „Nu e nimic, se întâmplă", răspunsei și eu împăciuitor, vesel de înghesuiala ei și nu mai adăugai nimic s-o ajut fiindcă nu eram sigur că a renunțat la ura împotriva mea. N-aveam nicio îndoială că m-ar fi zburat ea cu mare satisfacție din oraș și din combinat, dacă ar fi putut. Totuși mă înșelasem. Deodată o auzii rostind ca între prieteni și cu un glas cald și plăcut, fiindcă venea din inimă: „Dragă Călине, te rog să nu te superi, dar trebuie să-ți spun că purtarea ta e incalificabilă. Să vorbim între noi, cum poți tu să justifici felul cum o chinuiești pe fata asta, care e așa de cuminte cum n-am mai văzut, alta demult ți-ar fi întors spatele și te-ar fi lăsat să faci ce vrei. Spune și tu, că aici nu e vorba să soluționăm o astfel de problemă prin sancțiuni, dragoste cu sila nu se poate, dar atunci de ce nu-i spui, uite, Maria, în realitate lucrurile stau așa și pe urmă, cu ea, fie ce-o fi. Pe câtă vreme tu nici nu te gândești măcar. Îți convine."

Își trase răsuflarea. Apoi îi răspunsei: „Mai întâi eu nu sunt Călin, ci tovarășul Călin, că n-am murit. În al doilea, nu văd de ce purtarea mea ar fi incalificabilă, deși mă străduiesc să pătrund această idee *ingeniabilă* care v-a venit că eu aș fi vinovat că mă port într-un anume fel care o face pe Maria să sufere. Am răspuns invitației amabile a doamnei Polihroniade cu speranța că o să aflu ce e cu ea și ce-aș putea să fac ca să-și revină la starea ei dinainte. Asta e problema, Maria, și

nu eu, ce e cu ea. Am crezut că e vorba de ceva care depășește cadrul unei legături și deci pot să mă interesez și la persoane străine…" „Cum, zise atunci tânăra doamnă cu o uimire enormă, nu-ți dai seama cât te iubește și că de aia e așa distrusă?!" „Nu, doamnă! Nu-mi dau seama!" „Cum, dar te iubește, nu-ți dai seama, că de-aia a ajuns că nu mai poate sta pe picioare?" „Nu, doamnă! Știu că mă iubește, dar nu înțeleg ce i-a venit!" „Cum ce i-a venit? Nu înțelegi?" „Nu, doamnă! Știu că mă iubește din ziua când ne-am cunoscut, dar au trecut de atunci aproape patru ani și…" „Auzi, îl iubește de patru ani și el se întreabă ce i-a venit!" „Doamnă, am strigat eu atunci, iubirea ei pentru mine o făcea veselă, îi străluceau ochii când mă vedea și eram și eu bucuros când îmi apărea așa în cale, îmi plăcea…" „Auzi, îi plăcea!" exclamă ea cu un glas căruia nu-i lipsea decât plesnitul palmelor una de alta ca să arate gradul de necrezut al înțelegerii mele mărginite. Cum de mai deschideam măcar gura! „În sfârșit! făcu ea ca în fața unei fatalități și glasul i se închise parcă înăuntrul țarcului ființei ei, de unde ieșise ca la o chemare vrăjită, văzând niște îndrăgostiți care sufereau. Acum se simțea parcă și ea amenințată și trebuia să se apere. Iartă-ne că ne amestecăm și mă simt datoare să retrag și tot ce-am spus înainte, când am zis că ar trebui s-o lași. Am mers prea departe, scuză-mă." Adică se convinsese și ea că nu eram unul dintre acei tipi care își râd de dragostea unei femei și că dimpotrivă, dacă nu sufeream la fel cât ea, cel puțin eram pe undeva la fel de neliniștit.

Se ridică de pe canapea, urmată de cealaltă. Doamna Polihroniade rămase lângă mine și îmi spuse că am lipsit cam prea mult dintre musafiri și că e mai bine să se creadă că am plecat fără să dau bună ziua, decât să mă întorc și să

se creadă că am discutat atât de îndelung împreună. Și că să vin într-o zi cu Maria și o să fie numai ea singură acasă cu bărbatu-său. „Bine, doamnă, îi răspunsei, cu plăcere”, și îi sărutai mâna și plecai.

XII

Totuși înțelesesem și mă mirai de mine. Parcă mă trezii dintr-un somn care începuse din ziua sosirii mele din armată și se termina acum, prin înțelegerea faptului că Maria suferea din pricina mea, fiindcă mă iubea prea tare. Era limpede, dormeam: Nu acceptasem eu înțelesul grav al acelei ore a dimineții, când mă trezisem în patul ei? În clipa când o îmbrățișasem nu recunoscusem eu în ea, femeia mea? Ceva știut și în același timp pierdut ca în ceața unei amintiri mai vechi decât mine însumi? Puteam să-i fac ce vreau, să n-o iubesc și să mă las iubit, dacă asta mi se părea mie că e cel mai potrivit mod de a trăi cu o femeie, dar trebuia să fiu al ei și ea a mea cu toate formele unirii legale, fiindcă numai așa aș dovedi că țin și eu la ea și că scopul meu în viață nu e s-o distrug pe-a ei împingând-o mereu spre marginea nepermisă a durerii. Mă plimbai ore întregi prin oraș gândindu-mă la acest pas și nu reușeam să-mi explic de ce nu mă însurasem imediat cu ea și să fi păstrat astfel pentru toată viața lângă mine bucuria aceea a ei de care acum mi-era atât de dor și din care era îndoielnic că mai rămăsese vreo urmă, după atâtea luni de când o apăsa tristețea. Nu-i nimic, îmi spuneam, ceva în locul ei tot o să apară și lasă că n-a

îmbătrânit ea în timpul ăsta ca să nu mai râdă și să nu-i mai strălucească ochii niciodată. Ar fi o mare nenorocire și atunci ar fi mai bine s-o rupem pentru totdeauna. Vom vedea.

A doua zi, cu inima afânată de toate aceste temeri, o așteptai lângă pădure, la coborârea în stație și când o văzui că vine spre mine cu chinul pe față mă lăsai jos lângă ea și fără să-mi pese de cei care ne vedeau pe geamul troleibuzului îi luai genunchii în brațe și începui să-i sărut poalele rochiei de stambă murmurând: Maria! Maria!... Ea se uită de sus la mine și nimic n-o surprinse, protestă doar murmurând ca și mine, Căline, băiatule, și mă mângâie pe creștet cu o durere și o tristețe parcă mai sfâșietoare decât oricând, ca și când gestul meu i-ar fi amintit în felul acesta crud cauza, care rămânea de nevindecat. Dar văzui că tremura sufletul în ea între speranță și resemnare, neștiind ce înțeles să dea acestui gest al meu. Și după încă câteva clipe de șovăială înțelese că se întâmplase între timp ceva, că mă gândisem și poate descoperisem în sfârșit ce-i apăsa ei inima de era ea așa de pierdută, lovită parcă de gălbinare. „Căline, făcea, băiatule, ridică-te", cu un glas în care înțelegeam și eu că dacă nimic n-avea să se schimbe între noi în zilele următoare, scena aceasta avea să devină pentru ea în amintire de nesuportat...

Eu sunt unul dintre acei oameni care s-au însurat în felul acesta, prin recunoașterea unei femei, pe care a întâlnit-o în cutare împrejurare, drept a lui, un sentiment tot atât de puternic și stabil, dacă nu chiar mai puternic și mai stabil ca și cel pe care ți-l dă o mare iubire. Pentru că după aceea vine și asta, cum mi s-a întâmplat mie în scurtă vreme, ceea ce dă ceva atât de indestructibil unei căsătorii, că o face mai tare ca orice trădare, orice cădere sau orice rătăcire. Eu am recunoscut în Maria pe soția mea după trei ani, ea, după

cum mi-a spus mai târziu, din prima clipă când am luat-o de mână pe podișca aceea din fața școlii din satul ei și mi-a povestit că avea de gând, dacă nu se întâmpla să vin eu după ea în curte, să vină ea după mine acolo unde eram, deci tot pe șantier și în cele din urmă, poate, tot la școală și istoria cu scrisorile să se refacă pe altă cale.

În preajma căsătoriei tristețea Mariei dispăru și reapăru pe chipul ei și ceea ce eu mai înainte știam că e iradiația iubirii fericite. Nu reapăru însă dintr-odată și nu rămase permanent în felul ei de a fi acea veselie care mie îmi plăcuse atât de mult... Asta mă obliga parcă pe mine să intru în contact numai cu iubirea ei, lipsită de exuberanța de mai înainte, în dosul căreia îmi păstrasem libertatea. Acum trebuia să înfrunt direct, fără pavăza dragostei ei generoase de la început, fluxul și refluxul permanent al sentimentelor ei, băgat în apă și fără posibilitatea de a mai mă plimba singur și nepăsător pe plaja luminoasă a iubirii. Mă bucuram însă că astfel de clipe nu dispăruseră cu totul și că poate cu timpul se vor înmulți...

Când avu loc petrecerea noastră de nuntă singura urare care m-a făcut să tresar a fost a unui băiat din echipa mea, care n-a zis decât trei cuvinte, pe care mi le-a plasat când toată lumea nu mai era atentă la ceea ce spunea celălalt, obsedat cum era fiecare de propria dorință de a petrece și a-și însuși cât mai mult din sărbătoarea la care lua parte... Fiindcă altfel ce-am căuta la căsătoria cuiva, la nașterea unui copil sau la o aniversare, dacă în realitate nu ne-am sărbători pe noi înșine cu acest prilej? Nu reînvie oare atunci cu putere în sufletul nostru glasul celei care stă chiar atunci lângă noi și are parcă pe chip aceeași nostalgie a acelor zile a căror floare cu trecerea timpului nu numai că nu s-a veștejit, ci și-

a înfipt și mai mult rădăcinile în ființa noastră? Nu atunci ne revine oare în amintire aerul unui drum știut numai de noi, mirosul unei păduri în anotimp, cuvintele de revedere schimbate cu un prieten, înfățișarea unei odăi, dreptunghiul albastru al cerului din fereastră, sau înserarea violetă dintr-o grădină?

Și continuăm să ciocnim paharul și să-l golim până la fund, să facem la rândul nostru urări celorlalți, și ne ridicăm arși de pe scaun la auzul soneriei, să deschidem ușa apartamentului de care suntem cu atât mai mândri cu cât ni s-au făcut mizerii mai mari până ne-am mutat în el, să rămânem o clipă muți în fața a încă altor prieteni care au venit cu buchetele în mână, sau alte daruri mai practice de care se presupune că are nevoie tânără pereche sau nou-născutul. A, ce plăcere, poftiți, doamnă Polihroniade, și dumneavoastră... vai, oricum, câtuși de puțin, totuși și la urma urmei, de ce, și fiecare are în minte un colț al pământului, înverzit sau înecat în ploaie, alb de zăpadă sub fulgi feerici sau ars de soarele verii, o bucată de trotuar în fața unei vitrine orbitoare sau un lung drum de țară mocirlos pe care a apărut într-o zi silueta de care avea apoi să se lege pentru toată viața. Și odăile se umplu până la refuz și toți încep să vorbească tare și toate aceste crâmpeie știute numai de ei încep să li se amestece în priviri sub îndemnul vinului și al dansului și să fulgere de la unul la altul însoțite de râsete cu gura până la urechi, hohote groase, behăituri, triluri ascuțite, mâna sus, fruntea arogantă de importanță, cuvântul grosolan, proteste, apoi explicațiile, scuzele nesfârșite, scuzele agresive care amenință să devină obrăznicii, râsete prin colțuri, șoaptele, culcatul pe pat, i s-a făcut rău, nu-i e bine, nu din pricina vinului, o doare ficatul,

nu trebuie să… Căline, auzi, mă, Căline?”

Sigur că auzeam, doar trebuia să fiu atent la toți, glasul lui însă era parcă mai treaz și mai apropiat, m-am uitat la el și l-am văzut atunci cum ridică paharul în aer ducându-l mai sus de frunte ca și când și-ar fi ferit în felul ăsta chipul nu cumva să-l confund cu altul când avea să-mi facă urarea: „Căline, casă de piatră, mă!”

Ce era cu ăsta? Cum le găsise el singur exact aceste cuvinte? Casă de piatră! Adică cum?! Al dracu Valerică!

XIII

...Pe urmă mi-am dat seama de ce tocmai Valerică mi-a făcut urarea aceea: el nu avusese parte de astfel de casă cum o dorea pentru mine… Venise la nunta mea, singur, deși era căsătorit. Era încă… Nu numai odată am fost noi împreună la restaurant și de câte ori nu mi-a povestit istoria iubirii lui cu o fată de liceu! Era la Bârlad când a cunoscut-o, își satisfăcea serviciul militar și după felul cum i-au rămas în amintire acele zile am înțeles că și serviciul militar îl satisfăcea pe el, mai ales duminicile, când ieșea la plimbare cu bilet de voie și nu se mai sătura să bată trotuarele pur și simplu uitându-se la vitrine și la lumea care trecea… Într-o astfel de zi, pe la prânz, să fi fost ceasurile douăsprezece, venea din oraș și urca spre unitate prin niște vii. Era toamnă și în septembrie în această regiune viile încă se culeg, frunza de viță se face ruginie, foaia de porumb începe să se îngălbenească, soarele, chiar și la ora douăsprezece, poartă

în el o greutate cu care parcă decide asupra simțirii oamenilor… „Îmi bătea așa în cap, povestea Valerică și chiar prin capelă parcă mă ajungea, am scos-o și m-am șters de sudoare…” Cum mergea printre potecile acelor vii, la ora aceea încărcată de căldura acelui soare, Valerică zări la umbra unui pom o fată care stătea cu o carte în mână și citea. „Nu vă supărați, zise fata oprindu-l, ridicându-și privirea din carte, sunteți bun să-mi spuneți și mie cât e ceasul?” El îi spuse și așa intră în vorbă cu ea. „Eu apoi am intervenit cu câteva cuvinte și fata a acceptat să discutăm”, povestea Valerică. Se recomandară reciproc și el află că avea în fața lui o elevă a școlii medii din oraș în clasa a X-a, în vârstă de cincisprezece sau șaisprezece ani. Începură să se vadă și se împrieteniră. Când el obținea un bilet de voie de la unitate (și căuta, bineînțeles, să-l aibă cât mai des, se întâlnea cu ea în oraș, se duceau împreună în parcul bătrân care nu era prea departe de școală și tot ceea ce își spuneau în aceste ore nu uitau după ce se despărțeau. După două luni fu mutat la altă unitate, la Iași și trebui să părăsească Bârladul. Adio, frati-meu! N-avea s-o mai vadă pe fata cu glasul ei atât de frumos. Nu-și făcea nicio iluzie, avea să plece pentru multă vreme, mai avea mai mult de un an de serviciu militar și ea avea să-l uite, cum se întâmplă totdeauna la această vârstă. Și totuși lucrurile nu se petrecură așa. La o scrisoare a lui ea îi răspunse imediat prin altă scrisoare, și apoi din nou la o altă scrisoare ea nu-l lăsă să aștepte răspunsul, cum li se întâmplă unora. Și între aceste două orașe, Bârlad și Iași, se întâlneau pe calea ferată străbătută de trenuri o scrisoare a lui nouă cu răspunsul ei la cea precedentă. „La toate gândurile mele de viitor la care făceam aluzie, așternute pe hârtie, ea îmi răspundea

totdeauna la fel", povestea Valerică foarte încântat de sine, deși la ora aceea când noi stăteam amândoi la restaurant cu paharele în fața noastră și el îmi spunea cum a fost, chiar în acele clipe știa foarte bine unde era ea... în anul următor el plecă acasă în concediu. Se duse însă douăzeci și patru de ore și prin Bârlad, să audă și cu urechile ceea ce îi citiseră ochii fiindcă avea de gând să vorbească și acasă alor lui despre ea și ea îi spuse că da, să vorbească... în pragul iernii, în decembrie, fu eliberat din armată și se întoarse la civilie, adică la combinat. În anul acela fata trebuia să termine școala și el n-o mai turbură, o lăsă să învețe ca să poată să-și ia examenul de maturitate. Chiar îi spuse că ea poate să nu-i scrie, numai să învețe bine și să treacă, fiindcă între altele știa acum despre ea că îi era destul de greu și că o neliniștea acest examen. Ca s-o încurajeze, o vizită prin luna mai și îi aduse cadouri și ea, când îl văzu, ce mai, nu știa ce să mai facă... O rugă ca de îndată ce va termina examenul, să-i scrie și să-i spună care era situația. Ea îi scrise o scrisoare care îl miră, de numai câteva rânduri, „parcă n-ar fi fost nimic între noi", îi spunea pur și simplu că a trecut examenul, că a terminat școala și altceva nimic. El îi scrise din nou, dar de astă dată, pentru întâia oară, răspunsul nu veni. Ce se întâmplase? Îi scrise din nou. Niciun răspuns. Astfel trecură două luni fără ca el să afle vreo știre de la ea. În acest timp, cât ea nu-i mai scrise, Valerică își luă capul în mâini și se întrebă ce înțeles ascundeau acești doi ani de cunoștință cu această fată și ce se întâmplase acum cu ea de nu-i mai răspundea. „Să mă duc să văd nici nu-mi trecea prin cap, cum să afli de la o fată un lucru pe care poți să-l înțelegi și singur? Ce mai, totul s-a terminat, ce mai andarbrambura c-o fi și pe partea ailaltă!

Poți să afli exact ce e, dar la ce mai folosește dacă nu mai e nimic de făcut? Din moment ce ea îmi întâmpina scrisorile cu o tăcere mormântală, ce mai era de aflat?" Totuși el mai așteptă – nu-i mai scrise nici el –, dar ceva îi spunea că o explicație tot va veni și nu se înșelă: prin august, pe data de opt, primi de la ea o scrisoare trăsnet, pe care Valerică o păstra și acum ca „amintire" și pe care mi-o arătă s-o văd și eu cu ochii mei și pe care el o numește „scrisoarea căsătoriei". Ce se întâmplase? Fata îi ascunsese că exact în acel an, dacă trecea examenul de maturitate, avea intenția să intre la facultate. Acum îi scria că s-a prezentat la examenul de admitere și a căzut. „Nu mai pot să merg la facultate, îi scria ea, și pregătește-te să vii să mă iei." Așadar asta era, și-a spus Valerică – putea fi și mai rău! — și febril s-a dus imediat s-o ia. A vrut să facă acest lucru după tradițiile vechi ale familiei țărănești, adică să-i cunoască întâi și să ceară învoirea părinților ei, dar atunci ea i-a spus deodată: „Dă-i dracului de părinți, că din pricina lor n-am putut să intru la facultate. (Adică fiindcă erau chiaburi!) Mâine plecăm, ia-mă așa cum sunt, nu mai pune atâtea întrebări!" El însă a dus-o pe la ai lui, unde a fost bine primită, pe urmă a adus-o la Șar și s-au căsătorit. După două săptămâni, ea îi spuse: „Valerică, pe cine cunoști tu bine în orașul ăsta?" „Cum pe cine, zise Valerică, cunosc destui." „De la Sfat." „De la Sfat, se gândi Valerică, da, cunosc chiar pe secretarul Sfatului, dar de ce?" „Așa, se feri ea, să știu și eu cu ce oameni ai relații. Dar la partid, tu ești membru de partid?" „Sunt candidat, când m-am întors din armată am fost propus pe linie de UTM, unde am activat încă înainte… Dar de ce?" Și atunci ea îi spuse: „Nu vrei tu să mergi eu mine la Sfat și să-mi găsească și mie ăia un post de suplinitoare la o școală

elementară? Am văzut eu altele cu mai puțin de școala medie la noi în sat!" Valerică nu zise nu, mai ales că le convenea la amândoi, le trebuiau bani să-și mobileze apartamentul numai să vrea ăla, Brândușă, fi-i-ar brânduța de râs, așa îl chema pe secretarul Sfatului, s-o numească. „Dacă vrea ăsta, îi explică ea, se face, fiindcă de șeful secției învățământ depinde, și secretarul e mai mare ca el... Mergem amândoi, încercăm! Dar dacă ești prieten cu ăsta, bagă-te și tu în el și cere-i..." „Nu sunt prieten, zise Valerică, de unde o mai scoseși, dar n-ai nicio grijă, o să folosesc toate mijloacele posibile..." Și atunci ea îi spuse că cu mijloacele posibile n-o să facă nimic, trebuie folosite alea imposibile! Dacă nu reușeau aici, trebuia mers la partid, chit că el era doar candidat. N-avea importanță. Dar n-a fost nevoie. Pe loc, în câteva minute, secretarul a promis că lasă că găsim noi pentru tovarășa... Și a pus-o să facă o cerere cu mențiunea, „la una dintre școlile din raion care au posturi disponibile". După câtva timp primi numirea, dar nu în oraș, ci într-un sat vecin. Ea primi totuși postul. Bine, zise Valerică, dar era vorba numai dacă i se dă un post acolo în oraș. Ce fel de căsătorie mai e și asta, cum au să stea despărțiți? Da, are dreptate el, a zis ea, dar la post nu renunță în ruptul capului, doar dacă se duce el și face ce poate să-i obțină s-o numească totuși în oraș. Nu putea mai mult, a răspuns el, să mai aștepte, să nu plece, o să mai vadă... Au mai așteptat. Și atunci a apărut directorul uneia din școlile elementare locale, pe la care ea se interesă în aceste zile și îi spuse că există la el la ciclul doi un post liber al cuiva care nu s-a prezentat și ca i-ar face plăcere dacă ar fi numită ea în locul aceluia. Dacă vrea, el poate s-o ajute... Valerică spuse și el că e de acord și de astă dată, fără intervenția lui, totul se aranjă și ea

căpătă numirea dorită. Nu trecu însă mult timp și, nu se știe de ce, acest director, om de treizeci de ani, căsătorit de opt ani și având și-un copil, divorța și Valerică află că se va căsători cu alta. „Alta asta, își încheie el povestirea, tot așa, cu aerul că a făcut mare ispravă la tinerețea lui, era chiar nevastă-mea, care îmi spuse și mie că are intenția să bage divorț și că mă roagă să nu-i fac greutăți, s-o silesc să pună martori falși și să iasă scandal, e și în interesul meu... Și plecă de la mine înainte ca despărțirea să se facă legal. Nu mai voia să știe de mine, nici nu mai voia să mă vadă, plecă din apartament definitiv, și puse punct istoriei de dragoste începută într-o zi de toamnă lângă un pom unde eu o zărisem pentru întâia oară cu o carte în mână... Ajunsese la un rezultat..."

PARTEA A PATRA

I

...Câteodată dădeam peste câte o potecă prin pădure, sau pe lângă o pajiște, sau o găseam tăind pur și simplu o grădină printre copaci groși. Mă opream pe loc urmărind curba ei mititică cuprins de taina pașilor care au bătătorit-o. E pornită nu se știe de unde și duce nu se știe încotro, poți rătăci pe ea pierdut și deodată nu mai știi nici tu încotro mergi, fără să te sperie însă albeața ei misterioasă, care ți se pare că a existat așa cum o vezi de milioane de ani. De fapt n-a existat ea oare astfel? Nu sunt potecile primele semne că acolo unde dai de ele vei da în curând și de case pe hornul cărora vei vedea ieșind fum și vei auzi, potolite, împăcate demult în lupta lor cu natura, voci omenești, însoțind treburi la fel de pașnice, triumfătoare în calmul lor câștigat? Nu vei da și de animale care trăiesc pe lângă om deși pădurea în care ar putea s-o ia la goană e la doi pași? O astfel de potecă era și la noi în curte, din pragul ușii până la cișmea și de la cișmea până la poartă, fiindcă veneau să ia apă de la noi și

vecinii. Dar trotuarul care ducea până la colț, unde era băcănia și mă trimitea mama să cumpăr piper și ienibahar? Iar în timpul iernii se forma aceeași potecă în zăpada înaltă cât jumătatea gardurilor, care nu se curăța fiindcă altfel s-ar fi periclitat circulația tramvaiului 18. Chiar și acest tramvai 18, roșu cu galben, avea pentru mine același înțeles, când vedeam ciorchini de oameni agățați de el în orele de vârf, era căruța lor, mânată de caii invizibili pe care îi ținea acolo în față în frâu, în manivelele lui de aramă, nenea vatmanu, drept și impozant cum stătea și făcea să sune la colț, unde era stația, din clopotul lui pe care îl lovea la plecare de te putea scula și din morți. Toată copilăria mea am auzit acest clopot, care pe urmă, nu știu de ce, s-a desființat... Ta, tac, tac, făcea, și curând se auzea o bufnitură, închiderea ușilor apoi zumzetul roților pe șine, care cu cât se întețeau, cu atât se auzeau mai slab... Se lăsa apoi liniștea peste cartier, se auzeau glasuri de copii cine știe în ce curte mai largă unde chinuiau vreo minge de cârpă sau chiar adevărată, dar în orice caz cârpită și răscârpită cu sula de cizmărie și cu petice puse, ca să nu mai vorbesc de cameră, care era toată numai lipituri... Câte o femeie chema pe cineva tare și nu se știa dacă acel Mitică era tatăl sau băiatul, trecea unul cu gaz, striga, gaz, gaz, și între acestea odată se auzea în stânga în dreptul depozitului de lemne al lui Androne o nouă bufnitură, era stația inversă a lui 18, în care oprea aproape totdeauna tramvaiul gol... Și nu lipseau de prin curțile noastre nici animalele mai mari, bineînțeles n-aveai să găsești vaci, dar în afară de găini și cloști cu pui, fiecare creștea câte un groștei care n-ajungea el de o sută cincizeci de chile ca la țărani, dar cât un câine tot se făcea... Câinii! Cele mai chinuite animale de la noi, deși trăiau mult, legați

însă de sârme zornăitoare...

Era exact ceea ce căutam toți să ne facem în noul nostru oraș, să ne cunoaștem așezarea și locurile pe care să le bătătorim cu pașii noștri, chit că poteci propriu-zise n-aveau unde să apară. Care era strada care ducea la pâine? Și unde era piața? Dar cinematograful și centrul?

Prevăzuseră constructorii o stradă anume, mai frumoasă decât toate, unde să fie cele mai luminate vitrine cu cele mai fine și mai cu gust mărfuri, cu cele mai înalte clădiri, într-un cuvânt tot ce avea mai atractiv un oraș și unde să ieși să te plimbi duminica sau seara după apusul soarelui? Nu știam dacă exista sau nu așa ceva, poate că exista și nu băgăm noi de seamă, în orice caz căutam care încotro ca niște adevărați orbi cu vederea bună ciocnindu-ne în nesiguranță și mirare nemărturisită, așteptând că poate noile construcții vor da cheia acestei probleme. Nu existau străzi propriu-zis, ci blocuri, înfipte în teren cum ai lua niște cutii de chibrituri și le-ai pune în picioare fără nicio ordine, sau cel mult, aliniindu-le la o distanță așa de mare între ele, încât nu vedeam cum unul de aici putea forma cu celălalt tocmai de colo o stradă. Eram dornic de străzi, le căutam și nu dădeam de ele. Adresa noastră semăna cu un cifru secret, după ce se spunea numele orașului, al regiunii și al raionului urma: strada Bicaz 12 Bloc Y 5/3 Scara CII/1. Pare în orice caz foarte nesigur ca o adresă într-un oraș cum e New York, cu nouă milioane de locuitori, trăind prin zgârie-nori care unul singur conține tot atâta populație cât orașul nostru, să scrii doar atât: Avenue 5 nr. 20.

În prima iarnă pe care o petrecui în orașul nostru avurăm o istorie cu apa, care ne venea, fierbinte, și ne dădea și căldură de la stația de termoficare, legată de combinat. Nu se

știe ce se întâmplase acolo la construcția cazanelor, că ne venea o jumătate de oră, pe urmă se oprea. Am intrat și eu de curiozitate, fiindcă îl cunoșteam pe inginer încă de pe vremea când era pe șantier inginerul Dan, și de frică era s-o iau la fugă: se auzeau niște bubuituri de ți se ridica părul sub căciulă. „Ce e, tovarășe inginer?" „Dracu știe, totul a fost executat conform planurilor, am chemat aici proiectanții să vadă și ei cu ochii lor ce ispravă au făcut, mi-au arătat și mie planurile să văd și eu cu ochii mei că nu e nicio greșeală..."

Și aici inginerul ridica brațele în sus în semn de neputință. Într-adevăr, zgomotul care se auzea acolo în subteran era atât de sinistru, încât aveai impresia că dacă nu se opresc pompele curând totul va sări în aer și praf se va face tot ce era acolo și prin apropiere. „Ați controlat, tovarășe inginer, țevile în interior, să vedeți ce poate fi?" „Am controlat totul, dar bineînțeles că n-am dărâmat încă întregul sistem pus la punct, fiindcă n-am convingerea că am găsi ceva." „Bine, i-am spus eu, dar e clar că din moment ce pe țevi se produce ce auzim noi, înseamnă că țevile sunt de vină!" „Ce vină poate să aibă o țeavă? mi-a răspuns el. Din moment ce încălzirea blocurilor se face, înseamnă că transmisia de apă se produce. Zgomotele astea le face dracu, să-și bată joc de noi! Când sunt singur mă apucă și pe mine groaza, aștept să se încălzească o oră orașul și pe urmă dau ordin să se înceteze pomparea și o iau la fugă."

Așa se explica prin urmare intermitența cu care ne venea nouă apa caldă pe țevi și în calorifere. Toată lumea a aflat ce se petrece și după un timp cuiva i-a venit o idee și bineînțeles că i-a transmis-o inginerului constructor, probabil că nu era primul: cunoștea el la Brăila sau la Galați un cazangiu, ehe, unul nea Badea, ăsta era supranumit geniul cazanelor, dacă

nici ăsta n-o să găsească hiba, atunci chiar, tovarășe inginer, că nici dracu n-o s-o mai găsească! Inginerul se interesă și i se confirmă că într-adevăr exista un astfel de maistru vestit printre cazangii și trimise după el să-l cheme; că hâr, că mâr, că el nu poate părăsi șantierele navale, domnule, vino într-o duminică și dacă dumneata descoperi ce e, treaba noastră pe urmă să-ți obținem deplasarea, îți plătim serios, nu ne uităm la bani, e o situație pe care n-o mai putem suporta, fără să mai vorbim de cetățenii orașului, care ne înjură și-și bat joc de noi. „Bine, zice, vin dacă îmi plătiți deplasarea." „Lasă, nea Badea, dă-o dracului, sigur că îți plătim, doar n-o să vii la noi pe gratis!"

În sfârșit a sosit nea Badea ăsta într-o sâmbătă pe seară și a intrat înăuntru. Era exact așa cum ți-l puteai închipui după nume, gras și cu burta mare, om de aproape cincizeci de ani, cu mâinile ca niște baroase, a făcut așa semn să se dea drumul la stație și a început să se plimbe pe sub țevi. Ei, nea Badea, ce zici? N-a zis nimic, le-a întors spatele la toți și s-a dus să se culce. A doua zi a venit beat și zice: „Ieșiți afară toți să-mi fac meseria, rămâne cu mine numai inginerul constructor. Afară!" Și a avut un gest măreț de dispreț pentru toată gloata aceea care se strânsese acolo, să piară din ochii lui, ca și când ei ar fi fost vinovați de situația creată.

„Dă drumul la stație, domnule inginer!" Și s-a apropiat nea Badea de cazane și a rămas în picioare între ele, ascultând, în jurul lor ai fi zis că s-a dezlănțuit un cutremur, al cărui epicentru era chiar acolo, dacă mai stăteau puteau s-o mierlească. Dar nea Badea face semn să se oprească totul și-i spune inginerului: „Dumneavoastră puteți să demontați totul, țevi, cazane, pompe și să verificați lucrare cu lucrare după proiecte și n-o să găsiți nicio greșeală. Și eu fără să desfac

nimic am descoperit. Vă costă unsprezece mii de lei ca să vă spun ce e!" Ăsta era salariul inginerului constructor pe trei luni. „Bine, nea Badea, e în regulă, plătim", zice inginerul. „Domnule inginer, zice maistrul, e de la cazane, demontați instalarea capetelor de țevi care intră în apa fierbinte și vă arăt. De vină e proiectarea, n-au calculat că apa în ebuliție formează goluri de aer la un anumit nivel și atunci capetele țevilor aspiră odată cu apa și porțiuni de aer, care intrând pe țevi la o presiune de împingere a apei, scot aceste zgomote de iad. Era pericol, fiindcă efectele golurilor de aer nu poți să știi care sunt." „Și deci ce trebuie făcut, nea Badea, mai spune o dată", a zis inginerul. „Capetele țevilor care intră înăuntru și aspiră apa la temperatura aceea mare trebuie vârâte mai adânc, ca să nu mai aspire aer prin golurile pe care le face apa în fierbere. Proiectul e corect pe hârtie, în realitate apa fierbe ca dracu uite așa și cu toate că proiectantul o fi vârât destul de adânc capetele în ea, nu e suficient. Desfaceți și vă arăt." Așa era, cum a zis nea Badea ăsta. A stat acolo până s-a corectat toată lucrarea și la sfârșit, când au dat drumul la stație, ce zgomot frumos se auzea! Inginerul însă era foarte încurcat că nu i-a putut plăti maistrului suma promisă, nu i s-a aprobat decât jumătate, dar nea Badea, băgând banii în buzunar (oricum, cinci mii nu erau nici ăștia puțini), zice: „Credeți că eu nu cunosc la oameni, domnule inginer? Dumneavoastră credeți că v-am cerut unsprezece mii neștiind că o să-mi dați doar cinci? Dacă vă ceream cinci îmi dădeați două". Și râzând pe sub mustață a luat-o liniștit spre gară și s-a înapoiat la șantierele lui navale.

II

Dar începu să fie bineînțeles străbătut drumul spre combinat, pe care deși alunecam de două ori zilnic cu troleibuzul, niciodată nu mi s-a părut că e același.

Dimineața eu mă sculam primul, până ce Maria a născut, când a început să se scoale înaintea mea, să pregătească fetița și să se ducă cu ea la creșă. Se scula și în timpul nopții, auzea cel mai mic semn de nemulțumire al copilului, se dădea jos din pat simplu, fără oboseala pe care altă trezire i-ar fi provocat-o, vedea ce are, dacă plângea o făcea nu știu cum să tacă în câteva minute, șu, șu, o adormea, o alăpta... O creștea ușor, țărănește, fără spaimele celor de la oraș, care pentru orice fleac, toată ziua, bună ziua la medic, s-o îndoape de mică cu penicilină. Nici n-am știut că am copil, așa de bine îl îngrijea, până m-am trezit cu ea că merge pe două picioare și zice: tata. Asta m-a amuzat formidabil, am luat-o de subsuori și am ținut-o deasupra capului timp de un minut în vreme ce ea își freca piciorușele ca o ragace și chicotea cutremurându-se din tot trupul ei mic...

Încât multă vreme plecam singur dimineața și mă dădeam astfel jos în fața porții aproape simbolice a combinatului. Era mică, abia intra pe ea o mașină, era unul acolo care o deschidea când valurile de oameni se îndreptau spre el golind câte două, trei troleibuze deodată. Apoi mai aveam de mers pe aleile asfaltate din interior, câte un kilometru sau doi, până ajungeam în fața biroului inginerului și al meșterului, care soseau și ei în același timp și ne luam sculele și plecam acolo unde aveam de lucru pe rețeaua mare de întreținere. Asta până am fost repartizat la o secție. La dreapta, pe o

întindere care se pierdea în zare, paralelă cu șoseaua, intra în combinat o cale ferată care mai totdeauna era plină de cisterne. Avea și linii secundare de manevră, tot cu cisterne, nu le-am văzut niciodată de unde veneau acolo, din ce direcție, fiindcă după capetele lor perfect identice, nu-ți dădeai seama. Era bizar că pur și simplu te trezeai cu ele că umplu liniile, la plecare, de pildă, erau să zicem vreo trei-patru, iar a doua zi fie că piereau, fie că se înmulțeau și se făceau douăzeci. Nu-mi amintesc să fi văzut vreo locomotivă împingându-le în vreo direcție sau alta. Dimineața, de pildă, erau dintre cele mici, de zece tone, iar la prânz vedeam altele uriașe, de șaizeci de tone. Fabricate în România. Vedeam uneori cum se urcă cineva pe scărița lor și dispare înăuntru. Asta însemna că erau goale?

La prânz mă întâlneam cu Maria la ieșire și plecam de astă dată împreună, o vedeam de departe și o recunoșteam de la o distanță de la care în mod normal nu distingi decât o masă de oameni, dar nu vezi clar nicio figură. Eu însă nu mă înșelam, și dovada era că ridicam mâna și numaidecât ea îmi răspundea în același fel, și când mă apropiam vedeam clar că ea era. Îi înflorea chipul sub ochii mei când pe urmă ea întindea o mână și eu i-o apucam, se lipea de coasta mea atât de tare, încât parcă se adeverea legenda că de acolo a ieșit ea la începutul începuturilor și acolo voia să rămână strânsă. Nu scoteam niciun cuvânt, și bucuria ei nu i se stingea de pe chip nici când se vedea că oboseala a răpus-o.

Mă apuca de gât cu brațele, se lungea pe pat lângă mine și scoțând un lung suspin adormea astfel încleștată de grumazul meu, parcă s-ar fi înecat și eu eram salvarea. Avea acest suspin al ei din adâncuri un înțeles turbure, parcă ar fi scăpat din nu știu ce naufragiu și deși pe deplin la adăpost

după atâția ani, tot își mai amintea de acele ore cumplite și repeta inconștient gestul de agățare. Adormeam împreună. Erau ceasuri în care somnul lângă ea ziua mă purta prin cele mai inimaginabile lumi, dându-mi senzația că trăiesc de-o veșnicie, și asta numai cu ea, când o țineam în brațe și cum nu se petrecea altfel... Acest lucru nu înceta să-mi turbure sufletul și nu o dată o îndepărtam: „Hai, ia stai tu și dormi singură că eu am de învățat". Și mă duceam în odaia cealaltă și într-adevăr mă puneam pe citit. Vedeam că aceste îmbrățișări mă subjugau, fiindcă simțeam că fără ele somnul meu nu era decât o tăcere care în conștiință nu avea decât lungimea unei clipe, care în realitate ținea opt, nouă ore... Or, cu ea viața își dubla și durata și puterea, ca și când trupurile noastre lipite și-ar fi pus inimile la unison și ar fi făcut din două una, mărind în sufletul meu totul...

Mă uitam pe geam înainte de a închide pleoapele și vedeam norii cum vin de la munte și defilează prin fața orașului nostru ca o turmă uriașă de bivoli. M-aș fi sculat de pe pat și m-aș fi dus nu știu unde, să fac nu știu ce... Și mereu se ridica în mine, cu o forță tot așa de proaspătă ca atunci, dorința vie, irezistibilă, pe care mi-o trezise inginerul Dan, de a mă duce la poalele muntelui și a construi acolo toți un oraș aerian aproape de norii nemaipomenit de frumoși care năvăleau câteodată zile întregi fără oprire din partea aceea... Nu eram nemulțumit de-al nostru, deși faptul că nu avea străzi așa cum le știam eu mă făcea să simt ca un fel de gol în stomac când mă plimbam prin el, dar chiar dacă ar fi avut o Calea Victoriei, tot nu mi-ar fi șters din minte imaginea unuia strălucind în aer la înălțimea împădurită a Ceahlăului. Panorama combinatului era cu mult mai mult decât ce crezusem eu, orașul însă era cu mult mai puțin, iar

peripețiile încălzirii și alimentării lui cu apă mă făcuseră fără voia mea să-mi dau seama de limita puterii noastre. Gândul însă că totul s-a terminat și că acuma trebuia să muncim zilnic și să plătim cu produse chimice și petroliere ceea ce făcusem îmi dădea sentimentul gospodarului, dar aripa care bătuse în imaginația mea odată la București, cunoscând un om care îmi vorbise de măruntaiele muntelui și cum vom scormoni noi în el și vom face nu știu ce, nu-și înceta tremuratul. Îmi trecea prin cap să plec pe alt șantier, unul unde nu se știa încă ce va ieși, și să încep acolo să lucrez ca odinioară, luând-o de la bărăci... Aici însă îmi aminteam că omul care ar fi stat cu ochii pe mine și eu pe el dispăruse din viața mea și atunci un adânc suspin se ridica și din pieptul meu: trecutul nu mai putea fi trăit din nou, în urma mea încremenea ca o poveste romantică cu un sfârșit care îmi încrețea fruntea de nedumerire. Instinctiv, ca pentru a mă smulge parcă din aceste valuri de amintiri care îmi scoteau acel oftat pretimpuriu (la vârsta asta nu se oftează decât de fericire sau de oboseală), Maria, în somn, mă strângea și mai tare cu brațele, o dată, de două, de trei ori, liniștitoare zvâcnituri materne, ca și când la vremea mea n-aș fi fost destul de ocrotit de mama sau destul de călit ca să îndur acum, ca bărbat, fără suspinuri, loviturile vieții.

Adormeam și mă trezeam din călătorii fantastice, în care burta ei fierbinte lipită de mine era sursa flăcărilor înalte pe care le visam câteodată, a drumurilor toride pe care le străbăteam, a țărânii arzătoare în care mă culcam și care mă învăluia ca într-o contopire. Deschideam ochii încet și îmi dădeam seama de ce visasem cai blânzi, iepe frumoase picnite în cap de lumina soarelui, și una dintre ele punându-și capul pe umărul meu, confundându-mă cu un cal, cum

fac ei pe marile călduri de își încrucișează gâturile și numai cozile li se mai mișcă gonind muștele... Fruntea ei era adânc vârâtă între subsuoara și scobitura bărbiei mele, iar brațul cu mâna îmi ținea urechea, sau apuca din față, din nas și ochi sau pur și simplu din gură, mă înăbușea... Trupul, liber, avea poziții de fetiță, iar sânul îi mirosea inexplicabil a pâine încinsă, scoasă din cuptor... Asta mă arunca înapoi într-o copilărie care mi se dezvăluia greu ca o grădină oprită, mi se turbura mintea cuprins de o dorință de întoarcere care scheuna chiar în carnea mea ca o foame fără nume, pe care numai ea mi-o putea potoli. Și atunci începeam s-o mușc și puneam mâna pe ea. Brusc, sub viol, ea se trezea cu o expresie sălbatică și prinsă de furie încerca să facă la fel, dar își revenea în clipa următoare și începea să mă sărute în felul ei bizar, poate țărănesc, la care nu renunța, cum făcuse în ziua aceea când mă întâmpinase la gară; se lăsa sărutată pe buze, cum o învățasem și începea numaidecât să se zvârcolească, dar ca și când ceea ce se întâmpla în acele clipe în ființa ei nu i-ar fi plăcut, repede se desprindea și îmi umplea apoi fața, sprâncenele mai ales și ochii, cu sărutări de parcă ar fi vrut să spună că nu gura, ci locul vederii e cel mai de preț și mai curat de pe chipul omului.

Cine a spus că dragostea e o capcană în care ne prinde natura? Natura este întrecută în astfel de clipe, fiindcă în pline puteri ale sufletului ne simțim de fiecare dată când iubim și nu de fiecare dată când îngrijim copiii. Ar trebui pentru asta ca dragostea noastră să fie oarbă, călăuzită doar de instinct și copiilor nu le-ar trebui mai mult ca să vină, când de fapt ființa noastră abia iubind deschide ochii și recunoaște ceva fără nume, așa cum mi s-a întâmplat mie cu Maria și cum se repeta, fără s-o caut, și fără să semene

vreodată una cu alta, aceeași regăsire în timp și spațiu și dincolo de timp și de spațiu, din prima zi când o luasem în brațe...

III

Pe lângă doamna Polihroniade la care adesea se ducea fără mine, când mă vedea că stau scufundat cu tâmplele în palme și învăț, nevastă-mea se împrieteni și începu să-mi povestească de o colegă, tot laborantă, care însă nu trăia liniștită în blocul ei. Cum era nemăritată, primise locuință într-un apartament cu alții și curând viața ei deveni de neîndurat. Fiindcă era o ființă mai retrasă și refuza să joace *pietre*, adică *rummy,* cu vecinii ei comuni, aceștia prinseră pică pe ea și începură în primul rând să-i intre în cameră în lipsa ei. Faptul că ușa era încuiată nu le spunea nimic despre dreptul oricărei ființe umane de a-și avea un refugiu inviolabil în camera lui. Scotoceau peste tot să vadă ce are, câte rochii, câți pantofi, câte cămăși... Și când laboranta schimbă broasca și își puse o yală, își făcură chei și pentru yală și continuară să-i umble prin odaie în lipsă. Pe urmă comentau cu glas tare prin hol că sigur, își pune banii pe cec, are șapte mii...

Într-o zi lăsă pe masă o tabletă de ciocolată și o găsi mâncată, numai hârtia o lăsaseră ca dovadă, nu cumva să-și închipuie c-a pierdut-o. Nici nu știa cine sunt, în orice caz tehnicieni sau funcționari, dar era și un muncitor printre ei. Tânăra laborantă își spunea că avea mai puțin de suferit

dacă îi suporta decât dacă intra în conflict direct cu ei, erau mulți și ea singură, până la un moment dat când veniră să-i facă următoarea propunere: cu cele șapte mii de lei ale ei să cumpere mai bine un televizor pe care să-l pună în hol. Să se adune adică ei și să se distreze în fiecare zi pe banii altuia. Și fără îndoială că dacă l-ar fi cumpărat așa ar fi făcut, i l-ar fi luat...

Laboranta își ieși din fire și se hotărî să se apere, veni cu un bărbat, iubitul ei, un om de vreo treizeci și cinci de ani, inginer chimist, care însă nu se știe de ce nu voia să se însoare, iar ea nu putea să se despartă de el. Că vouă nu vă e rușine, că așa și pe dincolo, în fine, le făcu el o morală, că mai mult n-avea ce să le facă, stătu cu ea până dimineața. Dar chiar de față cu el se auzi o voce în hol, în trecere: „Sigur, lasă că îi facem noi o hârtie la cadre să se afle din punct de vedere al moralei proletare cum se comportă, nu să ne facă nouă morală". „Nu poți tu, zise nevastă-mea, să-l iei pe Costică de la voi și să-i tragă unuia o mamă de bătaie și să-i sperie pe toți?" „Să schimbe camera!" îi răspunsei eu „A încercat, a făcut o cerere la Sfatul Popular. Nu i se aprobă!" „Să mai încerce o dată, Costică nu e frati-meu, că dacă ar fi, i-aș spune și aș ști eu să-l pun în mișcare să-ți ajute prietena." „Tu nu poți să vii?" „Ba cum să nu, dar ăsta e un război pe care nu-l câștigi decât dacă fugi, singură spui că a încercat chiar prietenul ei și n-a reușit." „Unde să fugi la urma urmei", mai zise nevastă-mea și din glasul ei înțelesei că singurătatea e un lux pe care nu-l poți plăti oriunde te-ai duce și că zadarnic ai schimba locul. „Invit-o pe la noi, îi răspunsei și să ne invite pe urmă și ea la ea, cu inginerul acela al ei căruia nu-i place însurătoarea. Poate că văzând așa se mai potolesc indivizii ăia cu care e silită să trăiască."

Îi povestii totuși istoria lui Costică. Ăsta rămase mut și nicio fibră nu se mișcă pe chipul lui, parcă nici n-ar fi auzit. Nu-i povesti eu bine, n-am fost destul de convingător, nu i se păru lui cazul demn de atenție, îmi fu greu să-mi dau seama. Fapt e că nu zise nimic, luă altă vorbă, dar când îi lansai invitația să vină pe la noi, răspunse: „Cu plăcere!" O săptămână mai târziu ne invita laboranta la ea și Costică veni și el, dar nu-l invită și pe prietenul ei, partizan convins al neînsurătorii. Spre bucuria mea, cât intră în hol, îl auzii pe Costică: „Bă, voi auziți!? Atenție aicea! Să mai prind eu vreunul".

Nu avea nici furie, nici dorință de justiție în glas. Mai degrabă un fel de indiferență la adresa unor dușmani atât de bicisnici. Forța lui Costică nu stătea numai în statura, ci și în sufletul lui. Intrarăm înăuntru și petrecurăm bine și spre uimirea mea și a nevesti-mii băgai de seamă un soi de timiditate la uriașul Costică ori de câte ori se uita la gazdă și dimpotrivă, o lumină parcă agresivă în privirea acesteia, când îi răspundea, însoțită însă de un surâs care nu te putea înșela: se plăceau unul pe altul. Sau cel puțin așa ni se părea nouă. Era și Cărpinișan invitat și el observă același lucru și îmi făcu semn cu cotul. Cum băusem câteva pahare și nu puteam să fac în sinea mea cu totul abstracție că după plecarea noastră Ioana (ăsta era numele laborantei) avea să rămână singură și vecinii ei o să-i scoată petrecerea pe nas, zisei: „Sunt curios să știu ce-au să mai născocească mâine indivizii ăștia ca să se răzbune că te-ai distrat fără ei."

Lovisem bine. Costică lăsă foarte calm paharul din mână, se ridică și o luă spre ușă. „Bă, zise el, cu titlu parcă informativ, acuma știu totul. Până să mă duc eu mâine să-i spun lui frati-meu care lucrează la miliție, să iasă afară ăl

mai al dracului din voi, că am ceva să-i șoptesc la ureche. Bă, nu vrei! Ia spune-mi-l, tovarășă Ioana, care e, arată-mi ușa!" „Aia din mijloc!" zise Ioana cu îndrăzneală. Costică se duse spre ușa aceea și foarte politicos bătu în ea. Ieșirăm toți să ne uităm. Ușa se deschise și în cadrul ei apăru un ins care inițial prezentă o figură indignată, dar văzându-l pe Costică ce statură avea nu mai păstră pe chip decât o sfidare învăluită în frică. Vru să închidă ușa la loc, dar Costică puse laba lui mare în ea și o opri. Îi spuse individului următoarele, în timp ce umbla delicat cu un nasture al cămășii aceluia: „Ai grijă, adunați-vă toți care stați în apartamentul ăsta și dumneata anunți, a venit tovarășul Costică secția 230 întreținere echipament electric. Cu începere de mâine vorbim politicos cu tovarășa Ioana și încetăm orice manevre personale c-o fi, adică, și-o păți. În ce privește umblatul prin odaia ei, exclus! (Aici Costică îi lăsă nasturele și puse mâna pe ușă pe care o și scoase din țâțâni și o puse alături rezemând-o tot așa delicat de perete.) înțelegi, nene? Ține minte că unul plătește pentru toți și să nu-mi umblați cu șmecherii, că eu pe lângă că pot să vă aplic sancțiunea corporală să nu vă mai sculați din pat câteva săptămâni de zile, mai sunt și bine văzut de tovarășul Costache, care mă iubește și are mare încredere în mine. Se poate? Toți împotriva uneia? Și fată, pe lângă toate! în loc să-i faceți curte!... Acuma hai să-ți pun ușa la loc, și dă mâna că ești de acord... Așa, zise Costică strângându-i individului mâna, la revedere și nu te supăra că te-am deranjat, dar înțelegi și dumneata că era cazul."

Ne-am întors în odaie, și Costică, puțin cam supărat, a cerut sticla și ne-a turnat la toți vin. „Auzi, din pricina lor să nu ne simțim noi bine, plus că tovarășa Ioana îi are acilea în

nas. Eu, adăugă Costică, sper ca ei să nu se țină de cuvânt și să-ți facă mai departe figuri. Ei, ce figuri am să le fac eu pe urmă o să audă și alții și o să tragă învățăminte."

Nevastă-mea mi-a povestit însă mai pe urmă că intervenția lui Costică n-a folosit decât atâta timp cât nu era lămurit ce e între el și Ioana. Când au simțit că nu e nimic de natură să-i modifice ei starea civilă, (fiindcă ea tot la inginerul ei ținea mai mult) atunci au luat-o iar de la cap...

IV

...Și într-o zi când viața mea se închega astfel răsucindu-se pe nesimțite ca pe-un fus, mi se întâmplă ceva. Mâna invizibilă care învârtea acest fus se opri.

Mă întorceam de la o ședință de *Uteme,* de la care în ultimele luni nu lipseam deloc, fiindcă aveam să împlinesc curând vârsta de ieșire din el și mă gândeam că s-ar putea să fiu recomandat să intru în partid, deși mari iluzii nu-mi făceam. Avusesem deja de câteva ori semne că nu eram bine văzut la comitetul de partid al combinatului și eu știam de ce și le dădeam dreptate. Nu în sensul că îmi reproșam că gândeam așa cum gândeam, și nici că spuneam ceea ce gândesc și față de alții, ci pentru că n-aveam grijă să mă feresc de cei pe care felul meu de a gândi nu-i interesa și mulți dintre ei și trimiteau, în consecință, hârtii la adresa mea, ca să n-aibă niciun fel de bătaie de cap, că au auzit ce spun și nu m-au demascat... Cuvântul ăsta era folosit și în cazul, cum era al meu, când dimpotrivă, omul nu-și punea

niciun fel de mască, se arăta așa cum era. Cum se vorbea însă peste tot de dușmani ascunși printre „rândurile" noastre însemna că purtau o mască de nu-i observam noi... (Ăsta era alt cuvânt, „rânduri", care mă scotea din sărite, fiindcă însemna că noi nu ducem o viață liberă, să se miște fiecare nestingherit, ci trăim ca la internat sau ca la cazarmă, ceea ce în realitate nici nu era adevărat; dar pesemne că unii ar fi vrut să facă din noi o turmă.) în cazul meu, pesemne, masca era de băiat cinstit și de bun electrician, când în realitate eram un dușman, e drept, care nu se ascundea, dar cine să mai stea acuma să fie atent la nuanțele astea... Am și fost chemat o dată la comitetul *Uteme* al combinatului și secretarul, probabil prea indignat citind cine știe ce turnătorie la adresa mea, s-a băgat în mine tare și mi-a cerut să-mi schimb *aptitudinea,* că dacă nu, zbor de-aici la mama dracului și o să urlu de unul singur pe Neagra Șarului.

Era foarte frumos pe acolo, am trecut o dată cu mașina cu inginerul Dan, și timp de două ore am străbătut o pustietate care îți amintea de pământul și pădurile inițiale, cu apele lui repezi și poienele lui în care, împreună cu animalele sălbatice, fugind de ele, zburda odinioară și omul primitiv. Ăsta de la comitetul UTM voia să spună că dacă mă dă el afară din combinat toată societatea o să mă respingă și n-o să-mi mai rămână decât crângurile și văgăunile de pe Neagra Șarului, sau aiurea. Și mai era și sincer peste toate. M-am uitat la el bine și mi-am dat seama că el era în realitate un Neandertalian, cum spunea doamna Sorana care merita mai degrabă să pască oile pe Neagra Șarului decât să i se încredințeze sarcina conducerii organizației de tineret. „Ce meserie ai dumneata?" l-am întrebat. „Asta nu te privește", mi-a răspuns el. „Pe cât pariezi cu mine că n-ai nicio meserie

calificată, altfel n-ai vorbi așa cu unul care are una și pe care n-are dreptul să i-o ia nimeni. Știai chestia asta?" „Uite, eu îți garantez, a zis el atunci, că o să te duci s-o practici într-un sat cu noroi până la genunchi și ai să ai grijă acolo de electrificarea comunei!" „Hai sictir!" i-am răspuns eu și m-am ridicat și am părăsit biroul. Eram sigur că ăsta n-o să mai fie reales în comitet și nu m-am înșelat. Dar ce-a vârât el în dosarul meu știam că a rămas și îmi părea rău. Mi-am dat seama că presupunerile mele erau adevărate și după următorul semn. Într-o zi mă întreabă inginerul dacă nu vreau să urmez școala de maiștri și i-am răspuns imediat că bineînțeles că vreau bucuros, pe ideea că nu trebuie să dai cu piciorul la o propunere care te sălta în meseria ta pe considerentul că tu urmărești ceva mai înalt. Una nu împiedică alta, și pe urmă cine îți poate garanta că vei reuși sută la sută?

Trecură câteva săptămâni și văzui că în locul meu e trimis altul, băiat bun și el, dar mă izbi încurcătura inginerului, se ferea de mine nu cumva să-l întreb ce s-a întâmplat și el să nu știe ce să spună, sau să nu vrea să-mi spună ce știe. Nu l-am întrebat nici eu, dar am cerut o audiență la directorul general, tovarășul Costache. Și el mi-a spus net după ce m-a ascultat: „De, dacă te apuci și vorbești față de cine nu trebuie ce-ți trece prin cap!" „Ce-am vorbit, tovarășe director?" „Eu nu știu, mi-a răspuns el, decât ce-ai spus o dată la tovarășa Polihroniade, cu care eu eram absolut de acord și probabil că și cei care mai erau prezenți, în majoritatea lor." „În majoritatea lor?" „În majoritate, bineînțeles, mi-a răspuns el, sau te pomenești să vrei uninimitate?! Mai ești și pretențios, după una și alta." „Tovarășe director, eu n-am nicio pretenție, trag consecințele! Nu mă doare cine știe ce că am fost ras de

pe listă, fiindcă eu tot vreau să ajung inginer și o să ajung, dar dacă n-aș mai avea capul bun la învățătură, fiindcă am nevastă și copil și deja, nu știu de ce, învăț de cinci ori mai greu ca înainte de însurătoare…" „Ai dreptate, m-a întrerupt el, și eu sunt în anul ultim la Chimie și învățătura e câteodată un adevărat chin, mai ales după… îți ia toate puterile, îți vine s-o lași moartă și să zici că de-un administrator de cantină tot oi fi bun! Noroc că slăbiciunea asta trece și îi dai pe urmă înainte." „Păi d-aia vă și spuneam, eu îmi cunosc meseria și tovarășul inginer a apreciat de la sinea lui și dacă eu n-aveam alte gânduri, cum aș fi primit nedreptatea asta?" „E prima nedreptate care ți se face?" m-a întrebat el. Nu mă gândisem! „Mie personal, da", i-am răspuns. „Personal, personal, că așa, ce cunoaștem noi, nu intră în discuție. Și pe urmă a adăugat: Ei, află că e o nedreptate repetabilă, ferește-te de cele ireparabile! Ești băiat tânăr, ai tot timpul să ajungi maistru dacă nu ajungi ceea ce ziseși că vrei – … inginer…"

Nu-i venea să creadă, parcă se ferea să asocieze persoana mea cu titlul de inginer. Pesemne că eram mult prea departe de acest titlu, sau în orice caz își spunea că dacă el, care e director general, n-a ajuns încă să intre în posesia lui, ce să mai zică de mine… M-am uitat mai atent la el, dându-mi seama că de la inginerul Dan încoace era primul șef care îmi plăcea. Și descoperirea mă bucură atât de mult, încât la plecare uitasem de ce venisem. Îmi reamintii abia după ce ieșii afară și mă întrebai dacă nu cumva fusesem dus de nas, având de-a face cu un șef abil care nu numai că nu-ți rezolvă nimic când te duci la el și pleci cu mâinile goale, dar te pomenești că îl mai și simpatizezi. Nu, nu fusesem dus de nas, omul mi-a spus că chestia e reparabilă și a fost deschis

cu mine arătându-mi că nu s-a putut opune avizului nefavorabil al organizației de partid, informată la rândul ei de către organizația de tineret. Cerui, prinzând curaj, o audiență la primul secretar al comitetului de partid. Poate că reușeam încă s-o dreg și să plec totuși la școala de maiștri, sau în orice caz să plec foarte curând, la anul, de pildă.

Aici însă fui întâmpinat fără prietenie, deși în vorbe mi se spuse că da, tovarășe, așa, și desigur, tovarășe, pe dincolo. Era un ins mărginit, din aceeași pastă cu cel de la organizația UTM și înțelesei că dacă și directorul general ar fi ca ăștia doi, atunci în mod sigur m-ar fi zburat ei de mult și nu numai pe mine. Și simpatia mea pentru tovarășul Costache se amestecă după aceea cu teama să nu rămân cumva fără el, după ce își va fi luat examenul de inginer chimist; să-l facă adică mai mare, în altă parte, unde în realitate să fie mai mic... Știam din armată că funcția era câteodată mai mare decât gradul și asta era valabil și la noi. Putea de pildă să-l facă director la minister, ceea ce în cazul special al combinatului nostru ar fi fost o creștere în grad și o micșorare în funcție...

Situația mea în meserie și în combinat era totuși foarte bună la ora acelei după-amiezi pe înserate când mi se întâmplă... Insul de la organizația UTM nu mai fusese propus să fie reales, cel de la comitetul de partid însă da, în schimb tovarășul Costache ajungând inginer chimist rămase totuși mai departe la noi și aveam promisiunea lui că mi se va repara nedreptatea... Toți din echipă, de altfel, spuneau că ceea ce mi se făcuse mie anul trecut era o „porcărie”.

V

I-am văzut în apropierea uneia dintre cisternele mici, să fi fost șapte, opt zece inși, care se adunaseră treptat, în timp ce zăream o mână a cuiva dintre ei cum arăta și explica nu știu ce. Ca și mine mai venea, rar, tot așa, câte unul atras de ceea ce se putea presupune că se petrece acolo neobișnuit.

Era o după-amiază liniștită de toamnă, soarele stătea singur pe cer, gata să coboare spre asfințit. Ce era? Un om, cică, se afla înăuntru în cisternă și i se făcuse rău, gemea acolo… Din pricina gazelor… Că el trebuia să curețe pereții interiori… Stă lungit, nu se mai poate mișca, l-au strigat, dar degeaba… Asta povestea insul acela, iar altul îi răspunse că nu se poate, că ei își fac treaba cu o mască de protecție, dar că o fi omul bolnav, ar trebui scos de-acolo… Ar trebui, dar nu se mișca nimeni, se uitau unul la altul și când venii eu, puseră ochii pe mine, povestindu-mi. „Să-l scoatem afară, zisei eu, ce mai atâta discuție”, și mă urcai pe scăriță și mă uitai înăuntru. Văzui, la lumina unei lanterne în interiorul întunecat, un om lungit într-adevăr pe fundul cisternei și gemând. Simții miros puternic de petrol și înțelesei că fără îndoială din pricina asta stă ăla acolo și geme și că nu puteam să intru fără să-mi țin răsuflarea, altfel riscam să mi se facă și mie rău și cum se câcâiau cei de afară puteam să aștept mult și bine să-mi dea o mână de ajutor să ies la timp. Îmi scosei batista și mă legai la gură și la nas și le spusei celorlați: „Fiți atenți, să se urce unul voinic pe scăriță în urma mea și să-l tragă repede pe-ăl dinăuntru, când l-oi ridica să pot ieși și eu imediat.” „Coboară dumneata și n-ai nicio grijă, mi-a răspuns atunci unul, îl prindem noi cât îi

scoți capul afară." Am sărit înăuntru într-o secundă, l-am luat pe om de umeri și l-am adus repede cu capul deasupra ieșirii. Avea mască pe față, dar stătea aiurea, strâmb... În mână ținea strâns o lanternă mare cu care mă lovi în cap când îl ridicai. „Agață-te, am strigat, prindeți-l!" Dar el în loc să se agațe pentru ca ăilalți să-l poată apuca de mâini a început să bestecăie din lanternă și atunci am înțeles că nu poate din pricina ei și am strigat iar: „Dă-mi mie lanterna! Las-o la mine." Dar el în loc să mi-o lase, a smucit-o din mâna mea cu care încercam să i-o apuc și a trântit-o jos. Lanterna s-a spart și deodată am văzut o lumină. În aceeași fracțiune de secundă mi-am dus brațul liber la ochi... Ochii, mi-am zis, să nu-mi ardă ochii.

Ce se întâmplase? Spărgându-se lanterna, de la filamentul ei au luat foc o secundă gazele din interior. Am simțit că n-a durat mai mult și mi-am luat iar brațul de la ochi și l-am împins pe nenorocit de l-au putut apuca ceilalți. M-au tras apoi și pe mine. Cineva mi-a scos batista care luase foc pe obrazul și pe gura mea și atunci am simțit că sunt ars, parcă s-ar fi smuls de pe chipul meu coaja unei răni vii... „Nu e nimic, am zis eu, bine că mi-am ferit ochii, fiindcă la ora asta aș fi fost orb..." Și am vrut s-o iau liniștit spre ieșire, dar am fost oprit... îmi spuneau că trebuie chemată urgent salvarea, să stau acolo, unde mă duceam!? Asta m-a supărat: „Cum unde? Acasă! Ce salvare, am strigat, lăsați-mă în pace, mă duc acasă, mă pansez și îmi trece". Însă citii în privirile lor că nu se potriveau deloc spusele mele cu ceea ce vedeau ei că ar fi de pansat și unul spuse: „Trebuie să te ducem la spital, fiindcă nu-ți dai dumneata seama pe moment, dar... Nu te juca!"

Era adevărat, simțeam eu că îmi arde o parte din gură și

din obraz și dosul palmelor, dar ochii mei vedeau lumea liniștită și cerul frumos care începuse să se facă violet la asfințit și îmi spuneam că din moment ce toate acestea nu se clatină și au rămas la fel ca și înainte, restul nu contează. Da, bine, mă duc și la spital, e mai prudent așa, s-ar putea ca Maria și fetița să se sperie văzându-mă cu arsura aceea pe față, care nu era cine știe ce, dar oricum…

A venit salvarea și m-a luat. Insul nu păți̦se nimic, dar l-au luat și pe el pentru orice eventualitate. Înăuntru în mașină mi-a venit să vomit și să leșin și am bătut în geam să oprească să mă dau jos. Nu m-au ascultat. Eram convins că aerul închis dinăuntru, care mirosea a medicamente, îmi făcea rău. La spital am fost pus pe o targă, deși mergeam normal și m-au băgat repede cu capul înainte în clădire. Am urcat la etaj și m-au vârât într-o odaie. A venit un medic, un băiat tânăr ca și mine, s-a uitat la obrazul meu și m-a întrebat: „Nu te doare?" „Ba da, i-am spus, mă ustură foarte rău mâinile, pielea de pe dosul palmelor." Mi-a luat ușor o mână într-a lui și s-a uitat. A făcut un gest: „Nu e grav, se vindecă. Ia să vedem fața", a zis el și și-a apropiat-o foarte tare pe-a lui și îi vedeam ochii limpezi și sprâncenele negre; niciun mușchi nu se mișca pe chipul lui. „Să te spele, mi-a zis el, au rămas bucăți de cămașă, zdrențe arse amestecate cu pielea. Probabil că ți-ai dus brațul cu cămașa, așa. Erai fără haină?" „Nu, i-am spus eu, altfel eram ars peste tot, aveam o batistă legată la gură, ca să pot să-l scot pe ăla din cisternă."

Și m-apucai să-i povestesc că datorită hainei de care fusesem dezbrăcat imediat afară, scăpasem, dar simțeam că se întâmplase între timp ceva cu jumătate din gură și obrazul meu drept. Nu mai puteam vorbi bine și leșinul și greața din

mașină reveneau. Era de la obraz, pesemne că mă seca de dureri și eu nu-mi dădeam seama, simțeam doar că mă ardeau tare cele de pe mâini. I-am spus doctorului că o să-mi pierd cunoștința și el s-a sculat și a ieșit. S-a întors curând și mi-a făcut o injecție în mușchi. Durerile de la mâini au încetat, dar au sporit groaznic cele de pe față, dispărând în același timp senzația de greață și de leșin. Au venit apoi încă doi medici și s-au apucat ei să mă curețe și să mă panseze.

Între timp m-am pomenit cu tovarășul Costache la capul meu. „Ce e, mă, Căline? a zis cu un glas plin de milă și ocrotitor care nu aștepta răspuns, vedea și el ce-am pățit, vorbea doar ca să-l aud și să-mi dau seama că e alături de mine și n-o să mă lase în părăsire. Nu mai puteam închide gura, dar m-am uitat și eu la el din pat fără să clipesc, dorind să-i spun, dacă se putea, doar așa din privire, că nu sunt câtuși de puțin speriat din moment ce viața nu mi-e în pericol și din moment ce îl văd și mă vede; cât despre arsură, n-o să stea așa pentru totdeauna pe fața mea, ca o rană care nu se va mai închide și mai devreme sau mai târziu va trebui să se vindece. „Telefonați la București, a spus el adresându-se medicilor, iar eu o să cer să se trimită un avion sanitar și să-l ia să-l interneze într-un spital acolo unde sunt toate medicamentele și instrumentele necesare. Te doare rău?" Am clătinat din cap în sus și în jos că mă durea. „Lasă că mâine ești la București, mai spuse el, rabdă și tu până mâine." Am dat iar din cap că am înțeles și că o să rabd.

Peste puțin timp a venit și nevastă-mea cu prietena ei, Ioana. M-a găsit înfășurat în pansamente... Mariei îi jucau ochii în cap cu zeci de întrebări îngrijorate. S-a apropiat de pat și i-am luat mâna și atât cât am putut, cu a mea umflată în fețe, i-am strâns-o numaidecât s-o fac să înțeleagă că nu e

nimic... Am vrut să-i zâmbesc din ochi ca să întăresc înțelesul strângerii de mână și privirile noastre s-au întâlnit și ne-am uitat unul la altul câteva clipe grele. Care e întinderea răului? părea ca să mă întrebe, ce se ascunde sub pansamentul acela, e posibil să fie atât de mare pe cât arată acele fețe uriașe? Am clătinat din cap în semn că nu tuturor întrebărilor ei pline de neliniște și i-am strâns iar mâna de două ori la rând deși simțeam acum că nici palmele nu le mai pot folosi liber...

Au venit apoi Cărpinișan singur și Costică uriașul, cu Valerică. Se uitau la mine ca și directorul și vorbeau tot așa, ce-a fost, mă, Căline, cum s-a întâmplat, te doare, deși vedeau și ei că am gura legată în pansamente și că nu pot să le răspund. Îți trece, Căline, rabdă, nu te speria. Cât poate să te doară? Până mâine! Și pe urmă începe să se vindece. Și ca s-o facă și pe nevastă-mea să nu se mai uite așa cu ochii înspăimântați la mine (e insuportabil să vezi cum o ființă omenească luptă să-și ascundă groaza și nu reușește), spuneau ei ce nu puteam eu, că nu te lua și tu după pansamentele acelea, dedesubt sunt, acolo, câteva locuri unde a luat foc batista, (erau informați), o să-i rămână niște semne ca și când s-ar fi tăiat așa, mai serios, cu lama... Dar și privirea lor dezmințea cuvintele și ei erau mai neliniștiți decât mine... Nu știu ce injecție mi se făcuse că împreună cu durerile, acum de nesuportat, pe care le simțeam, veni un somn care năvălea asupra mea ca o apă în care tot voiam să mă scufund, dar eram tras totuși afară din ea ca într-un coșmar, ca și când cineva voia ceva de la mine și nu spunea ce. Într-una dintre aceste smuciri chinuitoare ale ființei mele m-am trezit cu camera goală și în întuneric... Da, mi-am zis, au plecat, pesemne am adormit, e noapte... Da, dacă dorm,

mâine când o să mă scol o să mă doară în orice caz mai puțin și poimâine la fel și răspoimâine și mai puțin, ce adică, n-o să mă doară așa toată viața! Cât o să țină? Și scăldat în durere și în speranță ca într-o baie în care apa ar fi în același timp fierbinte ca într-un cazan în ebuliție și rece ca sub un strat de gheață, am adormit sau mi-am pierdut cunoștința, sau și una și alta la un loc.

VI

Am avut dreptate. A fost noaptea pe care în amintire aș putea s-o asemăn cu un clește. Parcă îmi apuca sufletul cu el și mi-l strângea. Da nu încet, ci tare. Durerile chinuiesc nu pentru că dor, ci pentru că sunt insolubile. Cine să fi pus la loc în noaptea aceea o parte a chipului meu al cărui înveliș s-a ars?

Dar în zilele următoare a început. Iar după mai multe luni, niște oameni a căror meserie se numește chirurgie plastică, au încercat pe urmă ca vindecării rănilor să-i urmeze dregerea trăsăturilor, să le facă așa cum fuseseră înainte. Cel puțin așa pretindeau ei. Eu m-am uitat în oglindă să văd nu ce s-a stricat și s-a dres (știam că nu se mai putea drege), ci ce a rămas și m-am simțit liniștit. Ca și ochii, fruntea și partea stângă îmi erau neatinse, ca și nasul, jumătate din gură și bărbie. Mâinile, adică podul palmelor, de asemeni.

M-am întors la combinat după multă vreme de șederi și mutări dintr-un spital în altul. Am vrut să-mi reiau lucrul, dar multele luni când stătusem nemișcat ca să mi se facă

chirurgia plastică mă slăbiseră așa de tare, încât nu puteam pur și simplu ține patentul în mână și m-am dus la direcție și am cerut concediu de o lună să-mi revin complet. Mi s-a acordat și am plecat singur pe Neagra Șarului cu schiurile, era încă iarnă, sfârșitul lui februarie. Stătui două săptămâni și mă simții mai bine, deși frigul îmi făcea rău la față, pur și simplu îmi amorțea, și când mă întorceam la gazdă treceau ore până încetau înțepăturile ca de ace înroșite care urmau. Circulația, mi se spusese, nu va fi la fel de bună acolo unde se lipise țesut luat din altă parte a corpului, dar că, mă asigurară ei, acești plasticieni, cu timpul va ceda... Să mă feresc de frig! Or, eu, tocmai de frig nu mă feream.

Întors acasă nu adormeam imediat și într-o seară nevastămea îmi spuse că lângă mine, care stăteam treaz, nici ea nu putea adormi și atunci eu îi spusei că până îmi trec mie toate acestea să se mute în odaia cealaltă și să doarmă cu fetița.

În cele două săptămâni care mai îmi rămâneau începui să mă plimb și să mă întâlnesc cu prietenii mei la restaurant. Ne așezam la o masă, ceream bere și ne distram, deși lucrurile pe care începui să le aflu nu-mi plăcură câtuși de puțin. Că, se spunea în oraș, nu de ce am sărit să-l scap peăla, ci de ce am sărit să scap un bețiv împuțit, fiindcă asta era în ultimă instanță insul pe care îl salvasem eu. Că în ziua aceea venise beat la lucru și nu-și pusese bine masca și deaia i se făcuse rău acolo în fundul cisternei... Alții pretindeau că intrase fără să și-o pună și că abia înăuntru, când a simțit el că miroase nu a vin, ci a petrol, și-a adus aminte... Și cum și-a pus-o, vai de capul lui! Nu, ziceau alții, l-au auzit chiar ei povestind că în realitate și-ar fi pus-o de la bun început și bine pe față, dar că înăuntru a uitat unde se află și a vrut s-o scoată să-și aprindă o țigară. Nu mă miram și în fond nici nu

mă interesau toate acestea decât pentru că prietenii mei mi le povesteau. „Dă-i în p... mă-sii, Cărpinișane", am răspuns eu într-o seară, dar vedeam bine că ei mai știau și altele, pe care însă nu voiau să mi le spună.

Ceea ce făcusem eu și ceea ce mi se întâmplase era foarte limpede, încât am devenit după aceea chiar intrigat să văd ce-o mai fi. Că, auzii eu în continuare tot de la prietenii mei, se spune că am vrut să... Aici, Cărpinișan, care povestea, se scârbi el însuși atât de tare, că deodată făcu și el: „Dă-i în... mă-sii", ceea ce la învățătura lui de adventist asta era o gravă abatere. Începui să râd: „Eee, eee, auziți, Cărpinișan a înjurat, eee..."

Îmi ascultam glasul mulțumit, care era același dinainte, ca și bucuria care țâșnea din el, nealterată, sau prea puțin. Dovadă era că izbucnea, ca și înainte, necontrolată, ceea ce însemna că acolo în adâncul ființei mele nu se întâmplase chiar nimic, poate doar acest gând care făcea o astfel de descoperire... Poate că nici el n-ar fi trebuit să existe, dar asta ar fi fost prea mult, nu puteam să fac abstracție totală că de pildă chiar în clipele când râdeam astfel, simțeam că numai o parte din gura mea se întindea în voie, dându-mi plăcerea aceasta pe care numai omul o are în lume, în timp ce cealaltă mă jena. „Ai dreptate, Căline, reluă Cărpinișan, ăștia orice-ai face nu e bine. Tu l-ai salvat pe-ăla de la moarte și ei zic nu știu ce. Bine, era un bețiv, asta așa e, dar dacă să zicem nu acolo, ci în altă parte ai fi salvat o fecioară neprihănită, crezi că te-ar fi lăudat? Ar fi zis: Ei, a vrut să facă pe cavalerul, acum să rabde! Parcă îi întreabă cineva pe ei cum trebuie să te simți tu!"

Dar în ciuda faptului că ei se fereau acum să mai aducă vorba despre asta, vedeam bine că au auzit cuvinte și

interpretări noi, care, însă, o ghiceam după ochii lor, nici unele nu erau bune. De-aia nici nu mai aduceau vorba despre asta nici măcar în treacăt. Să-mi fi spus de pildă măcar una favorabilă în genul următor: e drept că ăla nu merita să-ți pui viața în pericol pentru el, dar ia să fi fost tu în locul lui, ți-ar fi convenit? Sau alta, care era și mai adevărată, și care era răspunsul pe pare mi l-am dat eu mie însumi când mi-a răsărit întrebarea, așa în treacăt, în orele lungi de spital: Dacă omul e îndrăzneț înainte, sau în timp ce sare în ajutorul cuiva, e prea puțin important. Fapt e că în asemenea clipe el nu acționează sub impulsul unei gândiri strâmbe. Dar în clipele obișnuite oamenii au această stranie tendință spre lucrul pieziș, oricât ar părea de necrezut, ca și când plasarea lor și a vieții pe care o duc în lumina adevărului i-ar deranja din principiu. Am văzut odată o ilustrație la un volum de povestiri în versuri, care mi-a atras atenția: era un om care voia să intre în casă cu o scândură pe care o ținea de-a latul, rămânând în prag și neputând, bineînțeles, să treacă. E greu de crezut că un om este atât de puțin înzestrat la minte încât nu înțelege că pricina pentru care nu poate el intra în casă cu o scândură e pentru că își barează singur drumul cu ea. Înțelesul e altul. Omul e neîncrezător și stupid, tu îi spui despre ce e vorba și în loc ca privirea lui să se aprindă de lumina înțelegerii, vezi cum ochii încep să-i alunece într-o parte, semn al deplasării gândirii lui sub umbra îndoielii.

În orice caz, aflam, încetul cu încetul, fie din cele spuse de cei trei prieteni ai mei, fie din ceea ce auzeam de la nevastă-mea, că oamenii, nu știu de ce, nu mă lăsau în pace, ca și când ar mai fi vrut încă ceva de la mine. Dar ce? „Să nu crezi că te laudă cineva!” zise nevastă-mea într-o zi, dar având în

glas un fel de avertisment din care înțelesei că nici ea nu mă lăuda. Firește, nu spuse că m-ar condamna, asta ar fi fost culmea, dar nu era ușor de aflat ce gândeau în realitate concetățenii mei despre mine. Sinceritatea neacoperită a nevesti-mii, cu toate că mă surprinse, nu-mi displăcu. Ar fi fost mai bine dacă mi-ar fi spus ce nu era și s-ar fi prefăcut că gândește ceea ce în realitate nu gândea? îi răspunsei: „Nici n-ai cu ce să te lauzi când o pățești! Dacă nu mi se întâmpla nimic poate că aș fi auzit ici-colo un cuvânt că așa trebuia să fac, cum am făcut, în cazul ăsta fiecare ar fi vrut să spună că în locul meu ar fi acționat și el la fel. Or, acuma nu mai e bine, ca și când riscurile n-ar exista decât ca să ne ocolească. Bine că s-a aflat, mai zisei eu râzând, că individul pe care l-am salvat era un bețiv: Asta le place foarte mult!"

Nevastă-mea îmi aruncă o privire cercetătoare, fascinată parcă de râsul meu, dar nu neapărat în favoarea mea. Cuprinsă parcă de o bănuială alungată în aceeași clipă, dacă nu cumva rămăsesem cu un beteșug la minte. Dar la fel râdeam eu totdeauna și ea știa mai bine ca alții. Recunoșteam însă în sinea mea în mod sincer că aveau dreptate concetățenii mei când gândeau că nu trebuia să mi se întâmple ce mi s-a întâmplat. Asta da. Nu ar fi fost mult mai clar și mai plin de învățăminte dacă de pildă ăla ar fi fost găsit mort acolo în cisternă? S-ar fi spus: „De, așa pățești dacă te ții de beție, în loc să te ții de treabă". Ce puteau însă să spună în cazul meu? „Iată, frumos e să scapi pe cineva din primejdie." Frumos în ce sens? Frumos arătam eu? Nici nu voiau măcar să știe că mie nu-mi pasă. Se trecea peste asta. Era clar, aveau pretenții la mine, să dreg ceva din întâmplarea asta, nu se putea termina așa. Era ca și când tânărul nostru oraș (așa mi se părea mie) avea nevoie ca eroii

legendelor lui încă nenăscute să arate altfel, dacă le mai era dat acestor eroi să continue să trăiască printre ei. Se știe că eroii legendelor mor. Nu e nimic, le spuneam eu în gând, nu mă supăr câtuși de puțin, vă înțeleg perfect că vreți să mă dați jos de pe un soclu pe care eu nici nu m-am gândit să mă urc! Păstrați-l pentru cine vreți și cu asta să încheiem.

Cât am fost militar se povestea cum a murit un băiat de la țară care nu i-a crezut pe-ăia care îi spuneau că datorită cizmelor și mănușilor lui de cauciuc cu care lucra nu pățea nimic dacă punea mâna pe rețea. În timp ce dacă și le-ar fi dat jos și ar fi pus doar o clipă un deget, ar fi murit pe loc. „Ce vorbești", a zis băiatul cu acea semeție pe oare o au unii dintre ei cu cât sunt mai naivi. „Mai bine umblă așa cam la trei metri distanță și nu te apropia decât când îți spunem noi", cică i s-ar mai fi zis și atunci băiatul, hlizindu-se, și-a scos pe loc cizmele, s-a apropiat de rețea, a pus degetul și a rămas acolo atârnat.

Istoria asta, pe care eu o credeam adevărată, ascundea însă, în legenda ei, un mic amănunt, pe care concetățenii mei nu-l pomeneau și pe care Costică mi l-a șoptit rugându-mă să nu-l spun la nimeni, și anume că băiatului acela i s-au dat toate acele avertismente și sfaturi pe un ton cam în batjocură și băiatul, trufaș, a crezut că e luat la vale. La anchetă nu s-a descoperit cine a fost cel care îi vorbise în felul acesta ca să fie dat afară de pe șantier. Asta era însă un amănunt crud care n-a interesat pe nimeni. Concetățenilor mei le plăcuse pur și simplu băiatul, cu neștiința și semeția lui; adică cum să mori că pui un deget pe-un simplu fir!? Pe dracu!

În fapta mea însă nu găsiseră, după cât se pare, nimic care să fie demn de a fi păstrat în memoria orașului. Atunci ce

aveau cu mine, de ce nu mă ignorau?

VII

Reîncepui lucrul, dar nu știu de ce tocmai apucatul în mână al patentului, care nu-mi cerea practic niciun efort deosebit, îmi readucea, după o jumătate de oră, acea greață și stare de leșin pe care le avusesem prima dată în mașina salvării. În plină senzație de sănătate și de putere sudoarea începea să-mi curgă pe față și pe gât și mâinile să-mi tremure. Mă opream din lucru, dar fără efect. Băieții, când le povestii, îmi spuseră: „Lasă, Căline, să vină vara, să stai la soare, și o să scapi și de stările astea. Nu e nimic!" Maistrul însă, când veni vara și văzu că tot nu mă simt bine când era cazul, se posomori. Situația mea proastă se înrăutăți când mă prezentai la examene și căzui. Nevastă-mea, parcă s-ar fi înțeles cu maistrul, se posomorî și ea. Dar mie nu-mi păsa, îmi spuneam că eu tot o să-mi ating scopul și restul nu mă interesează.

Mă dusei totuși pe la București și trecui pe la spital, pe la medicii care mă trataseră. Ce era asta, le spusei, de ce nu-mi trecea totul și să pot să-mi văd liniștit de meserie? Și le povestii simptomele. Ei mă examinară și îmi făcură niște analize și după o săptămână îmi declarară că simptomele acelea sunt în realitate „sechele" și că nu trebuie să mă îngrijorez, o să le mai simt așa doi, trei ani! Doi, trei ani? făcui eu. De ce? Asta era, îmi răspunseră ei, n-a durat ea flacăra aceea din cisternă o secundă, cum le-am povestit eu,

ci două sau trei, fiindcă a fost lezat profund țesutul facial. Am avut noroc, mi-au mai spus ei, că m-a protejat haina, fiindcă dacă era vara și eram în cămașă făceam arsuri de nu știu ce grad și muream în chinuri. Îmi aduc aminte că luase și haina foc, dar era groasă și am fost repede dezbrăcat de ea când m-au tras din cisternă. Iar reacția la frig, mi-au mai spus medicii, o s-o am toată viața, iarna să cam stau prin casă, să nu prea ies. Și serviciul? întrebai eu. Serviciul e serviciu, răspunseră ei, e vorba aici de timpul liber.

Îmi dădură niște medicamente care în timpul lucrului îmi alungară greața și senzația de leșin, dar nu transpirația și mai ales nu tremurul mâinilor. În schimb adormeam acum seara imediat și îi spusei Mariei că putea să se întoarcă lângă mine, nu mai avea de ce să se culce separat. „Stau în camera mea!" zise atunci Maria drept orice răspuns. „Eee, făcui, care camera ta? Părăsești patul conjugal? Ce, ai îmbătrânit lângă mine, nu-ți mai place să dormi în brațele mele?" „Ba îmi place, zise ea, dar noaptea transpiri și miroși a ars. Urmă o tăcere de-o clipă și apoi adăugă: Și atunci chiar dacă dormi tu, mă trezesc eu și tot acolo ajungem." „Bine, făcui eu mereu vesel, stai acolo, dacă așa îți place."

Avea un merit veselia și felul nepăsător cu care mă tratam eu pe mine însumi și pe alții, cel puțin față de nevastă-mea, dar și față de Cărpinișan și Valerică. Uriașul Costică părea să adere mai puțin la ea și se ferea să-mi spună cu adevărat ceea ce gândea. Părea însă de-asemeni și cel mai apropiat de mine, îmi purta o grijă mai mare și era atent să nu-mi spună în mod inutil ceva brutal. Maria însă îmi spusese: miroseam a ars. Să fi fost adevărat? Și să fie oare atât de neplăcut încât s-o trezească din somn? „Costică, îl întrebai eu, într-un moment când eram foarte transpirat, miros eu a ars? „Așa,

puțin", răspunse Costică indiferent, uitându-se în altă parte, după obiceiul lui însă, și nu fiindcă se ferea de mine.

Deci ceva tot era!

Într-o zi, însă, Costică fu martor tăcut al stării mele foarte rele care continua să nu se amelioreze și îmi spuse liniștit în timp ce mie mi se răcise spinarea: „Căline, nu mai merge!" Lucram împreună pe viu, la o rețea, la intrarea în agregat și nu era cu putință întreruperea curentului, s-ar fi adus pagube mari și mi se făcuse rău tocmai când trebuia să apăs și să strig, nu mi-aduc aminte ce s-a petrecut, dar am simțit cum îmi zboară vârful patentului pe lângă ureche. Un centimetru și îmi intra în cap. „Du-te la maistru și spune-i că nu mai poți lucra. Du-te chiar acum, repetă Costică. Mai bine să nu mai lucrezi decât să te cureți."

M-am dus la maistru și când m-a auzit mi s-a părut că omul se uită așa la mine ca și când i-aș fi luat o piatră de pe inimă, mi-a zâmbit și mi-a spus: „Nu e nimic, o să te restabilești și o să te întorci iar, nu trebuie să fii trist!" „Nu sunt, meștere, i-am răspuns, dar cum dracu de nu-mi trece mai repede și mai ales de ce mi se face rău tocmai când lucrez?" „E și normal, mi-a răspuns el, e răspunderea care nu e glumă, nu e numai lucrul propriu-zis, mai ales la schemele noastre mai complicate, nu sunt niște simple rețele de consum."

Ușor de părăsit lucrul, dar din ce aveam să trăiesc dacă, așa cum spuneau medicii mei, crizele nu aveau să-mi treacă timp de doi, trei ani!? Și e știut că doctorii spun de obicei mai puțin, ca să nu-l descurajeze pe pacient. Nu puteam trăi pe seama salariului nevestei, mai bine puneam mâna pe lopată sau târnăcop. Chestia cu mirositul a ars mă făcuse să înțeleg că ea nu s-ar fi sfiit să-mi spună și adevărul care urma, că

unui bărbat care se lasă ținut de nevastă-sa, calitatea lui masculină încetează în acel moment și devine un fel de crap. Nu știu dacă ar fi fost ea așa de drastică chiar de la început, e chiar mai mult ca sigur că mi-ar fi spus ca și meșterul să nu fiu trist și că așa și pe dincolo. Dar pe urmă ar fi început să vină amănuntele: banii se aflau la ea în poșetă, fiindcă eu n-aș mai fi avut, nu mi s-ar mai fi acordat concediu medical, ci doar pensie de invaliditate, dar nu era cazul; aș fi refuzat eu, puteam munci în alt sector. Pe urmă nevastă-mea, încetul cu încetul, ar fi sfârșit prin a-mi spune: Tu cât ai de gând să trăiești pe spinarea mea? Or, nu trebuia ajuns acolo, chit că eu aș fi avut ce face, aș fi învățat...

M-am dus la director și i-am arătat situația. „De, mă, Căline, nu știu ce să-ți spun, mi-a răspuns el, n-am decât două feluri de munci, calificate și necalificate. Astea necalificate cer muncă brută, ca ăla din cisternă pe care l-ai salvat tu, or ție îți trebuie o muncă mai ușoară. Lasă-mă să-ți fac rost." Am plecat de la el cam dezamăgit. Vasăzică ăsta era omul. În tot combinatul nu găsea ceva pentru mine ca să nu fie silit să zică: „Nu știu ce să-ți spun." Cum nu știe? Inginerul Dan, dacă ar fi fost aici, ar fi știut el să nu facă din asta o problemă, mai ales că între timp învățasem ceva carte și ușor mi se putea da o astfel de echipă de necalificați cum făcuse inginerul Dan când nu eram deloc pregătit să-mi asum astfel de munci organizatorice. Nu înțelegeam ce e aici. Speram însă că lucrurile se vor aranja până la urmă în acest sens. Peste trei zile eram iarăși la el în birou. Aveam însă acum o idee.

Îi spusesem Mariei că am iar un nou concediu medical, și ea drept răspuns zisese că știe ea că era să-mi zboare patentul în creier și că maistrul mă dăduse afară, dar uite ce

trebuie să fac ca să mă vindec și să-mi restabilesc sănătatea zdruncinată și în același timp să-mi dreg și fața. Să-i cer directorului să intervină la Ministerul Sănătății și să mă trimită la Viena. Acolo sunt specialiști mari, nu niște cârpaci ca la noi, care mai mult m-au urâțit decât m-au dres… „Cine ți-a spus ție toate astea?" am întrebat-o. „Ce contează cine mi-a spus, așa este și trebuie să-ți aprobe. Du-te la el și bate-i cu pumnul în masă. Ești muncitor și ai făcut un act de eroism care te-a costat sănătatea. Nu poți trăi așa". Acum zicea că actul meu era de eroism, schimbase macazul. Dar într-adevăr, ideea mi se păru salvatoare și îmi spuneam și eu că la urma urmei de ce să nu mi se aprobe? Cui se aprobau astfel de lucruri dacă nu celor care nu s-au pomenit în situația mea fiindcă s-au desfigurat la un bal sau în cine știe ce încăierare?

Nu avui timp să-mi dau seama (de acest lucru îmi amintesc abia acum) că înfățișarea directorului arăta că tot nu-mi găsise un post sau că în orice caz mă primise cu un gând de care nu era ferm convins că mă va bucura când o să-l aud. Deschisei gura și îi spusei, argumentând, că trebuie să mă trimită la Viena. Bineînțeles că nu bătui cu pumnul în masă, dar dădui de înțeles că nu mă îndoiam că mi se cuvenea acest drept și că dacă mie nu mi se cuvenea, atunci cui? „Ai dreptate, răspunse el posomorât dar binevoitor. Fă o cerere și eu o s-o înaintez forurilor superioare. Doar plătești asigurări, deși ce ți s-a întâmplat ție… În sfârșit, eu o să stărui să ți se aprobe. Dă-o dracului, la urma urmei care e grija față de om, dacă pentru câteva mii de dolari te condamnă să nu-ți mai poți exercita meseria și să rămâi la coada societății? De ce ai căzut la examene?" întrebarea mi s-a părut că ascundea un reproș, sau că acest fapt îi micșora și

lui posibilitățile pe care altfel le-ar fi avut mai mari ca să se ocupe mai bine de mine. „Aș vrea să fie în locul meu cel care v-a informat, i-am răspuns, să vedem dacă el ar fi reușit!"

Ceva însă nu mergea, fiindcă directorul nu-mi dădu, cel puțin pe față, dreptate, avea mai degrabă aerul că în chestia asta nu părerea lui și nici situația mea adevărată contează, ci ceea ce se zice. Îl întrebai: „Dumneavoastră de ce sunteți posomorât, tovarășe director? Sunteți supărat pe mine? Se desposomorî surprins și mă privi lung și drept în față. Vedeam însă bine că va răspunde altceva decât ce gândea. „Ce să-ți spun, tovarășe Surupăceanu?" zise el cu un glas ceva mai ridicat decât de obicei, ca și când nu mi s-ar fi adresat chiar mie, ci și lui însuși în același timp, sfătuindu-se însă să tacă, tocmai în interesul cauzei. Dar care cauză? A mea? A lui, personală? Sau a combinatului? „Formidabilă a fost ideea asta, zise el, să te apuci să cumperi o fabrică, să-i pui pe specialiștii străini s-o instaleze, s-o pui să vezi dacă merge de probă și pe urmă să le dai un picior în spate, să-i dai afară și îl chemi aci pe Văsui Pintilie și să-i dai ordin: pune mâna și ia în primire. E ca și când, adăugă directorul pufnind, ai lua o muiere, te-ai culca cu ea și pe urmă i-ai spune: ei, ia naște! Că nu știu ce, că la nouă luni... Care nouă luni? N-am timp, mie să-mi sari etapa asta, mă plictisește să aștept atâta vreme, eu vreau mâine!" „Ce nu merge, tovarășe director?"

El tăcu, acum foarte posomorât. Apoi, deodată începu iar să strige. „E frumos să umpli ziarele că tovarășul Curechi Atanasie, la douăzeci și șapte de ani, e inginer-șef al combinatului cutare, dar dacă te uiți la planul lui anual nu l-a îndeplinit nici 40%. Portretul însă i se publică, optimist și încrezător în forțele sale! Care forțe? Unde sunt forțele?" Tăcu

și începu să-și aranjeze ustensilele de pe birou, deși ele nu erau deranjate nicidecum. Mă simții micșorat în fața problemelor insolubile în care îmi dădeam seama că se zbătea tovarășul director. Îi spusei: „Poate că la urma urmelor, la socoteala finală, tovarășe director, tot ieșim noi cu un câștig. Poate că tovarășii ăștia, Văsui și Curechi, tot or să învețe ei ceva mai repede decât în nouă luni!" „Sigur, zise el, dacă n-ar fi așa aș fi perfect liniștit, aș zice că asta e situația și n-ai ce-i face. Dar pe de o parte i se spune tovarășului Văsui și Curechi că au făcut cutare realizări, și pe de alta cad peste mine trăsnete și fulgere că nu știu să organizez munca și nu îndeplinesc planul! Ce-are a face aici organizarea? Organizarea e făcută, dar dacă omului i se oprește instalația și pe urmă se câcâie toți săptămâni la rând s-o pună în stare de funcționare, ce să mai organizezi? Să zici, ia pune-te tu, tovarășe Aanei așa, tu, tovarășe Apetri în spatele lui, tu, Apreotesii treci dincoace și, apucați zdravăn și ridicați, că sunteți băieți voinici. Ce dracu' să ridici? Că sunt niște bidigănii așa mititele, te chiorăști degeaba la ele dacă nu știi!"

Directorul se opri o clipă, se uită în pământ și apoi reluă cu alt glas: „Și mai vine și-un năzdrăvan de la cinematografie, explodă el vădit supraîncărcat de furie, nu bei o cafea, tovarășe Surupăceanu?" I-am mulțumit, și i-am spus că da, și el a sunat, a intrat secretara și a rugat-o să comande două cafele. „Da, continuă el apoi, frumoasă carieră să ajungi inginer-șef la vârsta asta, unii sunt băieți excelenți, fără ei combinatul s-ar opri, în ei e speranța, dar asta nu e ceva normal, noi nu facem aicea experiențe ca să învețe tovarășii Văsui și Curechi cum se conduce producția unui combinat..." „Dar cine sunt ăștia, tovarășe director? Chiar așa îi cheamă?"

Nu-mi răspunse și puse mâna și dădu un telefon scurt. Era după-amiază, îmi fixase ora chiar la cinci când venea el. „Nici nu m-au întrebat, nici nimic, continuă el, fugeau pe-aici pe alei călare pe niște jeepuri, cu cineva de la raionul de partid, cică turnau un film cu erou un director. M-ai văzut tu pe mine alergând eu jeepul pe alei, de la o secție la alta? Dacă aș fi avut mai multă prezență de spirit i-aș fi dat afară să se ducă să filmeze aiurea, nu la mine, ce-aveau ei acolo de filmat... Directoru-ăla care alerga cu jeep, pe aleile combinatului."

Între timp veniră cafelele și băurăm din ele. Mă cuprinse pentru prima oară o stare scurtă și teribilă de jale, că nu-l lăsam pe omul ăsta să-și vadă de sarcinile lui, că nu eram sănătos și nu puteam gusta cu o bucurie liberă acest moment în care el îmi acorda atâta încredere și îi făcea, ca și inginerului Dan, altădată, atâta plăcere să stea de vorbă cu mine. Mi-aș fi dat zece ani din viață să-i pot spune: tovarășe director, știți, de fapt sunt normal, mâine mă prezint la lucru la agregatul meu și să știți că nu am ambiția să ajung un inginer care s-ar complăcea în situații nedemne de un om. Cât aș ști, atâta nas aș avea și m-aș strădui să învăț de la cei care știu mai multe și i-aș lăsa s-o ia ei înaintea mea, chit că alții s-ar putea să-și bată joc. Nu mi-ar păsa!

Dar îmi dădeam seama că nu puteam să-i spun astfel de cuvinte, că situația mea mă apăsa și că în acele clipe chiar simțeam cum corpul meu tremură și sudoarea mă inundă de sus până jos.

VIII

După multe zile de așteptare, tovarășul Costache îmi spuse într-o bună zi că i-a venit răspunsul la cererea mea. Nu mi se aproba plecarea la Viena. „De ce, tovarășe director general?" îl întrebai eu cu un glas la fel de înăbușit ca al lui. „Să se adreseze specialiștilor noștri, care sunt foarte buni, așa sună rezoluția Ministerului Sănătății."

Mă gândii că într-adevăr acești specialiști erau buni și că mai mult decât îmi putuseră face ei nu era posibil. Tăcui. Acum trebuia să lucrez undeva să câștig ceva bani. Visurile mele erau îndepărtate, în timp ce clipa de față era prezentă. „Uite, Căline, zise el, fără ca eu să-mi deschid gura, ți-am găsit un post în care nu faci chiar nimic, poți să stai și să înveți liniștit, n-ai o leafa prea mare, dar îți ajunge să faci față. Părerea mea e că nu contează postul ăsta, există studenți americani care fac nu pe chelnerii, ci pe ăia care spală farfuriile, bucuroși că pot câștiga un dolar... Numai la noi, adăugă el, oamenii fac mofturi când îi trimiți la țară... Se zbat cu o energie și o inventivitate demne de o cauză mai bună, cum să facă să nu se ducă, cu riscul chiar să lucreze într-un birou care n-are nici în clin, nici în mânecă cu calificarea lor." „Mă trimiteți la țară, tovarășe director?" „Nu, zise el mirat, ceva mai bine, te includ în corpul de pază al combinatului și o să stai la poartă." „Mă faceți portar, tovarășe director?" „Nu chiar! Un fel de ajutor de portar.

Mi se plâng băieții că n-are nimeni grijă de bicicletele lor, sunt câteva sute alături într-un parking, le-ai văzut tu... S-au furat câteva."

A urmat o tăcere. I-am răspuns cu un gol în stomac: „Bine, tovarășe director, primesc, doar ziceți că nu contează, că e adică ceva provizoriu..." El nu-mi spusese asta, eu consideram, cu gândul la studenții aceia americani cărora

bineînțeles că nu le trecea prin cap să spele farfurii pentru totdeauna. Directorul confirmă gândul meu, dar nu reveni să-l motiveze pe-al lui: așa provizoriu cum era, nu putuse găsi altceva pentru mine? „Tocmai, îmi răspunse el, așa că de mâine te încadrez acolo. Nu faci nimic, stai și înveți!" Se uită la mine direct în față și cu toate că eu acceptasem, mai stăruia parcă o întrebare în privirea lui. Mă ferii și mă ridicai, nu mai avea niciun rost vreun cuvânt în plus. Nu-i spusei nimic Mariei, dar a doua zi dimineața plecarăm împreună la combinat. Luasem cu mine cărți sub braț. Un instinct îmi spunea că e totdeauna timp să spui asemenea lucruri, care nu coincid, ca apreciere, nici între cei mai buni prieteni sau între soți care se iubesc cel mai tare. În afară de asta voiam să văd și eu cum mă simt. Asta nu se știe niciodată dinainte.

Băieții, apropiindu-se și descălecând, își dădură numaidecât seama că bicicletele lor intrau acum în grija cuiva, îmi aruncară o privire rapidă, care spunea: aha! Asta e ăla care... Dar eu nu mă sinchisii. Deja, de mâine, aveau să se uite la mine cu indiferența necesară. Unul însă, văzându-mă cu cărți, se uită la mine de sus: „Bă, păi dacă tu citești romane pe-acilea, bicicletele noastre degeaba te plătește combinatul să le păzești?!" Reacția mea fu promptă, fiindcă mă așteptasem ca vreunul să-și dea în petic. „Bă, curule, îi răspunsei, începând de mâine tu nu mai ai dreptul să ți-o pui pe-a ta aici și dacă ai să insiști, îți fac singurul lucru care îți poate salva creierul tău de prostie: te bat! Uite acolo să ți-o pui, la distanță, ca să-și aducă aminte toți cine ești."

Dar observai clar că reacția mea nu câștigă pe nimeni. E drept că nici nu se simțiră solidari cu ăla, rămaseră indiferenți, cu acel aer de superioritate inconștient care apare pe figurile unora care sunt întregi și sănătoși, față de un

ciung sau un șchiop, ca și când persoana lor, din lipsă de merite, își lua în sfârșit și ea distanță față de cei inferiori, cum ar fi de pildă uite ăsta... Îi mai arde să și citească pe lângă toate... Ca și când cartea ar fi fost un lucru care avea sens numai pentru ei, cei normali și sănătoși, în timp ce eu trebuia să stau cu ochii pe bicicletele lor și din această îndeletnicire să nu ies. I-am avertizat și pe ei, în timp ce îmi întorceau fundurile cu care frecaseră șeile de piele (parcă s-ar fi uitat la mine cu fundurile): „Iar printre voi, dacă mai e vreunul ca ăsta, e mai bine să se ferească, dacă e atât de mândru de mutra lui; s-ar putea să-l fac să nu mai fie așa de mândru."

Nu mi-au răspuns nimic, pesemne că în sinea lor mă și catalogau, cum cataloghezi un bețiv care îți taie drumul și îți spune măscări. Îl ocolești! Foarte bine! am gândit eu... Să mă ocolească! în clipele acelea nu mi-era frică de ei toți, cât erau de mulți, și sunt sigur că dacă ar fi sărit la mine i-aș fi trântit la pământ unul după altul.

Mă așezai pe marginea de ciment a gardului de fier care se prelungea de la poarta principală până aici, deschisei manualul de matematici și încercai să rezolv câteva probleme. Mintea însă îmi fugea, nu mă simțeam senin. Cuvintele ăluia nu-mi treceau, deși le uitasem și deși îi dădusem un răspuns care îi închisese gura. Dar tocmai amintirea răspunsului meu mă întrista. De ce el nu se stăpânise să se lege de mine? Și de ce nu-i dădusem un alt răspuns? El era un ins care nu merita un răspuns mânios din partea mea. Trebuia să-i fi spus: N-ai nicio grijă, dacă îți fură cineva bicicleta ți-o plătesc. Atunci ai dreptul să vorbești, acuma vezi-ți de treabă! Așa, eu nu fusesem mai presus de el și nici nu-i dădusem și lui ocazia să-i fie rușine

de ce-a spus. Poate că l-aș fi auzit părându-i rău: „Nu te supăra, scuză-mă!" Sau să nu fi zis nimic, dar ceilalți, neamestecați în această ciocnire, să fi gândit că ăla într-adevăr nu s-a purtat cum se cuvine. Or, eu ce făcusem? în clipa aceea tristețea făcu deodată un salt din adâncurile ființei mele unde zăcea la pândă, drept în gât și mă strânse cu o furie nemiloasă. Izbucnii în plâns și îmi luai fața în mâini, hohotind. Cărțile îmi căzură de pe genunchi. Cu un efort suprem mă stăpânii, dar asta îmi făcu și mai rău. Nu știam ce mă apucase, dar gâlgâia din mine plânsul cu o violență care mă uimea cu cât mă simțeam mai copleșit și mai neputincios în fața lui. Mă simțeam ca un animal surprins în dulcele lui culcuș de o inundație care s-ar fi năpustit asupra pădurii și el nu mai avea nici măcar timp să mai fugă, stătea acum pe loc și valurile îl izbeau cu indiferență unul după altul, aruncându-l nu se știe spre ce țărmuri necunoscute, și nu se știa dacă va mai ajunge până acolo în viață. Mă lăsai dus, încleștându-mă însă de propria-mi ființă ca de singurul sprijin de nădejde pe care îl simțeam atunci în mine, spre nimeni gândul meu nu zbură cu strigăte de ajutor. Doamna Sorana mi-ar fi spus: „Asta te purifică de trufie, Căline, te salvează." Iar inginerul Dan: „Lasă, băiatule, că mă întorc eu și-ți dau altă muncă. Ăștia nu te cunosc pe-aici, nu știu că ai fost printre primii care au bătut țărușul inițial, și cum fluiera iarna crivățul peste barăcile noastre. Puteai să vorbești cum îți place, nu-ți făcea nimeni dosar pentru tot ce-ți iese din gură."

Mi-am adunat cărțile de pe jos, le-am șters de praf, le-am bătut cu palma și le-am pus la loc pe genunchi. Dar tot n-am putut să le mai deschid și ore întregi am stat astfel, tăcut și pustiit. Era o zi senină de aprilie, se vedeau în depărtare

munții albaștri, cu nori prăbușiți peste piscurile lor, fumegând. Ceva din liniștea lor statornică începu încetul cu încetul să pătrundă și în mine și seninul cerului de primăvară aduse, pe nesimțite, senin și în inima mea. Frumoși erau munții! Și mai ales mari! Putea să se dărâme o parte din ei și tot nu se întâmpla nimic! Tot mari rămâneau! Așa ar trebui să fie și omul. Orice i-ai spune, urechea lui să rămână indiferentă și disprețuitoare. Pur și simplu să nu audă, fără să fie surd. De munți puteai de pildă să te apropii de poalele lor și să le spui orice, ei nu s-ar fi simțit deranjați, numai tu ți-ai fi auzit singur glasul în timp ce ei ar fii rămas la locul lor, înalți, liniștiți, plini de brazi și de stânci pe care se odihneau vulturi pleșuvi. Și numai ca să-ți arate și mai mult cine ești ți-ar fi întors doar cuvintele ecoul din ei, ca să ți le auzi și mai bine și să stai să ți le admiri. La țară, la bunici, cu niște veri mi-am dat seama prima dată de acest lucru, strigam la poalele unui salcâm, bă, tâmpitule! sau în grădină, bă, n-auzi, te-n... pe mă-ta, presupunând că exista o ființă a grădinii ascunsă în tot ce era în ea și noi ne credeam viteji cărora nu le era frică de nimic. Dar nu ne auzeam decât pe noi, grădina și salcâmul își vedeau de treabă, nu se sinchiseau de strigătele noastre. Asta era. Așa trebuia făcut de-aici înainte cu oricine, să-l lași să se audă pe sine și să-și dea și el seama de cât e de mic.

Mă liniștii de tot și deschisei manualul. De astă dată îmi regăsii o inimă inocentă de școlar și învățai bine ceva foarte greu, ce nu reușisem până atunci deloc să rezolv. Eram încrezător și împăcat și așa mă găsi ora trei...

IX

Băieții își luau bicicletele în timp ce eu mă uitam în mulțime s-o văd pe Maria. Când o zării ridicai brațul ca de obicei, dar îmi dădui seama că ea nu știa că sunt acolo și o strigai. O văzui că întoarce capul. Atunci ridicai iar brațul. Dar ea nu-mi mai răspunse printr-un gest asemănător.

Înțelesei: aflase ceva, în orice caz că ăsta era postul pe care mi-l găsise directorul și că eu îl primisem. Dovada: iată-mă acolo printre băieții aceia care își luau, împrăștiindu-se imediat spre șosea, bicicletele, pe când eu, din electrician care anul acesta ar fi trebuit să ajungă maistru, devenisem un biet ajutor de portar, nici măcar portar întreg, fiindcă asta tot ar fi fost ceva. Îi întorsei spatele Mariei și ca să-mi fac de lucru și să nu stau să mă uit holbat la clipa asta grea, pusei piciorul pe bordura de ciment a grilajului, îmi înnodai șireturile deja înnodate, îmi scuturai manșetele care n-aveau nimic, apoi îmi luai cărțile și mi le aranjai liniștit sub braț. Ridicai privirea: Maria nu mai era. Se dusese.

Ca să îndur mai ușor această clipă, mă uitai iar spre munți. „Câți kilometri or fi până acolo? mă întrebai. Ce-ar fi s-o iau așa, încet, pe jos și să mă duc să urc pe ei? Ce bine ar fi! Aș atinge cu mâna copacii, în mers m-aș așeza pe marginea prăpăstiilor și m-aș uita în fundul lor... Totdeauna mi-a plăcut să mă uit în hăul de sub mine, de astă dată aș sta așa ceasuri întregi cu sufletul senin... aș dormi pe urmă într-o cabană... Ce-ar fi să devin cabanier? Nu, n-ar fi bine, oamenii urcă pe munți ca să mai uite de urâtul vieții lor și când colo ar da peste chipul meu... Dar aș putea deveni țapinar, să merg cu plutele pe Bistrița... Nu mi-ar fi rușine de

astă dată dacă m-ar primi ca ajutor de plutaș sau chiar și mai puțin, ajutor de ajutor de plutaș... aș vedea pădurile defilând în urma noastră și animalele fugind când ne-ar auzi trecând... La sosire ne-am odihni pe malul apei și am prinde păstrăvi cu undițe cu muscă." Da, da, așa am să fac, iar duminica o să iau trenul și o să mă întorc acasă la nevastă și la fetiță, ca orice plutaș adevărat și mi-aș petrece o zi pe săptămână în sânul familiei. Plutașii sunt oameni tăcuți, dar nu s-ar supăra dacă în liniștea în care am aluneca peste ape s-ar ridica din când în când glasul meu care ar povesti fără cuvinte, în cântece care ar părea vesele, povestea vieții mele...

N-o luai totuși spre munți, ci mă oprii prin pădurea care însoțea câțiva kilometri șoseaua. Trebuia să mă întorc întâi acasă, să-i spun Mariei că părăseam funcția aceea de paznic și pe urmă mai vedeam eu ce mai e... „Ei, începui eu când intrai în casă, a fost suficient să mă vezi în situația în care nu credeai, că mi-ai și întors spatele. Noroc că mi-a spus mie cineva de la început ce zace în tine, că altfel la ora asta ar fi trebuit să mă dau cu capul de pereți, ca Valerică."

De ce vorbisem așa? N-ar fi fost mai bine să mă țin hotărât în seninătatea mea și să nu renunț la ea orice s-ar fi întâmplat? N-aveam de gând să renunț, dar mă duruse, fără să-mi dau seama, prea tare, faptul că într-un asemenea moment greu pentru mine ea mă lăsase singur acolo la poartă ca să-mi gust parcă și mai bine căderea, care în doi n-ar mai fi avut un gust atât de rău. Ar fi trebuit însă să încep prin a-i spune că o să refuz acel post și să rămân apoi tăcut cu mâhnirea mea până avea să-și dea și ea seama că nu se purtase cum trebuie și astfel să vină între noi împăcarea. Așa se întâmplară de obicei, și, când unul când altul juca acest rol, nu mai mult de o zi sau două. Ea se uită la mine lung cu

ochii ei albaștri și dacă n-ar fi fost gura strânsă pe care i-o cunoșteam, care se fereca totdeauna într-o tăcere parcă definitivă în marile noastre certuri, când nici eu, nici ea nu știam bine ce-a dat peste noi și care erau foarte mari, mi-aș fi luat vorbele îndărăt și aș fi început, așa cum plănuisem, să-i spun că mi-am dat și eu seama că directorul m-a dus de nas oferindu-mi postul acela și că o să plec...

Dar oamenilor le plac adesea furtunile, mai ales când simt în ei puterea de a le înfrunta. Așa mă simțeam și eu în acel moment. Continuai: „Ce te uiți așa la mine, te faci că nu știi?" În mintea mea asta însemna: te faci că nu-ți dai seama ce-a însemnat gestul tău că nu m-ai așteptat la poartă și ai plecat? Ea însă își descleștă gura și zise: „Dacă ai știut de la început ce zace în mine de ce m-ai mai luat?" „Nu ești niciodată sigur", îi răspunsei. „Ei, acuma ești sigur", spuse ea ridicându-se în capul oaselor în pat și luând fetița în brațe, pe care o duse în odaia mea.

Se întoarse și închise ușa. Se așeză pe pat trăgându-și cu grijă fusta sub ea să nu și-o șifoneze. Nu se dezbrăcase venind de la serviciu, parcă m-ar fi așteptat să dea ochii cu mine și apoi să plece. Era o strategie. Însemna că orice s-ar fi întâmplat între noi, cât de grav, ea avea să fie cea tare și o să se ducă după aceea acolo unde avea de gând. Știam unde se duce, uneori singură, alteori cu fetița: la doamna Polihroniade. Deși mie îmi plăcuse această femeie și mă gândeam totdeauna la gura ei cu un fior, după ce mă căsătorisem, încetul cu încetul, mă invita din ce în ce mai puțin, în timp ce Maria era acolo în fiecare sâmbătă. În ultima vreme aceste vizite erau aproape zilnice, nu știu ce aveau atâta de vorbit... Nu luai în seamă cuvintele ei smintite la care ar fi trebuit zadarnic să răspund: „Da, acuma sunt

sigur, și o să te las." Nu eram nici eu sigur și nici ea nu voia, sau dacă chiar voia, nu putea să mă părăsească, viața mea și a ei erau legate cu fire pe care nimeni și nimic nu le putea desface. „Sunt, în orice caz, îi spusei eu, sigur că nu-ți dai seama ce faci și că dacă află lumea că m-ai văzut azi și te-ai făcut că nu mă cunoști, asta îți lipsește. Nu mie, adăugai, mie nu-mi pasă, ci ție, fiindcă ție îți pasă." „De unde știi tu, zise ea, că îmi pasă chiar de orice zice lumea? De pildă, ce-o să zică lumea că m-am făcut că nu te văd printre bicicletele-alea, pe care le-ai luat foarte mândru în primire, nu-mi pasă și nici n-o să-mi pese."

Era, în ultimul ei cuvânt, o promisiune: dacă continuam să stau acolo să le păzesc avea să continue și ea să-mi întoarcă spatele ca unui necunoscut. Asta mă îndârji și în clipa aceea renunțai la ideea de a mă face țapinar sau plutaș, idee care mi se păru ridicolă. Viitorul meu se juca abia acum, aci, în fața mea, și nu undeva, pe vreo plută pe o Bistriță pe care aș fi cântat din când în când un cântec trist. „Ei bine, zisei eu, o să stau acolo și o să vedem ce-ai să faci. Dacă de atâția ani de când trăim împreună nu ți-ai dat seama ce urmăresc eu și că o să-mi ating scopul orice-ar fi! Acolo îmi convine mie cel mai mult, dacă vrei să știi, și n-ai decât să te faci că nu mă vezi când eu te strig și ridic mâna. N-o să te mai strig și n-o să mai ridic mâna!"

Mă așteptam acum să dea îndărăt, deși bărbia ei vânătă care era la ea semnul unei un bine ținute în frâu, dar pe care n-o putea consuma într-un foc deschis, nu-mi lăsă nicio îndoială că n-o s-o ia cuminte pe drumul pe care eu o luam cel dintâi, cum se întâmplă totdeauna în momentele noastre grele. Așa se întâmplase când ne căsătorisem și când ea tânjea strivită de neștiință în fața unui bărbat care nu-și

dădea seama dacă o iubește sau nu, sau nu știe nici el ce să facă; nu mă lăsasem până nu găsisem poteca. Și așa se întâmplase și cu copilul ei, care trăia la părinții ei. Se uita la mine cu privirea rătăcită și nu știa ce hotărâre să ia, până ce eu i-am spus: trimite-i banii și du-te pe la el în fiecare săptămână. E copilul tău, indiferent de condițiile în care l-ai făcut. Dacă vrei, adu-l aici, pe mine nu mă supără acest fapt, deși nu prea avem loc. Și așa a început să se ducă pe la el și să-l aducă pe-aici foarte des, zicând apoi că era mai bine să rămână în sat, la bunicii lui, care, după cum am înțeles eu, n-aveau de gând să îmbătrânească în rele, se purtau de la un timp mai bine cu nepoțelul lor.

Acum însă nu se mai uita la mine, alții erau cei de care ținea ea seama. „Da, zise ea, n-o să mă mai strigi și n-o să mai ridici mâna, ei și? Acasă o să vii?" Voia adică să spună cu o furie care ar fi fost nimicitoare în oricare altă situație, dar nu față de mine, că de văzut avea să mă vadă? De știut avea să mă știe? Bărbatul ei aveam să continui să mă numesc? „O să fac în așa fel încât o să vin pe-acasă la o oră când tu o să dormi și să mă scol la una care tu o să pleci. Cât despre rest, m-am săturat să-ți arăt drumul în viață, când din această viață se vede că n-ai înțeles nimic. O să te las să te zbați fără milă și o să mă ocup de chestia asta cu atâta grijă, încât niciodată să nu știi bine la ce mă gândesc și ce vreau să fac. Să-ți porți crucea și dacă vrei s-o azvârli, n-ai decât să te opintești singură."

Mi-era sufletul foarte greu, dar asta îmi făcea parcă bine, îmi dădeam seama că asta e situația mea adevărată și că e tot ce poate să facă un om, într-o astfel de situație, să nu trăiască evitând ceea ce îi e dat să îndure, fiindcă numai așa mai poate el pe urmă să vadă răsărind iar pentru el soarele

unor clipe frumoase. Aproape că aveam pentru Maria duioșie, fiindcă ea cea dintâi refuzase vălul unei vieți acoperind o falsă seninătate.

Dar ea respinse nu numai duioșia mea, ci chiar însuși echilibrul în care eu mă țineam acceptând totul. „Știu eu unde te gândești tu, dar trebuia să se întâmple și asta! N-ai auzit că a apărut un decret care interzice de-aici înainte studenți bătrâni și că degeaba înveți, când o să-ți iei examenul de maturitate o să fii respins la facultate că ai depășit limita de vârstă. Credeai că toate o să-ți stea pe masă, să te apuci tu să-i salvezi pe alții, și toate celelalte să te aștepte."

Simții că asta era cu adevărat o lovitură. Ăsta era un lucru care modifica toate speranțele mele de viitor, pentru că acum când nu mai puteam fi simplu electrician calificat, studiile și titlul de inginer mi-ar fi asigurat dreptul la o muncă de conducere, pe care oricât de rea ar fi fost sănătatea mea, puteam s-o fac. Stătui să mă gândesc învăluit parcă într-un fum invizibil, care e consecința arderii la care e supusă ființa noastră, ca să se apere. Era chiar adevărat că apăruse un astfel de decret? Era neîndoielnic, nevastă-mea nu mă ura ca să-mi dea lovituri gratuite. Urmă o tăcere, pe care eu o fărâmițai neputând s-o suport „Taci, că ai citit tu decretul. Și chiar dacă așa ar fi, obțin eu scutirea de vârstă și tot mă înscriu!"

Aici nici ea nu mai putu să suporte cuvintele mele și ridică vocea. I-o cunoșteam, era puternică și melodioasă, semăna pe undeva cu a doamnei Sorana, o plăcere s-o auzi. Furia cumplită care îi juca în ochi n-o urâțea ca pe altele, ci ridicându-i tensiunea de viață la un grad mai înalt îi colora chipul, nasul i se albea, iar gura căpăta o cruzime care

dezvăluia hotărârea și forța, care dau totdeauna femeii o înfățișare nouă. „Ha! făcu ea, ca o actriță stăpână pe rol, admirată de public, obține el scutirea de vârstă, când nu e în stare să obțină să se facă sănătos. Zace cererea lui și acum la direcție fiindcă nu e de acord comitetul de partid, că sunt alții mai grav loviți și n-au cerut să fie trimiși la Viena. Asta, care ți se cuvine, nu ești în stare să ceri, dar ce nu ți se cuvine, scutirea de vârstă, care e lege, da! Mă mir că poți deschide gura și spune, tu care pretinzi că arăți altora drumul! De ce nu ți l-ai arătat ție? Dacă erai maistru, la ora de față nu conta că nu te mai simți în stare să lucrezi direct, ai fi dat îndrumări și n-ai fi ajuns până acolo încât să păzești tu bicicletele altora, ca un nenorocit."

Rămăsei mut în fața acestei ieșiri neînfrânate și o hotărâre rece, ca un ascuțiș de brici se născu în mine: să termin cu ființa aceasta chiar în clipa aceea. Așa era, n-aveam să obțin scutirea respectivă când aici, sprijinit de inginer și de director, nu reușisem să plec la școala de maiștri. Cum aș fi putut eu atunci să obțin un lucru atât de îndepărtat și nemotivat, cum era excepția de la o lege? Dar dacă ăsta era un adevăr copleșitor care îmi marca adânc existența ce mai voia această ființă de la mine, când singură recunoștea că n-aveam să ies din acest adevăr cum nu ieși dintr-un blestem? „N-ai știut, continuă ea, decât să râzi și să le spui altora hai sictir. Foarte bine! Când am auzit, m-am gândit că ești un om care mai bine rămâne în meseria lui același toată viața decât să-și plece spinarea și să spună oricui, să trăiți, tovarășe. Mi-a plăcut și totdeauna m-am lăudat. Călin a știut că dacă îi spune ăluia hai sictir, n-o să se mai ducă la școala de maiștri, dar a preferat așa decât să înghită observațiile. Așa e el, n-ar răbda, orice i-ar face, să i se spună o vorbă de la

unul care nu merită. Și cum mă simțeam eu când veneam de la serviciu și chiar șefa mea, doamna Polihroniade, îmi spunea: ați fost aseară la cinema? De unde știi, o întrebam, nu v-am văzut în sală. Nu, a fost doamna Matac și l-a auzit pe bărbatu-tău râzând în sală. Până și râsul tău ți-l cunoștea lumea și n-aveam eu nevoie să ajungi tu inginer ca să țin la tine și să-mi placi așa cum ești, chit că dacă ai fi știut și tu să nu vorbești ce nu trebuie în fața fitecui, poate că ai fi ajuns nu maistru, ci ai fi fost trimis cine știe în ce școli și altul ți-ar fi fost drumul. Parcă Costache, care e director, ce-a fost, dacă nu tot ca tine, dar cu mai multă voință? Și a știut să tacă la timp. Crezi că pe el n-au vrut să-l curețe? Dar n-au avut cum să-l prindă și pe urmă nici el n-a stat cu brațele încrucișate. Dar m-ai auzit tu pe mine vreodată că măcar aduc vorba în vreun fel? Nu poți să zici că m-ai auzit fiindcă nici măcar nu m-am gândit, ba chiar, ca să fiu sinceră, nu-mi plăceau ambițiile tale de a te înscrie la Electrotehnică. Dragă Maria, îmi spunea doamna Polihroniade, fără să glumească, oprește-l pe Călin cât mai e timp, că dacă își ajunge scopul, o să vrea altă nevastă, pot să-ți citez multe cazuri. Doamnă Polihroniade, eu nu vreau să-l opresc pentru că pe noi nu ne leagă ce suntem, sau ce-am putea fi ca meserie. Dar ce vă leagă? Noi suntem făcuți unul pentru altul, i-am răspuns, din clipa când am simțit că mă apucă de mână și mă duce cu el, definitiv ne-am legat. Și dacă m-ați văzut înainte să mă mărit tristă de moarte, e că el e și prost, cu toate că e foarte inteligent și îmi dădeam seama că nu înțelege ce e între noi, nu știe că mă iubește și că noi trebuie să fim împreună. Pe urmă ai înțeles, iar eu am uitat cine ești și te-am lăsat în voia ta. E bărbat, ziceam, știe el ce face. Și nu mi-era mie frică de tine că ajungi inginer, deși drept să-ți spun vorbele doamnei

Polihroniade mă cam nelinișteau. Dar de fapt nu-mi păsa, puteai chiar să mă și lași, că tot la mine te-ai fi gândit și te-ai fi întors. Eram pregătită. Până într-o zi când mă pomenesc cu Valerică la ușă. Dragă Maria, zice, lui Călin i s-a întâmplat ceva. Hai cu mine la spital. M-am dus eu la spital, am venit pe urmă și după tine la București... Nu e nimic, ziceam, îi trece, se vindecă. Pe urmă, când ai venit acasă și am văzut cum te-ai vindecat, hiii, am zis, ăsta nu mai e om! Mi s-a făcut rău, nu mai puteam să mă uit la tine. Și atunci mi-am dat seama că în momentul când te-ai urcat pe cisterna aceea nici eu, nici fetița nu eram în gândul tău! Nu să nu te urci, că asta ți-e firea, dar să stai să te gândești un pic; mă, cum să-l scoatem pe nenorocitul ăla de-acolo fără să ne punem zadarnic viața în pericol? Și ai fi găsit, dar recunoaște că nu te-ai gândit..."

Mă gândisem, dar acum nu voiam să-i răspund ei ca să mă arăt pe mine, ci s-o las pe ea să continue, ca să se arate pe ea. Și ea continuă: „He! făcu luându-mă în priviri ca între două reflectoare, nu recunoști, crezi că te-ai gândit, când mie mi-a spus doamna Polihroniade că alături lucra un altul în altă cisternă și era suficient să-i cereți lui să intre cu masca pe față și să-l scoată de-acolo, ca totul să se aranjeze".

Zâmbii, recunoscând aici invenția abilă a orașului, care nu voia să-mi admită că acționasem fiindcă nu mai era altă soluție. Tăcui însă mai departe, simțind o ură undeva în adâncul ființei mele, primordială și de nelecuit, împotriva perfidei doamne Polihroniade, care ghida acum pașii soției mele și o înstrăinase de mine. O făcuse pe Maria să admită în inima ei această bănuială, care era de neînvins, că actul meu n-a fost obligatoriu, și că a existat cel puțin o posibilitate ca să fie evitat. Or, nu absența măștii a făcut să izbucnească

flacăra. Nedreptatea care mi se făcea. Îngrozitoare era, când se susținea că dacă intra un altul, de pildă tot un curățitor ca și cel dinăuntru, cu mască pe față, nu s-ar fi întâmplat nimic, înțelegeam brusc sursa stranie a patimei pe care o punea doamna Polihroniade, în cultivarea relațiilor folosea această armă, farmecele ei femeiești, pe care le sustrăgea în felul acesta soțului, ca să influențeze soarta oamenilor. Rânjii: măcar dacă i-aș fi mușcat la timp gura aceea a ei care nu zâmbea. Asta ar fi îndepărtat-o pe Maria de ea și astăzi această scenă care mă culca la pământ n-ar mai fi avut loc. Infidelitatea e câteodată un rău mai mic. „De ce rânjești? mă întrebă ea, te bucuri că mâine Cărpinișan o să treacă cu mașina prin fața ta și o să te salute doar așa, cu un deget? încetul cu încetul nimeni n-o să se mai uite la tine, fiindcă nimeni nu se mai uită la cineva care a căzut jos decât unul care e și mai jos decât el. Și cine e mai jos decât tine? Cine? țipă ea deodată cu voce care spori vertiginos liniștea în mine, simțind furtuna în acest țipăt disperat și pregătindu-mă să-i fac față. Spune-mi, cine a căzut mai jos decât tine? Până și Cazaciuc, tot e paznic plin, acolo la cooperativa kilometru 14, nu ajutor de paznic."

Pronunțarea numelui fostului ei înșelător îmi slăbi puterea și mă făcui crunt, zicându-mi că așa mi se cuvenea, de frică să nu mă pun cu pumnii pe ea să tacă. Îi spusei: „Bine că ți-e dor de Cazaciuc! Nici nu știe Ambrozie la ora de față, adăugai sarcastic, ce e în inima ta, că ar și alerga să te scape de mine..." „Tu ai vrut să scapi de mine, strigă ea, și n-ai avut curajul să te desparți și ai vrut să mori. Crezi că nu m-am gândit? Numai cine are chef să moară face ce-ai făcut tu!"

Scuturai din cap ca și când aș fi primit o lovitură de măciucă pe la spate: în spital mi se întâmplase și mie o dată

să gândesc așa și fusese ceva nespus de chinuitor ceea ce trăisem, fiindcă eram la capătul puterilor și găsisem în mine în acest timp forța să alung acest gând. Îmi aminteam mai ales de clipa când îmi dusesem mâna la ochi, cât de împăcat gândisem la lumina exploziei: da, uite, acum o să mor! Și era adevărat că nici înainte și nici după, Maria și fetița nu fuseseră prezente în inima mea și de aici îndoiala care mă tortura: Oare n-o iubeam, și de aceea, cuprins de o nepăsare care nu mai cere nimic de la viață, mă lăsasem dus în actul de a salva pe altul, când în realitate căutam salvarea pentru mine? Cine să dea răspuns la astfel de întrebări, întins pe un pat de spital și cu chipul desfigurat? Și acum iat-o pe ea desfăcând această rană care se închisese apoi singură. „Nu e adevărat, strigai, țineam la tine mai mult ca la orice pe lume și dacă nu m-am gândit chiar în clipa aia cum pretinzi, e pentru că nu m-am gândit nici la mine." „Puteai să nu te gândești la tine, strigă și ea, dar dacă aș fi fost în inima ta ți-ai fi adus aminte și de mine și de tine și nimic nu s-ar fi întâmplat, alta ar fi fost soarta. Dar eu nu eram în inima ta și nici măcar n-ai murit, așa cum ai vrut. Mai bine mureai!"

Nu mă izbiră aceste cuvinte ale ei, fiindcă văzui că în realitate nu era atât de tare cât crezusem. Se simțea că, neputând să spună mai mult decât că îmi dorise moartea, rămânea descoperită și neputincioasă în fața unui om care, el, nu-și dorise așa ceva și atunci cum ne-am fi putut privi în ochi? Și atunci începu să arunce în mine înainte de a se prăbuși nu cu armele mari, ci cu ceea ce îi mai rămăsese, amenințări nedemne, cuvinte insultătoare și jignitoare, pe care gura ei cu bărbia vânătă de furie mi le arunca sub privirea mea ferită. Începeam însă să nu mai aud și parcă nici n-o văzui când se întinse pe pat și apucă deodată

cuvertura cu ghearele, începu să dea din picioare hohotind.

Văzui însă curând că și mie îmi scăpase ceva, din pricină că nici ea nu mai avusese puterea să-mi spună acest lucru grav în felul în care merita el să fie spus; mi-l spunea acum. Într-un fel jalnic și parcă cu atât mai mult mă pătrunsei de adevărul pe care îl conținea; mi se sfâșia inima. Toate mișcările ei păreau dezordonate și prinse de isterie, dar mișcarea capului era hotărâtă și disperată: nega, la dreapta și la stânga, în timp ce lacrimile îi curgeau șiroaie și pieptul i se zbuciuma. Crezui la început că se opunea la ceva, că era un semn pe care mi-l dădea mie că *nu* e adevărat nimic din ce mi-a spus, că e nefericită și că vorbele ei n-au fost decât strigătele unei femei care nu mai știe ce spune, și că *nu* crede în ele și nici eu să nu cred. Eram pe punctul de a mă considera scăpat când observai chipul ei și deodată îmi dădui seama că acel *nu* al ei era de fapt un da, care luase forma acestuia: mă nega pe mine, toată viața noastră, nu mă mai voia... Nu era adevărat că ar fi vrut să fi murit și nu era adevărat că credea că aș fi putut să nu fac ce-am făcut. Și nu era adevărat că nu mai credea în soarta mea și că nu mai sunt un om, cum spusese că gândise când mă văzuse. Nu era adevărat că gândise așa ceva. Dar plângea, dădea din cap necontenit și chipul ei i se schimonosea în această negație pe care nu era în stare s-o suporte, dar nici s-o mai ascundă. Nu erau adevărate toate acestea, dar ceva se întâmplase; se prăbușise ceva; nu mă mai iubea, viața noastră împreună își pierduse înțelesul.

Eram foarte mirat: aveam în fața mea ireparabilul, dar mă uitam la el ca și când ar fi fost reparabil. Mă ferisem de el, un timp destul de îndelungat, continuasem să râd, dar acum îmi dădeam seama că ora acceptării lui sosise. O lăsai pe Maria

să se zbată singură pe pat și ieșii afară. Voiam să mă duc să mă învăț imediat cu singurătatea. Nu mai aveam ce afla de la ea în plus, ar fi însemnat să vreau să mă chinuiesc singur auzind-o confirmând și prin viu grai ceea ce datul ei din cap spunea mai mult decât cuvintele, deși ispita de a încerca să verific dacă înțelesesem bine mă încercase o clipă. Dar apoi mai mult mă ispitise să rămân singur și să văd cât de ușor aveam să mă simt călcând pământul fără să mai am în gând ființa care mă făcuse să-mi simt greutatea dublă atâta vreme.

X

Ieșii din oraș pe jos fiindcă, deși trecuseră atâția ani, constructorii tot nu făcuseră o stradă ca lumea, pe care să poți să te plimbi fără să te dai jos de pe trotuar la fiecare douăzeci de metri; urma un colț care corespundea unei noi clădiri și după aceea alt trotuar; îți venea s-o iei tot pe șosea, care dacă ar fi avut paralel o promenadă între ea și pădure, ar fi fost foarte potrivită să iasă lumea duminicile și după-amiezile.

Primul lucru pe care îl descoperii limită întru câtva întinderea pierderii pe care o suferisem: Maria era viața mea și nimeni nu mă putea sili să n-o mai iubesc. Pe urmă descoperii că deși între mine și viitorul meu fuseseră aruncate de jur-împrejur buturugi, dacă mă uitam bine, e drept că nu le puteam da la o parte, dar mai era loc printre ele: în primul rând să zicem că nu doi-trei ani, ci patru-cinci aveam să mă simt rău cu sănătatea, dar unde scria că după

aceea n-aveam să mai fiu din nou în stare să lucrez în meseria mea? Bineînțeles că aveam să mă duc la direcție să cer să... Iar examenul de maturitate tot va trebui să mi-l iau, chit că drumul la Institutul de Electrotehnică mi-era acum închis. Dar nu mai puteam trăi fără să citesc cărți și trebuia ca această plăcere pe care începusem s-o descopăr să fie expresia confirmată de luare a examenelor unei îndeletniciri superioare și nu a unei manii pe care observam că o au unii, care îți dădeau un sentiment de zădărnicie când aflai că ei n-au avut suficientă voință să facă același lucru și când au fost elevi, rămânând doar cu cele câteva clase primare la bază: nu-mi plăceau tipii ăștia și nu voiam să le îngroș rândurile...

Dacă oamenii ar începe imediat să trăiască marile adevăruri ale vieții lor, a căror revelație o au la un moment dat! Pur și simplu să întindă din chiar clipa aceea pasul și să înceapă să meargă pe noul drum. Suferința care ar urma nu i-ar degrada niciodată și ar putea încă păstra în inimile lor, neatinse, zilele luminoase pe care le-au trăit până atunci. Dar ei nu fac acest pas și revin asupra adevărurilor a căror revelație au avut-o, prinși, ca într-o cursă, de iluzia că poate s-au înșelat, deși știu bine că nu. Omul nu e laș, dar pare să fie, din pricina încăpățânării lui de a persista în speranță cum persistă de altfel și în eroare. Și nu știi niciodată care dintre ele e la mijloc.

În primul rând că nevastă-mea mă întâmpină la întoarcere complet liniștită și cu privirea de odinioară, care îmi cerea ajutor: ce trebuia să facă? Ce simțeam eu? Se întâmplase ceva rău între noi care nu mai putea fi alungat? Ce răspuns dădusem eu acestor întrebări rămânând singur? Singurul răspuns pe care îl simțeam clar în minte era că ea era femeia mea pentru totdeauna, indiferent ce s-ar mai întâmpla între

noi de-aici înainte.

Intrai în bucătărie și mă așezai la masă. Ăsta era la noi semnul unei apropieri care ne aducea, printre cuvintele cele mai obișnuite, la îmbrățișări inexplicabile, a căror venire eram departe de a o bănui. Totdeauna ne trezeam surprinși de ceea ce ne împingea unul spre altul și ea deschidea ochii mari parcă de teamă. Se smulgea și se ducea în casă unde se ocupa apoi îndelung de fetiță, crezând că în felul acesta avea să uite de mine și să se culce apoi cu acele mișcări ale ei hotărâte care mă făceau să înțeleg că e foarte obosită și că până și cea mai mică atingere o face să sufere... Dar nu-i ajuta, în astfel de momente, nimic, și se apropia apoi singură, posomorâtă. Începeam s-o mângâi: ce avea, de ce fugea de mine? Ce i-am făcut de era așa de... De ce mă ocolea? Am supărat-o cu ceva, am jignit-o, am vorbit ce nu trebuie și nu poate să-mi spună? Măcar să-mi dea de înțeles, în ce împrejurare! Tăcea la pieptul meu, fără să spună măcar un cuvânt ca să înțeleg ce sens avea această tăcere, dacă trebuia să insist pe calea asta sau era altceva la mijloc. „Nu înțelegi?" mi-a spus odată. „Nu, nu înțeleg!" „Atunci nu-ți spun!" Alteori însă întârzia cu dezbrăcatul, ai fi zis că scoate de pe ea șapte rochii și mi-aduc aminte că închizând ochii în așteptare m-a prins deodată o bănuială. Ce făcea ea acolo de nu mai termina cu dulapul cela, ce tot căuta în el și nu mai găsea? Se făcuse foarte târziu. „Nu treci să te culci?" am întrebat-o. Nu mi-a răspuns și atunci m-am dat jos din pat, am luat-o în brațe ca pe copii și am întrebat-o în timp ce avea fața aproape de a mea. „Ce e cu tine?" „Nimic, ce să fie!" „Chiar nimic? Atunci de ce nu vrei să te culci?" „Nu mi-e somn!" „A, nu ți-e somn, am făcut eu, păi nici mie", și ne-am așezat amândoi în pat și în asemenea momente o vedeam că

scoate din poșetă o țigară, o aprinde și începe s-o fumeze. Dar nici după ce o termina nu voia să stingă lumina și să adoarmă. Și toată chestia asta dura până dimineața. Stătea lângă mine și tăcea, dar în mod forțat, fiindcă vedeam cum o asaltează gândurile și odată cu ele și cuvintele. Dar se ținea bine și nu reușeam s-o fac să vorbească nici după ce ne iubeam îndelung, când zăgazurile de obicei cad și amândoi își spun mai ușor ceea ce mai înainte le venea greu. Ea avea aerul că asta nu schimbă mai nimic, deși vedeam că schimbă. Totuși nu vorbea nici așa și plecam pe urmă amândoi la combinat verzi de oboseală, dar nu nemulțumiți unul de altul, dimpotrivă, îmi dădeam seama că după astfel de seri și de nopți când stăteam lângă ea fără să adorm, parcă mă iubea mai mult…

Urmau săptămâni lungi în care toată ziua spăla, călca și gătea cu o stranie mulțumire pe chip ca și când la capătul acestor îndeletniciri istovitoare ar fi așteptat-o o mare recompensă. Știa însă și ea că nu va fi vorba de nimic de genul ăsta și se zeflemisea singură: „Mă mir și eu, zicea, care femeie mai face treburile astea fără să drăcuie toată ziua. Nu zic că nu le face, fiindcă n-are încotro, dar să vezi ce zic. Dacă le-ar auzi un bărbat neînsurat s-ar scărpina mult în cap până să ia una dintre ele și pe care!”

Și dimpotrivă, în alte astfel de apropieri de-ale noastre nepresimțite o apuca vorbitul și tot așa, cu nimic n-o mai puteam opri până în zori. Și atunci îmi povestea din copilăria ei, de maică-sa moartă pe care o apucase când avea șapte-opt ani (murise dintr-o facere, cu copil cu tot), de satul și suratele ei care pe unde au ajuns și cu cine s-au măritat, de prostu ăla de flăcău care cu toate că ținuse la ea luase pe alta, și ce i s-a mai întâmplat pe urmă ca om însurat, de

unchiu-său Niculae, care a ținut foarte mult la ea... Mă omora cu istoriile astea și tăcerea ei chiar și o noapte întreagă mi se părea mai ușor de suportat decât un ceas din aceste povestiri. Mă lovea somnul cu leuca în cap și mă dădeam jos, mă duceam la baie, mă spălam pe față, mă ștergeam bine cu prosopul ca să nu bage de seamă și mă întorceam la loc înviorat. Curând însă simțeam că iar n-o să mai pot și atunci puneam mâna pe ea și o iubeam înverșunat și furios. Dar după aceea își continua doborâtoarele ei istorii, pe care era cu atât mai departe de a le povesti bine, pe cât de aproape era tensiunea sufletului ei de a se destăinui. Până la urmă mă apuca un râs isteric la câte un moment care bănuiam eu că ar fi avut acolo la fața locului, unde s-a petrecut, ceva comic, și râdea și ea aprinsă de o însuflețire și mai mare, prelungind numita întâmplare așa-zis veselă, interminabil. Și stai să vezi ce făcea, iar eu stăteam și nu vedeam nimic, dar holbam ochii într-o grasă satisfacție prefăcută de a vedea ce-a mai fost.

Acum simțeam că toate acestea nu vor mai fi și că asupra casei noastre apăruse duhul rău. Iar privirea și gesturile ei aveau acum în ele o rugăminte stranie, parcă voia să-mi spună că până nu se va întâmplă o nenorocire și mai mare să fim aproape unul de altul și să trăim, în zilele care ne-au mai rămas, cât mai mult din întregul zilelor pe care soarta n-avea să ne lase să le trăim în scurgerea lor normală. Straniu era însă că mă ruga, aproape mă implora, ca și când ar fi știut ce gândisem eu în ceasurile cât mă plimbasem singur în afara orașului, că o iubesc și că nimeni nu mă poate împiedica s-o iubesc orice-ar fi.

Această seară mi-a rămas adânc săpată în amintire. A plâns literalmente toată noaptea. Foarte des însă se

întrerupea ca să cădem în îmbrățișări frenetice. După fiecare avea alt plâns, odată arzător și plin de speranțe că totul se va aranja între noi, alteori de spaimă că Dumnezeu i-a luat mințile și nu mai știe ce să mai facă... Și nici eu n-o mai iubesc ca altădată și de-aia s-a întâmplat ce s-a întâmplat... „Ba te iubesc", i-am spus. „Tu, mi-a răspuns ea simplu, tu n-ai știut niciodată când mă iubești și când nu. Cel mai tare m-ai iubit când ai venit după mine în curte și m-ai luat cu tine, dar ani de zile vedeam din scrisorile tale că nu-ți dai seama. Și cel mai puțin când ai intrat în cisterna aia. Atunci mă uitasei de tot, complet, eram ca și moartă, dacă aș fi murit eu, ai fi fost trist, dar n-ai fi înțeles de ce!" Nu mai era însă în glasul ei nicio învinuire, ci o resemnare țărănească, mai limpezită în straturile de unde venea: așa a fost dat să fie, atât a trebuit să fim noi fericiți...

Mă făceam că nu aud refrenul acesta ascuns în fiecare plâns al ei sau mai bine zis îl auzeam, dar știindu-i înțelesul nu mi se părea că are în el și unul practic. Mai era încă timp, a doua zi dimineața, după o astfel de noapte bogată care spălase tot ceea ce în timpul zilei se petrecuse urât și josnic între noi, să-mi privesc în față soarta, să-mi dau seama că drumurile sunt acum libere pentru o hotărâre, să mă așez la masă și să-i scriu o scrisoare în care să-i spun, în puține cuvinte, că n-avea, la întoarcere, să mă mai găsească acasă.

PARTEA A CINCEA

I

...Dar n-am făcut așa, n-am scris o asemenea scrisoare care m-ar fi eliberat. Avea dreptate directorul să nu mă creadă când i-am spus că am băut tot paharul. Când eram odată tot așa mic, la bunicul, într-o vară, muream de poftă să încalec un cal și am pândit o zi când nu era nimeni acasă, decât eu cu un văr și am scos un cal din grajd. L-am adus lângă marginea prispei și l-am încălecat. Văru-meu, care îl ținea, i-a dat drumul. Nu știu de ce mi se părea mie că acum calul o să înceapă să se plimbe frumos cu mine prin curte. În loc de asta, am văzut cum o ia spre ușa grajdului, adică se întorcea de unde fusese scos. Această ușă era făcută să intre un cal singur nu cu cineva pe el, și mi-am dat seama că trebuie să sar jos imediat dacă nu voiam să fiu ras și cine știe ce să mi se întâmple. Dar în loc să mă învârtesc pe spinarea lui și să sar jos de bunăvoie, am stat mai departe călare crezând că n-o să-mi facă el mie o astfel de figură și să mă strivească de pragul de sus al ușii. Nu mai știu ce s-a

întâmplat, am văzut cum calul intră, m-am pomenit dat peste cap pe spinarea lui și apoi buf la pământ. Am avut o senzație de parcă pământul n-ar fi fost jos și ar fi stat nemișcat, ci mi-a ieșit mie în întâmpinare, izbindu-se el de mine și nu eu de el. Mi-au clănțănit dinții în gură și mi-a sunat tărtăcuța de pragul de lemn al grajdului, m-am trezit bine, am simțit că sunt mai deștept ca înainte, chit că puteam să mor pe loc dacă nu de prag, ci de cele două pietroaie așezate imediat înăuntru dacă m-aș fi lovit cu capul. Eram mic, e adevărat, și crescând, omul zice că îi crește în același timp și mintea. De acest lucru însă eu mă îndoiesc.

Vedeam bine că în viitorul vieții mele cu Maria nu se zărea decât o astfel de ușă neagră și că înspre ea mă ducea, fără grabă dar și fără șovăială, continuarea conviețuirii noastre sub același acoperiș. Și cu toate acestea nu făceam nimic ca s-o curm. Nu știu de la cine, orașul află ce se întâmplase la noi în casă și apărură niște ziariști care o înjurară pe Maria în câteva articole arătând în același timp generozitatea mea, care „o iertam". Nu ne păsa nouă de ceea ce îi interesa pe acești oameni, totuși îi luai apărarea, confirmând fără să-mi dau seama iertarea cu pricina, sperând că acești inși or să mă creadă pe mine și nu pe concetățenii mei, care în mod inexplicabil se treziră să-mi țină partea. După ce efectul articolelor din presă se evaporă, uitară de propria lor atitudine zicând acum că ea avea dreptate ca și când stabilirea de partea cui e dreptatea mai putea, între doi inși care trăiau sub umbra despărțirii, să mai ajute la ceva.

Nu eram însă neîndreptățit să cred că nu voi reuși să trec peste ceea ce se petrecuse în ziua aceea între mine și Maria și să ne reluăm viața de unde fusese lovită. Directorul, care mă primi și mă ascultă din nou, zise că și el a auzit ce se spune

despre nevastă-mea, dar că nu crede și adăugă că s-a și gândit unde să-mi găsească un post ceva mai bun... Și după felul cum pronunță aceste cuvinte „ceva mai", înțelesei că nu cu mult mai, decât cel păzitor de biciclete. Tot la pază, zise el, la una dintre porți, dacă voiam la cea principală, dacă nu la una pe unde intrau și ieșeau camioane cu materie primă sau finită, foarte important post, trebuia să cer hârtii, să le cercetez, să controlez dacă și în camioane e același lucru ca și pe foile de parcurs... Mie mi se păru că față de umilința prin care trecusem primind postul celălalt, cel de acum era ceva foarte serios și-i răspunsei directorului că așa mai merge. Dar el zise deodată: „Nu-mi place câtuși de puțin că sunt pus în situația să-ți ofer tocmai eu o asemenea slujbă, când știu ce mult ți-a plăcut meseria pe care ți-ai ales-o. Mai bine ai pleca în altă parte". Am înțeles că se referea la situația mea cu nevastă-mea și că ar fi dorit să nu mă vadă acceptând-o, dar am lăsat să treacă pe lângă urechi acest înțeles și i-am răspuns: „Dumneavoastră știți bine, tovarășe director, că eu am fost aici când nu era nimic și că nu pot să părăsesc acest oraș și combinatul la nașterea cărora am contribuit stând în viscol și zăpadă". „Bine, atunci ia-ți postul în primire și dacă ai nevoie în continuare de sprijinul nostru vino și spune-mi. Și mai ales nu uita că îndată ce o să te simți în stare să te întorci iar la meseria ta, să vii să-mi spui și te trimit la școala de maiștri!"

În sinea mea mă întrebam de ce nu mă trimitea de pe acum. Crizele mele nu m-ar fi împiedicat să învăț și să-mi dau examenul respectiv și pe urmă foarte ușor să mă întorc la combinat și să-mi iau locul care mi se cuvenea printre electricieni. Ceva însă din felul lui de a fi îmi spunea că aș lansa întrebarea zadarnic. Parcă el nu știa că asta ar fi

soluția cea mai bună? Dar într-adevăr, dacă nu putuse el să mă trimită „înainte", ce pretenții mai aveam acum? Un maistru care n-ar fi pregătit în orice clipă să facă el treaba unde calificarea lucrătorului n-ar fi suficientă, ce fel de încredere putea să-și câștige?

Curând însă orașul puse mâna pe istoria vieții noastre și se află tot ceea ce noi credeam că nu mai știe nimeni, adică nu numai ultimele momente, ci și cele de la începutul cunoștinței noastre. Pe atunci acest fapt m-a nedumerit, întrebându-mă cine le-o fi spus, dar astăzi îmi dau seama că viața intimă a oamenilor nu e un robinet bine închis, el picură din neglijența noastră suficient de mult pentru ca de-a lungul timpului să umple un vas: e chiar viața noastră pe care o credeam secretă.

Am observat că alții, având probabil intuiția acestui adevăr, își trăiesc viața intimă în văzul tuturor, convinși pesemne de inutilitatea oricărei discreții, cu bătăile, împăcările și evenimentele mai grave. Una, chiar de la noi din bloc, umbla din ușă în ușă plângând că aoleo ce să se facă ea, că aoleo bărbatu-său a găsit alta și o lasă. Nu mică însă ne-a fost mirarea când am aflat că agitația asta a ei peste tot (s-a dus și pe la combinat la tovarășul Costache și apoi și pe la comitetul de partid) cum, necum, a dat roade și omul ei s-a intimidat sau cine știe cum s-au petrecut lucrurile că s-a întors în cele din urmă acasă. Mă pomenii sperând că lumea ar putea-o influența pe Maria în bine, dar când aflai ce se spunea îmi dădui seama că nu, fără să cred prin asta că voia cineva neapărat să ne despartă. Că, de, ea mă iubise timp de trei ani dar eu îi întorsesem spatele (era vorba de cei trei ani de armată) și că nici acum n-o iubeam, sigur, s-o fi săturat și ea de un astfel de bărbat. Se mirau de ce mai stau la ea din

moment ce n-o iubeam. Ca și când ei toți ar fi trăit numai din iubire. Asta mă făcu să râd. Nu-ți venea să-ți crezi urechilor, când în realitate ei se băgau în viața noastră cum se băgau colocatarii Ioanei cu forța, făcându-și chei pentru ușa odăii ei. Sfidai cu ușurință toate acestea și îmi văzui cu plăcere de noul meu serviciu, care nu era chiar de pază, ci un veritabil post de control, eram doi pe schimb, însărcinați cu el, aveam și două telefoane la noi în cabină.

Nicio organizare nu e perfectă, iar dacă ar fi, ar deveni monstruoasă. Pentru ca serviciul nostru să fi fost perfect ar fi trebuit să controlăm totul ca la vamă, dar atunci e ușor de închipuit în ce s-ar fi transformat, ar fi fost nevoie nu de doi inși, ci de douăzeci și prevăzuți cu toate mijloacele de despachetare și împachetare și, desigur, și de cântărire. Or, pentru încărcătură răspundeau serviciul de expediție și cel care iscălea foile de parcurs. Atunci care mai era rostul controlului nostru la poartă? Mai avea vreunul? Mai avea și nu mai avea, fiindcă de un balot în plus de îngrășăminte azotoase răspundeau ei, cei dinăuntru, dar dacă pe lângă asta șoferul mai scotea și altceva care nu era trecut în document, de asta răspundeam noi…

II

…Ba mi se părea că merge chiar mai bine, așa cum ți se pare când te scoli după o boală când totul e nou și proaspăt, mai ales că Maria primi cu liniște și mulțumire numirea mea în noul post. Asta spori sentimentul că lucrurile s-au

aranjat. Când, într-o zi îmi spuse simplu, dar și neîndoielnic, uitându-se liniștită în ochii mei:.. Căline, tu când te muți?" Parcă mi-ar fi spus: tu când pleci la București? Sau: Când aranjezi chestia aia pe care ai uitat-o? Pentru ea drama se consumase, mai rămânea o simplă chestie de aranjament, de pildă plecarea, trebuia făcută și asta. Sigur că nu era nicio grabă, dar era unul dintre lucrurile care nu se pot amâna prea mult, fără să ai pe urmă mari încurcături.

Mă uitai la ea flămând de curiozitate și fascinat de calmul ei care o îndepărta deodată vijelios de mine și mă făcea să văd în ea o străină, pe care o cunoșteam însă bine și îmi tremura inima după ea. Pentru întâia oară de când mă știam rămăsei mut în fața unei întrebări care îmi angaja viața și îmi cerea, chiar dacă nu voiam să-l dau, un răspuns. Multe minute se scurseră astfel în tăcere, fară, însă, ca Maria să se mire, sau să dea vreun semn de nerăbdare. Avea aerul să spună că puteam să răspund la întrebarea asta și peste o lună, ba chiar și două, dar deja trei era cam mult. Mă pomenii vorbind fără să-mi dau seama prea bine ce spun: „Vreau întâi să-mi adun ceva bani să pot face față în noua mea locuință, fiindcă va trebui să-mi cumpăr totul începând de la pat, n-o să te las pe tine fară, ca să-mi fie mai ușor".

Ea nu zise nimic, dar văzui că aștepta încă răspunsul la întrebarea ei. Iar eu continuai: „Trebuie intentat și divorțul, ca să poată cei de la spațiul locativ să-mi repartizeze o odaie… Dacă o să se grăbească și ăia să-mi repartizeze, să nu ne pomenim ca alții, că suntem puși în situația să ne împărțim apartamentul, ție o odaie și mie una. Și culmea, să ne recăsătorim pe urmă, și eu cu viitoarea mea nevastă și tu cu viitorul tău soț să ne întâlnim toți patru la bucătărie."

N-o slăbeam din priviri, sperând ca prin aceste cuvinte

deznădăjduite să trezesc în ea un protest, prin proiecția în viitor nu atât a unei promiscuități care ne aștepta, cât a faptului că vom face amândoi, dacă ne despărțim, țăndări din trecutul și din ceea ce a fost iubirea noastră odinioară. Nu se lăsa însă impresionată, poate nici n-auzi bine. Zise: „Nu vrei tu să te ocupi de divorț? Ești bărbat, ți-e mai lesne!" „Nu vrei pensie alimentară pentru fetiță?" o întrebai la rândul meu. „Dacă o să vrei să-mi dai..." răspunse ea cu un glas curat. „Da, dar atunci trebuie să divorțezi tu, și să câștigi contra mea!" „Cum să câștig, Căline, dacă tu nu părăsești căminul conjugal? Ce motive am, să umblu cu martori falși care să declare că mă snopești în bătăi, ești bețiv, mă înșeli, nu aduci bani în casă, n-ai grijă de familie și altele de genul ăsta? Îți convine? Mie nu-mi convine, și-așa se spun destule despre noi în oraș..."

Avea dreptate. Dar nu faptul că mă aflam într-un cerc vicios – dacă nu plecam, nu se putea divorța, dacă nu divorțam, nu-mi dădea spațiul locativ casă – mă preocupa pe mine în momentul acela. Ci senzația că alunecam. Foarte blând, nu era vorbă, dar în jos și mă întrebam cum să fac să opresc această coborâre acum când mai era timp... Să plec. Dar cum să părăsesc această femeie în plină înflorire, mai frumoasă decât oricând și care mă iubise până mai ieri cu tot sufletul ei? De ce își întorcea ea acum privirile de la mine? Aveam sentimentul că neputința mea venea din faptul că nu eram în stare să găsesc un răspuns bun la toate, fiindcă de obicei așa cum te asaltează întrebările îți vin și răspunsurile, numai că se bat cap în cap și unele și altele. Dacă ea, așa cum mi-a spus, era îngrijorată că voi deveni inginer și o voi părăsi, înseamnă că ieșirea mea temporară din meserie (și ea n-avea de ce să nu creadă că va fi temporară) nu putea să fie

cauza răului care se abătuse asupra noastră. Asta era foarte limpede. Atunci ce era? Tot ce știam zbura parcă din întreaga mea ființă lăsându-mă complet singur în fața acestei întrebări. Până într-o zi, când în acest gol apăru deodată înțelegerea: Maria a găsit pe altcineva. Și tot ce s-a întâmplat între noi numai așa se explică...

III

Gândul ăsta mă însufleți și îmi dădu mari speranțe: dacă era adevărat, primeam lupta. Eram hotărât să-mi retrag față de Maria cuvântul că voi pleca. Și nu pentru că în sinea mea n-aș fi plecat, dar asta era o armă, nu trebuia să cedez până ce n-aveam să văd cu ochii mei că totul e pierdut. Îmi spuneam că ea însăși, ajungând mai pe urmă nenorocită, m-ar fi învinuit că m-am dat bătut de la prima ciocnire, când în realitate trebuia să stau pe loc și să nu dau niciun pas înapoi.

Dar cum să aflu? Îi spusei lui Costică bănuiala mea și îl rugai să mă ajute și Costică o rugă pe o prietenă a lui să se intereseze. Într-o zi o anunțai pe Maria că plec pe la Bacău vreo trei zile să însoțesc de acolo niște camioane cu mașini care urmau să ne sosească din străinătate, ceea ce era și adevărat, și chiar și plecai. La întoarcere însă prietena lui Costică îmi povesti amănunțit tot ce făcuse în acest timp Maria de dimineață și până noaptea târziu și înțelesei mai mult din glasul ei decât din filmul pe care mi-l desfășură înaintea ochilor, că eram complet greșit și că nevastă-mea n-

avea pe nimeni.

Oamenii însă nu-și dau seama totdeauna ce aștepți de la ei și mi se păru că prietena lui Costică mă minte cu intenții bune, neștiind că în cazul meu mi-ar fi făcut bine adevărul și nu minciuna. Căutai deci pe altcineva mai puțin doritor să mă ferească de ceea ce mă interesa să aflu și gândul mă duse la un avocat. Ăștia sunt oameni de meserie și în orice caz aveam nevoie de unul care să-mi înainteze divorțul. Nu m-am priceput niciodată la hârtii, orice aș fi putut fi în viață, dar nu funcționar.

Aflai că într-adevăr noul nostru oraș avea și avocați, mie îmi recomandă cineva pe unul și îi făcui o vizită acasă. „Domnule avocat, îi spusei, vreau să divorțez, dar îmi trebuie dovada că soția mea are pe altul. Cum să aflu?" „Unde lucrează soția dumitale?" mă întrebă el și îmi făcu un fel de dosar ca la cadre. Îmi spuse cât mă costă toată acțiunea și adăugă că orașul nostru e încă foarte mic și nu se putea ține nimic ascuns multă vreme și îmi ceru răgaz câtva timp. Află el. Mie nu-mi mai rămânea pe urmă decât să vorbesc cu doi, trei prieteni care să depună ca martori. La urma urmei, îmi spuneam, nu mă rugase Maria să mă ocup eu de aceste formalități? În cazul în care ar fi descoperit că e urmărită și bănuită și m-ar fi ghicit pe mine în spatele cercetărilor avocatului...

Pe de altă parte toată această activitate îmi făcea bine, sau în orice caz mă ținea pe picioare să văd o lume nestricată, așa cum ieșind în ziua aceea din cisternă văzusem cerul și norii liniștiți și mă simțeam liniștit și eu, deși cei din jurul meu erau înspăimântați. Acum îmi explicam de ce: e continuarea mișcării sufletului nostru, rămas același, deși trupul care ține de el s-a modificat. Tot așa am observat când

a murit bunicul, numai mama și cu niște nurori plângeau, tata și alți frați de-ai ei umblau de colo până colo cu treburi, să facă rost de scânduri pentru tron, pentru stâlp și cruce, să cumpere pânză pentru doliu, și lumânări de veghe, să se ducă să vorbească cu popa, să dea de mâncare la oamenii care îi ajutau la dulgherit, să pregătească praznicul (să facă rost de țuică și să taie niște orătănii), ai fi zis, uitându-te la ei, că îi pregăteau bunicului ceva plăcut și sărbătoresc, care n-avea nicio legătură cu moartea lui.

Tot așa mă pomenii semnând hârtia pe care avocatul mi-o întinse, și care era intentarea acțiunii de divorț. Cercetările lui rămăseseră infructuoase în ceea ce privește faptul dacă Maria avea sau nu pe cineva, avocatul îmi spuse hotărât că nu, dar descoperise în schimb că: „Actuala dumneavoastră soție, care are un copil din flori, a fost văzută un timp cu cel cu care a făcut acest copil, numitul Cazaciuc Ambrozie, din satul Ereste, și care e paznic…" „Da, știu, de noapte, la cooperativa kilometru 14, când, domnule avocat?" „He, demult, dragă domnule Surupăceanu, din fericire pentru dumneata, ai avut o soție de care n-ai cum să te plângi în fața instanței: dinainte ca dumneavoastră să vă fi căsătorit!" Vasăzică ceva tot fusese în acele zile cu Ambrozie și nu în zadar îl aranjasem eu cu Costică, în contul a ceea ce nu știam, dar presupuneam că s-a petrecut. „Dar asta nu e un impediment, continuă avocatul, dacă părțile consimt e floare la ureche pentru mine, e suficient să nu se prezinte la înfățișare și în schimb dumneata vii cu doi martori care nu vor spune lucruri jignitoare pentru dânsa, îi învăț eu ce anume au de declarat și e în regulă. Urmează ca dumneata să te hotărăști." I-am răspuns că sunt hotărât, zicându-mi în același timp că numai de-aș reuși între timp s-o recuceresc

pe Maria și toate aceste pregătiri care îmi aduceau moartea în suflet se vor transforma în sărbătoare a unei învieri. Și semnai actul.

A doua zi mă dusei la el cu Valerică și Cărpinișan. Ce ciudat, oamenii știu în anumite momente ce gândim, deși nu le suflăm un cuvânt despre ceea ce ne apasă mintea. Valerică și Cărpinișan zâmbiră ca la o glumă sau ca la o joacă și îmi spuseră amândoi că ei nu cred că dacă află Maria ce fac eu o să fie de acord, mai mult, mâine, singur o să mă răzgândesc și o să vin la avocat să opresc acțiunea. Răspunsei, cu o voce îngroșată și dușmănoasă, că nu, n-o să mă răzgândesc și că Maria va fi perfect de acord când va afla. Gândind în același timp că da, doresc și eu să se întâmple cum zic ei, dar să nu fie cum mă tem eu!

După aceea am intrat la restaurant și am cerut vin ca să sărbătorim acest eveniment printr-un pariu că nu va avea loc. Valerică avea credința asta, el care îmi urase „casă de piatră" la nuntă. Cărpinișan avea îndoieli. „Maria, zise el, e o femeie care nu poți să zici că știi ce e în inima ei. Nici azi nu uit cum a venit ea la mine și, nene Cărpinișane (și aici adventistul îi imită perfect vocea de femeie care e întruchiparea veșnică a inocenței și nu știe să procedeze altfel decât atingându-ne cu această voce și înmuindu-ne astfel voința și hotărârile noastre dure de bărbați), nene Cărpinișane, zice, am și eu o mare rugăminte la dumneata... Când am auzit-o vorbind așa i-am îndeplinit rugămintea înainte s-o auz, să merg cu mașina la Piatra Neamț să-l luăm de-acolo pe Călin care vine cu acceleratul de București. Și pe drum zice: Nu știu precis dacă vine, dar eu așa cred. Da' eu cred că aflase ea de la cineva, adăugă adventistul, altfel de unde să fi ghicit că chiar o să vii? I-ai spus tu, Călине, ziua

aproximativă?" „Nu i-am spus fiindcă nu știam nici eu." „Vezi, făcu Cărpinișan. Am eu dreptate!"

Unde avea el dreptate? Că nu-și dădea seama ce vorbește și mă făcea să mă uit pe geam strângând din dinți? Eram la un pas în a izbucni în înjurături la adresa glasului femeilor, și în plâns în același timp, înjurându-ne de astă dată și pe noi, că nu știm să fim surzi când trebuie și nici după ce ne-am plecat urechea să îndurăm totul fără crâcnire și să părăsim locul când nu mai merge fără să ne mai uităm îndărăt. Cu atât mai mult cu cât în aceeași seară aveam de gând să rup vraja asta neagră în care mă zbăteam și să mă scot și pe mine și pe Maria din ea. Căci asta era senzația care mă stăpânea, parcă mi-ar fi fluturat cineva un zăbranic negru înaintea ochilor și tulburându-mi mințile urmam mișcarea care mi se ordona, ca la o coridă, în timp ce jucătorul, impasibil, rămânea nevăzut pentru mine, în loc să ridic privirea și văzându-l să mă reped în el și să-l dau peste cap. Intentând divorțul îmi venise pe loc ideea aceasta și chiar azi, diseară, aveam de gând s-o pun în practică. Evocările adventistului însă, în loc să mă întărească, mă surpau, făcându-mă parcă să văd că o astfel de Mărie, pe care dragostea pentru mine o făcuse odinioară să aibă astfel de iluminări, nu mai exista, și atunci în cine aveam eu să mă reped? Mă uitai fără prietenie la Cărpinișan și ciocnii doar cu Valerică și dădui paharul peste cap. De credința lui aveam nevoie și nu de îndoielile lui Cărpinișan și adventistul, om copt, cu patru, cinci ani mai mare ca mine, înțelese fără să se supere, se făcu că nu vede că nu ciocnesc cu el, ciocni el singur paharul de-al meu, îl bău și spuse că el trebuie să plece.

„Ei, ce zici, Valerică?" îl întrebai eu după ce râmaserăm

singuri. Valerică se uită la mine cu aceeași nevinovăție cu care probabil se uitase și la fata de la școala medie din Bârlad, care temându-se de examenul de maturitate îl oprise din vreme pe o potecă a unor vii, întrebându-l cât e ceasul. Îl și auzii cum îmi povestise el totul, cum intervenise el apoi cu câteva cuvinte, la care fata acceptase să discute. Mă prinse îndoiala că credința lui ar avea vreo bază și, ca s-o alung, dădui paharul pe gât. Cu sau fără bază, mie îmi trebuia credință și nu adevăr. „Zi-i, Valerică!" „Eu cred că o să vă împăcați!" răspunse el. Și văzui într-adevăr în ochii lui că asta era ce simțea și continuai: „Și de ce crezi tu? Ia spune!" „Păi, zise Valerică parcă râzând, tu nu ești ca mine!" „Ei și?" „Asta e." „Nu poți să fii mai explicit?" „Nici tu nu ești ca mine și nici Maria nu e ca Rodica!" (Asta era fosta lui nevastă care îl părăsise.) „Adică?" „Adică Maria e cuminte, iar tu nu te-ai lăsat amețit când ai luat-o!" Valerică credea deci că la efecte identice nu pot corespunde, în dragoste, decât cauze identice. Era suficient să existe deci nepotriviri între mine și el și între Maria și fosta lui Rodică pentru ca despărțirea noastră să nu mai aibă sens. Uita că despărțirea mea nu semăna de loc cu a lui, deci era perfect posibilă. Asta nu însemna obligatoriu că avea și un sens, lucru care întărea hotărârea mea de a mă opune din toate puterile. Vinul făcea să se urce în mine exact îndârjirea de care aveam nevoie și mai cerui.

Schimbarăm subiectul și aflai de la Valerică și un lucru pe care la început nu-l înțelesei bine, tocmai pentru că mă privea, așa cum ni se întâmplă când ni se comunică o veste proastă: trebuie să ni se spună de mai multe ori ca să pricepem. Ce era? Avuseseră loc zilele acelea alegeri de partid și primul secretar cu tot biroul căzuseră. Și cineva s-a ridicat și a pus următoarea întrebare: „Să ne spună tovarășul Netea

(așa îl chema pe secretar) care a fost justificarea persecuției de ani de zile pe care a dus-o împotriva lui Surupăceanu, și a altora, oameni vechi aici și care s-au remarcat și în meserie și în activitatea UTM. Eu îl cunosc pe Surupăceanu și pot să spun că în afară de actul lui de a salva un om care era amenințat cu moartea, nu s-a remarcat prin nicio acțiune care să-l îndrituiască pe tovarășul Netea să ia măsuri severe contra lui. Ce-a vrut tovarășul Netea? Să-l pedepsească pentru că s-a comportat ca un om și nu ca un laș?"

Mă uitam la Valerică și îmi venea să-i dau doi pumni în cap. Știa de chestia asta de câteva zile și nu venise să-mi spună. Ce-a răspuns Netea la întrebarea ăluia? Dar cine era ăla? „Nu pot să-ți spun, mi-a răspuns Valerică, secret de partid!" Dar ca să-mi povestească toată chestia nu era secret, avea și Valerică hazul lui. Netea a răspuns că nu e adevărat, dovadă că m-a scos imediat din postul în care mă numise directorul, la biciclete, și mi-a aranjat la poarta numărul doi de control. Directorul era în sală și n-a zis nimic, dar cică a zâmbit așa, subțire, și toată lumea a înțeles de ce. Ce mai, și atunci s-a ridicat un altul, un electrician de astă dată, nu voia să-mi spună cine, și i-a zis: „Dar de ce să stea acolo la poarta aceea un om calificat cum e tovarășul Surupăceanu și nu e retrimis în meseria lui? Ce treabă are, la urma urmei un electrician care are în grijă un agregat? Să vorbim sincer, niciuna, stă și se plimbă cu mâinile în buzunare. A, dacă se oprește agregatul și se constată pană pe rețeaua de distribuție sau în interior, își face meseria și atunci e drept că trebuie să intervină repede, fiindcă fiecare minut pierdut înseamnă pagube mari în îndeplinirea planului. Ei și? Tocmai atunci să nu poată un electrician cu șapte ani de experiență să facă față?"

Or, tocmai asta mi se întâmplase mie atunci când îmi zburase vârful patentului pe lângă ureche, că nu putusem, dar pesemne că organizațiile de partid din combinat, în dorința lor de a scăpa de acest Netea de care probabil că se săturaseră, luau din istoria mea partea care le convenea, trecând restul sub tăcere. „Așa că, mai zise Valerică, du-te zilele astea la noul secretar și cere-i să te lase să te întorci… Știi cine e acuma?" Mă arătai mirat. Cine putea fi? „Un inginer, zise Valerică, îl cheamă Stanciu." Secretar al comitetului de partid un inginer, asta însemna un viraj pe care până și Valerică îl băgase de seamă, îi plăcea? Ce părere avea? În orice caz se înțelegea din spusele lui și ale celor din organizație, compusă în majoritate din tehnicieni, că dacă un muncitor ca acest Netea fusese în stare să persecute un alt muncitor cum eram eu, era de presupus că un inginer nu va face nu o asemenea nedreptate, o asemenea prostie, dreptatea sau nedreptatea fiind două lucruri care nu erau și n-au fost niciodată lesne de stabilit.

Așadar aveam să lucrez din nou în meseria mea. Posibilitatea aceasta neașteptată mă făcu să uit pentru moment că pricina pentru care nu mai figuram printre cei aproape o sută de electricieni ai combinatului nu dispăruse, și numai faptul că la postul meu de control mă simțeam bine mă făcuse să uit adevărata mea stare. De pildă uitam că nu mai puteam nici să învăț fără ca la un moment dat să am o criză. Îmi tremurau foarte rău mâinile. Era și de înțeles: dosul mâinilor mele era alb, aveau culoarea aceea a laptelui pe care cicatricele de arsuri le lasă când sunt mai adânci și pielea nu se mai poate reface. Arsura, spre deosebire de alte răni, nu mai permite refacerea măcar în parte a țesutului, se vindecă la nivelul la care s-a produs. Dar iată ce vindecare.

Până și un efort cum e cel care ți-l cere învățătura, care se produce în cap, are efecte în mâini. Obrazul putea să simtă orice ar fi vrut, dacă n-ar fi fost mâinile cu care trebuia să execut uneori operații delicate, în ziua aceea însă, știrea lui Valerică era exact ceea ce îmi trebuia, chit că mai pe urmă avea să se dovedească fără folos pentru mine. N-avea importanță. Când câștigi o bătălie poți fi învinuit că n-ai folosit cele mai nobile mijloace, dar victoria rămâne un fapt care nu mai poate fi schimbat. N-aveam decât să trăiesc pe urmă rău cu Maria, sau în orice caz nu așa de fericit ca înainte, dar aveam să fiu totuși cu ea, lucru care nu se compara deloc cu o despărțire definitivă. Aș fi suportat totul cu liniște.

IV

Care e însă timpul marilor scene? Aveam să-mi dau seama numaidecât că al meu trecuse și că nu mai aveam ce cuceri, chit că eu nu voiam să mă dau învins. Nevastă-mea nu se prinse în hora în care eu voiam s-o iau să joace. „Nu stau de vorbă cu un om beat", zise ea de la primele mele cuvinte când o anunțai cu o voce îngroșată de fiorul momentului că aveam ceva important să-i spun. Prevăzusem că nu era bine să mă duc acasă și să declanșez lupta sub efectul vinului, așa că băusem la restaurant, să mă trezesc, două cafele, apoi o luasem singur pe șosea, pe marginea pădurii și mă plimbasem mai bine de două ceasuri, până se făcuse de tot întuneric. Eram perfect limpede și la intrare mă

ferisem să mă apropii de ea tocmai ca să nu vadă în ceea ce aveam eu de gând să fac o faptă de beţiv. Şi totuşi îmi spusese. „Bine, zisei eu, dacă tu crezi că sunt beat atunci nu-ţi mai spun nimic astăzi. De fapt nici n-ar trebui să-ţi spun, fiindcă văd că nu vrei să auzi, ci să trec la practică. Aşa o să şi fac."

Şi mă lungii pe pat cu faţa în sus şi îmi dusei braţele la ochi. Tremuram de îndârjire şi de furie. Să trec la practică în ce sens? S-o iau în braţe cu forţa, s-o aduc în patul meu cu sila? Fiindcă, pe nesimţite, ferindu-se o dată de mine ca din întâmplare, a doua oară arătând o faţă chinuită de oboseală prefăcută, a treia spunându-mi net *nu*, ne despărţisem în cele din urmă de tot. Ţin minte clipa, avea un glas din care nu lipseau toate înţelesurile pe care eu le refuzam, că dacă plecarea mea de la ea şi despărţirea întârziau şi ea avea în această direcţie o răbdare fără limite, nu însemna că în acest timp noi doi vom trăi ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Faptul, desigur, să continuăm n-ar fi fost imposibil, ţinea destul la mine ca el să se producă, dar ea zicea *nu*, ca să fie foarte clar că totul s-a terminat. Restul nu mai era decât aşteptare şi suferinţă. Avea să le îndure pe amândouă, dar nu înţelegea să le lungească la infinit, să ajungă jucăria acestei despărţiri. Nu ajungea că îi fusese dat să o trăiască, trebuia, de bunăvoie, s-o facă de nesuportat? Se aşează pe pat lângă mine şi îmi luă o mână de la ochi să mă vadă la faţă. Ce e, Căline, îmi spuse ea cu milă, vorbeşte, dragul meu, iartă-mă că mă port aşa cu tine, dar ştii şi tu că nu pot să văd oameni beţi.

Asta era adevărat, uitasem că mă mirosea de la distanţă chiar când nu beam decât un pahar. Îi rămăseseră simţurile ascuţite de-acasă, de la taică-său, de când era mică. Pe

stradă ni se întâmpla să întâlnim câte un om care în aparență mie mi se părea normal, dar pe ea o vedeam imediat cum se strâmbă de dezgust și se dă, așa, la o parte. „Nu sunt beat", îi spusei. „Știu, dar ai băut! Nu e nimic! Hai, spune, ce este?"

Ceva nu-mi plăcea însă aici. Unde era jucătorul asupra căruia până acum nu ridicasem ochii? Era cumva ascuns în spatele ei? Și dacă ea îl proteja așa de bine încât orice lovitură aș fi încercat eu să-i dau o loveam pe ea? începui totuși atacul cu un glas înăbușit, fără s-o privesc, urmărindu-mă numai pe mine, ca și când persoana ei nu mai conta.

„Ascultă, Maria, m-am gândit bine la tot ce s-a întâmplat între noi și am să-ți spun acum ce-am hotărât. Întâi am crezut că e la mijloc altcineva și am zis că n-am niciun drept să te opresc, cu condiția să nu cazi iar pe mâna unuia ca Ambrozie, dar mai civilizat, cu haine și cravată peste corpul lui plin de păr... Fiindcă în asemenea caz m-aș fi opus și mai bine te-aș fi omorât având tot dreptul. Nu te-am scăpat din mâinile lui Ambrozie numărul 1 ca să te las în brațele lui Ambrozie numărul 2, și chiar inginer sau mai știu eu ce funcționar important... Cercetările mele însă n-au dat niciun rezultat pozitiv „toate datele arată că nu e vorba de așa ceva..." Vrui să continui, dar fără să vreau mă uitai la ea și mă izbi expresia pe care chipul ei o căpătase ascultând: știa urmarea. Știa că trebuia să vină și scena asta, deși existase și posibilitatea ca ea să nu aibă loc. Purtarea mea era prevăzută așa sau altminteri, dacă îi dădeam libertatea și dacă nu i-o dădeam, era pregătită pentru amândouă aceste poziții pe care le puteam lua. Mă scoase din fire și ridicai glasul: Asta înseamnă că nu există niciun motiv serios

pentru ca o familie ca a noastră să se desfacă. Vinovat aș fi eu dacă acest lucru s-ar întâmpla. Mă opun. N-am nevastă de lăsat. Și nu voi părăsi căminul conjugal orice s-ar întâmpla!"

Mă oprii. Gâfâiam. Atunci se auzi glasul ei nespus de blând, care potoli treptat agitația care mă stăpânea. „Ce s-ar putea întâmpla, Căline? Nu vrei, nu-i nimic, am spus eu vreodată că dacă tu te opui o să mă ridic contra ta?" Glasul însă îi era străin, încât, în afară de calmul pe care cuvintele ei îl aduse între noi, aceste cuvinte își pierdură în același timp orice înțeles. „Dacă e așa, strigai eu atunci, să-ți iasă o dată pentru totdeauna din cap ideea că eu trebuie să mă mut și tu sau dracu să intenteze acțiune de divorț! Tu ai venit cu ideea asta, veni-ți-ar numele, și eu nu știu de ce m-am pomenit că te aprob, că dacă mă pun acuma cu pumnii pe tine te satur și de despărțire și de tot. Auzi ce-ți spun?"

Mi se părea că nu mă aude, atât de mult se accentuase pe chipul ei acea expresie care mă făcea să înțeleg că până și amănuntele acestei ieșiri ale mele le presupusese și n-o surprindeau. Împins de dorința care urca în mine ca o apă fierbinte s-o scot din această stare, ridicai brațul și îi lipii una peste față. „Ei, răcnii eu, asta ai prevăzut-o? Dar asta? Dar asta? Dar asta?!" Și de fiecare dată o lovii cu sete peste ochi, având senzația ascuțită că nu dau în ea, pe care o iubeam și mi-era dragă, ci dau într-o altă ființă, care stătea în spatele adevăratului ei chip și mă sfida cu expresia aceea. Tresării cuprins de o violență aproape ucigașă, privind-o și gândind, iată, îmi spuneam, jucătorul care mă manevrase, e stăpân pe ea, nu e în spatele ei ci chiar în ea, am s-o omor… „Te omor! urlai eu fără s-o mai lovesc, dar cu pumnul mereu ridicat asupra capului ei, îți dau una și te achit. Cu mine

trăiești și nu cu doamna Polihroniade, îți interzic de-aici înainte să-i mai calci pragul și îți interzic s-o mai vezi la laborator. Ai să te muți la oricare alt laborator al combinatului, dar ai să pleci de la cel central. Poți s-o anunți că de mâine o să lucrez iar în meseria mea, credea tovarășul Netea că o să mă distrugă el pe mine! Dacă n-o să-l urmăresc eu de-aici înainte până în pânzele albe și nu mă las până nu-l distrug eu pe el... Iar tu să-ți scoți din cap gărgăunii și să nu mai aud de chestia asta câte zile oi avea."

Îmi retrăsei pumnul și mă uitai la ea țintă, gata parcă s-o străpung cu privirea. În realitate îmi urmăream dușmanul și văzui cu uimire că expresia i se schimbase, într-adevăr, și câteva clipe plutii în iluzia că lovisem unde trebuie și sfărâmasem vraja. Gâfâiam acum triumfător. Dar apoi îmi dădui seama din tăcerea cu care întâmpină ea atât loviturile cât și răcnetele mele, că nu prevăzuse această purtare, dar că nu era deloc bine ce făcusem. Se uita într-o parte, cu acea concentrare liniștită a celui care contemplă ceva din trecut și are surpriza dureroasă să constate că acest trecut nu e mort și că îl urmărește ca un blestem. Înțelesei: se gândea la Ambrozie. Și el o bătuse să rămână cu el. La asta chiar că nu se așteptase din partea mea, s-o bat și s-o amenințe c-o omor exact în același scop. Și iar înțelesei: era mai rău acum ca înainte, îmi adâncisem singur, cu mâinile mele, șanțul care ne despărțea în clipa aceea, însă acest gând stătea alături de cel dintâi, că lovisem totuși undeva și schimbasem ceva. O despărțire e o luptă pe care n-o poți câștiga nici fugind, nici contând pe celălalt. Să ia aminte! Nu eu sunt cel care a declanșat-o! Și dacă mă compară acum în mintea ei cu Ambrozie, cu atât mai rău pentru ea, dacă asta e tot ce a înțeles din viața cu mine. „E pentru prima și ultima oară că

dau în tine, îi strigai, ca să-ți aduci aminte altădată că alături de mine, cât mai stai, să vii cu inima deschisă și să nu crezi că le știi pe toate. S-ar putea să nu mai trăim împreună, dar s-ar putea să și trăim! La ora actuală eu nu știu nimic! Și să nu-mi vii tu înainte și să-mi spui că știi."

Și mă sculai și plecai de-acasă, de astă dată fără s-o mai privesc, îmi venise gândul să dorm noaptea în pădure și să n-o mai văd deloc pe această femeie câteva săptămâni, simțind că asta îmi făcea bine și îmi sporea puterile în lupta care începuse: ea era dușmanul meu, sau în orice caz era aliată cu el și simțeam că vederea ei avea să mă întărâte permanent și să mă uzeze. Or, timpul celui care vrea să se despartă nu e nelimitat, în vreme ce al celui care se opune poate fi, el nu se grăbește și dacă știe cum să-l folosească păstrându-și forțele intacte, câștigă.

V

Și nu mă mai interesai de ea. O singură dată mă dusei însă la avocat și-i spusei, așa cum ne înțelesesem, că nu renunț la acțiune și că nu m-am răzgândit.

Nu mai trecui deloc pe-acasă, mâneam la prânz la cantină, după-masă eram când pe la unul, când pe la altul dintre prietenii mei, iar seara o luam încet spre pădure.

N-aș putea să spun prea bine de ce mă atrăgea pădurea, fiindcă în mijlocul naturii m-am simțit totdeauna fără treabă și străin, de pildă, de omul care își cosea liniștit iarba cu coasa, sau își culegea porumbul trecând cu un pas egal de la

un fir la altul. Mi-au plăcut însă de mic, de când îmi petreceam verile acasă la bunici, copacii. Nemișcarea lor, starea lor pe loc, încât îi puteai găsi oricând tot acolo, mi se părea și mi se pare și acum unul dintre lucrurile bine gândite și bine făcute ale acestei lumi. Îmi plăcea să pun mâna pe coaja lor, să-mi lipesc obrazul de ea și să stau așa ceasuri întregi uitându-mă în sus în desișul crăcilor și al frunzelor. Erau făpturi sigure, care nu se îndoiau decât la suflarea furtunii și erau, în amintirea mea, puncte de referință neîndoielnice, puteai măsura cu metrul distanța dintre ei. Îmi plăcea și acum să-i număr trecând de la unul la altul și într-o seară mă întrebai ce-ar fi dacă nu m-aș mai întoarce să dorm acasă și aș dormi sub unul dintre ei. N-ar fi nimic, îmi spusei, ar fi același lucru pe care îl făceam și la București când mă certam cu ai mei și ieșeam afară din casă, rupând contactul care genera totul și putând să te întorci după un timp cu mintea mai rece.

Programul ăsta mă liniști într-adevăr cu totul și când venea somnul împreună cu valul de țârâit de greieri care îmi creștea în auz ca și când întreaga lume ar fi fost populată numai de ei, noaptea de vară parcă îmi șoptea la ureche că totul o să treacă cu bine și că nimic ireparabil nu s-a produs. Totul e să știi să aștepți, să nu te gândești și să lași și timpul să lucreze.

Începui să mă obișnuiesc nu numai cu pădurea ca gazdă și cu noaptea care în ea era mai neagră, dar și cu fiecare copac pe lângă care treceam. Începui să-i cunosc de departe, să-l întâlnesc, înainte de a ajunge la locul meu, întâi pe-ăla strâmbu care părea atât de bătrân încât era precis un arbore secular, distingeam când treceam pe lângă el coaja lui groasă și plină de noduri și alte deformări atât de întortocheate, prin

care se formaseră scorburi sau răni din care îi curgea clei, încât pe întuneric simțeam un fior ca și când m-aș fi așteptat în fiece clipă ca această coajă să se strâmbe deodată la mine și să mă întrebe cu un glas la fel de schimonosit ca și ea: Bă, ce cauți tu pe-aici? Verii mei încercaseră, când eram mic, să bage groaza în mine în felul acesta, pretinzând că în anumite momente, totdeauna însă seara sau pe la miezul nopții, lucrurile și mai ales animalele prind deodată glas și poți să rămâi pocit dacă le răspunzi. Că lui (adică unuia dintre veri) i s-a întâmplat odată când a mas cu caii la câmp. Tocmai voia să pună mâna pe unul să-i ia căpăstrul să nu i-l fure cineva în somn, când odată l-a auzit pe cal zicându-i supărat: „Ia, bă, mâna de pe mine!"

Puțin mi-a lipsit într-o seară să nu mă sperii și eu văzând că în locul meu era cineva. Am rămas nemișcat și am simțit cum încet mi se întâmplă ceva la rădăcina părului. Teama profundă, irațională, ne lasă liniștiți în exterior, cel puțin un anumit timp, ca și când nu ne-am încrede în simțurile noastre și am aștepta ca lucrul misterios care ne-a făcut stană să piară și totul să revină la normal. Ființa care dormea însă în culcușul meu continua să rămână acolo iar eu la un pas, continuam să aștept. Mi se paralizase și gândirea și nici măcar nu mă întrebam ce-o fi, atât de nesigur eram dacă mi-a ieșit înainte ceva din lumea cunoscută sau din cea necunoscută a istoriilor de groază. Când văd că arătarea înalță capul. Era unul de câine. „Ce cauți aici în culcușul meu? m-am pomenit vorbind. Marș d-aici." Nu m-aș fi mirat să-l aud răspunzându-mi. „Ei ho, că n-am știut că e al tău!" Câinele însă se ridică foarte docil de pe locul meu și se dădu mai încolo, cu botul în jos și într-o parte, vrând parcă să spună că se aștepta acum din partea

mea fie la o vorbă bună, fie la un picior în burtă, el își luase riscul și al acestei probabilități, vrând să-mi arate că e un câine îmblânzit și deștept, care cunoaște aceste două apucături ale omului și că dacă rabzi piciorul, te bucuri pe urmă de prietenia lui. În majoritatea cazurilor. „Tu ești un câine adevărat, sau ești o arătare?" zisei eu în timp ce ascultam fâșâitul ultimelor troleibuze care treceau pe șosea. Se făcu liniște și în depărtare auzii urlete de băieți care cântau, ieșiseră pesemne veseli din restaurant și o luaseră la plimbare spre pădure. Eu am spus totdeauna că în orașul nostru nimeni nu muncește niciodată așa de mult încât nu în timpul nopții, ci chiar în cursul după-amiezii și să nu-și refacă forțele și seara și noaptea să-i găsească odihniți și fără chef să se culce. Numai că în afară de restaurantul nostru din centrul orașului de la etajul unsprezece, foarte mare și plin de animație și seara chiar de o gălăgie asurzitoare, unde îți puteai petrece timpul ascultând muzică și bând vin, nu mai aveai unde te duce și nici ce face. Încât îi înțelegeam pe-ăia care răcneau, trebuia, într-un fel sau altul, să se elibereze de energia care zăcea în ei și să se ducă pe urmă acasă.

Câinele, auzindu-mi glasul binevoitor, se dădu mai aproape. Mă gândii, ca orice orășean prudent, dacă n-o fi cumva turbat, dar pe urmă îmi amintii că ăia atinși de această boală arată cu totul altfel, nu mai au ei chef să miște încet din coadă cum făcea ăsta și în orice caz aveau limba scoasă și săreau imediat să te muște. Când mă uitai mai bine, văzui că nu era el chiar câine, ci cățelandru și îl chemai și îi pusei mâna pe cap. El căzu imediat jos și se topi de emoția pe care i-o stârnea apropierea și atingerea oamenilor, își puse botul pe labe și rămase așa, nemișcat. „Foarte bine, zisei, stai și păzește-mă, dacă vine lupul mă scoli și îl

aranjăm noi. Ogârjit cum e el de nemâncare vara, i-ajunge un par în cap. Ia să căutăm noi un par, bine că te găsii pe tine, că altfel nu mi-ar fi trecut prin cap ideea asta. Uitasem că mai sunt și lupi prin păduri, iarna mai ales. Stai și fii atent, nu dormi ca un prost cum te-am găsit eu, că a trebuit mult să treacă până să-ți ridici capul."

Adormii și visai îndată o căruță cu gaz mergând cu roatele păcănind printr-un sat scăldat în lumina soarelui, în spate, acolo unde e agățat felinarul, cu urechea chiar în umbra lui și mergând nici mai încet, nici mai tare decât roțile din dreapta și din stânga, un cățelandru. S-ar fi zis că în lungile lui călătorii făcute astfel câștigase atâta experiență, încât îi era silă să se mai uite pe unde mergea căruța și ce drumuri străbătea. Îi era lehamite, atât de străin se arăta față de gălăgia copiilor care se auzea de prin curți și de hărmălaia de glasuri stârnite chiar de trecerea stăpânului său și poate și de a lui, ca un străin ce, chiar și în felul acela, mergând jumătate sub căruță, cum făcea, le călca totuși meleagurile. Nu-i păsa...

Când, un câine izbucni deodată de după o poartă și o luă glonț spre el și ajungându-l din urmă îl mușcă de fund. Îl trânti și îl flocăi încălecând pe el și încercând să-l sugrume. El se ridică o singură dată, ham, enervat dar deloc dornic de răzbunare și se repezi să-și reia locul cu capul lângă felinar. Numai când simțea că e din nou pe punctul să fie atacat întorcea capul, și clănțănea la ei nu prea convins însă nici el că asta i-ar putea speria pe cei care îl urmăreau acum cu înverșunare. Căci mai săriseră și alții și se repezeau pur și simplu sub roți neînfricați, mai încăierându-se încă și între ei și sculându-se exact cu un sfert de secundă înainte să-i calce roțile. Impasibil, omul din față se uita drept înainte și foarte

rar striga, cu o deznădejde indiferentă, fără să ia seama la ce i se întâmplă câinelui său în spate: „Gaz, bă, păcură, bă!” În cele din urmă reușiră să-l scoată de sub căruță, îl înconjurară, îi tăiară drumul și în mod ciudat se liniștiră. Se apropiară de el și începură să-l miroasă fără rușine unii la nas, iar alții la coadă, umilindu-l și făcându-l să se chircească pe picioare. Parcă îl întrebau: De unde era? Ce căuta în satul lor? De ce umbla cu nasul sub căruță? La această întrebare cățelandrul scheună indignat și le răspunse că stăpânul lui mergea toată ziua, și pentru ca el să poată dormi în mers de-aia își ținea capul lângă felinar, să-l aibă ca punct de reper, când nu-l mai simțea lângă ureche se trezea și alerga iar să prindă căruța din urmă. Drept orice răspuns ei îl dădură peste cap și îl lăsară s-o ia la goană, dar nu spre căruță, ci îl abătură din drum, îl împinseră prin fundul grădinii, îi alungară departe tăindu-i mereu drumul. Pe urmă îl lăsară. Cățelandrul se trezi afară din sat, prin niște crânguri care duceau spre o pădure, într-o parte era liniște, iar în alta, în urmă, larma care se potolea. Cu inima zvâcnindu-i în piept își veni în fire și se opri să asculte, își încordă auzul. Încotro o fi luat-o căruța? Undeva în pădure, nu cine știe ce departe se auzea păcănitul atât de cunoscut al roților. Scoase un scheunat de neliniște, de nerăbdare și de bucurie și o luă la goană într-acolo. Alergă mult, nu-și dădu seama cât. Din când în când se oprea să refacă direcția după auz; foșnetul propriilor lui pași îl dezorienta și se opri să se odihnească, cu toată limba atârnându-i afară. I se păruse lui, dar căruța tot nu se vedea. Acum se auzeau nu una, ci două căruțe și anume una într-o parte și alta într-o direcție exact opusă. Vai! Și aveau amândouă același sunet.

Care o fi cea adevărată? Nemaiștiind încotro s-o ia, ridică o lăbuță în sus și începu să schiaune, aproape să plângă. Brusc se simți chinuit de o sete cumplită și porni repede într-o direcție care îi mirosea a umed și răcoros. Dădu curând într-o mică vâlcea unde un pârâu licărea la umbră, curat și strălucind de reflexele luminii care pătrundeau în adâncul lui printre ramurile copacilor. Bău îndelung. Era atât de însetat, că bău în neștire chiar și după ce setea i se potoli, trezindu-se că lipăie mai departe fără să-și dea seama ce face. Atunci se opri brusc și ridică botul în aer. „Ei, e bună apa din pădure?" auzi el deodată un glas în spate și tresări sărind într-o parte, dar glasul îl liniști. „Stai, nu te speria! eu sunt vulpea! Nu vă sperii eu pe de-alde voi! Așa, câte-o găină, câte-un cocoș, câte-un iepuraș, mârâi vulpea sclifosindu-se. Se așeză câinește în fața cățelandrului și îl întrebă: Ce e cu tine aici? Te-ai rătăcit de cineva?" „M-am rătăcit!..." îngână cățelandrul amintindu-și deodată totul. Și povesti întristat cum se petrecuseră lucrurile. „Mare brânză! făcu vulpea, uitându-se cu nepăsare în altă parte. Uite de ce se întristează el! își lăsă botul în jos și rămase câteva clipe tăcută. Sigur, murmură ea apoi, fără să se uite la cățel, fără ei nu puteți să trăiți! Ce prostie. Hai să ieșim, încheie apoi cu un glas leneș. Lasă că îți aranjez eu, să vezi că o să fie bine!" Ieșiră din vâlcea și o luară încet pe o potecă. Era toamnă frumoasă în pădure, soarele mergea odată cu ei pe deasupra copacilor. Frunzele îngălbenite cădeau rar și se auzea foșnetul lor turburând în cădere liniștea adormită a copacilor. Era amiază. Cățelandrul, neînvățat cu această lume în care trăia la un loc atâta mulțime de arbori de toate felurile, tineri, bătrâni, și uneori și lăstari, tresărea mereu cu nasul peste tot în dreapta și în stânga. Amestecul de mirosuri îl turbura, mai

ales că unele erau grele, puternice, lăsate de tot felul de viețuitoare ale pădurii și el, cu toate că nu era vânător, și nu le știa care sunt, erau lupi, viezuri, arici, parcă ar fi luat-o la goană pe aceste urme care rămâneau în aer și nu se împrăștiau nicidecum, ca niște râuri nevăzute pe care dacă te luai ajungeai, cine știe, dacă nu chiar în bârlogul lui Moș Martin. Printre ele însă, răzbătea permanent aroma covorului galben așternut peste tot pe jos, apoi, ici, colo, mirosul de ciuperci, aț㠟tător de îți venea să le mănânci. El deosebea însă mirosuri și mai subțiri, fiindcă avea nas tânăr. Nu pe cele care emanau de la florile sălbatice, cum era cel al răsurelor, greu de îți tăia răsuflarea, al scoarței copacilor sau al vreunei mortăciuni; știa niște fire de iarbă pe care și pisicile le cunoșteau, erau bune de mâncat când te durea burta. Pe el tocmai că îl durea acum puțin, băuse prea lacom apa rece și se opri într-un loc și căută delicat cu laba sub un strat galben de frunze. Iată-le firișoarele! întinse botul și întârzie câtva timp pe loc, după ce se agitase atâta. „Ce te-ai apucat acuma să pești? zise vulpea. Hai, că avem treabă, nu mai tot întârzia ba ici, ba colo, ne așteaptă toată lumea în poiană." Iar eu mă gândii: „S-o aduc și pe fetița mea și să mergem împreună unde o să-l ducă vulpea pe cățelandru și să audă și ea cum vorbesc animalele între ele". Mă trezii fără niciun efort, deschisei ușor ochii și singura deosebire din vis față de realitate era că se făcuse întuneric și n-aveam să mai știu ce-a mai făcut cățelandrul meu mai departe. Era acolo lângă mine, dormea încolăcit cu botul vârât în burtă. Ce vis pașnic! Mi se făcu dor de fetiță și nu mai putui adormi. Trebuia să mă duc acasă! Mă gândeam chiar să-i spun această poveste, dar îmi părea rău că visul se întrerupsese. Unde voia vulpea să-l ducă pe cățel? Ce era cu așa-zisa lume care îi aștepta în

poiană? Precis că vulpea îi pregătea prostului de cățelandru o figură, dar care? Ia să vedem. Aveam nevoie de continuare, copilul avea să mă întrebe: Și, mai departe? Ei bine, mai departe se duc într-o poiană și acolo nu e nimeni, iar vulpea râde. Ce mai figură! Nu. Se duc împreună în poiană și... Ce mai putea fi! Ce era în capul vulpii? Că n-o găsise pe ea grija să se pună la dispoziția cățelandrului fără să urmărească chiar nimic. Apoi, în această nouă pace a sufletului meu, un gând se strecură: Fetița mea o să rămână fără tată, tatăl ei n-o să mai poată trăi cu ea în aceeași casă, iar în acea zi săptămânală în care cei despărțiți convin să fie trimis copilul celui plecat, vai mie, ce fel de tată se va săpa astfel în mintea ei? Iar eu însumi cu ce-o să mă aleg în cele câteva ore când o s-o văd, când ea se va întoarce apoi la mama ei, care o va pieptăna zilnic, îi va lega părul, îi va pregăti sandviciul când se va duce la școală, o va spăla și o va îngriji?...

VI

Și atunci gândul îmi reveni cu putere la mamă. Fără să mi se fi întâmplat ceva între timp, să aud vreo știre nouă despre ea, liniștindu-mă, pierindu-mi îndârjirea împotriva ei, mă pomenii că în mine însumi îndoiala și neîncrederea în viitor erau curate și nealterate, ca și înainte. Nu câștigasem, în afară de puterea de a privi calm acest viitor nesigur, nimic. Plecarea mea de acasă amânase, dar nu soluționa ceva. Ce-o fi făcând acum? O fi înțeles ea oare din fuga mea cât de mare îmi era hotărârea de a rămâne? Era îndoielnic din moment ce

eu însumi mă îndoiam. Trebuia verificat.

A doua zi la prânz o așteptai la poartă, curios s-o văd, dar nu veni, nu știu de ce. Mă dusei acasă. Nu sosise. Dar nici fetița nu era acolo. Asta mă nedumeri. Unde s-or fi dus? Ieșii, mă plimbai câteva ceasuri și revenii spre seară. Nu se întorsese. Mă hotărâi să nu mai dorm în pădure și mă uitai prin odăi. Totul era curat, strâns, bucătăria lună, nicio urmă că a mâncat cineva dimineața sau s-a dormit acolo. Ieșii din nou, luai un grătar la restaurant, băui și un kil de vin și când mă întorsei nu mai mă mirai așa de tare că nici la ora aceea nu era nimeni acasă. Cine știe unde s-or fi dus! Mă culcai și mă trezii dimineața uitându-mă cu seninătate la odaia goală a nevestei și a fetiței, ca și când eu aș fi știut acuma unde erau și chestiunea se lămurise. Am această putere de a trăi în anumite momente cu sentimentul că ceva grav care mă privea s-a aranjat. Nu că o să se aranjeze, asta cred că simte toată lumea, ci că deja ceea ce era nelămurit s-a limpezit, nu mai e nicio problemă.

Această stare nu mă părăsi nici când la prânz și apoi după-masă istoria, departe de a se lămuri, se repetă întocmai. Maria nu se zări nici la ieșire și nici acasă n-o găsii. A treia zi dădui un telefon la laboratorul central și cerui să vorbesc cu ea „Cine o caută?” se auzi vocea unei femei. Îi spusei cine. „Nu mai lucrează aici, mi se răspunse, s-a mutat de la noi.” Pusei telefonul în furcă și rămăsei tăcut. Vasăzică m-a ascultat și a părăsit-o pe doamna Polihroniade. Iată, asta e Maria, fata care mă iubește și de care nu mă voi despărți niciodată, dacă de la început aș fi știut să-i îndrept mai hotărât pașii poate că nimic nu s-ar fi întâmplat și n-ar fi trebuit să suferim amândoi atâta. Pe urmă îmi adusei aminte că n-am întrebat la care laborator fusese transferată și

revenii cu telefonul, dar mi se spuse: Nu știm. Și mă trezii: eu, soțul, nu știam că soția mea nu mai lucrează acolo și întrebam pe alții. Luai toate laboratoarele la rând fără să mai răspund la întrebarea cine o caută, dar de peste tot mi se răspunse că nu lucrează acolo. Dădui atunci telefon la cadre și spusei: „Aici e poarta numărul 2, cineva, o rudă, o caută pe tovarășa Surupăceanu. De la laboratorul central mi s-a spus că nu mai lucrează acolo. Unde lucrează?" „Acolo lucrează, mi se răspunse după un timp, ce e asta, se țin de glume? N-avem timp de așa ceva. Caut-o dumneata acolo!" „O fi cumva în concediu?" insistai eu nemaiștiind ce spun, fiindcă știam sigur că își luase concediu în iulie, acum era sfârșitul lui august...

Lăsai poarta în grija celuilalt și o luai spre laboratorul central. Eram tot liniștit, dar ceva îmi spunea că acum voi primi o nouă lovitură, aceste semne pe care le întâlnisem o și anunțau. Și atunci îmi dădui seama că toată fuga mea din ultimele săptămâni nu fusese decât tot un semn, nevoia instinctivă, inconștientă, de a sta departe de dușman să prind puteri ca să suport ceea ce mi se pregătea. Într-adevăr, simțeam că am în mine această putere. Dar odată cu ea îmi dădeam seama că apăruse în sufletul meu sub efectul ca de fulger al presentimentului și ceva care simții imediat cum îmi decolorează vederea și micșorează pentru mine lumina în care se scăldase până atunci lumea. Culorile se schimbau. Pentru nimeni nu mai vedeam ce rost are înțelegerea și cruțarea, iar pentru Maria ce rost mai avea iubirea pentru ea și lupta ca s-o păstrez. Mi-a pregătit o nouă lovitură. E ultimul ei semn. Să mergem s-o întâmpinăm și să nu crâcnim.

Trebuie să fi arătat însă foarte sumbru judecând după

expresia cu care mă întâmpină chimista-șefa în biroul ei. Dar o liniștii eu însumi. „Doamnă, nu vă supărați, numai câteva minute vreau să vorbesc cu soția mea, v-aș ruga să i se transmită că sunt ultimele cuvinte pe care vreau să i le spun. Nu vă supărați?" „Nu, zise ea, poți să stai cât vrei, uite, ți-o trimit acuma, așteaptă aici."

Și ieși. Maria intră aproape imediat și mă uitai cu privirea micșorată la expresia trufașă de pe chipul ei care știam ce înseamnă și un dispreț adânc, care îmi sfâșie inima, îmi năpădi întreaga ființă. Avea expresia intratabilă a celor care știu că a venit ora când li se va cere și chiar li se va cerși ceea ce ei socotesc că nu mai pot da și sunt hotărâți să fie duri și nemiloși. Cum caută totdeauna sufletul nostru să-și restabilească echilibrul amenințat! în clipele acelea simțeam o bucurie stranie că văd bine această femeie, și cumplitele ei arme mă vor răni zadarnic, fiindcă nu voi muri. Putea să dea, nu mi-era frică să sângerez. „Au și trecut minutele pe care le-ai anunțat că vrei să-mi mai spui ultimele cuvinte, zise ea. Și adăugă: ce-i facem?" „Stai jos, îi spusei eu atunci, și ia aminte că n-am multe să-ți spun și cine știe când o să ne mai vedem. Întâi vreau să știu unde e fetița!" „Fetița e la țară", răspunse ea. „Și tu?" „Ce e cu mine?" „Unde dormi?" „Nu te privește." „Dacă nu păstrezi la tine fetița și ai de gând s-o depui la rând cu celălalt la țară la taică-tău bețivu și maică-ta vitregă, îți deschid proces și ți-o iau!" „Ce proces?" „După divorț, explicai eu ironic, fetița va rămâne la tine prin hotărâre judecătorească. Fiindcă așa am hotărât eu în sinea mea. Dar, adăugai, voi cere să se specifice condițiile să ții copilul la tine și dacă nu le respecți îți iau copilul! Și dacă judecătorii nu mi-l dau, ți-l iau cu forța și n-ai decât să faci ce vrei cu viața ta. Ai înțeles acuma!" „Altceva?" zise ea. Mă

stăpânii foarte greu și îmi încordai cu o durere aproape fizică voința să resping jocul în care mă simțeam amenințat că voi fi atras dacă voi lua în seamă înțelesul spuselor ei, spuse care parcă conțineau zece provocări în fiecare cuvânt rostit. Mă uitai la ea și reușii să nu mai văd nici ochii ei, nici părul, nici gura și în general chipul care înflorise atâția ani sub privirile mele. „Altceva nimic, izbutii eu să-i răspund liniștit. Și continuai: Acțiunea de divorț e deschisă de mult de mine și în curând vom fi despărțiți și legal. Eu mă și consider ca atare, așa că adu fetița înapoi acasă, du-te și tu acasă în mod normal și nu te mai feri de mine să ieși pe poarta principală, fiindcă n-o să te mai caute nimeni de-aici înainte."

Mă oprii. Expresia trufașă de pe chipul ei nu se îmblânzise, se vedea că nu crede o iotă din cele ce-i spusesem. Și totuși ar fi trebuit să mă creadă, doar nu uitase complet cine sunt și îmi cunoștea firea. Pesemne mai convingătoare îi rămăseseră ei în amintire îndârjirea și violența cu care cu câteva săptămâni în urmă deschisesem ostilitățile împotriva ei. Nu bănuia, cum nu bănuisem nici eu, că în această legătură decizia nu se luase de către mine nici când ea îmi sărise prima oară și mă înlănțuise cu brațele pe după gât și nici în ziua când mă negase din cap disperată că puterile o părăseau și nu mai mă iubea. Nu lupta, prin urmare, era aceea care m-ar fi ajutat să înving, ci retragerea și pe cât posibil pararea loviturilor, pentru ca să pot să rămân drept și să nu ajung să mă întind afară în fața ușii ei ca un câine. Instinctul lucrase mai bine decât conștiința mea când semnasem hârtia pe care avocatul mi-o întinsese în ziua aceea. Ceea ce mai făcusem eu pe urmă acasă nu fusese decât o ultimă și zadarnică zvârcolire.

„Nu mă crezi, îi spusei, și cu toate astea bine am făcut că

te-am bătut ultima oară când ne-am văzut și regret că nu te-am atins mai tare să te înveți minte să te mai prezinți așa în fața mea. Dar pe de altă parte îmi pare rău, fiindcă văd că nu numai că te porți ca și când mi-ai fi complet străină, dar chiar îmi ești ca și o străină, eu îți vorbesc și tu nu acorzi spuselor mele niciun credit. Nu înțelegi? Mi-am dat seama că orice împotrivire nu mai are niciun rost, fiindcă n-a fost și nu mai e nimic de făcut, nu trebuie să mai vezi în mine un dușman. Fiindcă nu-ți mai sunt. Nici prieten, nici dușman. Nu te mai iubesc."

O umbră trecu peste chipul ei, amestecând trufia cu frica, dar nu-mi dădeam seama de ce i-ar fi frică. Dar nici nu mai mă holbai la ea ca să descifrez ce-ar fi. Nu mai folosea la nimic. Continuai. „Admir la voi, femeile, felul cum vă dați seama la timp ce e pierdut și ce nu se mai poate câștiga. Trebuie să admiri însă și tu la mine că nu mai puțin am rezistat iubirii tale și te-am făcut să bolești ca de gălbinare și nu mult a durat până să-mi dau seama că totul s-a terminat. Dacă nu mă crezi, du-te la avocat și întreabă-l de când am deschis eu acțiunea de divorț. Am sperat însă într-o întoarcere. Nu e mult, nu? Ai fi vrut mai mult? Trebuie să recunoști că dacă ai vrut ceva de genul ăsta, nu s-ar zice că ești dotată cu darul de a-mi ghici gândurile, cum m-ai făcut să cred odinioară!" „Ți-ar fi plăcut să te mint?" „A, nu, mă ferii eu cu o groază exagerată, ferească Dumnezeu! E bine așa cum e. N-am nicio plângere contra ta." Și mă ridicai în picioare.

VII

Ușor de zis! Știm totdeauna să pronunțăm cuvinte și să ne ridicăm în picioare. Dar pe urmă?...

...Citeam în privirea concetățenilor mei o anumită fereală amestecată eu pâlpâiri de admirație. E lesne, parcă mi se spunea, să fii disprețuitor și trufaș când te desparți de o femeie pe care n-ai iubit-o, sau ai iubit-o puțin. Când ai iubit-o însă foarte tare, e caz rar să vezi un bărbat cu fruntea sus. Vasăzică erau acum convinși că o iubisem foarte tare pe soția mea? Sau urmau să fie convinși după durata suferinței mele și a felului cum aveam să-i fac eu față? Aveam să aflu în orice caz că trufia în dragoste e o beție care amorțește mișcările profunde ale sufletului și ne împietrește pe o atitudine fie de aroganță, fie de ură, de perseverență în eroare, de dispreț obtuz, de nerecunoaștere, sau de clovnerie superficială, sugestia fiind în acest caz că lovitura primită nu ne-a atins cine știe ce, dovadă că puteam să ne scălămbăim pe socoteala ei ca pe a oricărui lucru curent lipsit de o importanță deosebită. A mea a început printr-o adâncă jignire căreia, desigur, nu i-am răspuns!

Paloarea figurii și tăcerile mele, când foloseam gesturi în loc de cuvinte, erau o dovadă. Când controlam ieșirile, cu o mișcare a brațului făceam semn de oprire sau de plecare întorcând spatele fără un cuvânt. Iar când suna telefonul în birou, ridicam receptorul și îl duceam la ureche: alo, poarta, urla vocea. Nimic nu răspundeam. Alo, Victore, urla mai departe vocea și eu ascultam posomorât, încruntat, încordat și crunt, până ce individul închidea telefonul; închideam și eu și în curând suna din nou și eu mă uitam la aparatul negru ca la o gâjganie curioasă. Stăteam așezat pe scaun, cu mâinile în buzunare și cu picioarele întinse în poziția celor turtiți de băutură și care nu mai pot face nicio mișcare. Nu

răspundeam. Apoi brusc mă ridicam și ieșeam afară și îi făceam semn din cap lui Victor să intre înăuntru.

Curând însă ieșii din această împietrire și îmi luai voie, acasă, între cei patru pereți ai odăii mele goale care mi se repartizase după divorț, să mă întind pe pat cu fața în sus și cu brațele în lături și să mă vait. Să recunosc că mi-e foarte greu și sufletul îmi stă parcă legat în lanțuri și nimeni de pe lume nu mi le poate sfărâmă. Nu m-am putut împiedica s-o iubesc pe fata asta, să nu mă facă praf tristețea care se abătuse asupra ei când nu-și credea iubirea însoțită de a mea și să nu-mi treacă nici acum, când știam că e pierdută pentru mine. Dar cum pierdută, când ea exista? Mă cutremuram de acest adevăr și săream din pat ca dintr-un coșmar din care voiam să scap, dar în ce să fi sărit? În ce realitate? începeam să mă îmbrac ca să plec, dar în chiar timpul când făceam mișcările se strecura întrebarea, de ce aș ieși în oraș să mă plimb dacă la întoarcere o să găsesc odaia tot goală? Atunci de ce să mai plec?

Întrebarea era cu atât mai sfâșietoare, cu cât nici cea mai fericită întâmplare pe care aș fi putut-o trăi în plimbările mele n-ar fi făcut decât să accentueze acest înțeles de dezastru. Îi fusesem credincios Mariei, totuși într-o zi se îndrăgostise de mine o fetiță de vreo treisprezece ani a unei funcționare de la CEC, care în după-amiezile lungi se juca prin apropierea blocului nostru. Cât mă văzuse îi luciseră ochii și era cu atât mai fermecătoare cu cât se mai putea încă ascunde în spatele inocenței și să-și exprime deci spontan simpatia ei fără limite, de care e în stare numai un copil, când se uită la mine de sus în jos cu o privire pe care o mai au doar îngerii... N-am înțeles, mă văzuse de mai multe ori, îi plăcuseră mersul, hainele, statura, chipul meu? De nevastă-

mea nu se sfia, nici n-o vedea. Când Maria îi descoperi privirile o cuprinse pe loc și total gelozia. Nici vorbă, era pe deplin justificată; faptul că era la mijloc o fetiță n-o înșela. Știa ea ce e aia! O tratã deci ca pe-o adevărată rivală, și într-o zi o văzui imitându-i, bineînțeles inconștient, privirile nevinovate. Se așeza pe un scaun lângă masa la care învățam, își lipea obrazul de genunchii mei și mă privea pieziș și insistent, cu gravitatea turburătoare a neștiinței. „Asta te atrage? Părea să mă întrebe. Sunt și așa."

Mă iubea!

Și, într-o zi pe seară, o întâlnii pe fosta fetiță acum cu patru ani mai mare... Tot așa mă privea, nu vedea sau n-avea pentru ea importanță faptul că pe o parte a chipului meu domnea ceea ce e inform, important era că mâna divină a creatorului se mai vădea cu prisosință în ochii, fruntea, nasul, obrazul stâng și cea mai mare parte a gurii și bărbiei mele, care rămăseseră neatinse. Sufletul, pe care copiii cred că îl ghicesc – și de aici inocența lor – într-un cuvânt, într-un gest sau într-o privire, îl aveam neschimbat pentru ea. O luarăm spre pădure și privirea ei nu-și pierdu puritatea nici când ne așezarăm jos și o luai în brațe. Mă învăluia cu această privire cu toată puterea sufletului și înțelesei că fetița asta nu avusese tată și de aceea ar fi fost gata atunci când avea treisprezece, paisprezece ani, nu numai acum, să se dăruiască în întregime dacă ăsta ar fi fost prețul iubirii paterne pe care o căuta ea într-un bărbat care îi plăcuse. După aceea însă, îmi dădui seama că pe mine această fetiță nu mă atrăsese decât în combinația anterioară a existenței mele, când mi se păruse că descopăr în ea, înșelându-mă, ceea ce Maria pierduse. Acum însă Maria nu mai exista! Nu mai putea fi geloasă pe fetița din brațele mele. Gândul mă

lovi ca un trăsnet în însăși plăcerea pe care mă făcea s-a simt trupul fetei și dacă aș fi avut atunci la mine un pistol, l-aș fi scos cu sânge rece din buzunar și mi-aș fi tras un glonț în creier…

N-am înțeles niciodată bine expresii cum ar fi: „Chestia aia l-a ros pe el și l-a dărâmat". Sau „îmi venea să termin cu viața!" Ca și când după aceea îți mai rămâne ceva de făcut! Am cunoscut, ca militar, o fată care s-a sinucis (și din întâmplare a fost salvată) și am întrebat-o prins de o mare curiozitate de ce a făcut acest gest. Era funcționară la poștă, fostă elevă de liceu. Vrusese să se înscrie la Facultatea de Filosofie și chiar și reușise, nu-mi explicam gestul ei. Era o fată un pic urâțică, dar acest pic nu era compensat de ceva, adică să aibă în schimb un plus de sensibilitate și de farmec ascuns, dimpotrivă, era destul de zgomotoasă și voluntară, folosind expresii ca: „Mână măgarul" sau „Fă-te mai acană". După sinucidere, o întâlnesc pe stradă și o opresc. Era grăbită, zicea că se duce să nu piardă bonul de gaz. „Dă-l dracului de gaz, zic, hai cu mine." Mi-a răspuns că altădată, și într-adevăr ne-am văzut curând după aceea. Aveam pentru întâia oară în față un om care a vrut să termine cu viața. „Vrei să-mi spui și mie cum e? Adică cum, să nu mai vrei să trăiești? Explică-mi!" „Nu-ți mai pasă!" mi-a răspuns ea dând din umeri. „Dar cum ai ajuns acolo, ți s-a întâmplat ceva?" „Nu, nimic!" „Atunci ce?" „Totul îmi era indiferent. Oriunde mă uitam, mi-era indiferent!" „Chiar și dragostea?" „He! Auzi ce zice!" „Nu vorbesc de dragoste fizică; nu erai îndrăgostită de nimeni?" „Nu!" „Și nici nu voiai să te îndrăgostești? „Nu!" „Și te-ai sinucis cu adevărat, nu ți-a fost frică?" „Frică? De cine?" „He, am făcut și eu, de moarte!" „Cum să-mi fie frică de un lucru pe care îl doresc! a exclamat fosta sinucigașă

nedumerită. Doream să dispar!" Cu toate insistențele mele n-am reușit să smulg de la ea ceva revelator. La întrebarea dacă în prezent, după ce a fost salvată, se bucură că n-a murit, mi-a răspuns că nu și că dacă o să-i vină starea aceea de-atunci, va repeta gestul. „Și te-ai sinucis cu premeditare, sau te-a împins o stare de moment? „Nu, cu premeditare." „Bine, dar ți s-a întâmplat cumva vreo nenorocire, sau vreun lanț de nenorociri?..." „Nimic! Starea aceasta s-a instalat lent, fără cauze, încetul cu încetul mi-a pierit cheful de viață!" „Și nu faci nimic, consideri asta ca o fatalitate, te lași pradă inamicului care vrea să pună mâna pe tine și nu schițezi o mișcare de apărare?" S-a strâmbat cu un dispreț cam plictisit și mi-a răspuns în stilul ei „dinainte". De astă dată însă, formulând despre sine o incredibilă vulgaritate: „Ba da, acuma sunt bolnavă, m-am culcat cu un nenorocit care s-a crezut obligat să mă scoată el din starea asta și... m-a făcut ferfeniță!"

Mi-am dat seama totuși că sinuciderea mea, dacă s-ar fi produs, s-ar fi petrecut nu din dorința de a dispărea, ci de a mă pedepsi. Adică pentru că eram prea tare legat de viață și nu știam să găsesc în mine disprețul necesar pentru a o privi de sus. Măcar atât cât fata aceea.

VIII

Am găsit într-o piesă de teatru o întrebare, dacă în veșnicie Dumnezeu și Satana nu sunt cumva frați, slujindu-se unul pe celălalt. În caz afirmativ, chinurile noastre morale

ar înceta și cel mai rău ar fi dacă ne-am încurca la jumătatea drumului între bine și rău, neștiind care dintre ele ne este dat să-l facem. Dacă în loc de bine și rău ziceam creație și distrugere, nu mai e nicio îndoială că răspunsul e afirmativ și ce ne rămâne de făcut e să nu ne greșim viața. Cum apărea viața mea? Unde era greșeala? Căci destinul nu e o asigurare. Mie îmi place să creez, nu să distrug, dar există un subdestin, care te poate vârî în împrejurări unde vei distruge, deși ți-a fost dat să creezi. Acest subdestin micșorează forța fatalității celei mari asupra noastră, dar în egală măsură în bine ca și în rău, încât cuceririle noastre în acest sens poartă pecetea responsabilității noastre depline, nu mai putem învinui pe nimeni, nici pe noi înșine, și nu ne rămâne decât să devenim o întruchipare a suferinței fără ieșire, disperate, care n-are soluție nici în moarte. Iată ce ne ferește de sinucidere în masă sau în lanț.

Nu trebuia să mă căsătoresc?

Ce pot răspunde la această întrebare esențială? Răspunsul meu nu poate decât să reflecte durerea mea de azi, dar nu adevărul despre întreaga mea viață. Dacă răspund că am făcut o greșeală căsătorindu-mă, înseamnă că trebuia să mă resemnez încă de pe atunci cu ideea că până la sfârșitul vieții voi trăi singur, idee cu care nu sunt în stare să mă împac nici măcar în prezent, în fața eșecului, darmite atunci, în fața iubirii care mă orbea, iubire care în cele din urmă a eliminat și ideea alegerii. *Alegerea* era bine făcută. Atunci? Viața mea, era, cumva, clădită nu pe creație, ci pe distrugere, și eu am fost o victimă printre altele? Altele care?

Inginerul Dan? Și mai care? întregul oraș își vede de existența lui fără să ia în seamă un număr atât de mic de victime ca să observe că ar exista în ele, pentru el, vreo

semnificație oarecare. Aici e locul să fac observația că schimbarea lumii noastre n-a intrat în discuția uliței în care m-am născut eu decât măsura în care un regim sau altul ajuta sau dimpotrivă, lovea în familie. Războiul înseamnă înainte de orice jalea în familii, care e tot atât de nealinată la învingător ca și la învins. Din istoria pe care o cunosc eu, n-am înțeles cum am supraviețuit noi, practic, ca popor, de-a lungul veacurilor. Din felul cum s-a născut însă, a înflorit și trăiește orașul nostru nou, mi se pare că desprind mai ușor acest înțeles: nu știm, gândesc concetățenii mei, dacă lumea în care trăim e cea mai bună cu putință, facem și noi ce putem ca s-o schimbăm, dar mai înainte de orice, facem un lucru cu un scont mai îndepărtat, care să ne găsească prezenți în momentul oportun când vânturile istoriei vor sufla în favoarea noastră și anume: ne păstrăm tradițiile în familie, prin copii, iar pe aceștia îi facem și îi creștem orice s-ar întâmpla. Toate forțele noastre se concentrează aici. Acest adevăr e absolut, iar celelalte, cum ar fi cinstea, demnitatea, minciuna, dreptatea, prietenia, dragostea, sunt și trebuie să rămână extrem de relative, și niciunul dintre ele nu trebuie exagerate în viața obișnuită. De ce trebuie chiar așa de sever condamnat un hoț? Are și el salariu mic, are copii... De ce trebuie chiar așa de sever condamnat cutare că linge cizmele celui care l-a defăimat? Ce importanță are defăimarea? De ce trebuie să ne indignăm că alde cutare face din alb negru? Nimeni nu e atât de alb ca să nu fie nițel și negru și lasă că nu-i strică aceluia să știe și el că nu e așa de lesne să te ții mereu alb, când ai familie și copii... Dacă voia să ajungă maistru nu trebuia să spună hai sictir la toată lumea, el nu se gândea că are nevastă și copil? Acuma să rabde, să se însoare și el cu alta. Dacă aia pe care a avut-o n-a știut s-o

păstreze. Ce vină are ea? Bine, dar dragostea... Care dragoste? Dragostea are și ea un rost. Și aici fiecare om, luat la rând, ți-ar putea spune atâtea despre iubire și ură, despre adevăr și minciună, despre curaj și lașitate, despre orbire și clarviziune, despre îndrăzneală și oportunism, despre sfințenie și abjecție, încât încetul cu încetul ai simți cum te-ai face mai mic, cum te-ai intimida în fața acestei științe despre existență și despre moarte, despre înălțare și cădere, despre naștere și soartă, și ți-ar veni să zici: în fața acestei mari înțelepciuni tu nu ești nimic, tu, care crezi că durerea ta umple întreg pământul...

Și totuși durerea mea, fără a contrazice toate acestea, umple întreg pământul, iată ce nu știe, sau știe și trece sub tăcere această înțelepciune copleșitoare. Durerea mea emite pe o lungime de undă unică și nu se întâlnește cu altele. Cu puține pierderi, și, e drept, cu o suferință atroce, în cea mai rea dintre lumi, și o femeie tot ar reuși să nu devină prostituată, ca să-și crească copiii.

În felul acesta trecui de la văicăreli la revoltă. La urma urmei de ce m-a lăsat Maria pe mine? mă pomenii întrebându-mă. Prin Valerică aflai și ce zicea ea, ăsta crezând că mă consolează. Că a plecat într-o zi în excursie cu alții și s-a certat cu ei din pricina a doi care se cam călăreau prin iarbă și fata respectivă cânta:

Nea Alecu, nea Alecu

Că era bolnavă, o durea ficatul și îi venea să se întindă și să moară și că știa că ei o să-i meargă foarte prost, la vârsta ei, cu doi copii de la doi bărbați... N-avea ce să mai aștepte de la viață (la treizeci de ani!) și o să ajungă așa și pe dincolo...

„N-o să-i fie ei, dragă Valerică, așa de rău, i-am răspuns eu, încât să fi preferat să nu se fi despărțit…” La care ăsta, nu știu de ce, a râs la auzul cuvintelor mele, pe care le-o fi socotit prea adevărate și s-a bucurat inconștient că are un prieten care împărtășește aceeași soartă cu a lui, sau pur și simplu a râs cum râd cretinii când văd că rezultatul scontat de ei cu bunăvoință nu se produce, în cazul nostru, consolarea mea.

Știrile de acest fel îmi făcură însă bine. Nici eu, nici ea nu suntem de vină, îmi spuneam, ci întâmplările care au apărut în viața noastră fără ca noi să le dorim sau să le chemăm și ne-au despărțit…

Inima mi se potoli și începui să visez pentru mine și pentru ea o altă viață. Să fi trăit-o, sau dacă ar fi posibil s-o trăiesc… Dacă ar fi posibil… Unde? în ce parte a pământului? Pe malurile ferite ale Mării Negre, pe care fusesem și eu o dată și îmi plăcuse foarte tare, sau undeva și mai departe?

IX

Și într-o zi, urmărit de această idee care făcea din durerea mea speranță, văzui în fața ochilor un naufragiu, din care eu și cu Maria scăpăm pe o insulă…

Zile întregi înconjurai pădurea pe zeci de kilometri, trăind acest vis cu bătăi de inimă și spaime adevărate, coborând în mine însumi cum niciodată nu făcusem până atunci, tremurând în fața propriei mele închipuiri. Trăiam cu Maria

și viața mea o lua de la capăt. Eram numai noi doi…

Stăteam pe un dâmb înalt pe care îl găsisem și care făcea din întinsa pădure de la picioarele mele valurile oceanului care se fărâmau neîncetat de maluri. Imagini trăite odinioară pe malurile mării (mirosul și gustul sărat care îți rămâne în amintire și nu se uită niciodată) îmi răsăreau acum chiar sub ochii deschiși, ca o halucinație, atât de tare lucra închipuirea mea pentru a mă rupe de realitate și a mă duce în stare să pot vedea cu deplină luciditate *ce-ar fi* în noua mea viață, ce s-ar întâmpla dacă aș lua-o de la cap și toată răspunderea mi-ar rămâne numai mie, fiindcă n-aș avea acolo decât animale și păsări și arbori și fructe…

Multe zile imaginația îmi stărui în contemplarea naturii, a oceanului care înconjura insula, încercând parcă să transforme ezitarea mea care căuta un înțeles nou și fundamental, în certitudinea că dacă mă lăsam în voia împrejurărilor noi, originare, în care mă aflam, și acest înțeles va fi nou… astfel, mult timp trecu până mă familiarizai cu insula mea străduindu-mă să răspund zecilor de îngrijorări care mă stăpâneau, să nu pierim în timpul nopților sfâșiați de animalele sălbatice, sau doborâți de vreo boală ascunsă în hrana noastră, în izvoarele de la care beam apă necunoscută de noi; nu știam ce anotimpuri domnesc și dacă n-avea să vină iarna și să ne găsească fără adăpost. Dar simțeam în același timp cum îmi urcă în piept cu o forță nesimțită vreodată cu atâta tărie în viața mea dinainte, dorința de a trăi și de a fi fericit chiar dacă numai cu ghearele mele aveam să scormonesc pământul și să-l fac să rodească și cu dinții mei să rod copacii ca un castor ca să-mi ridic o casă în care să stăm eu și cu ea. O frumusețe fără nume ne incinta privirea și un singur fruct smuls de pe o

cracă încărcată ne era de ajuns ca să nu mai simțim nici foamea și nici setea tot restul zilei.

Și într-adevăr ne apucarăm să facem întocmai așa, fiindcă apele oceanului ne rostogoliseră pe țărm fără nimic asupra noastră, nicio unealtă, niciun briceag, și nici mai târziu nu apăru, ca o salvare din fundul mării împinsă de flux și dezgolită apoi de reflux, corabia înecată, în care să fi găsit arme și grăunțe. În schimb eram doi și asta, poate, făcea mai mult decât orice arme sau instrumente ale civilizației, care ne-ar fi ajutat să supraviețuim. Or, eu simțeam că nu numai că vom supraviețui, ci vom fi chiar așa cum n-am reușit să fim *dincolo*, adică aproape unul de altul și aflați în fața unor împrejurări care fiind reale, materiale, apropiate și palpabile, le vom putea învinge, ori ne vom putea feri din fața lor, văzându-le și fiind deci în cunoștință de cauză și avertizați. Această apropiere însă ar fi fost atât de mare, încât am fi uitat cu totul că suntem două ființe diferite. Perfidia unei pantere sau a unui tigru n-ar fi putut face nimic în fața unui ingenios obstacol pe care iubirea noastră l-ar fi născocit și pe care li le-am fi putut ridica în cale. O casă pe o înălțime cu o vizibilitate foarte bună și la nevoie un țăruș ascuțit oricât de rudimentar în care fiara putea să se arunce și să fie învinsă erau suficiente ca să ne dea răgazul necesar pentru a cuceri încetul cu încetul, noi doi și copiii noștri, insula. Pentru că, desigur, aveam să facem copii mulți, în mulții ani pe care îi aveam de trăit…

…Cum foșnea pădurea sub suflarea vântului! Se revărsau parcă undeva asupra ei ape cu un debit uriaș, iar eu simțeam în mine înecul ireal pironit pe vârful acelui dâmb cu privirea neclintită spre locul iluzoriu al potopului. Soarele verii scălda în același timp totul în lumină…

…Iar în același timp vedeam dintr-o parte oceanul… îmi apărea în depărtare, strălucitor, ca și când soarele care îl bătea ar fi turnat pe suprafața lui imense cantități de argint topit, iar în apropiere pădurea l-ar fi colorat în verde. În scurgerea nesfârșită a clipelor se făcea apoi incolor și șters asemeni cerului acelei zile, care era puțin înnorat. Târziu, se lăsa ceața serii și orizontul nu se mai vedea, totul era plumburiu și apăsător. Cădea întunericul. Prin negrul nopții însă eu vedeam țâșnind spuma albă a valurilor.

…Oceanul îmi apărea apoi adesea în diminețile clare, când mă trezeam uneori din somn mai devreme și o luam încet și fără grabă pe jos (și cu capul în jos) spre combinat (și cu acea senzație de prospețime care ne stăpânește totdeauna la aceste ore și pe care o transmitem și imaginației noastre), alergând spre țărm cu mii de valuri mărunte, aproape vii, ca și când ar fi curs spre mine dintr-o direcție cu neputință de determinat. Fierbea în străluciri neîncetate pe o culoare care creștea din valuri parcă dintr-un foc din adâncuri; în realitate focul venea de sus: soarele răsărea deasupra orașului.

Întinsele ape o luau parcă lateral, prin sărituri neîncetate de valuri sprintene și înspumate care se țineau pe suprafața lui asemeni unor mari păsări albe. Păsările însă erau deasupra, vânând, picând între valuri în clipa când ochiul lor ager vedea prada. Erau și ele tot pești, cu trupul asemănător cu al celor din apă, atât doar că nu puteau trăi în adâncuri în timp ce cele din adâncuri ar fi murit în aerul străveziu. Văzusem o dată atunci pe malul Mării Negre cum una dintre ele scosese un țipăt ascuțit și picase pe țărm cu aripile strânse. O moarte misterioasă o fulgerase, deși avea penele întregi și gâtul puternic, încordat. I-am desfășurat lunga aripă ca pe-un evantai de un alb imaculat. Ce i se

întâmplase? De ce scosese acel țipăt atât de ascuțit? Eram străin de ea, gâtul ei îndoit mi-era potrivnic, ca și ghearele strânse și vârâte în puful gras și alunecos de pe burtă. Din timpuri imemorabile, poate mai îndepărtate decât ale noastre, ale oamenilor, apăruse deasupra acestor valuri și nu eu reprezentam pentru ea pe cel care o făcuse să cadă din văzduh, cu ciocul în gușă, după ce spintecase aerul cu glasul ei parcă de avertisment: moartea incredibilă în albastrul cerului înțesat de lumină, sub soarele orbitor…

…Nu mai știam după prânz, când mă regăseam pe locul meu, dacă foșnetul pe care îl auzeam era al valurilor sau al pădurii. Un vânt continuu trecea undeva departe. Iar acest foșnet era atât de dominator, încât prezența lui sugera o lucrare care se săvârșea, ca o finalitate a unei acțiuni mai îndepărtate a apelor sau a pădurilor, care rămânea totuși necunoscută.

…Uneori mă apuca somnul și atunci auzeam parcă un clipocit… O nostalgie ucigătoare, după ceva pe care îl simțeam chiar în aceleași clipe prezente, mă chinuia. Mă uitam la soare și aveam nostalgia luminii și a căldurii lui, dar chiar atunci lumina lui cădea din plin asupra trupului meu dezgolit și simțeam cum îmi aprinde spinarea cu căldura razelor. Mă răsuceam scheunând ca un câine, mă întorceam cu fața, primeam din plin bogăția temperată de distanța norocoasă dintre mine și el, a focului lui mistuitor și în loc ca nostalgia să mi se potolească, se ascuțea și mai mult, respirația mi se întețea, mă apucam cu mâinile de iarbă, mă răsuceam, băteam în pământ cu pumnii și cu picioarele în timp ce pieptul mi se umfla de suspine.

…Ridicam deodată fruntea și rămâneam așa, nemișcat, clipe fără sfârșit. Simțeam parcă o răcoare tremurând pe

trupul meu, respirația mi se domolea, chinuitoarea nostalgie mă părăsea încetul cu încetul și în locul ei năvălea în inima mea puterea, forța de a frânge copacii, de a învinge animalele, de a o feri de primejdii pe femeia care era cu mine și de a o ajuta să-și crească copiii...

...Fiindcă făcuserăm mulți, un adevărat trib care apoi se împărțise... Insula era a noastră, sau în orice caz cucerisem din ea atât cât să putem trăi fără acea teamă permanentă în care trăise omul odinioară, pândit mereu de dușmani mai puternici decât el și de care nu se putea apăra decât dacă stătea mereu la pândă. Dacă nu aveam uneltele necesare luptei necruțătoare pentru cucerirea insulei, aveam în schimb ideea despre ele, pe care o aduceam din lumea din care naufragiaserăm, ceea ce nu era puțin lucru, deși în aparență nu era nimic, fiindcă de unde să fi luat o unealtă a cărei reprezentare o aveai? Focul se putea obține prin frecarea a două lemne, sau prin izbirea a două pietre punând între ele o bucățică de pânză înmuiată în grăsimea unui animal. Dar de unde un topor?

Un lucru deplin, însă, pe care puteam să-l fac era să-i învăț pe urmașii mei ce este lumea, despre care însă descoperii curând că aveam idei tot atât de clare ca și despre un topor de metal, dar care îmi lipsea. Fiindcă într-adevăr, ce este lumea? Cum să faci de înțeles ideile pe care le ai despre ea? Era lumea născută din ceva sau era opera unui creator? Să le spun tuturor că tot ceea ce se vede s-a născut din altceva, așa cum din flăcări iese fumul sau din arbori fructele? Lumea fiind deci fructul ei însăși? De unde să scot atunci ideea de bine și de rău dacă ocolesc geneza și ideea de divinitate legată de un creator? Ce este binele și răul, cum să-i fac să simtă hotarul pe care nicio ființă umană nu

trebuie să-l treacă, pentru a nu cădea în abisul instinctelor? Dar fără să le slăbesc puterea lor de ființe îndrăznețe, care își căutau hrana fără frica morții, atât de paralizantă la cei care au aflat că există *păcatul* și *pedeapsa?* Ce denumire să dau cuvântului păcat, cuvântului fărădelege? Ce înseamnă legea? Cine a instaurat-o și de ce?

La început fui ispitit să evit răspunsul și să adopt un punct de vedere practic. Aia e bine pentru că e dulce, ailaltă nu e bine pentru că arde. Dar curând îmi dădui seama că există lucruri care nu sunt nici dulci și nici nu ard. Pofta, de pildă. Pofta totală, din mațe, reală și dominatoare, pe care o simțea unul dintre copii să ia din mână fructul celuilalt, cu toate că avea și el unul al lui. De ce nu trebuia luat? Fiindcă nu voiam eu? Dar eu aveam să pier în cele din urmă și cu mine și legea morală pe care o reprezentam, dar pe care nu știusem s-o impun. Mă speriai. Să recurg la Dumnezeu? Să asociez numele lui cu puterea trăsnetului, ca să-i fac convingătoare existența, și apoi, asemeni lui Moise, să cobor de pe stâncă cu Decalogul scris pe piatră în brațe? Dar eu nu mai credeam în Dumnezeu și atunci cum aș fi putut să fac față întrebărilor fără soluție pe care mi le-ar fi putut pune mai târziu urmașii mei, dacă n-aș fi putut să le opun *credința,* care se justifica prin ea însăși ca și lumea și își era ei însăși suficientă? Ce răspuns poate să dea biata rațiune la întrebarea de ce nu trebuie „să ucizi", cum spune una din cele zece porunci, care răspunde alteia, „să-ți iubești aproapele ca pe tine însuți". Chiar ca pe mine? De ce? Și în primul rând ce înseamnă iubirea?

Mă hotărâi, după ezitări chinuitoare, să proclam în fața copiilor existența lui Dumnezeu, fiind convins în sinea mea că atât Moise, sus pe stâncă unde se izolase, mâhnit de

înjosirea poporului său, care nu era în stare să creadă în Dumnezeul nevăzut, și își făcuse idol dintr-un vițel de aur, concret, la care se închina, cât și Hristos în grădina Ghetsimani, când descoperise limitele răbdării omului în chiar apostolii săi, incapabili să-și înfrângă somnul și să vegheze cu el, care își dădea seama că va fi răstignit, se îndoiseră de existența lui Dumnezeu. Era un secret pe care îl luaseră cu ei, dacă nu cumva, cunoscându-i așa de bine pe oameni, nu-i atribuiseră lui Dumnezeu iluminarea lor spirituală. La fel trebuia să fac și eu, cât de puțin aș fi fost eu iluminat... Mai târziu, după ce legea morală avea să se impună în insulă, urmașii mei puteau descoperi fără primejdii pentru ei șubrezenia poziției mele, așa cum am descoperit și noi că legile naturii nu confirmă ideea creștinismului, a oferirii și a celuilalt obraz după ce unul a fost pălmuit... Dimpotrivă, cutare insectă, după ce atrage prin infinite tertipuri pe o alta de sex opus cu care face dragoste, în chiar timpul actului îi cronțăie tacticos capul și în cele din urmă o mănâncă de tot. Descoperirile acestea însă n-aveam să le comunic urmașilor mei.

...Și într-adevăr ei mă ascultară și puteam citi pe chipurile lor nu convingerea, care la vârsta lor nu putea surveni ca o expresie a unei reale descoperiri a binelui și a răului, ci o treaptă a conștiinței care era teama; teama irațională care a stat la originea tuturor religiilor, teama de fulger, de urletul leului, de lumina tainică a lunii în nopțile clare și de cerul înstelat. Eram apoi eu: teama de mine, de strigătul meu amenințător, de pedeapsa pe care eram în drept să le-o aplic, în virtutea tainei pe care o dețineam, a științei mele despre Dumnezeu, pe care o dețineam direct de la *El.*

Nu știam însă dacă ei mă credeau cu adevărat sau nu,

pentru că îmi dădeam seama că nu trebuia lăsat loc niciunei îndoieli. Dacă această îndoială s-ar fi produs, nu trebuia nici măcar mărturisită, căci acceptarea unei mărturisiri este egală cu acceptarea unei părți din adevărul ei. Că eu mă condamnam singur în felul acesta să nu aflu niciodată adevărul despre ceea ce gândeau în realitate urmașii mei o știam prea bine. Dar ce-aș fi putut să fac? într-adevăr, cum ar fi trebuit să procedez pentru ca după moartea mea și a Mariei urmașii noștri să nu decadă în rând cu animalele și să nu ajungă în cele din urmă să fie devorați de ele? Pentru că înainte de orice o religie înseamnă „același gând" îndreptat, cel puțin în momentele de cumpănă, în aceeași direcție. Asta înseamnă o forță. Cu ce să fi înlocuit-o?

Frica de Dumnezeu nu e totuși o idee care-l face pe om puternic în fața fiarelor, riscă să se lase mâncat de ele ca un miel și numai în lumea din care venisem eu și cu Maria cruciații de odinioară putuseră fi niște adevărați războinici.

Și atunci mă gândii un timp oarecare ca în locul religiei care face pe oameni egali în fața lui Dumnezeu, dar îi readuce pe cei puternici la același nivel cu cei slabi, să instaurez cultul forței. Curând însă descoperii că cel mai puternic nu era și cel mai inteligent, cu pornirile cele mai alese, dimpotrivă, lăsându-l liber să-și arate puterea cu care se născuse, se dovedi de o prostie fără margini, fanfaron și lăudăros și cu un suflet vulgar. Iar cel mai inteligent nu era și cel mai cinstit, mai nobil în comportarea lui față de ceilalți, dacă e să credem că inteligența e o noblețe care se manifestă ca atare. Nu se manifestă nicidecum! Iar cei cu adevărat înzestrați cu forța caracterului nu se puteau uni între ei. Nu cei mai tari ieșiră la iveală pe primul plan, ci cei mai vicleni, mai cruzi și mai josnici și insula se ridică la o viață plină de

tensiune și spectaculoasă, nu rămase unul singur indiferent în fața evenimentelor și aș fi lăsat ca exigența urmașilor mei să se desfășoare astfel pe acest curs dinamic, dacă o mare neliniște cu privire la viitor nu mi-ar fi dezvăluit primejdia care s-ar fi abătut asupra insulei după moartea mea. Cei cu adevărat puternici, după ce ar fi îndurat un timp oprimarea celor care doar se proclamau ca atare, ar fi sfârșit prin a se uni și urmașii mei ar fi ajuns în felul acesta să se extermine unii pe alții și viața pe insulă s-ar fi stins. Or, eu nu suportam gândul că voi dispărea fără urme de pe pământ și atunci curmai cu hotărâre cultul forței. Religia, îmi spusei, nu e o piedică în manifestarea naturală a voinței de afirmare, dovadă războaiele religioase, care sunt absurde dacă te gândești la toleranța pe care ele o calcă în picioare, deși ea stă la baza chiar a cultului pe care ele îl servesc.

M-am gândit la un moment dat să fac din ideea cuceririi insulei scopul suprem. Și din ideea libertății finale pe care o va simți atunci toată lumea, să întemeiez o nouă religie a binelui și a răului, în fond nu la asta aspiră omul de când există pe pământ? Pentru ce atunci această cale ocolită pe care o oferă religiile? Omul e o divinitate înlănțuită de puterea condițiilor. Să le înfrângem și vom domni ca niște zei. Trebuie deci să se arate ce ține de condiție și ce ține de esența noastră necondiționată, și să denumim *rău* ceea ce e condiționat și *bine* ceea ce e necondiționat. De pildă, libertatea supremă la care aspirăm n-are nevoie de nimic, deci sunt *rele* toate acele porniri posesive care se manifestă atât de nestăpânit în toate actele noastre... Sau uciderea, forma bestială de ură față de aproapele tău și de dorința de a-i lua ce are, de a-l face să dispară prin ceea ce reprezintă, umbrindu-te sau poate sfidându-te, constituie răul suprem,

pentru că te înlănțuie definitiv de actul tău, crima comisă. În plus, te aruncă în rândul animalelor sălbatice și face cu neputință conviețuirea ta cu ceilalți; silindu-i să te facă să împărtășești soarta victimei tale. Și așa mai departe!

Dar m-am încurcat eu însumi și am ajuns în cele din urmă tot la tablele lui Moise, fiindcă toată schelăria mea despre libertate era o cucerire a civilizației creștine și cum s-o spun urmașilor mei când ea zăcea, undeva departe, în biblioteci cu milioane de volume și din care eu citisem atât de puține? Nu-i vorbă, cu cât aș fi citit mai multe, cu atât mai nefolositor mi-ar fi fost în clipa de față. Fiindcă ce însemna asta, că puteam numi *rău* ceea ce e condiționat? Foamea nu ne condiționează? Și totuși fără ea ființa umană e de neconceput. Ce e, într-un om, necondiționat? Dacă eliminăm, bineînțeles, câștigul civilizației și al moralei? Omul pur, așa cum l-a conceput natura? Am citit undeva că speța umană se naște de pildă cu sentimentul compasiunii, că în cea mai primitivă dintre lumi un om sare în ajutorul altuia care a căzut sau e în primejdie de moarte. În cea mai civilizată dintre lumi, care e a noastră, omul a fost cu premeditare înjosit și ucis în lagăre de concentrare și în uzine special create. Mi se va răspunde că acolo e vorba de puterea magică, diabolică, a sistemelor sociale asupra indivizilor, pe care îi eliberează de ceea ce numim conștiință, sistemul luând crimele asupra sa. Și că pe lume există și degenerați. Întâi că așa-zisa magie a sistemelor nu se exercită fără o complicitate, de astă dată foarte lucidă, a fiecărui individ în parte, care începe de la un anumit punct, când omul a cedat și când el știe că putea să nu cedeze, punctul acela fiind în fond neînsemnat și sfârșește cu executarea celor mai abjecte ordine. Și în al doilea, oamenii care au comis aceste crime nu

erau nicidecum degenerați, ci ființe foarte normale, cu griji și preocupări dintre cele mai obișnuite și afișând chiar idealuri de fericire a umanității. Cu atât mai sinistre au fost îndeletnicirile lor.

...În timp ce simplele porunci pe care le știam, pe toate zece, pe dinafară și le știau și copiii mei își făceau un efect sigur și durabil. Tatăl și mama erau respectați, nu se fura, nu era luat numele lui Dumnezeu în batjocură, nu se închina nimeni la vreun idol pe care să și-l fi făcut singur și să-l proclame Dumnezeu, iar urmașii mei se iubeau toți unii pe alții. Cel puțin așa păreau. Dar nici eu nu puteam să pretind mai mult, adică să-i silesc să aducă și dovezi în afară de supunerea pe care le-o citeam în priviri și să pot în felul acesta să creez printre ei o mitologie a faptelor născute din iubire. Deși doream atât de mult și încercam să comit eu asemenea fapte. Care însă, îmi dădeam seama, nu se puteau transforma în legendă, fiindcă eu însumi eram o legendă peste această insulă. Din partea lui Dumnezeu, de pildă, nicio faptă mare nu ne mira.

...Și într-o zi făcui descoperirea a ceea ce se ascunsese în realitate, tot timpul, sub teama și supunerea urmașilor mei. Nu era nicidecum îndoiala în existența lui Dumnezeu, a cărei mărturisire mie mi se păruse că nici măcar nu trebuia admisă, cum crezusem, ci cu totul altceva. Iar lucrul cutremurător fii că pe lângă gravitatea faptelor care se produseră și care mă puseră întâi față de mine însumi într-o situație din care nu ieșii, îmi mai dădui seama și că descoperirea ca atare pe care o făceam era târzie. Dar nici n-aș fi putut-o face înainte!

...O fetiță dintre cele care stăteau cel mai mult prin preajma mea veni într-o zi spre locul unde aveam treabă

alergând dinspre o anumită parte a pădurii și îmi spuse speriată că doi inși se bat. O luai într-acolo, dar nu mă grăbii. Niciodată nu descoperisem pe chipul vreunuia din ei vreun semn de dușmănie. De obicei ura nu întârzie să apară, fie direct în privirile celui care urăște, fie ca un reflex pe chipul celui urât, ca o denunțare a celuilalt care în acest caz și-o ascunde atât de bine, încât nu se vede nimic. Dimpotrivă, și aici nu e locul să mă îndoiesc, fiindcă atât ura cât și iubirea sunt atât de elocvente la o ființă omenească, încât nu ne înșelăm niciodată în intuițiile și deducțiile noastre, semne indiscutabile ale iubirii care domnea pe insula noastră se produseseră deseori. O mână pusă într-un anumit fel pe umărul sau pe gâtul celuilalt mă fascina prin elanul de iubire pură, spontană și totală pe care o degaja. Era exact ceea ce simțeam eu uitându-mă la ei și ferindu-mi privirea ca să nu-i admir în sinea mea prea mult și să mă manifest apoi fără să-mi dau seama și în afară. Erau gravi, liniștiți și aproape tăcuți acești urmași ai mei și un singur lucru mă mira: de ce Maria nu-l iubea pe niciunul sau în orice caz de ce în intimitatea noastră ea avea o comportare cam ciudată: se înstrăina brusc de mine, parcă nici nu mă mai auzea.

Nu înțelegeam, dar nici nu mă nelinișteam, nu eram *acolo* de unde naufragiasem ca să-mi sparg capul să înțeleg un surâs sau să nu dorm de absența unui salut, care și unul și altul, cu timpul, neglijate, puteau avea urmări incalculabile. Ce urmări puteau avea aici? E drept că cu timpul începusem să surprind aceeași *absență* și în purtarea unora dintre ei. Încercați de pildă să luați un animal în brațe și în ipoteza că stă liniștit, vorbiți-i, mângâiați-l și în același timp uitați-vă la privirea lui. Nu veți descoperi nicio sticlire, niciun reflex care

să vă dovedească de pildă că sunteți *prezenți* prin ceva în ființa lui. Se uită undeva în gol și tinde să revină la condiția lui de mai înainte, să pască dacă e un miel, sau să zboare dacă e o pasăre. Chiar și câinele are în cele din urmă o privire tot de câine, deși eu am văzut odată unul, un șoricar, cum stătea cuminte la marginea unui gard viu și se uita undeva gânditor, cu fruntea încrețită... Omul, îmi spuneam eu, e și el un animal, trebuie lăsat în ale lui, liber să se ducă acolo unde îi place. Cu condiția ca legea să fie în el *prezentă* și să-l ridice sus de îndată ce el însuși sau altul ar fi călcat-o. Era suficient să mi se audă cuvântul pentru ca în privirea dusă, *absentă*, a unora dintre numeroșii mei urmași să se petreacă o schimbare. Și chiar așa se și întâmplă și mie îmi era de ajuns. Ce eroare! Aveam să descopăr că și aici, o privire, un gest, un surâs, un semn de recunoaștere care se produce sau nu se produce în anumite momente au aceeași importanță fatală ca și „dincolo".

Când sosii eu, cei doi se băteau îmbrățișați strâns și cu mișcări atât de încete încât crezui că se joacă. Nu-mi dădui seama decât târziu că îmbrățișarea lor era încleștare, iar mișcările chibzuite în încetineala lor teribilă căutau gâtul celuilalt. Scosei un strigăt mare și așteptai ca ei să mă audă. Dar nu mă auziră. Atunci mă apropiai să-i despart și în apropiere mă izbi frumusețea pe care o aveau în clipele acelea chipurile lor, roșii de năvala înspumată a sângelui și înflorite cum nu le văzusem niciodată în dragoste, cum erau acum în ură. Pusei mâna să-i desfac, dar amândoi, mereu încleștați, se răsuciră plecându-și capetele jos de tot la pământ unul lângă altul într-o frățească strivire, ca și când ar fi vrut să i se închine. Atâta forță avu în ea această mișcare, că mă dădu în lături stârnind brusc și în ființa mea o ură care mi se și

descărcă în măruntaie năprasnic. Mă repezii și pusei mâna pe un par. Unul dintre ei însă izbi și celălalt căzu. Dar fără să bată aerul cu mâinile. Și numaidecât, jos, începu să țâșnească sângele din umărul sau din gâtul lui, din apropierea claviculei lui puternice și tinere. Iarba verde se înroși împrejur. Se vedea rana și carnea ruptă pe corpul său gol, ca un buchet strivit de maci. Nu apucai să-mi dau seama ce trebuie să fac și dacă puteam să fac ceva, că băiatul muri făcând vagi și stinse gesturi somnolente, ținându-se ușor cu mâinile de iarba înroșită, așa cum mă țineam și eu când eram mic și cădeam jos după ce mă învârteam minute în șir anume ca să amețesc și să simt cum se răstoarnă pământul cu mine.

Pământul, copacii, întinderea nesfârșită a oceanului, totul se înclină și pentru mine și mă amenință clipe lungi cu întoarcerea pe partea cealaltă, cu aruncarea mea în abis. Fusesem omorât și eu, nu numai celălalt. Pentru că ucigașul uitase de mine, care însemnam pentru el *înțelesul.* O să-l silesc, mi-am spus eu cuprins de o cumplită furie, să-și arate sufletul și, dacă și l-a pierdut cumva, îl voi ucide pentru ca în memoria copiilor mei să ardă ca o flacără pentru vecie înțelesul întreg al celor întâmplate.

Și mă întorsei atunci spre el și începui să-l întreb: de ce a călcat *cuvântul*? Cum de a uitat ce zice *El?* Cum de a îndrăznit să se ridice împotriva legii? Să povestească în fața tuturor ce s-a întâmplat și să vedem, dacă poate exista pentru el *iertarea;* i-o voi acorda. Dacă nu, va trebui să împărtășească soarta celuilalt. Eu îl voi pedepsi.

Tânărul însă se așeză pe un dâmb, se uită într-o parte și rămase astfel nemișcat. Nicio clipă privirea sa nu se îndreptă spre locul unde celălalt zăcea mort, și nicio clipă nu păru că

aude întrebările mele. Într-un rând se uită în sus, în treacăt, spre cerul albastru, plin de uriașe grămezi de nori albi, și privirea lui se contopi parcă cu ei, apoi reveni și continuă să se uite liniștit de astă dată înaintea lui, drept prin mine. Nu mă vedea. Curând îmi dădui seama că o mare mulțime se adunase acolo și toți tăceau asemeni lui și că nu exista nicio deosebire între ei și el, deși văzuseră cu ochii lor că unul dintre ei fusese omorât. O adâncă neliniște mă cuprinse.

Mă uitai atunci la Maria și nu descoperii nici la ea, nici la nimeni altcineva acea mișcare dinăuntru a sufletului, care te face să te dai înapoi din fața celui care a comis o fărădelege, să te îndepărtezi de el și să-l lași astfel singur în fața faptei sale. Nu, nimic! Ei priveau în ei înșiși, tăcuți și liniștiți, și înțelegeau parcă un anumit lucru, care mie îmi scăpase. Era ca și când descoperiseră o altă lege care mie îmi rămăsese tot timpul ascunsă, și în fața căreia fapta însăși care se produsese avea alt înțeles.

Mă smulsei din mijlocul lor și din fața ucigașului care nu mai mă vedea și o luai în grabă spre ocean. Mă așezai jos, la marginea lui, îmi luai capul în mâini și începui să ascult zgomotul valurilor. Aveam sentimentul că dacă îmi pun în acord mișcarea lor cu bătaia inimii și respirația, înțelesul pe care îl căutam nu va întârzia să apară. Ce înțeles avea deci fapta la care asistasem? Fiindcă era limpede că el nu ucisese din ură. Iar dacă fusese ură, ea se născuse din iubire… Sau poate chiar că nici nu fusese ură, iar ceea ce eu crezusem mai înainte că e iubire, purta alt nume. Nu citisem, după crimă, în privirea lui contopită cu norii, răzbunarea împlinită, semn al unei un care o precedase. Ci seninătate. Cum era cu putință?

Și zadarnic petrecui zile și nopți întregi pe marginea

oceanului, răspunsul nu veni. Veni însă și la mine o liniște ciudată în care întrebările, fără a primi un răspuns, nu se mai puneau. Și curând viața închipuirii mele se stinse și ea, și revenii la prezentul din care evadasem. Cercetasem adâncurile cele mai insondabile ale speranței și mai departe nu mai putusem să merg. Acum trebuia să mă retrag din ele.

...Și atunci îmi dădui seama că nimic nu mă mai lega nici de acest oraș, nici de amintirile și visurile mele și că trebuia să-l părăsesc. Doar fetița exista, era a mea și mă puteam duce oricând s-o văd, era dreptul meu înscris în lege. De când ne despărțisem uitasem de ea și mi se făcu atât de dor s-o văd, încât mă ridicai imediat în picioare și o luai repede spre oraș.

Da, îmi spuneam, să părăsesc aceste locuri fiindcă ceea ce trebuia să se întâmple s-a întâmplat și ceea ce o să se întâmple de-aici înainte nu trebuie să se întâmple. N-am ce să mai caut în nicio insulă... Nici să-mi pun singur capăt zilelor, dar nici, pe aceleași meleaguri, să-mi caut o fericire iluzorie. Totul s-a terminat, și singura mea legătură cu anii pe care o să-i las aici în urmă va fi fetița mea... Pe ea nu trebuie s-o uit...

X

Tata se bucură sincer de întoarcerea mea, și când ajunsei acasă spuse o prostie care mă mai înveseli. Trebuie să recunosc că, spre meritul lui, când am ieșit din spital și am trecut pe acasă vindecat, s-a purtat totuși bine când m-a

văzut. Nu s-a mirat cum arăt, s-a uitat doar așa, o dată, simplu, și pe urmă a continuat să pufăie din țigara pe care o ținea în gură ca pe un băț. Acum însă spuse totuși prostia. Le povestisem, nu că m-au scos din meseria mea, ci că m-am săturat de ei și am vrut să vin la București. Cum nevastă-mea n-a vrut să vină cu mine, fiindcă avea serviciu bun acolo, am părăsit-o.

— Am știut eu, zise atunci tata, că așa o să se sfârșească cu plecatul tău de-acasă!

Începui să râd. A știut el pe dracu! Pe toate le știa el! Tocmai mă întrebam în tren ce-o să-i iasă din gură când m-o vedea și o auzi ce-i spun, nu reușeam să-mi imaginez…

Mama era supărată pe mine. Când am intrat în casă și m-a văzut mi-a întors spatele. N-am vrut să vin în concediu pe acasă cu nevasta și fetița și a trebuit ea să vină de câteva ori și acum credea că am picat tot așa, cu treburi, pentru puțină vreme. Ce mă costa dacă veneam cu toții? Când auzi însă că m-am despărțit de Maria, începu să plângă. Spre uimirea lui tata, care spuse altă prostie, dar nu știu de ce toate prostiile care îi ieșeau lui acum din gură îmi făceau bine.

— De ce, zise el, e băiat tânăr, o să ia alta și o să facă la copii câți vrei. Câte fete sunt acuma, te împiedici de ele pe toate drumurile!

Chiar a doua zi mă dusei pe la inginerul Dan să aud ce știri mai are nevastă-sa de la el. Aflai, nu fără uimire, că fostul meu șef de șantier era liber de aproape un an de zile și simții o strângere de inimă: nici el nu-mi dăduse de veste că ieșise, dar nici eu nu mă mai interesasem de soarta lui.

Nevastă-sa mă primi ca și în ziua când venisem pe la ei, cu deosebirea că acum nu mă mai făcu să aștept atâta afară și mă primi înăuntru și nu în vestibul. Mă tratã cu cafea și cu

țigări străine, deși eu nu fumam.

— Ce e cu domnul inginer, doamnă? zisei eu aproape indignat. Iar a plecat pe un șantier? Nu-i ajunge?

Ea se uită la mine și dădu din cap cu aerul că nici eu nu știam ce bine mă exprimasem și cât de îndreptățită era indignarea mea. Și îmi răspunse:

— Nu! parcă mi-ar fi zis: oricât ne-am mira noi, chiar așa a și făcut, în loc să accepte o funcție pe-aici și să lase altora șantierele, a luat-o de la cap.

— Și spuneți-mi, doamnă (acum puteți să-mi spuneți!), ce-a făcut?

Ea rămase puțin cu un aer preocupat, își aprinse o țigară și apoi zise:

— Ai să râzi, eu credeam că n-a făcut nimic și când l-am întrebat să vezi ce mi-a răspuns. Cică acolo când venea unul nou era întrebat tot așa, ce-a făcut și ăla răspundea: nimic. De ce minți, îi râdea atunci altul în nas, pentru nimic se dă trei ani! Or, eu, zise bărbatul meu, am stat mai mult de trei, deci ceva tot oi fi făcut! Dar n-a vrut să-mi spună ce, să-l vezi, e tot așa cum îl știi. Îi arde de glume!

— E sănătos, doamnă?

— E exact așa cum arăta mai înainte, te și miri când îl vezi, când s-a întâmplat îmi aduc aminte că avea câteva fire albe la tâmplă. Ei, n-o să crezi, acum nu le mai are.

— Să nu ziceți c-a întinerit, doamnă!

— Nu zic, dar cică unii veneau cu ulcere care nu se vindecau de-o viață întreagă și acolo scăpau de ele.

— Să nu ziceți, doamnă, că ăsta e tratamentul ideal al ulcerului! am strigat eu.

Dar ea rămase pe chip cu o expresie care dădea de înțeles că în toate trebuie să ai mari rezerve. Omul, în primejdie, știe

să se apere cum nu l-ar putea apăra nimeni altul. El singur.

— Și unde e șantierul ăsta, doamnă, unde e el acuma?

Îmi spuse că e undeva pe lângă Pitești, dacă am auzit de o mare hidrocentrală care se construiește acolo. Auzisem. Și că vine de obicei acasă sâmbăta seara, și pleacă luni noaptea în zori cu câte o mașină de ocazie cu care mai merg și alții, sunt înțeleși. Dar că uneori nu vine.

— Du-te mai bine să-l vezi acolo, mai îmi spuse ea, nu e departe, o să se bucure.

Ceea ce mă și hotărâi să fac, înțelegând gelozia femeii pentru singura zi pe săptămână când îl avea cu ea: nu voia să-i răpesc nimic din această zi vizitându-l acasă.

XI

În ziua următoare o vizitai pe doamna Sorana. Era neschimbată, iar semnele pe care probabil le lăsaseră toți acești ani și pe chipul ei eu nu le vedeam. Devenise doar puțin mai gravă și vocea îi urca parcă cu mai puțină forță ca pe vremea când o cunoscusem. Când se mira, când întreba sau când făcea ha! în felul acela al ei care îmi plăcuse când îi auzisem prima oară glasul de-acolo de pe turla bisericii. Dar, desigur, mă înșelam. Simțeam că se gândește cu intensitate la ceva în timp ce mă asculta într-o tăcere completă. Nu putea fi în verva ei de odinioară când asculta o poveste ca a mea:

— Dragul meu, zise ea apoi luându-și legătura de pe ochi și ridicându-se în capul oaselor. Te ascult de trei ceasuri și

mă bucură că ai rămas, în ciuda celor întâmplate, același copil care mi-a plăcut când te-am auzit prima dată cântând pe turla bisericii. Nu m-am înșelat. Un singur lucru e neclar în viața ta și o să-l lămurim noi acuma. Scuză-mă o clipă, zise ea și strângându-și mai bine cordonul halatului subțire de mătase, o luă încet spre ușă în timp ce mă mai întreba parcă în treacăt, deși asupra a ceea ce îi puteam eu răspunde parcă se lămurise. Nu ți-a spus nimic Dan la un moment dat, acolo, în Moldova, unde te-a luat? Puțină vreme, o lună sau două după ce ați plecat, el s-a mai întors și mi-a făcut o vizită. L-am rugat să-ți transmită ceva.

— Nu mi-a transmis nimic, doamnă.

Era și convingerea ei, întrebase doar ca să aibă încredințarea totală că așa se petrecuseră lucrurile. Își aranjă, înainte de a ieși, covorul din antreu lăsând ușa de la cameră deschisă și mă mai întrebă încă înainte de a ieși:

— Te-ai dus pe la el să-l vezi?

— Da, doamnă. Nu l-am găsit acasă.

— Vin îndată, scuză-mă un minut.

Într-adevăr, nu trecu un minut și se întoarse. Se urcă în pat și zise:

— Mai întâi să lămurim ce spuneam adineauri. Căline, eu vreau să-ți mai spun că nu tot ce simțim noi arată totdeauna ca un termometru care e gradul sau numărul de ani când viața noastră o ia pe drumul de întoarcere. Gândurile și sentimentele noastre pot fi înșelătoare tot așa de bine când sunt negre ca și atunci când sunt entuziaste. Asta nu înseamnă că entuziasmul acela nu există, ca și stările de cădere, când lumina lumii, cum ai zis, simțim că se micșorează pentru noi. Una pândește pe cealaltă și cine e atent descoperă răsturnarea aceasta stranie când se crede cel

mai sigur pe sine sau dimpotrivă, când se crede la pământ: în cazul tău, în fața ta se află nu căderea, ci speranța.

— Pentru mine, doamnă, zisei eu, nu mai are importanță ce denumire are starea mea, ci faptul că o trăiesc și sunt în puterea ei. Și nu se numește speranță!

— Lăsând metaforele la o parte, Căline, fii inteligent cum te-am știut și nu-ți fauri despre viitor idei pe care demonul tristeții te îndeamnă să ți le făurești. Interesează-te de prezent. El îți dă cheia și a trecutului și a viitorului. Din el o să afli, dragul meu, dacă tot ceea ce ai făcut tu în trecut justifică renunțarea la care te simți îndemnat, crezând că acum tu nu mai poți merge mai departe și tot ce ai de făcut e să te bucuri doar de un drum pe care l-ai mai parcurs... Spune-mi, te rog, dar fără vane ocolișuri, ai iubit-o pe Viorica?

Nu înțelesei nici ce spusese mai înainte și nici rostul întrebării ei finale. Nu-i răspunsei. Știam că lumina mea de pe acoperiș nu mai trăia decât în mine și că niciodată n-aveam s-o mai regăsesc în realitate, tot așa și Viorica, care se lega de clipele de atunci, nu mai trăia nici ea decât în amintirea mea și că viața ei ulterioară o fi zvârlit-o tot atât de departe de mine pe cât mă zvârlise pe mine departe de ea și nu voiam nici s-o văd și nici să mi se povestească despre ea.

— Nu vă pot răspunde, doamnă, la întrebare, nu vă supărați, zisei eu uitându-mă pe geam ca s-o descurajez în felul acesta să mai insiste. De altfel, nici nu înțeleg ce spuneți.

Și nici nu mă arătai dornic, având bănuiala vagă că spusele ei încercau să mă prindă într-o plasă. Se lăsă o tăcere.

— Nici eu nu te înțeleg. Căline, nu am obiceiul să pun

nimănui întrebări fără o intenție profundă de care ar trebui să fii convins fără ca eu să-ți reamintesc. Nu crezi?

Avea dreptate și mă simții deodată foarte turburat. Probabil că aici urma să se lămurească acel punct din viața mea despre care îmi vorbise mai înainte. Și mă hotărâi atunci să-i urmez gândurile și să-i răspund la întrebări, oricare ar fi fost ele. Ea însă se scuză iar, tocmai când voiam să deschid gura: sunase cineva. Se duse și deschise și auzii glasul subțire al unui băiat:

— Doamnă Sorana, vă roagă mama să-i dați o carte să citească!

— Da, dragul meu, dar n-ai adus-o pe-ailaltă! Dar nu-i nimic, hai, intră, stai jos acolo pe taburet și așteaptă să caut una pe care maică-ta n-a citit-o. Nu prea mai am, mi le-a citit cam pe toate, de ce nu mergeți voi la librărie, tu să te duci, să începi să ai biblioteca ta? Cărțile sunt ieftine, cât un bilet de cinema!

Băiatul asculta cu jumătate din auz, și se vedea că în spatele ochilor lui mari deschiși și limpezi gândurile îi erau aiurea, la puținele lucruri pe care le știa el despre viață, fără să arate însă vreo grabă ca să afle mai multe. Avea destul timp. Luă cartea pe care i-o întinse doamna Sorana, spuse bună ziua ceva mai tare, așa ca pentru doi inși câți erau în odaie, și o luă spre ușă.

— Ciudat băiat, spusei eu fără să mă gândesc, cu toate că de fapt nu mi se păruse nimic ciudat la el.

Parcă era adormit.

— Ha! făcu atunci doamna Sorana, cu un efect asupra mea aproape asemănător cu cel de altădată, ciudat, ai!? Ridică o mână în aer și dezvălui parcă unor ascultători imaginari cu o uimire fără margini pe care o exprimă apoi

cuvintele ei: E copilul lui și lui i se pare doar ciudat! Seamănă cu el ca două picături de apă și el zice: Parcă e adormit! în loc să-și dea seama că adormit e el, nu copilul.

Simții că mi se face cald și rămăsei tăcut în fața acestei revelații. Doamna Sorana se așeză pe pat ca și când ceea ce se petrecuse i-ar fi istovit puterea ei obișnuită de pătrundere, își puse legătura neagră pe ochi și nu mai scoase un cuvânt. Răspunse însă, parcă în transă, la întrebările mele.

— De ce ziceți că e al meu copilul acela, doamnă?

— Pentru că l-ai făcut cu Viorica, dragul meu. Ia aminte la răspunsurile mele și nu mă obosi cu reveniri sau cu îndoieli, fiindcă nu ți-am născocit eu o istorie din burtă ca să te distrez la ora de față, ci i l-ai lăsat tu în burta Viorichii în săptămâna aceea când tot veneai pe la ea. Acum ascult, dar fii scurt fiindcă sunt foarte obosită.

— Viorica e măritată acum, doamnă?

— Nu.

Și deodată, așa obosită cum zicea că e, sări în capul oaselor și își aruncă legătura neagră de pe ochi.

— Nu, repetă ea cu tărie, te-a așteptat. Ți-a trimis vorbă și a crezut ca și mine că știi că a rămas însărcinată, dar că nu-ți pasă de ea. Mă întreba pe mine. „De ce nu-mi răspunde el, doamnă Sorana, că doar n-am nicio pretenție, eu copilul îl fac că îmi place mie să-l am și de măritat nu mă mai mărit. Am fost o dată și am dat chix, l-am cunoscut pe Călin și m-a părăsit. Dar eu îl iubesc și aș fi vrut măcar un cuvânt să-mi fi trimis."

Mă uitai crâncen pe geam. Mă ridicai în picioare și începui să mă plimb agitat prin odaie.

— Nu mi-a spus nimeni nimic, doamnă, vă închipuiți că nu aș fi rămas indiferent auzind ce are ea de gând să facă.

Mă credeți?

— Te cred. Asta e iar una din hotărârile pe care a luat-o Dan pentru altul, fără să se întrebe dacă avea sau nu acest drept. Fiindcă nu pot să-mi închipui că a uitat, el știe că nu îl rog niciodată, nici pe el și nici pe alții, să-mi facă servicii pe care o simplă carte poștală le-ar putea rezolva. Problema era să vorbească el cu tine și să te pună exact în fața gravității situației: puteai s-o eludezi, dar poate că, gândindu-te mai bine, puteai să-ți iei și răspunderea totală. Nu-l înțeleg pe Dan! Dar, Dumnezeule, nu mă înțeleg nici pe mine și nici pe Viorica de ce n-am pus noi mâna frumos pe o coală de hârtie și să-ți explicăm! Dragă Căline, uite așa și așa, gândește-te și fa ce te îndeamnă inima. Dar, adăugă ea, poate că degeaba ți-ar fi scris ea săraca Viorica nu o scrisoare, ci zece, și ar fi venit chiar ea după tine să te vadă. Ah, femeile simt când e cazul și când nu să facă un anume gest, își păstrează mai bine iluzia că poate sunt totuși iubite și iubitul e împiedicat de tot felul de obstacole să vină să le răpească, decât să afle crudul adevăr. Orice află, numai de asta se feresc, dacă așa s-au hotărât. Știe totul despre tine, ai fi crezut?

— Chiar totul?

— Absolut totul. Știe că acum ești aici, la doi pași de ea, eu i-am spus și i-am cerut să-l trimită pe băiat să-l vezi, poate îl recunoști. Dar a știut, de astă dată bineînțeles că nu de la mine, exact ziua și felul cum l-ai salvat tu pe omul acela și tot ce ți s-a mai întâmplat după aceea. Tot ce mi-ai povestit tu eu știam pe jumătate, dar te-am lăsat să-mi spui fiindcă așteptam mereu nedumerită să-mi explici de ce nu i-ai dat fetei măcar un semn de viață, dacă de întors la ea n-ai putut sau n-ai vrut să te-ntorci. Înțelegi acum de ce te-am întrebat dacă ai iubit-o?

— Da, doamnă.

— Nu mai insist. Te las să-ți răspunzi pentru tine. Înțeleg că asta te angajează și că acum tu nu ești destul de puternic să iei o hotărâre și nici destul de slab ca să te supui pornirii firești la care te-ar îndemna inima. Pot să te asigur însă că ea e așa cum o știi și te iubește mai departe.

Avea dreptate. Singurul lucru care era foarte limpede în mintea mea era că voiam să-l văd cât mai repede pe inginerul Dan. În același timp însă, ca o durere pe care aveam s-o simt de-aici înainte mereu, gândul mi se întoarse înapoi la Maria și la orașul care mă expulzase. Da, ăia de-acolo, cu ea în cap, țineau prizonieri zece ani din viața mea, cu care nici măcar n-aveau ce face.

Mă ridicai hotărât s-o văd pe Viorica.

Ea îmi deschise exact ca prima oară și îi văzui frumoșii ochi crinurii lărgindu-se de bucurie și în același timp de spaimă. Femeilor le place să arătăm tot așa cum ne-au cunoscut ele odată, oricât de mult ne-ar iubi, sau poate tocmai de aceea, deși nici ele nu mai sunt aceleași. Viorica știa cum arăt eu, dar de văzut nu mă văzuse și fără să vrea își duse mâna la obraz când se holbă la mine și degeaba se prefăcu ea apoi în clipele următoare că nu-i pasă, se vedea că îi pasă. Spaima ei însă era dublă: se temea ca nu cumva, văzând ce se petrece cu ea, să nu mă ridic și să plec, și îndărăt să nu mai mă întorc…

Nu mai târziu de o săptămână după toate acestea, eram iar în tren în drum spre acel loc în care se afla un om pe care îl cunoșteam și mă cunoștea și cu care viața mea fusese atât de plină lucrând amândoi sub stăpânirea aceluiași gând. Acum aveam să-l văd din nou. Trenul alerga și simțeam că nu rămâne în urmă numai Bucureștiul, pe care însă de astă

dată nu mai voiam să-l schimb cu un alt oraș, ci și cel nou, spre care amintirea mea continua să fugă înapoi, ca într-un ultim adio. N-aveam ce face! Adio, băieți! Trăiți și munciți în noul vostru oraș până o să-i dați bătrânii care îi lipsesc și apoi morții care să asculte în tăcerea mormintelor lor viața urmașilor. Și creați-vă legendele care or să vă convină. Pe mine m-ați gonit și atât cât asta poate să vă mai pese, nu puteți avea iertarea mea. Sunteți flămânzi de viață, dar nu de fericire, și singura voastră șansă e că nu sunteți eterni și că alții mai buni, poate, vă vor lua locul. Nu sperați că vă vor menaja!...

Sfârșit

Referințe critice

Ecuația individ-societate, individ-istorie implică raporturi deosebit de complexe, excluzând maniheismul contrastelor rudimentare: bun-rău, alb-negru etc., delimitările simpliste, făcând abstracție, cu detașare de magistru, de o întreagă „tradiție" a poncifelor rămase de domeniul trecutului, în care realitatea era trucată printr-o viziune idilic-sentimentală, prin conflicte artificiale și personaje fantoșă.

Poate că nu numai în aparență *Intrusul* este romanul unei înfrângeri, al unei alienări, al unei puternice drame personale. Călin Surupăceanu, tânărul pe care un om de inimă îl îndeamnă să părăsească meseria de vopsitor, care nu-l mulțumește și nu-l pasionează decât prin ametitoarea folie a înălțimilor, vine pe un mare șantier pentru a-și da contribuția, pe măsura puterilor sale, la opera de edificare a noii lumi. [...]

Finalul este insolit, însemnând tot ceea ce poate fi mai opus unui *happy-end* convențional, dar față de care imaginația cititorului, chemată să „colaboreze" cu autorul, nu poate acționa decât într-o singură direcție: Călin Surupăceanu nu este nici învins, nici intrus. [...]

Dacă la *Morometii,* volumul al doilea, s-a putut vorbi despre o abordare inedită, îndrăzneață, pătrunsă de înțelegerea superioară a proceselor și fenomenelor contemporaneității, *Intrusul* legitimează integral afirmația.

Boris BUZILĂ,
„Marin Preda – *Intrusul* în *România liberă*, nr. 7375,1968

Nu știu dacă *Intrusul* va fi considerat sau nu (cea de-a doua ipoteză e mai probabilă) unul dintre marile romane ale lui Marin Preda: ceea ce mi se pare însă cert e că, în destinul scriitorului, așa cum ni se înfățișează el până astăzi, această carte reprezintă o răscruce. Raportat la perfecțiunea unor opere anterioare (*Întâlnirea din Pământuri* sau primul volum din *Moromeții*), *Intrusul* are toate șansele să fie socotit inegal, cum au și arătat unii critici; dintr-un anumit punct de vedere această inegalitate este însă în favoarea *Intrusului,* căci în planul istoricității (nu și în acela transistoric, al valorilor) perfecțiunea e *închisă* în ea însăși, paralizând sau sterilizând orice efort de a o continua.

Intrusul îmi pare nu numai ca un roman deschis, dar și ca un *roman al deschiderii.* Pe această linie, o comparație între *Intrusul și Moromeții* – roman prin excelență al închiderii – se impune. Dacă ar fi să-l caracterizez pe Ilie Moromete printr-o formulă, aș spune că el reprezintă, la dimensiunile universului țărănesc, un caz aparte de donquijotism al închiderii. Dincolo de atitudinile morale implicate, esența donquijotismului o constituie voința de iluzie, care se realizează prin supremația unei facultăți umane pe care aș numi-o „imaginație semantică". […]

În deplin contrast cu Moromete, Călin Surupăceanu, eroul *Intrusului*, este ceea ce aș numi un *homo apertus*: un om deschis, dar și descoperit, fără apărare. Vulnerabil, deci, și cu atât mai vulnerabil cu cât își afirmă mai puternic esența

sa. Adevărata dramă a lui Surupăceanu nu începe din momentul în care survine nenorocirea (care are semnificația unui simplu accident), ci este o consecință a întregii sale structuri morale deschise. În această direcție, personajul lui Marin Preda se situează exact la antipodul lui Meursault al lui Camus, cu care a fost pus în relație în mod abuziv și fundamental eronat. E neîndoielnic faptul că *Intrusul* se vădește a fi și o meditație asupra alienării: scopul ei nu este însă acela de a sublinia patetismul subiacent în orice formă de alienare (acea ascunsă *disperare* existențială), ci, invers, patetismul implicat de refuzul sănătos al alienării, de opoziția față de caracterul alienant al socialului, manifestându-se uneori direct și brutal, alteori pe căi ocolite și insidioase.

În fond, *Intrusul* e romanul unei inițieri și sensul lui superior e unul moral. Problema adâncă a cărții este aceea a valorii suferinței; formulat simplu, răspunsul pe care-l dă Marin Preda, pe deplin conform cu normele unei etici a deschiderii, ar fi: suferința e prețul înțelegerii. Foarte interesantă îmi pare, pe această linie, concepția scriitorului despre eroism. Este actul prin care Surupăceanu salvează, primejduindu-și-o pe a sa, viața anonimului bețiv, un act eroic? Cititorul comod și superficial este ispitit să răspundă, fără să se complice prea mult: da. Pusă doar în acești termeni, întrebarea n-are însă niciun înțeles, căci actul *în sine* e de o perfectă ambiguitate, cum o dovedesc variatele interpretări care i se dau: oamenii din orășelul industrial fără istorie, fără morți și chiar fără bătrâni tind să vadă în gestul lui Surupăceanu o încercare a acestuia de a se singulariza, de a *părea* erou; soția lui, din unghiul ei profund feminin, vede în același gest un semn al lipsei de dragoste față de ea, un semn al voinței obscure, dar tenace, de a o părăsi. [...]

Cum își privește Surupăceanu însuși actul ale cărui consecințe au luat, în viața lui, chipul unei ireparabile nenorociri? Eroismul lui constă în a nu se prevala câtuși de puțin de eroismul faptei sale: ar fi putut fi mândru de ea, apoi mândru că nu este înțeles, ar fi putut dezvolta, într-un cuvânt, un întreg complex de superioritate (cu funcții compensatorii, bineînțeles, ca orice complex). Nimic însă din toate acestea. Surupăceanu – și nu atât în actele sale, care sunt adeseori contradictorii, cât în structura sa profundă – nu se opune destinului său (cum face „omul tragic"), ci caută să *și-l înțeleagă*, iar destinul lui este unul esențial, deschis, multiplu, supărător de echivoc, mereu pândit de nenorocire, dar găsindu-și mereu echilibrul, fie el fragil, în înțelegere și într-o caracteristică „dialectică a speranței" (vezi în această privință splendidul capitol IX din *Partea a V-a).* Călin Surupăceanu nu este, așadar, cum s-a afirmat, un personaj tragic. Pentru ca lucrurile să fie mai limpezi aș recurge la un aparent paradox: tragicul se opune nenorocirii; în sensul că tragicul este un produs al *voinței*, este ales, este transformarea accidentului în necesitate; și dacă e adevărat că nu există tragic fără suferință, la fel de adevărat este că suferința – și mă refer mereu numai la cea autentică – nu implică decât rareori tragicul. Nefiind el însuși tragic, eroul *Intrusului* simte însă secreta lui fascinație: căci dragostea lui pentru Maria devine completă abia atunci când ea își declanșează, cu implacabilă decizie, propria ei tragedie (din acest punct de vedere Maria este unul dintre cele mai puternice personaje feminine din literatura noastră). Ca „om deschis", Surupăceanu este, într-o anume măsură, pasiv, adică trăiește, până la un punct, în *ceea ce îi este dat*: astfel, în constituirea și destrămarea căminului său, nu el joacă

rolul primordial, căci nu el își alege soția, ci este *ales* de ea, și tot ea decide despărțirea. Pe un plan mai înalt, eroul din *Intrusul* dobândește însă o semnificație mai cuprinzătoare. Deschiderea lui ne oferă o perspectivă asupra istoriei noastre: căci *homo apertus* este prin excelență o ființă istorică, o ipostază umană a istoricității care încearcă să se înțeleagă pe sine; și oricât de ciudat ar fi, istoria devine inteligibilă (și e vorba de o inteligibilitate de tip intuitiv și participativ, fără nimic abstract, fără nimic „logic" sau „legic"), mai ales când e privită cu ochii unor astfel de „intruși".

Matei CĂLINESCU,
„Opinii despre romanul *Intrusul*, în *Luceafirul*, nr. 50,1968

Vorbindu-se despre romanele ce au urmat volumului întâi din *Moromeții*, o bună parte a criticii a perseverat în a le opune acestei cărți, de o rotunjime fără cusur. Dacă *Moromeții* rămâne însă capodopera scriitorului, *Intrusul* aruncă un con de umbră mai mare chiar asupra temei fundamentale a lui Marin Preda. Ne obligă într-un fel să vedem că scriitorul și-o reia, în medii diferite, dar cu aceleași date. Așa stând lucrurile, *Moromeții* nu va mai fi un roman despre țărani, după cum *Intrusul* nu e romanul ce descrie viața sufletească a unui muncitor mutilat. Satul, șantierul sunt locuri comune, cu valoare tipologică, nu și existențială.

Eroul lui Marin Preda e același pretutindeni, dublu condiționat: de natura lui interioară și, apoi, de lumea din jur. Față de amândouă solicitările, el e un „intrus", trebuind să-și desfășoare până la capăt condiția. Oare Ilie Moromete, în lumea lui rurală, intrată sub zodia acelui timp înfrigurat,

nu este el însuși un „intrus”? Nu-i deloc exagerat, cred, să vedem în personajul moromețian un precursor al lui Călin Surupăceanu din *Intrusul*, iar în acesta din urmă împlinirea, cu noi semnificații, a lui Moromete.

Romanele lui Marin Preda sunt, înainte de orice, romanele unor „experiențe dureroase”, dictate de această condiție a „intrusului”. Firi contemplative, armonios alcătuite, eroii prozatorului își poartă inocența ca pe un blazon, trăind de fapt în umbra lui. […] Față de natura lor armonică, luând aici sensul de cuprindere omenească a tuturor registrelor vieții, eroii lui Marin Preda sunt lipsiți inițial de o valență majoră, aceea a suferinței, a tragicului. Necunoscând sentimentul tragicului, omul, care năzuiește spre un tip de existență superioară, plenară, rămâne la jumătatea drumului său, un „intrus” față de propria vocație și aspirație. De aici acea senzație că viața îl trăiește pe el, că el e un participant mai mult sau mai puțin impasibil la evenimente, somnolând însă printre lucruri și oameni, cărora nu le intuiește chipul real. Inocent psihologic, eroul e vinovat etic, prin inconștiență, atâta vreme cât ea îl împiedică să audă lăuntric reverberațiile adevărate ale actelor sale, cât îl împiedică să aibă deplina responsabilitate și cunoaștere a lor.

Marin Preda dăruiește personajelor sale această „ființă lăuntrică”, nu în sensul comun de psihologie, de viață sufletească (în același înțeles comun el nici nu este „analist”, cum îndeobște se spune), ci de receptacul parcă imaterial, meta-logic. Se acumulează aici o viață diferită de cea comună, ca într-un barometru inefabil deschis unor ultrasemnale. […]

Pentru ființa lui lăuntrică, rămasă necercetată, neauzită, Calin Surupăceanu e, în primul rând, un „intrus”.

Candoarea la Marin Preda e o stare complexă, cu mai mulți determinanți, și ea nu poate fi confundată cu ceea ce posedă eroii lui: inocența primară, inconștientă, sub privirile căreia se pot ivi fisuri de ordin moral. Ea este inocența superioară, supravegheată, existentă în sânul rațiunii. Suferința, experiența dureroasă, cu consecințe tragice pentru erou, înlătură de pe ochii lui vălul imperceptibil care se așezase până atunci între el și realitate. Personajul coboară în adâncuri, devine abia acum propriul lui stăpân. Visurile simbolice pe care le are Călin Surupăceanu sunt ieșite din sondarea lăuntricului, în spații pe care nu le mai atinsese niciodată și care acum sunt trăite „cu bătăi de inimă și spaime adevărate".

Vina lui Călin Surupăceanu nu este, evident, culpabilitatea camusiană, obscură, de natură ontologică mai mult și care impune expiația.

Obscur și sinuos se arată numai drumul de întoarcere spre ea, spre acea clipă a vieții „când în fața pașilor sau privirii soarele a aruncat pe pământ o anumită lumină", nepricepută atunci de el. Vina necunoașterii de sine, a risipirii în acte rămase numai la suprafața ființei lui. Pus în situații-limită, omul lui Marin Preda are revelația mecanismului său profund, ca și a celui din care face parte, aplecându-se și punând urechea să le asculte. Suferința trebuie acceptată, la fel ca orice altă stare, pare să mai spună prozatorul.

Dar la condiția „intrusului" se mai adaugă împrejurările, întâmplările pe care e pus să le trăiască și care formează un „sub-destin", un factor atenuant, în bine, ca și în rău, al destinului. Planează asupra omului lui Marin Preda un destin imuabil, ca acela închipuit în lumea greacă? Nu,

pentru că fatalitatea ar presupune și ideea predestinării, așadar imposibilitatea alegerii între bine și rău.

Dan CRISTEA,
„Intrusul și condiția sa", *în Amfiteatru*, nr. 35,1968

Lunga confesiune a eroului povestitor debutează sub semnul unei mari emulații, culorile sunt vii, imaginile de o transparență radioasă, totul traducând starea de spirit a personajului-adolescent care simte în adâncurile ființei tălăzuirea unor uriașe energii în revărsare. Urcat pe înaltele acoperișuri, pe turlele bisericilor, escaladând suplele schele, tânărul ucenic vopsitor poartă lungi colocvii pe teme diverse cu meșterul său, o nesfârșită tăifasuială căreia nu-i acordă altă finalitate decât bucuria în sine de a duce o discuție – semnul cel mai evident al simpatiei instaurate între cei doi, un curent de la unul la celălalt care îl umple pe învățăcel de o întăritoare liniște lăuntrică. [...]

Fără îndoială că *Intrusul* este și o scriere polemică. Nu un pamflet deliberat, dar o operă dintre acelea care prin sensurile și concepția lor generatoare se contrapun mistificației, împing în neant literatura falsă, jubilativ-festivă și anost-poleitoare despre realitatea zilelor pe care le trăim. Turlele din mucava colorată și imaginile-panou din atâtea scrieri care vorbeau despre șantiere și orașe în construcție sunt sfărâmate cu violență, spre a lăsa câmp liber privirii dornice să contemple epoca așa cum este, oamenii așa cum îi știm, istoria așa cum a fost. O imagine izbitor de nouă, pentru că ne obișnuisem prea mult să privim lucrurile prin ocheanul multicolor al literaturii contrafăcute, o imagine adevărată, neocolind spațiile umbrite, aspectele dificile,

eșecurile și anomaliile unei societăți și ale unei lumi care se construiau din mers. Și nici n-ar fi putut să le ocolească această operă a lui Marin Preda fără a trăda realismul structural al prozatorului, viziunea lui esențială despre lume, el știind că grandoarea, forța și legitimitatea unei societăți nu pot fi convingător evocate decât punându-se în lumină și erorile, micile sfâșieri obscure, dramele și dislocările care, în chip fatal, o însoțesc.

Ce unește această carte de literatura anterioară a prozatorului și ce elemente inedite sunt de observat? îl regăsim pe Marin Preda în marea fervoare a deliberărilor morale, în accentul atât de energic pe care îl pune în susținerea problematicii etice; îl regăsim, de asemenea, în imaginea atât de pregnantă și de concret fremătătoare a naturii și obiectelor, a chipurilor și gesturilor, în notarea mișcărilor și vorbirii caracterizante – amintind încă o dată enorma capacitate de a crea viață a celui care a scris *Moromeții.*

Un element inedit este modalitatea relatării. Pentru întâia oară Marin Preda scrie o operă de proporții în întregime la persoana întâi, lăsând deschise mari posibilități scoborârii în profunzimile trăirilor lăuntrice, scormonirii analitice minuțioase. Nu o face totuși prea frecvent, privirile naratorului fiind ațintite în mult mai mare măsură în afară, către lumea și întâmplările din jur. Avem astfel situația unui povestitor care vorbește despre sine, dar, parcă, „cu o străină gură" – actor și cronicar al faptelor sale totodată. Într-adevăr, cu toate că relatarea faptelor este făcută de însuși personajul care le-a trăit – narațiunea nu este o lungă lamentă, nu cunoaște, adică, accentele implicării totale ale aceluia care își povestește fazele creșterii și decăderii. Povestirea păstrează,

cum s-a remarcat, un ton al detașării epice care ne înalță mai sus de anecdotica strictă, în zonele spiritualizate ale meditației morale. Materia confesiunii se amplifică și se nuanțează pe măsură ce experiența omenească a personajului sporește, adăugându-și alte și alte elemente, cristalizând până la urmă într-o concluzie filosofică. Eroul lui Marin Preda e un învins senin pentru că transportă totul în planul purificat al ideii. Înfrângerea în ordine practică îl determină să se întrebe asupra valorii morale a actelor sale, toată cartea fiind, de fapt, o amplă recapitulare din această perspectivă a întâmplărilor trăite. Momentul inițial al cărții e un elogiu adus creației, iar încheierea nu trebuie interpretată ca o negare a punctului de pornire, ci ca o reevaluare a lui. Concluzia este că simplul gest de a crea rămâne insuficient în absența unei fundamentări etice, în lipsa armonizării între act și spirit, iar viziunea insulei nelocuite – în care totul trebuie luat de la început – traduce tocmai această aspirație către o mai dreaptă așezare a temeliilor, către armonie și ordine, către rațiune și rigoare, așa cum am întâlnit și vom întâlni probabil totdeauna în operele lui Marin Preda, acest scriitor umanist și raționalist.

Gabriel DIMISIANU,
„*Intrusul* de Marin Preda”, în *Gazeta literara*, nr. 26, 1968

Intrusul, pe scheme ale vechilor apologii, este o carte despre eșec și deziluzie. Surupăceanu va rămâne și chiar se va menține cu greu într-o situație pe care o considerase doar ca o primă etapă a ascensiunii sale. Asistă în schimb la anomaliile pe care alte asemenea „promovări” le generează. Își vede șantierul stăpânit nu de cel mai inteligent și

puternic, ci de vicleni.

Puțini dintre cei care au participat la întemeierea lui – la entuziasmul curat al acelui moment obligați la o continuă strategie, izbutesc să reziste abilității și perfidiei care-i împresoară. Opinia colectivă se exercită tiranic, își arogă drepturi asupra vieții particulare și intime a individului. Împotriva erorilor, inconsecvenței, cruzimii ei nu se poate face apel nicăieri, nu există sancțiuni.

E salutar gestul literar pe care-l execută Marin Preda – această curajoasă și lucidă restituire a adevărului, această redimensionare efectiv realistă a unei suprafețe tematice compromise de unii. *Intrusul* câștigă, de aceea, foarte multă pondere prin raportare la antecedentele de ordinul istoriei literaturii. Cartea e în bună măsură o revanșă.

Și totuși, Marin Preda nu scrie un simplu contra-roman, nu intenționează să contrazică niște tipare, pe care, de altfel, de destulă vreme, le știm nu o dată diforme.

Destinul „intrusului" se constituie organic și interesant în sine. Este traiectoria unui eșec dublat de o victorie. Fiul ciurelarului nu poate ajunge inginer, e exclus de orașul la a cărei întemeiere participase, pierde dragostea singurei femei iubite. Călin Surupăceanu se descoperă, pe neașteptate, nedumerit, în dezacord cu epoca sa, el, care se crezuse unul dintre agenții ei. Istoria l-a scos din postura moștenită, pentru a-l repudia apoi, ca pe un corp vagabond și inutil. Istoria însăși sau instrumentele ei? Istoria lucrează prin tot soiul de instrumente – utile și distrugătoare, adecvate și inadecvate, dar întotdeauna, oricum, efectuează. Surupăceanu nu știe, apoi înțelege acest lucru. Și mai înțelege că suferința va exista întotdeauna: a fi om înseamnă a suporta și a produce suferință. Surupăceanu face parte din

materialul de sacrificat al istoriei, dar tot istoria îi acordă privilegiul înțelegerii. Eșecul său ascunde o ascensiune în unicul plan real – al spiritului.

Personajul lui Marin Preda este un om-care-și-a-pierdut-umbra. Și-a pierdut-o nu printr-un pact vinovat, ci din candoare. Pentru lumea sa, Surupăceanu e inconsistent: nu știe să se conserve și să fie agresiv, nu participă la acea luptă pentru existență, care de fapt nu e necesară existenței oamenilor, ține doar de memoria regnului. Expulzarea lui de către comunitate se bazează pe o incompatibilitate fundamentală – ontologică parcă. Surupăceanu visează. E pentru cei din jur o enigmă și o nelămurită ofensă. Visul lui Călin s-a născut din râs, și din râs – suferința. Aceasta este ideea frumoasă a romanului – această legătură dintre râs, vis și durere.

Ilina GRIGOROVICI,
„Marin Preda – *Intrusul*, în *Ramuri*, nr. 8, 1968

Intrusul amintește prin titlul său și prin evoluția eroului principal de un roman celebru: *Străinul* lui Albert Camus. Sunt convinsă că analogia a funcționat inconștient, pe baza unui universal spirit al secolului, reflectând, într-o epocă de încleștare a omului cu istoria, sentimentul amar al singularizării și al dezrădăcinării unui erou. *Intrusul*, ca și „străinul', este un exemplar straniu printre semenii săi – un precursor neînțeles poate, un personaj dintr-o lume viitoare, încă neformată, un mesager disprețuit ai ei, un vestitor grăbit care plătește vina de a fi venit prea devreme cu propriul său eșec. Atât „străinul" lui Camus, cât și „intrusul" lui Marin

Preda trăiesc împotriva mediului, dar mediul nu este același pentru amândoi. Meursault se opune unei lumi burgheze care-l menține într-o stare de sărăcie cronică, îl aduce în imposibilitatea de a-și întreține mama și-i cere în schimb să-i respecte convențiile și prejudecățile ei ipocrite despre dragostea filială și despre „suferințele" morale. Eroul lui Marin Preda, Călin Surupăceanu, trăiește, dimpotrivă, într-o lume în plină prefacere și, mai mult decât atât, este un participant activ, un fondator chiar, al noii societăți. El crește odată cu șantierul și cu orașul nou al cărui nume nu este citat în roman, pentru că este unul dintre multele orașe de acest fel, răsărite peste noapte pe harta țării. Pe acest șantier trăiește Surupăceanu momentele decisive ale vieții sale, este îndemnat să se califice, intră în UTM; aici se însoară și aici i se naște un copil. [...] Deși eroul lui Marin Preda și istoria se află de aceeași parte a baricadei, din acel moment drumurile lor se despart și, în timp ce dezvoltarea societății noi își continuă triumfător drumul, pe un fond de progres și optimism social, destinul lui Călin Surupăceanu descrie o linie descendentă până la triplul său eșec: social, profesional și sentimental. Din acel moment avem impresia că mecanismul vieții lui, în timp ce mediul înconjurător continuă să se îndrepte spre un viitor luminos, a luat-o cu hotărâre înapoi și că acesta, împreună cu eroul, alcătuiesc împreună un sistem de rotițe care se învârtesc în sens invers. Acest moment precis este rodul unui act de eroism care, spre surpriza cititorului, în loc să-i aducă lui Surupăceanu laudele și mulțumirea mediului în care trăiește, nu-i atrage decât umilință și nenorocire. [...]

Drama lui Călin Surupăceanu este cea a unui om care s-a aliat istoriei, dar care la un moment dat a grăbit pasul,

rămânând singur, devenind un intrus și, în cele din urmă, un om învins. Marin Preda are puterea și intuiția extraordinară de a reflecta, prin intermediul unui eșec personal, asprimea epocii pe care o trăim, de a demitiza istoria care, rămânând deschisă spre viitor și progres, nu reprezintă în sine și prin sine limanul vieților individuale. [...]

Scriitorul român nu se slujește de mijloacele cinematografice, dând înainte sau înapoi, după voie, mașina timpului. Respectând ordinea cronologică, într-o formulă aparent tradițională, Marin Preda urmărește cu atenție lucrarea timpului în viața oamenilor; în fața cititorului nu se desfășoară o intriga complicată și spectaculoasă ci, după o ordine nescrisă, dar permanentă a vieții omenirii, oamenii trăiesc, îmbătrânesc și mor. Importante sunt semnificațiile pe care le naște în trecerea sa timpul. Și Marin Preda, sensibil la aceste semnificații, face din destinul omenesc purtătorul unor adevăruri mai vaste, depășind limitele unei existențe umane și unindu-se într-un plan superior cu devenirea istoriei însăși.

Nu există în epoca noastră substanță mai „modernă" pentru romancier decât aceasta din care își taie Marin Preda stofa romanelor sale.

Georgeta HORODINCĂ,
„Marin Preda, prozator modern", în *Viața Românească*, nr. 9,1968

Înainte de apariție, romanul *Intrusul* a fost cunoscut în mediul literar sub numele *Omul desfigurat.* Ambele titluri indică o condiție umană, un temperament, o comportare, o individualitate în orice caz ajunsă în contradicție cu societatea, în general, sau cel puțin cu o parte a ei. Prin titlul

păstrat, Marin Preda a insistat mai ales asupra faptului că eroul e socotit de către cei din jur un străin de lumea lor, se simte el însuși ca atare, prin raport cu ei. Finalul, de un acut tragism, accentuează tocmai acest sens: în trenul care-l poartă spre un orizont de viață și de muncă, personajul cărții meditează cu amărăciune la cei pe care-i lasă și „spre care amintirea mea continua să fugă înapoi, ca într-un ultim adio. N-aveam ce face! Adio, băieți! Trăiți și munciți în noul vostru oraș până o să-i dați bătrânii care îi lipsesc și apoi morții care să asculte în tăcerea mormintelor lor viața urmașilor. Și creați-vă legendele care or să vă convină. Pe mine m-ați gonit și atât cât asta poate să vă mai pese, nu puteți avea iertarea mea. Sunteți flămânzi de viață, dar nu de fericire, și singura voastră șansă e că nu sunteți eterni și că alții mai buni, poate, vă vor lua locul. Nu sperați că vă vor menaja!”…

Suntem, deci, în fața unui rechizitoriu, a unui proces intentat de personaj mediului unde a trăit. Cititorul, furat de evenimentele curente ale romanului, nu reține îndestul sumbra amenințare din începutul lui. […] E aici promisiunea sinuciderii, amânate numai, în speranța că reconstituirea vieții străbătute până atunci i-ar declanșa gânduri salvatoare, sau cu disperarea că plonjarea la întâmplare în trecutul propriu nu va aduce argumente îndestulătoare pentru a-i da tăria să persiste în hotărârea de a trăi. Eroul nu este și mai ales n-a fost un caracter slab, oscilant, predestinat unui lamentabil sfârșit, eroismului dezarmat și laș al sinuciderii. Dimpotrivă, așa cum ni-l va arăta romanul, el a fost un om al acțiunii, al deciziei și un vizionar – tot atâtea coordonate ale unui posibil destin de triumfător în viață și societate, de răsfățat al sorții. […]

Într-un fel, eroul din *Intrusul* este o replică dată lui Ilie

Moromete, el aparține lumii „risipitorilor”, acelora dintre ei care se consumă – adică trăiesc – dăruindu-se, nu cheltuindu-se. „Risipitorii” din această categorie sunt oameni ai timpului lor, i se integrează cu ființa lor, cu gândul, cu fapta. Constanța Sterian, Valeriu Sterian, Nicolae Sârbu se plasează aici. Călin Surupăceanu tot aici.

Mihai GAFIȚA,
„Un erou al timpului nostru”, în *Viața Românească,* nr. 12, 1968

Rapid definit, *Intrusul* este un roman al ratării imprevizibile a unei ființe, prin vinovăție, dominare spirituală și erotică, o tragedie modernă a unui destin. E și un roman al suferinței, al existenței ei. Este și o elegie a unui timp moral, social, ce nu s-a văzut distrus, metamorfozat, ci veșnic trăit de către eroi și de care, în mod fatal, ei nu pot scăpa, nu-l pot uita, nu-l pot disprețui tocmai fiindcă el e acolo, neînduplecatul, care le condiționează existența. Esența lui se extrage din istorie și fapt, dar mai cu seamă din trăirea lui ca viață, ca primă formă, expresia unei înțelegeri, acceptări fundamentale a unei experiențe directe. Nimic nu se petrece în *Intrusul* în afara *timpului* care determină, într-un fel, realitatea superioară și o descoperă ca meditație. Marin Preda n-a tratat o temă, ci și-a însușit o artă a ei, o idee de ceea ce ar trebui să fie *actual* în literatură. *Intrusul* e viața ca real și nu ca schemă, artificialitate, clișeu. Impresia cea mai adâncă, de autentic, nu te părăsește niciodată și nu vine din neliniștea personajelor, din felul cum reacționează față de evenimente. Marin Preda deschide parcă o poartă uriașă prin care lasă să treacă formele vieții, oprindu-se doar la câteva să

le cunoască, să le analizeze, „uitând" pe altele, poate mai interesante. Narațiunea nu este un discurs „făcut", premeditat, ci o sinceră, zguduitoare confesiune a unui om cinstit și inteligent. De ce își rememorează povestea vieții Călin Surupăceanu? Este oare aceasta un mijloc de a se elibera de un timp sau o posibilitate de a-și mări suferința? Eroul a ajuns la *limita* înțelegerii lui și viața l-a depășit. Nu viața aceea pe care o crezuse a lui și o stăpânise, o cunoscuse, ci aceea de care el nu-și dăduse seama că ar exista și că l-ar putea duce la înfrângere, disperare. El își deschisese sufletul, cu sinceritate, aceleia despre care credea că s-ar potrivi cu el (Maria) pentru ca ea apoi, în urma unui accident, să-l excludă, astfel ca el să fie până la urmă un străin, un om ce nu se regăsește. Excepțională e la Marin Preda această sinceritate brutală (justificată istoric, psihologic), a personajului, a marii lui tragedii, suferințe, a neputinței de a se reîntoarce la ceea ce nu mai e posibil să fie.

Zaharia SÂNGEORZAN,
„Marin Preda – *Intrusul*", în *Cronica*, nr. 40, 1968

Scrisul lui Marin Preda nu se dezminte, fiind în continuare problematic, în sensul că pune cu acuitate și dezinvoltură chiar (poate puțintel ostentativ de data aceasta) probleme de conștiință în evoluția și condițiile ei de manifestare. Linii de forță ale unor zigzagate mișcări interioare se întrepătrund imprevizibil și finalmente explicabil dialectic cu factori activi ai ambianței mereu înnoite în traiectoria unui destin aparent foarte singular și misterios. Și dacă autorul îl ajută oarecum pe lector prin sugestivitatea tidului și prin explicitarea

epilogului în însuși primul capitol al cărții, evoluția complexă a lui Călin Surupăceanu e mereu transmutată de surprize și de ineditul a noi orizonturi fără succedere strânsă între ele, alături de care așază întotdeauna intenția limpezirii lor amănunțite, îndeletnicire specifică analistului pe care autorul o savurează pur și simplu.

Ca metodă și inventivitate formală, romanul se îndepărtează suficient, nu însă definitiv și fără a încerca formule subtile de a-l menține în semnificația sa fundamental clasică de epicul riguros și obiectivat, cu gesturi specific spectaculoase ca în *întâlnirea din Pământuri*, de pildă, ci-i un monolog am zice calm asupra autobiografiei intime pe care eroul-povestitor îl oficiază cu multe interogații și lămuriri suplimentare care să-i justifice conduita și structura sufletească preponderent reflexivă. Călin Surupăceanu este un bucureștean ce încearcă a se califica pe șantiere într-o meserie ce necesită pregătire superioară și sacrificii grele față de sine, dar el este în fond prin individualitate și reacții un același țăran de tip moromețian, adică de fapt un tip eminamente autohton ce are filosofia sa caracteristică în fața problemelor capitale sau accidentale ale existenței. Eroul ajunge la „drumul de întoarcere" al vieții sale, fiind mai curând un vechi inadaptabil ce se îndepărtează de mediul indigerabil decât un intrus ce se menține acolo acceptând traumatisme și automutilări. [...]

Este o realitate evidentă a materiei cărții că eroul nu ajunge să nutrească vreodată gânduri antisociale. Conștiința sa nu-i străpunsă de tendințe incompatibile cu datele judecății „la rece". Îi repugnă însă, am zice aproape atavic, fariseismul față de sine și față de alții. Toată această repulsie nu-și găsește însă oriunde și oricum dușmani proști și fragili,

terenul gata cultivat cu otrăvuri de departe mirositoare ca în romanele facile de acum mai bine de un deceniu. Eroul central însuși nu-i un cumul de calități dintre cele mai evidente, pururi biruitoare. Zonele interioare cercetate răbdător de Marin Preda cu lentile mari și fascicul iscoditor sunt mai adânci și mai delicate, neseparate etern între ele ca grotele fie obscure ce se oferă speologilor sau/și turiștilor, ele sunt într-o interacțiune fluidă, uneori furtunoasă, alteori se retrag singure din fața obiectivului pentru a renaște într-un alt chip și arătând modificări. De asemeni, este un merit indiscutabil al autorului acela de a nu evita să pună în discuție cu discernământ și fără false grații aspecte mai puțin roze ale epocii transformărilor socialiste pe care eroul său le interpretează curajos și disociativ.

Lucian DUMBRAVĂ,
„Marin Preda – *Intrusul*", în *Iașul literar*, nr. 1, 1969

S-a născut undeva la o margine a Bucureștilor, fiu al unui vânzător ambulant de ciurele. Vopsitor de acoperișuri, un timp, s-a angajat, după aceea, pe un șantier, a urmat o școală de calificare, și-a făcut armata, s-a însurat, a dat naștere unui copil. Povestea unui om obișnuit. Această poveste devine a lui, în exclusivitate, din momentul salvării unui muncitor amenințat să moară sufocat într-o cisternă. Salvarea accidentatului e, într-un fel, prima sa „faptă". Prin acest prim act major săvârșit din inițiativă proprie, personajul își ia în posesie existența, începe să se creeze el însuși. Așa începe tragedia. Căci povestea ia o turnură tragică. Insul coborâse în puț fără să-și potrivească masca așa cum trebuia, lanterna pe care o ținea în mână se sparge,

filamentul ei ia foc și salvatorul se alege cu fața arsă. Cu toate îngrijirile medicale, el rămâne desfigurat și nici capacitatea de muncă nu și-o mai redobândește, încât e nevoit să renunțe la meserie și să accepte un post pentru care nu-i necesară nicio pregătire. Ajuns la strâmtoare, nu numai că nu găsește la nimeni înțelegere și sprijin, fapta sa fiind taxată drept bravadă ieftină, dar, întocmai ca Radu Comșa, personajul *întunecării* lui Cezar Petrescu, se vede privit cu dezaprobare, ba chiar cu ostilitate, ascunsă la început, apoi fățișă, iar în cele din urmă părăsit chiar de femeia iubită.

Care este sensul acestei istorii? Momentele premergătoare accidentului sunt date ale unei biografii contemporane oarecare și romanul se citește, în consecință, pe porțiunea respectivă, de ajuns de întinsă, fără un prea susținut interes. Ceea ce urmează aruncă însă asupra lor o lumină grație căreia faptele capătă calitatea de documente sufletești indispensabile caracterizării personajului și pătrunderii înțelesurilor cărții: cine e de vină pentru înfrângerea, pentru înstrăinarea lui Călin Surupăceanu? în alți termeni, ce e dincolo de datele materiale, de urzeala întâmplărilor nefericite, dincolo de poveste? Sunt numai circumstanțe externe de vină pentru ce se întâmplă sau poartă o răspundere și personajul însuși, victima lor? Spre deosebire de eroul *Castelului* lui Kafka și de „străinul" lui Albert Camus, cărora, cu sau fără intenția autorului, le împrumută unele trăsături, Călin Surupăceanu este eroul unui timp care (observația s-a mai făcut) nu-i este principial ostil, produsul unei lumi care nu numai că nu e, prin structura ei, incompatibilă cu aspirațiile umane fundamentale, dar tinde să creeze cadrul cel mai propice înfăptuirii acestora. La

rândul său, personajul se simte în această lume și în acest timp în largul lui, nu concepe realizarea de sine în altă sferă. Și totuși nu se realizează. Din ce cauză? Nu-și poate răspunde, și nici romanul nu dă, pe altă cale, vreun răspuns. Romanul oferă dosarul unei existențe, fără pretenția de a oferi și concluziile, de a servi cititorului o morală. Povestind o viață, *Intrusul* devine un roman-problemă, un roman ce ne invită să analizăm, să judecăm, să interpretăm faptele narate.

Ajuns cu desăvârșire singur, Călin Surupăceanu se întreabă, scrutându-și conștiința, „unde era greșeala" în conduita lui de-a lungul celor aproape treizeci de ani pe care i-a străbătut. Admite, așadar, că poartă o vină. Deprimat, simțindu-se un învins, un om sfârșit, este înclinat să pună această vină pe seama unei fatalități, s-o considere înscrisă fără putință de modificare în destinul său. El, își zice, a fost menit să creeze, nu să distrugă. [...]

Într-un cuvânt, Călin Surupăceanu plutește la suprafața propriei vieți, pe a altora nu caută s-o înțeleagă, nu trăiește intens, nu-și pune cu acuitate întrebări. Tânărul acesta e, asemenea lui Ilie Moromete, un fel de hedonist, un individualist sui-generis.

Dumitru MICU,
„Marin Preda – *Intrusul*", în *Lupta de clasă*, nr. 6, 1969

Intrusul ilustrează mai apăsat decât alte cărți, luând chiar aspectul unui roman-dezbatere, câteva dintre chestiunile care-l preocupă acut pe scriitor: pe o insulă ideală pierdută într-un ocean imaginar se naște o nouă lume, ferită de experiențele celei vechi. Ce face totuși ca în această lume să

nu dispară până la urmă invidia, crima, răul? Omul este în egală măsură purtător al binelui și al răului?

Întrebări chinuitoare, fără răspuns, care-l mistuie pe nefericitul erou al romanului, Călin Surupăceanu, pus în situația să descopere câteva legi nescrise și dure ale societății pe care până atunci o ignorase.

Particularitățile romanului pot face din *Intrusul* o scriere surprinzătoare, dar nu inexplicabilă. El nu ne prezintă un scriitor schimbat radical, ci potențează o latură a lui, evidențiind preocupări mai vechi, date acum mai puternic în vileag. Structural, chiar, romanul nu se desprinde de șirul prozelor anterioare. La o analiză atentă vom descoperi în Călin Surupăceanu un tip de erou pe care l-am mai întâlnit în cuprinsul prozei lui Marin Preda. Pe cel ce privește cu inteligență și ironie lumea fără a sesiza că atrăgătoarele deplasări de forme, care-i solicită verva și spiritul, vor deveni într-o zi extrem de amenințătoare. Altfel spus, Călin Surupăceanu este și el o structură moromețiană și o paralelă cu Ilie Moromete n-ar face decât să confirme suita de asemănări și foarte micile deosebiri. Același tip de erou supus aceluiași tip de experiență. Diferă mediul și expresia imediată a urmărilor. Călin Surupăceanu va traversa drama până la ultimele ei consecințe. Romanul pare a fi scris pentru a ne demonstra de câte imponderabile depinde o existență, cât de fragil este un proiect uman și cât de puternică poate fi presiunea socială asupra individului. Cum trebuie trăită existența pare să fie întrebarea degajată de desfășurarea romanului. Personajele lui Marin Preda sunt de obicei ființe fragile, sensibile sau hipersensibile, rănite adânc de impactul social. Reduse la această esență, ele amintesc destul de bine de personajele lui Camil Petrescu sau ale lui Mihail

Sebastian, și acestea fragile, sensibile sau hipersensibile și lezate profund de durele contacte sociale. Faptul că acestea din urmă sunt personaje intelectuale nu schimbă deloc problema. Intelectualitatea unei ființe nu depinde de determinările ei exterioare. Sensibile, personajele lui Marin Preda sunt cel mai adesea ființe inteligente și gânditoare. Nu întâmplător el folosește în *Intrusul*, pentru om în general, dar atât de potrivită pentru eroii săi în pascaliana expresie: „trestie gânditoare". Viața a făcut din Călin Surupăceanu o „trestie gânditoare". El încearcă să vadă în oceanul de necunoscute pe care-l traversează o explicație, să găsească o cheie a nenorocirii lui. Până atunci, doar sensibil și inteligent, Călin Surupăceanu devine un meditativ. Nu cumva până atunci luase viața prea ușor, ca pe un joc superb în care nu trișezi, dar în care nici nu te interesezi dacă altul trișează?

Închidem romanul lăsându-l pe nefericitul erou în aceeași postură meditativă. El este ca și alți eroi ai universului lui Marin Preda o ființa pură și vulnerabilă, pe care viața o lovește dureros și a cărei rană intimă nu se va mai vindeca vreodată. Cicatricea exterioară, vizibilă și pipăibilă pe fața eroului, are rostul să ne facă să nu uităm acest lucru – trauma internă.

M. UNGHEANU,
Prefața la Marin Preda, *Intrusul*, Editura Minerva, București, 1974, pp. VI-VIII

Intrusul și *Risipitorii* recristalizează o imagine capitală a societății românești contemporane, de indiscutabilă valoare etică. Timpul social și istoric spre care se simte atras Marin

Preda rămâne o vreme a începutului de eră și de conștiință. Aspirațiile imediate și cele colective, destinul individual și evoluția generală a societății, timpul biologic și răgazul istoric se întâlnesc într-o zonă temporală zero spre a porni, după o prealabilă armonizare, către viitorul ce nu-și dezvăluie complet dimensiunile. „Suntem o societate la vârsta copilăriei…" remarcă doctorul Strihan în discuția de principii cu colegul său, Sârbu. Propoziția trădează o percepție a începutului nu numai în sens figurat. Imaginea orașului din *Intrusul,* surprinsă de Călin Surupăceanu după o absență de trei ani, respiră aceleași sentimente al viziunii primare. […]

Atracția spre conflicte derulate în zona spațiului zero se îmbină cu voința creatoare de a surprinde în ireversibilitatea temporală etapa istorică a unei imposibile întoarceri. *Intrusul* și *Risipitorii* se transformă astfel în metafore meditative ale condiției umane contemporane. Profund ancorate în actualitate, romanele lui Marin Preda sunt reflexul unei personalități artistice efectiv „angajate". *Risipitorii* își extrage substanța din perioada anilor 1952–1953, când procesul de omogenizare a societății cunoaște o resurecție majoră. *Intrusul* nu se îndepărtează mult de etapa anterioară, dar își propune observarea unui mare șantier și a unui oraș, proiecție simbolică a lumii visate.

O viziune orizontală și verticală concurează la realizarea unei radiografii românești a timpului moral și a epocii istorice. *Intrusul* aduce un mediu obișnuit străbătut de un caracter fundamental. […]

În literatura ultimelor decenii, *Intrusul* și *Risipitorii* se singularizează inevitabil. Eroii lui Marin Preda trăiesc în istorie sau sunt trăiți de istorie și lumea lor o simțim lipsită de fard. O autenticitate implacabilă transcende realitatea

contemporană în tipuri umane universale și ne dezvăluie o umanitate fictivă, dar adevărată în sens ontologic.

Din banalitatea actelor comune, Marin Preda extrage elemente cu un coeficient superior de verosimilitate, nimic spectaculos, niciun eveniment senzațional de amploare. Către ce ideal aspiră Călin Surupăceanu? Spre unul uzat de platitudinea cotidianului: maistru electrician și, eventual, inginer. [...]

Ambele romane respiră o nativă vocație spre claritate. Marin Preda evită cu obstinație considerațiunile străine de esența literaturii și de exacerbarea subiectivă a eului. Aluziile criptice la evenimente sau situații contemporane sunt programatic evitate. Accentuarea valorii intrinseci a operei scoate romanele din sfera relațională imediată, așezându-le într-un spațiu eterat, de „mântuit azur".

Ion BĂLU,
Marin Preda, Editura Albatros, București, 1976, pp. 114-116

Marin Preda lasă personajului său o șansă, dar șansa e nesigură, ipotetică și, într-un anume sens, fără prea mare importanță. Tânărul Călin Surupăceanu își va regăsi, poate, echilibrul, își va reface familia, va afla din nou plăcerea de a trăi și va înțelege, poate, sensul experienței sale încurcate, dar toate astea nu înlătură și nu explică mai ales drama al cărei erou, fără să dorească, a fost.

Istoria acestui destin e mult mai complexă și cu ecouri mai adânci în conștiință decât se observă la prima vedere. E limpede că romanul are un secret, e mai mult decât o dezbatere etică. E mai mult chiar decât o excepțională narațiune despre nefericirea unui individ care, fără să știe,

devine eroul unei tragedii inexplicabile. Cum se face că omul care săvârșește un act de eroism, un om tare, inteligent și drept, e părăsit de femeia de care era iubit și pe care o iubește, e ocolit de prieteni și nu găsește nicio înțelegere în jur, dar nu pentru că oamenii ar fi răi, lipsiți de înțelegere, nu pentru că ei ar hotărî un complot al indiferenței, ci din cu totul alte pricini? Și, dacă este așa, dacă nimeni nu este vinovat de acest eșec, dacă nimeni nu stă în calea acestei reabilitări, cum se întâmplă că, totuși, individul nu mai poate lega firul rupt al existenței sale și, neînțelegător și neînțeles, părăsește totul, plecând într-un necunoscut tot la fel de puțin promițător?

Acestea sunt întrebările pe care le pune prozatorul și pe care le oferă cititorului pentru a medita el însuși asupra lor. Dar ele nu sunt decât niște punți spre altă întrebare, hotărâtoare. Dacă multe fapte se pot explica și dacă înțelesul multor tragedii e limpede, de neînțeles poate fi o simplă ratare, cum e aceea a unui tânăr care, făcând un act ieșit din comun, întâmpină, apoi, iritare, îndoială, neînțelegere și, în cele din urmă, ostilitate. Există un capitol în *Intrusul* în care eroul încearcă să-și explice această tristă înlănțuire, pe deasupra voinței și înțelegerii oamenilor. E un fel de parabolă a posibilităților de existență. Ca un nou Candide (un Candide al epocii industriale!), Călin Surupăceanu reface în fantezie istoria societății omenești, și în această utopică derulare vrea să afle care este cea mai bună dintre existențe și în ce chip trebuie să trăiască omul pentru ca fratele să nu-și omoare fratele, pentru ca ura și violența să nu triumfe în lume, împiedicând să se manifeste vocația spre fericire a omului. El încearcă puterea religiei, verifică efectele forței, ale înțelepciunii, se întreabă, apoi, dacă omul n-ar trebui readus

la starea lui paradisiacă, adică la starea inocenței. Totul e însă zadarnic, pentru că în insula utopică unde Călin și Maria s-au retras, pentru a pune bazele unei lumi fără tragedii, încolțesc ura și îndoiala, violența și complicitatea. Încheierea e că nu ieșim din condiția noastră și o fatală complicitate împinge individul spre zone abisale de existență. „Omul – spune prozatorul – e o divinitate înlănțuită de puterea condițiilor."

Eugen SIMION,
Scriitori români de azi, vol. II, Editura Cartea Românească, București, 1976, p. 224-225

Cartea Meșterului Manole este (nu anunțăm o noutate) *Intrusul.*

La modul simbolic, o nouă societate trebuie să-și construiască orașele ei noi, și aceasta își propune *Intrusul:* să descrie o întemeiere. Și nu în spațiul abstract al metaforei, ci în spațiul concret al unei realități istorice. *Intrusul* este un Meșter Manole modern. Călin Surupăceanu e, inițial, vopsitor de acoperișuri (un posibil Meșter Manole al tradiției), dar cum „acoperișurile de tablă dispar", își va schimba meseria. Va deveni, în spiritul noii lumi, constructor al unei uzine electrice. Și al unui nou oraș. El îl secondează pe inginerul Dan, comunist convins de adevărul misiunii sale istorice; amândoi descind într-o lume de țărani „de pe vremea lui Ștefan cel Mare", a locurilor netraversate încă de civilizație. Orașul și uzina se ridică, dar Dan e arestat. El este întâiul *Meșter Manole* și întâia schițare a legendei; a doua este aceea trasată de Călin Surupăceanu: într-un accident oarecum banal, tânărul e desfigurat. Accidentul îl scoate în afara

uzinei și a noului oraș (devine incapabil de muncă), în afara familiei (soția îl refuză). Este tânărul erou? Oamenii nu îl recunosc erou, oamenii trec pe lângă el indiferenți. El rămâne un mutilat. [...]

Titlul este strâns legat de amintirea străvechii legende. O legendă se naște însă în timp, și fiecare timp naște „legendele care or să-i convină". Orașul lui Călin Surupăceanu nu este încă unul matur, care să aibă nevoie de legende: el este un oraș prea nou pentru a fi o sinteză, o afirmație a noului și o negație a vechiului. Călin Surupăceanu, ca un posibil erou de legendă, este un *intrus*, un nou-venit în acest oraș și în această lume prea nouă pentru a fi deplină stăpână a unor legende. Sau, în alt limbaj: al unei morale noi, posibilă creatoare de noi legende. Violența morală acționează și în noul oraș al lui Marin Preda, oraș în care lumea s-a adunat de pretutindeni. Soția lui Călin Surupăceanu însăși este victima „spiritului primar agresiv", perpetuând, ea însăși, acest spirit.

Desigur, concetățenii lui Călin Surupăceanu trăiesc și sub semnul risipirii. Orice oraș are nevoie de legende, orice lume are nevoie de eroii ei memorabili, pentru a câștiga o dimensiune istorică. Călin Surupăceanu „se va retrage" pe alt șantier, alături de inginerul Dan, pentru a-și continua drumul; doctorul Munteanu o va lua de la capăt, în numele *ideii* pentru care aderase la partidul comunist, în 1945; Niculae Moromete se va întoarce la fostul notar pentru a redeveni activist.

Unde începe Lumea operei, unde sfârșește biografia Scriitorului, Lumea căreia i se supune, îndeobște, cea adevărată? Unul dintre eseurile mai vechi ale lui Marin Preda, *Problematica umana veritabilă și „făcătorii de cuvinte"*

(Contemporanul, 1 oct. 1965) încearcă o orientare a prozei românești către epic. Scriitorul nu e primul care încearcă o „reașezare" a prozei române în albia „problematicii umane veritabile". Vianu la sfârșitul deceniului al treilea, G. Călinescu în deceniul al patrulea și al cincilea încearcă o îndrumare „clasică", în afara abuzului de lirism. Părerea că „făcătorii de cuvinte", adică prozatorii artiști, stânjenesc dezvoltarea firească a prozei noastre nu este exprimată pentru prima dată: prima dată, însă, un prozator se ridică împotriva unui drum literar pe care se instalează chiar urmașii săi direcți, prozatori ieșiți din mantaua „Moromeților". Era firesc ca o asemenea orientare urmată până la ultimele ei consecințe să ducă spre epopee (din punct de vedere literar) și către Istorie (ca „problematică umană veritabilă"). *Istoria* își formulează și reformulează datele, de la sentimentul ei (precum și în cazul altor scriitori români rupți de lumea rurală, trăind la confluența tradiției și a *literei scrise*, învățând deci o *Istorie* a evenimentelor, a faptelor) sau de la emoția ei.

Cornel UNGUREANU,
Proza românească de azi, Editura Cartea Românească, București,
1985, pp. 250-252

Cu doisprezece ani înainte de romanul final, Preda scrisese *Intrusul*. Încadrabilă în categoria „exercițiului cu temă dată", cartea aceasta, intrată în nedreaptă penumbră, e un *happax legomenon* într-o operă de substanță programatic autobiografică și personală ca aceea a lui Preda. O lectură a *Intrusului* după *Cel mai iubit dintre pământeni* – de fapt din perspectiva acestuia – e un exercițiu intertextual dintre cele

mai interesante, revelându-se analogii surprinzătoare între confesiunile a doi „neiubiți".

Intrusul e o carte-exercițiu din două puncte de vedere.

Pe de o parte, este întâiul text al lui Preda integral scris la persoana I. Un roman care transferă din trecut, punându-le la dispoziția lui Călin Surupăceanu, o serie de forme ale destăinuirii (automonologul, spovedania dialogată, visul confesiv). După experimentele din *Moromeții II* și, în special, din *Risipitorii*, autorul exersează confesiunea într-o scriere autobiografică și totodată monografică.

Aceasta e doar una din fețele lui *Ianus bifrons.*

Cu cealaltă, *Intrusul* anunță viitorul: cărțile în care scriitorul tentează rememorarea pe cont propriu *(Imposibila întoarcere* sau *Viața ca o pradă)* și romanul în care se trece experiența câștigată în seama autorului fictiv Petrini.

Ca și *Cel mai iubit..., Intrusul* este un *curriculum vitae* făcut la mijlocul cărării vieții de un neiubit. Povestirea se face din orizontul prezentului – un prezent al eșecului, dar și o poartă a speranței. Preda a preluat *tale quale* diverse pasaje din *Intrusul* și le-a transformat în *Cel mai iubit...* De pildă, episodul destrămării definitive a cuplului Surupăceanu, când Maria joacă marea scenă a destăinuirii, dând, ca și Matilda, cărțile pe față, iar Călin o ascultă „behăind" și afișând o „groasă satisfacție".

Monica SPIRIDON,
Omul supt vremi (eseu despre Marin Preda, romancierul), Editura Cartea Românească, București, 1993, pp. 153-154

Roman de „cumpănă a apelor", al patrulea din ciclu, *Intrusul* reunește „șuvoaiele" tematice ale epicului anterior

din *Morometții* (I-II) și *Risipitorii* și formulează *in nucce* soluția *Marelui singuratic* și opțiunea *Celui mai iubit dintre pământeni.*

Întreaga construcție romanescă se structurează pe mitul definitoriu pentru condiția eroului morometian: mitul lui Icar. Personajul central, Călin Surupăceanu, este un solar ca toți morometienii. [...]

Înălțarea lui Călin Surupăceanu se produce în conștiință ca autoînălțare morală. Fără să fie un activ, Călin are o evoluție proprie în ierarhia socioprofesională a lumii nou construite (vopsitor, șef de lot, elev al școlii profesionale, absolvent al primului ciclu de liceu, electrician). Aspirația către înălțare este trăită intens de erou ca posibilă armonie cu lumea și ca o credință în triumful binelui. Expresia ei directă este râsul optimist – aparent neajutorat și naiv – al personajului, adică tocmai forma de manifestare a luminii interioare. Pentru Surupăceanu, râsul – care sublimează parcă umorul morometian, cu toate nuanțele sale (exprimare a bucuriei de a fi, plăcere amuzată, îngăduință ușor ironică) – reprezintă materializarea încrederii nemărginite în valorile fundamentale ale umanității. Este acea forță interioară morometiană, întâlnită la Niculae și Petrini, de a depăși răul, fără să se coboare în ură, de a nu-și pângări iubirea, de a aspira la o anumită ipostază a soarelui (absolutului) icaric. Ca senzație concretă, „înălțarea" purificatoare de realul amenințător este resimțită de erou în contact cu erosul. Femeia este cea care „înalță" prin iubire împlinită. [...] Evoluția spirituală a lui Surupăceanu este pusă sub semnul erosului, dar și al gândirii libere. Unica lui opțiune, care, de altfel, îl exilează din societate, este concretizarea menținerii libertății de gândire și reprezintă calea de salvare. Evadarea

din labirint înseamnă respingerea condiției și experienței revelatoare.

Surupăceanu este ars încercând să salveze un om. Focul, momentul apocaliptic pentru realitatea sa interioară, are valoarea purificării de sine, a contactului brutal cu adevărul lumii. El este stigmatul dureroasei experiențe, pe care eroul – ca și Petrini – îl va purta în sine.

Mutilat fizic, el va fi treptat mutilat și psihic de către universul orașului, care îl refuză. Râsului, ca materializare a acelei lumi interioare a încrederii în oameni, i se substituie acum masca desfigurată a eroului. Masca tragică și cea comică sunt două ipostaze distincte (dar în realitate indisociabile pentru spiritualitatea moromețiană). Prin acțiunea îndeplinită cu riscul propriei sale vieți, Surupăceanu capătă fatalmente o aură de erou. Însă Cetatea nu îi recunoaște acest statut; actul de a nega dobândește astfel sensul simbolic al respingerii mitului (salvatorului).

Andreea VLĂDESCU,
Marin Preda sau triumful conștiinței, Editura Cartea Românească,
București, 1993, pp. 109-120

Ca literatură a violenței, dar nu numai a violenței verbale, întreaga proză a lui Marin Preda, atât cea cu tematică rurală, cât și cea cu tematică urbană și intelectuală, este din belșug presărată de agresiuni, lovituri, bătăi, încăierări, de la cele dintre copii la cele de familie, de la cele iscate din simplă mânie la cele cu caracter politic. În volumul prim din *Moromeții*, aflăm următoarea notație despre copilul care asistă la o încăierare și apoi participă la ea: „Niculaie, care tot timpul se uitase fascinat la cei doi, deodată se trezi, și

înfiorat plăcut de ceva care nu mai simțise niciodată, se repezi și apucă o măciucă de jos" – unde fascinația și plăcutul fior le-aș asocia de-a dreptul, precum capetele solidare ale unui arc, cu senzațiile analizate de către scriitor în bătaia mortală din utopia de la finele romanului *Intrusul*, cu implicațiile ei religioase negative, unde se amestecă și aluzii la gândirea lui Nietzsche.

Firește, nimic nu pretinde aici, în concepția scriitorului, coerență ideatică, încât pot fi cuprinse în zona acelorași probleme și următoarele rânduri din *Marele singuratic*, despre *Biblie*: „Am găsit în ea, cu surprindere, își aduce aminte din copilărie tot Niculae Moromete, aceeași violență, pe care o cunoșteam din mica mea viață. Era însă mult mai sângeroasă, și extinsă la un popor întreg, în numele lui Dumnezeu. În câteva săptămâni mi-am pierdut credința!" Scena de dulce înfiorare și fascinație din *Morometii* e ca fenomenul originar față de seria de fapte violente cu incontestabilă semnificație artistică, din alte opere, dacă facem abstracție de confruntările fizice conjugale ce abundă în *Cel mai iubit dintre pământeni*, și care s-ar vrea patologice, dar nu sunt decât triviale.

Atât de numeroase, deși nu la fel de diversificate imaginativ pe cât e numărul lor de mare, scenele de violență din proza lui Marin Preda ar putea fi determinate statistic și clasificate după motivația lor, pornind de la diviziunea mai largă în familial și social – și deosebind între ură (sau ură-iubire), invidie, răzbunare, justiție, răutate, pedagogie, interes etc. Atare statistică și clasificare, ce ar subsuma și câteva asasinate, n-ar arunca totuși vreo lumină specială asupra literaturii epice a lui Marin Preda, căci violența nu este o raritate în ficțiunile narative; mari scriitori, îndeosebi

naturaliștii, dar și modernii, expresioniști, existențialiști, neorealiști ce au învățat de la dânșii o tratează predilect. Cel mult s-ar putea face astfel de observații interesante privind influența puternică a naturalismului asupra operei lui Marin Preda, care prin aceasta se arată mai apropiată decât credea el, de cea a lui Sadoveanu și Rebreanu. Să nu neglijăm însă împrejurarea că, în perioada realismului socialist, calificativul „naturalismului" aplicat unor scrieri comporta, în chip absurd, oprobriul criticii și reacția punitivă a administrației culturale.

Există însă, la Marin Preda, o violență aparent nemotivată, gratuită, de un interes distinct, fiindcă ne poate face să înțelegem mai potrivit natura talentului său și virtualitățile lui artistice.

I. NEGOIȚESCU,
Scriitori contemporani, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1994, p. 363

Călin Surupăceanu din romanul *Intrusul* a fost pus în relație cu un personaj emblematic pentru literatura existențialistă, Meursault din romanul *Ciuma* de Albert Camus. Mărturisirea autorului despre scrierea cărții exprimă sentimentul ieșirii din criza provocată de „tema autorului": „*Intrusul* a fost scris în vara anului 1967, imediat după *Moromeții*, vol. II, și fără să se fi născut din vreun embrion mai vechi, cum mi s-a întâmplat întotdeauna. L-am scris zi de zi într-o progresie constantă și foarte sigură, ca și cum aș fi redactat o lucrare îndelung gândită înainte. E o carte scrisă cu un sentiment acut, și în cele din urmă inexplicabil pentru mine însumi, cu atât mai mult cu cât venea imediat după

efortul considerabil depus pentru *Morometii,* vol. II" *(Imposibila întoarcere,* 1971, p. 183). Spre deosebire de *Risipitorii,* cu galeria sa de personaje, *Intrusul* focalizează un singur erou, un singur eșec, „este un erou al timpurilor moderne, în care noțiunile de învingător și învins nu mai exprimă exact o realitate logică, ci, adesea, una răsturnată. Eroul meu e un senin, care e silit să devină sumbru. Păstrează în el această stare, dar revine în cele din urmă senin. Cu ce preț? Iată subiectul cărții (Marin Preda, *Creație și analiza*, p. 376). Prozatorul se arată preocupat în acest roman de fundamentarea intrigii printr-un eveniment senzațional, un accident care „nu are valoare existențială, ci una simbolică. Am imaginat un accident care, în existență, înseamnă neprevăzutul sau iraționalul, însă care are darul să împingă la limită existența zilnică și să evidențieze adevărata ei valoare." Și în următoarele romane *(Marele singuratic*, *Cel mai iubit dintre pământeni)* confruntarea cu limita din cauza unui eveniment neprevăzut, senzațional, în care voința ființei umane nu poate acționa (uneori, multiplicat, ca în cazul lui Victor Petrini), lansează „povestea" unui destin dramatic. Existența lui Călin Surupăceanu capătă un cu totul alt curs după ce săvârșește un act eroic (salvează un muncitor care căzuse într-o cisternă și își pierduse cunoștința) care îl mutilează fizic, dar și interior, deoarece comunitatea respinge gestul său ca pe un sacrificiu inutil. Preda a pornit de la un caz real pe care nu a putut să-l exploateze în plan jurnalistic, printr-un reportaj [...], dar care, rămas în memoria afectivă a scriitorului, a ieșit la iveală în planul ficțiunii. Ca în majoritatea romanelor lui Preda, tema cuplului complică consecințele situației-limită, eroul fiind părăsit și de soție, care consideră gestul de sacrificiu

dovada unei amenințătoare lipse de iubire. Maria, soția lui Călin Surupăceanu, face parte din categoria personajelor substanțial feminine ale lui Marin Preda prin forța cu care își trăiesc sentimentul fără șanse, ceea ce însă nu le determină ulterior să accepte orice formă de răspuns de la el. Asemenea femei (Marioara Fântâna, Mimi Arvanitache, Simina Golea) sunt, în egală măsură, vulnerabile și puternice prin și în fața patimei lor, ceea ce le conferă autenticitate.

Eroul a fost receptat ca o altă ipostază a personajului contemplativ consacrat de Moromete, datorită rezistenței în fața agresiunii evenimentelor. Dacă pentru Moromete această formă de rezistență era umorul și dialogul cu sine, pentru Călin Surupăceanu refugiul este în vis, starea onirică compensând sau „figurând" realitatea.

Rodica ZANE,
Marin Preda – monografie, antologie comentată, receptare critică,
Editura Aula, Brașov, 2001, pp. 24-25

Spre deosebire însă de ce se întâmplase cu un deceniu și jumătate în urmă, romanul este superior reportajului, despre care știm că n-a mai fost scris. Un tânăr muncitor de pe unul dintre șantierele anilor '50, care avea toate datele să reușească în viață, este grav desfigurat și își pierde capacitatea de muncă în urma unui gest necugetat de eroism, când voise să-și salveze de la moarte un tovarăș. Tovarășul cu pricina fiind beat și pe deasupra muncitor lamentabil, gestul lui Călin Surupăceanu produce o proastă impresie. Șefii, colegii, șantierul, partidul nu izbutesc să-l recupereze. Umanismul socialist se vede pus în cumpănă de acest eșec. Preda n-a predat reportajul pentru că nu era

eroul un exemplu pentru criteriile morale ale vremii. Romanul își putea permite să le ignore și chiar să le indice reversul. Limitele în care putea fi evocată această epocă de pionierat a comunismului românesc fuseseră lărgite de hotărârile Congresului al IX-lea al PER din vara lui 1965. Urmarea demascărilor de la Congres a fost părăsirea de către scriitori a clișeelor realist-socialiste. Romanele de critică socială de acum înainte încep să apară. Ceea ce partidul n-a prevăzut este că impactul evenimentelor de odinioară nu este același în limba de lemn a unui document politic și în concretul ficțiunilor românești. Să așezi în centrul unui roman cazul disperat al unui om cinstit, dotat cu tot ce-i trebuia ca să fie un erou al timpului său, pe care societatea îl refuză, incapabilă să-l înțeleagă și să-l recupereze, iată un lucru care punea între vaga răfuială cu trecutul a liderilor PCR și tabloul zugrăvit de Preda o distanță astronomică. Încercări comparabile de a arăta fața adevărată a lumii noi nu existau în epocă. În alte țări din Est, unde de asemenea romanele nu luaseră încă în exploatare aceste situații de viață, au existat filme din care ele nu lipseau, cum ar fi acelea ale lui Jiri Menzel în Cehoslovacia, Andrzej Wajda în Polonia, Șukșin și ceilalți în URSS. *Omul de marmură* al lui Wajda prezintă, câțiva ani după *Intrusul,* un destin oarecum asemănător, doar că în film protagonistul, un muncitor constructor, care este ca și Surupăceanu un stahanovist, e departe de a avea onestitatea personajului din roman, fiind un individ fără scrupule, de care partidul se folosește ca să crească normele de lucru. Și nu e nimic eroic în ce i se întâmplă: tovarășii de șantier îi strecoară în palme o cărămidă încinsă. Dacă la Wajda niciunul dintre personaje nu nutrește vreo iluzie cu privire la sistem, la Preda,

Surupăceanu este același utemist credul și convins de superioritatea orânduirii comuniste ca și Vale Sterian în *Risipitorii*. Niciunul dintre aceste romane critice nu are în cătare sistemul.

Nicolae MANOLESCU,
Istoria critică a literaturii române, Editura Paralela 45, Pitești, 2008, p. 962